

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

На правах рукопису

МИКОЛАЄНКО НАДІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 378.126:070.421

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
РЕДАКТОРІВ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
Сидорчук Нінель Герандівна,
доктор педагогічних наук, професор

Житомир – 2017

ЗМІСТ	
ВСТУП	3
Розділ I. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ Й ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ	10
1.1. Становлення та розвиток дитячих освітніх видань	10
1.2. Вітчизняний та зарубіжний досвід книжкових заходів у контексті освітньої дитячої видавничої продукції	36
1.3. Теоретико-методологічні основи проблеми розвитку дитячих освітніх видань	54
<i>Висновки до першого розділу</i>	69
Розділ II. СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ РЕДАКТОРІВ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	71
2.1. Теоретичні засади редакторської діяльності в умовах підвищення якості друкованих видань	71
2.2. Структура професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань та критерії, показники, рівні сформованості професійної культури редакторської діяльності в освітньо-видавничій галузі	86
2.3. Модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки	110
<i>Висновки до другого розділу</i>	125
Розділ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВ НОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ РЕДАКТОРІВ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	128
3.1. Програма експериментальної роботи і стан сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі	128
3.2. Шляхи впровадження моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки	144
3.3. Аналіз та узагальнення результатів формувального етапу експерименту	169
<i>Висновки до третього розділу</i>	189
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТКИ	228

ВСТУП

Актуальність дослідження. В епоху інформаційних технологій, безперервного зростання потоку інформації виникає потреба оптимізації джерел її отримання в загальному контексті сучасних форм нагромадження, зберігання, трансляції знань новим поколінням. Про роль і місце книги у глобалізованому суспільстві зазначено у нормативних галузевих документах: Законі України "Про видавничу справу" (1997); указах Президента України "Про додаткові заходи державної підтримки книговидання і розповсюдження" (2000), "Про проведення в Україні у 2007 році Року української книги" (2006), "Про Державну премію України в галузі освіти" (2010); Концепції Кабінету Міністрів України "Державна цільова національно-культурна програма популяризації вітчизняної книговидавничої продукції та читання на 2013 –2017 роки".

Необхідність створення якісних видань набуває особливого значення й у зв'язку зі зменшенням ролі книги у процесі пізнання навколишнього світу дитиною, що вимагає розробки сучасних стратегій розвитку педагогічної науки і практики. Відповідно актуалізується проблема покращення практичної підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань як вагомого фактору, що впливає на підвищення якості дитячої книги.

Вивчення наукової літератури й досвіду роботи видавництва засвідчило, що на етапі трансформації книжкової продукції наявний рівень "редакторського портфелю" як комплексного показника ефективності професійної діяльності фахівців редакторсько-видавничого профілю не відповідає їх реальному потенціалу у розв'язанні актуалізованої проблеми. Вирішення окреслених завдань є можливим за умови вдосконалення процесу професійної підготовки фахівців редакторсько-видавничого профілю шляхом формування їхньої професійної культури.

Теоретико-методологічні та історіографічні аспекти проблеми професійної підготовки фахівця висвітлено у працях О. Є. Антонової, С. С. Вітвицької, С. У. Гончаренка, Н. М. Дем'яненко, О. А. Дубасенюк, В. І. Лугового, Н. Г. Ничкало. Вивченням історичних, соціальних, культурологічних умов

становлення фахівців із видавничої справи та редагування займалися такі науковці як Н. М. Вернигора, Е. І. Огар, І. Л. Побідаш, М. С. Тимошик. Теоретичні й практичні основи професійної підготовки майбутніх редакторів досліджували Ю. П. Єлісєєв, Н. В. Зелінська, А. О. Капелюшний, А. І. Мамалига, В. В. Різун, В. І. Теремко та ін.

Проблема формування й розвитку професійної культури фахівців знайшла своє відображення у таких напрямках теоретичного розгляду: професійна культура в сучасній філософії освіти (В. П. Андрущенко, А. А. Герасимчук, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, П. Ю. Саух); аналіз складових компонентів професійної культури фахівця (А. В. Бичок, Т. І. Бугайова, Л. Є. Висоцька, В. А. Костенко, Ю. В. Ситникова, Т. П. Спіріна); педагогічні умови розвитку професійної культури (С. Г. Забрєдовський, О. П. Колосок, Л. О. Хомич); формування професійної культури на засадах вимог європейського освітнього простору (І. В. Васютенкова, Л. І. Воротняк, Л. Л. Данілова, Л. Є. Перетяга, Н. Г. Сидорчук) та ін.

Водночас, актуальність проблеми дослідження засвідчила наявність *протиріч між*: зростаючою потребою суспільства в якісних дитячих виданнях та існуючою практикою впровадження фахівцями редакторсько-видавничого профілю традиційних підходів до роботи з книжковою продукцією; соціальним замовленням на підготовку редактора дитячих освітніх видань та діючою системою підготовки студентів у ВНЗ; особливостями діяльності фахівця і системою його підготовки, яка повною мірою не забезпечує умов творчого, культурного розвитку особистості; наявним науковим і практичним потенціалом професійної культури фахівців видавничої справи та відсутністю теоретично обґрунтованої моделі її формування.

Актуальність окресленої проблеми і доцільність її наукової розробки зумовили вибір теми дослідження: **"Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка "Професійна

підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти" (Державний реєстраційний номер 0110 U 002274). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 22. 02. 2012 р.) та узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 27. 03. 2012 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати становлення та розвиток дитячих освітніх видань з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду книжкових заходів щодо освітньої дитячої видавничої продукції.

2. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми дитячих освітніх видань як сучасного інтелектуально-матеріального ресурсу.

3. Науково обґрунтувати й розробити структуру професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань в умовах сучасного книжкового ринку.

4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості професійної культури майбутніх редакторів у визначеному напрямі.

5. Розробити й експериментально перевірити ефективність авторської моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у ВНЗ.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.

Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження застосовано комплекс **методів**: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) – з метою вивчення філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури та нормативних документів відповідно до об'єкта та предмета дослідження, здійснення аналізу базових понять та виявлення взаємозв'язків між ними; *емпіричні* (анкетування, спостереження, опитування, бесіда, самооцінка, тестування) – для визначення стану сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань на всіх етапах дослідження; педагогічний експеримент (констатувальний, діагностувальний та формувальний етапи) – з метою перевірки ефективності впровадження розробленої моделі у вищих навчальних закладах; *методи математичної статистики* – для проведення аналізу отриманих результатів на основі встановлення кількісних показників оцінювання досліджуваного явища та підтвердження їх вірогідності.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота виконувалася на базі Ужгородського національного університету, Запорізького національного університету, Житомирського державного університету імені Івана Франка. На різних етапах дослідження експериментальною роботою було охоплено 252 респонденти, серед яких 69 фахівців редакторсько-видавничої галузі та 183 студенти.

Організація та основні етапи дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2012 – 2017 років та охоплювало чотири етапи науково-педагогічного пошуку.

На *теоретико-пошуковому* етапі (2012 – 2013 рр.) здійснено аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; розроблено програму, визначено методи експериментальної роботи.

На *аналітико-діагностувальному* етапі (2013 – 2014 рр.) розроблено структуру професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань; визначено критерії та показники її сформованості; проведено констатувальний етап експерименту.

На *дослідно-експериментальному* етапі (2014 – 2016 рр.) розроблено,

впроваджено та експериментально перевірено ефективність моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.

На *узагальнюючому* етапі (2016 – 2017 рр.) здійснено інтерпретацію та оформлення результатів дослідження; сформульовано висновки; визначено перспективи подальших наукових досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* на основі вивчення історії становлення та розвитку дитячих освітніх видань подано авторську періодизацію трансформації дитячої книги; розроблено структуру та окреслено компоненти професійної культури редакторів дитячих освітніх видань, механізми їх функціонування; охарактеризовано специфіку формування професійної культури в системі фахової підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань; теоретично обґрунтовано модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки; *удосконалено* зміст, форми та методи професійної підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, а також критерії, показники й рівні сформованості їхньої професійної культури; уточнено сутність базових понять дослідження ("дитячі освітні видання", "редакторська діяльність", "професійна культура редакторів дитячих освітніх видань"); *подальшого розвитку* набули концептуальні положення щодо проблеми формування та вдосконалення професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань в умовах ВНЗ; підготовці та реалізації спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань" для студентів редакторського профілю, опублікуванні навчальних посібників "Редакторський словник", "Дитячі освітні видання: від поняття до класифікації"; започаткуванні видання науково-методичного журналу "Редакторська скриня" як навчально-методичного друкованого засобу редакторсько-видавничого фаху ННІ філології та журналістики ЖДУ ім. І. Франка. Матеріали дисертаційної роботи можуть бути

використані викладачами вищих навчальних закладів з метою вдосконалення змісту і процесу професійної підготовки редакторів, а також фахівцями редакторсько-видавничого профілю.

На Міжнародному рівні презентовано теоретичні й практичні засади редакторської діяльності в Україні та модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки під час навчання у XXV Jubileuszowej Wschodniej Szkoły Letniej (XXV Східноєвропейській літній школі) Варшавського університету (Диплом № 11 (601) від 21. 07. 2015).

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/653 від 23. 09. 2015), Ужгородського національного університету (довідка № 3877/01-27 від 23. 11. 2015), Запорізького національного університету (довідка № 01-15/325 від 29. 12. 2016).

Апробація результатів дисертаційної роботи відбувалася шляхом обговорення доповідей, повідомлень на наукових конференціях, зокрема, *міжнародних*: "Наука і вища освіта" (Запоріжжя, 2012), "Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку" (Житомир, 2012); "Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток" (Одеса, 2012), "Рівень ефективності та необхідність впливу педагогічних та психологічних наук на розвиток сучасного суспільства" (Харків, 2013), "Тенденції, проблеми та перспективи розвитку наукових досліджень" (Донецьк, 2013), "Психологія та педагогіка у системі сучасного наукового знання" (Донецьк, 2013), "Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах" (Житомир, 2014); "Формування професійної майстерності майбутніх фахівців в умовах освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу" (Житомир, 2016); *всеукраїнських*: "Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі" (Кременець, 2011), "Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців" (Хмельницький, 2013), "Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук" (Дніпропетровськ,

2014), "Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку" (Вінниця, 2014); науково-практичній Інтернет-конференції "Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події" (Львів, 2015); *міжвузівських*: "Організаційно-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця" (Євпаторія, 2013); науково-методологічних *семінарах* кафедри педагогіки (2011-2016 рр.), *майстер-класах* кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології (2011-2017 рр.) Житомирського державного університету імені Івана Франка, а також на заняттях *гуртка* "Редакторська майстерність" і обласному *турнірі* "Юний журналіст".

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлені в 36 одноосібних публікаціях, серед яких: 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України; 2 – у зарубіжних фахових періодичних виданнях, 1 розділ колективної монографії, 2 навчальних посібника, 3 навчально-методичних журнали "Редакторська скриня", 23 статті – у збірниках наукових праць і матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 230 сторінок, основний зміст дисертації викладено на 198 сторінках. Обсяг додатків – 32 сторінки. Робота містить 17 таблиць та 11 рисунків. Список використаних джерел складається з 323 найменувань, із них 12 – іноземною мовою.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ Й ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ

1.1. Становлення та розвиток дитячих освітніх видань

Виростаючи на ґрунті нових соціальних потреб людства, наука про книговидавничу продукцію диференціюється: розширюються її теоретичні положення, розкриваються елементи системотехнічного підходу до книжкових видань в еволюції уяви про них, висвітлюються генетичне і функціональне трактування книги як соціотехнічної моделі в складних процесах поліграфічного виробництва, розповсюдження і використання. Але, незважаючи на інтенсивність розгортання процесів книготворення, як показує аналіз наукових джерел, окреслені теоретичні положення мають наскрізний характер і ґрунтуються на історичному досвіді видавничих явищ. Тому одним із пріоритетних напрямів у книжково-видавничій галузі є дослідження еволюції книжкової продукції, в тому числі дитячої книги.

Так, науковцями розглядаються: наратив української дитячої літератури від зародження до сьогодення (О. М. Папуша) [203]; етапи підготовки дитячої літератури від появи концепції видання до його відправлення у видавництво (Е. І. Огар [197], Р. В. Стаднійчук [260]); комплексне вивчення становлення та розвитку книговидавничої продукції (Р. Ескарпі, М. Маклюен, М. Брайчевський, Н. Вернигора).

У межах дослідження історичний аналіз актуалізованої проблеми здійснимо із опорою на принцип *діахронії* – (від грец. *dia* – через/крізь і *chromos* – час), який в суспільних науках, літературознавстві використовується у якості історичного підходу до вивчення ознак певного явища [254, с. 337] та його умовно вертикального зрізу.

У зазначеному контексті канадський учений М. Маклюен виділяє три основні етапи *розвитку друкованого слова*:

І. Первісна дописьменна культура з усними формами зв'язку і передачі інформації, заснована на принципах колективного способу життя, сприймання й розуміння оточуючого світу.

II. Писемно-друкована культура ("галактика Гутенберга") – епоха дидактизму і націоналізму, що стала поштовхом до нового уявлення про групову спільноту, яка породила книгодрукування, перетворивши місцеві мови на засоби масової комунікації.

III. Сучасний етап "глобального села", який відроджує природне аудіовізуальне, багатовимірне сприймання світу і колективність, але на новій електронній основі – через заміщення письмово-друкованих мов спілкування радіотелевізійними і мережевими засобами масових комунікацій.

Окрім того, французький соціолог, письменник, журналіст Р. Ескарпі виділяє п'ять етапів або "зрушень" *розвитку книговидавничої продукції* (за способом виготовлення): перший етап – сувій, прадавня форма книги; другий етап – кодекс, який виготовлявся спочатку з пергаменту, а пізніше – із паперу; третій етап – винахід книгодрукування в XV ст. Йоганном Гутенбергом; четвертий етап – поява у XIX ст. машинної поліграфічної техніки; п'ятий етап – поява дешевої книги в паперовій обкладинці, яка отримала назву "пейпек", що викликало "революцію у світі книг" за рахунок значного кількісного зростання друкованої продукції [193, с. 21-22].

Вітчизняну видавничу традицію з акцентом на *джерела праукраїнського книгописання розглянуто* М. Ю. Брайчевським, який подає її у такій послідовності:

1. "Літопис Аскольда" як найдавніша історіографічна пам'ятка України-Руси (883 р.), яка повідомляє про передумови становлення та розвитку слов'янської писемності, а також про часи правління київського князя Аскольда (860–882).

2. Пауза в літописній традиції, пов'язана із захопленням Києва князем Олегом (кін. X ст.).

3. Укладання нового літописного зведення за часів Володимира, який увібрав історичні матеріали, накопичені за час християнізації Русі, починаючи від Літопису Аскольда (996 р.).

4. Новий літописний кодекс, укладений за безпосередньою участю Ярослава Мудрого (1037 р.).

5. Літописне зведення ієромонаха Печерського монастиря Никона (середина XI ст.) про устами і життя в монастирях.

6. "Початкове зведення" ігумена Печерського монастиря Івана (1093 р.), у якому останнє зведення стало основою для складання першої редакції "Повісті временних літ".

7. "Повість временних літ" Нестора-літописця, в якій зведено та критично оцінено весь наявний до цього часу рукописний матеріал від Літопису Аскольда (бл. 1113 р.).

8. Друга і третя редакції "Повісті временних літ", здійснена Сильвестром та Мстиславом, від яких починається епоха численних і не зовсім точних переписувань попередніх рукописних текстів, створених на праукраїнських землях (Лаврентіївський (кін. XIV ст.), Іпатіївський (кін. XV ст.) рукописи) [32].

Періоди *книготворення для дітей* виділено Н. М. Вернигорою:

I. Період становлення та розвитку давньоукраїнських навчальних видань для дітей (друга половина XVI ст. – перша половина XVII ст.): світська книжка (Буквар) та релігійна книга (Часослов, Псалтир).

II. Період утвердження та розвитку світської навчальної книги (друга половина XVII ст. – XVIII ст.): увиразнення тематики, зміни у стилістиці, поява перших авторських текстів.

III. Період типологічного розвою видавничої продукції для дитячої аудиторії (XIX ст.): нове типологічне розгалуження книжки навчальної та художньої [44, с. 70].

Однак автори, розглядаючи еволюцію книги, практично не виділяють загальні світові й вітчизняні традиції становлення та розвитку дитячих освітніх видань.

Проаналізуємо *етапи книготворення дитячих освітніх видань* з опорою на способи виготовлення книги: I – зародження процесу книготворення (загальні світові ознаки – X ст. – кін. XIII ст.); II – появи книгодрукування: розвиток світських і релігійних видань – XIV ст. – XVII ст.); III – становлення та розвиток дитячих видань у контексті урізноманітнення їх типології, тематики, жанрів –

XVIII ст. – XIX ст.; IV – розширення спектру дитячих видань на книжковому ринку (XX – XXI ст.).

I етап – зародження процесу книготворення (загальні світові ознаки – X ст. – кін. XIII ст.). Аналіз наукових джерел засвідчує, що першими "книгами", які дійшли до наших днів, були "кам'яні книги", тобто написи на каменях. Такий матеріал був довговічним, але дуже громіздким, що потребувало багато часу та фізичних зусиль для їх виготовлення. Саме це визначило потребу у пошуку більш простих і практичних матеріалів для створення книжок. Так з'явилася книга, що отримала називу сувій – стародавній рукопис на папірусі чи пергаменті, згорнутий у трубку [266].

Як відомо, досконалішими і зручнішими у користуванні були книги у вигляді кодексу (скріплені в корінці аркуші матеріалу, призначеного для письма). Вони з'явилися у I ст. до н. е. і походили, найімовірніше, від римських поліптихів – своєрідної записної книжки із скріплених між собою дощечок, покритих воском, на яких писали заточеною паличкою. Удосконалення кодексу як рукописної книжки стало можливим завдяки появі нових матеріалів – пергаменту (шкіра молодих тварин особливої вичинки, II ст. до н. е.) і паперу (Китай – поч. I ст. н. е. Цай Лунсі, Європа – поч. II ст.), які можна було фальцювати [187, с. 24].

Відмітимо, що греки і римляни до IV ст. н. е. використовували також книги з дощечок чи пластинок зі слонової кістки, з'єднаних кільцями або ремінчиками. Такі книги, залежно від кількості дощечок, називали диптихом – 2 дощечки, триптихом – 3 дощечки і поліптихом – багато дощок [272, с. 58].

Уже в VII ст. у Китаї з'являється перша ксилографічна книга. Гравюри і текст для такої книги вирізували на дерев'яній дощечці, і вже з неї друкували по дві сторінки на одній стороні аркуша паперу. Після видруку аркуші складали в одну стопу. Китайська книга починалася з останньої сторінки, пізніше так починали свої книги і японці. В Європі ксилографічні книги з'явилися в Німеччині й Нідерландах лише у 1430–1450-х рр. [193, с. 126].

У стародавніх слов'ян слово "кънигы" означало вміння писати; грамотність; знання взагалі, а сама книга стала засобом розвитку науки, освіти, виробництва,

задовольння естетичних потреб, розваг тощо. Тому за змістом на той час поділяли на спеціалізовані, тематичного спрямування (філософські, історичні, мистецтвознавчі, математичні, біологічні, краєзнавчі) та універсальні (довідкові, інструктивні тощо) [237, с. 49].

Витоки *української рукописної справи* розглядають з часу прийняття християнства на Русі. Однак нові свідчення, гіпотези і відкриття, зроблені вітчизняними й зарубіжними дослідниками, переконують у іншому. Аргументами щодо існування на українських землях рукописної та книготворчої справи до прийняття християнства князем Володимиром нині виступають піктографічні тексти в печерах і гротах святилищ (тексти за назвою "*Кам'яна Могила*", "*Велесова книга*"); давньоукраїнські книги, показані місіонеру Кирилу в Херсонесі 860 р.; реконструйована рукописна пам'ятка IX століття "*Літопис Аскольда*". Характеристику історичних пам'яток, які стали поштовхом до розвитку книгодрукування в Україні подано у додатку А.

Підтвердженням значення в Київській Русі (XI ст.) особливого ставлення до книги було відкриття шкіл "книжного вчення" – шкіл підвищеного типу, де навчання здійснювалось за книжною системою, а головною формою навчання була робота з книгою, із текстом. Прикладом шкіл "книжного вчення" є школа Володимира (988 р.), двірцева школа Ярослава Мудрого (1037 р.) та ін. Важливим було й те, що у цих школах велось переписування книг, а також готували писарів. Саме у школі "книжного вчення" в 1037 р. було започатковано першу на Русі бібліотеку, яка стала відомою у Європі [110].

У Києво-Печерській лаврі із часу її заснування (XI ст.) працювала майстерня для переписування книг – *скрипторій* – тому цей релігійний заклад вважали й освітнім центром.

Так, монах Києво-Печерської лаври Нестор Літописець у "Повісті минулих літ" наголошував про шанобливе ставлення наших пращурів до книги: "Велика бо користь буває людині од учення книжного. Книги ж учать і наставляють нас на путь покаяння, і мудрість бо, і стриманість здобуваємо ми із словес книжних, бо се є ріки, що наповнюють всесвіт увесь. Се є джерела мудрості, бо є у книгах

незмірна глибина. Ними бо в печалі ми втішаємось, вони є узжою стриманості... Якщо бо пошукаєш ти в книгах мудрості пильно, то знайдеш ти велику користь душі... Бо коли хто часто читає книги, то бесідує він із Богом або зі святими мужами" [297, с. 64].

Зазначимо, що у найдавнішій літературі обговорювалися й питання педагогічного змісту. Так, у філософсько-педагогічному трактаті "*Слово про закон і благодать*", написаному київським митрополитом Іларіоном між 1037-1050 рр. проголошено морально-патріотичні цінності для громади [272, с. 104].

За дослідженням науковців [91, 187, 196, 272], вищим досягненням педагогічної думки Київської Русі є "*Повчання дітям*" Володимира Мономаха (1096). Твір є певною аналогією до "*Повчання дітям*" Ксенофонта (біля 430 – 355 до н.е.), що вважають першим у середньовічній Європі педагогічним твором, написаним світською особою (обґрунтовано необхідність переходу від релігійно-аскетичного виховання до виховання, яке пов'язане з практичними потребами людини). Володимир Мономах указував на зв'язок освіти з потребами життя і діяльністю особистості; пропонував виховання здійснювати без повчань, в процесі роботи добрих справ; висвітлював важливі проблеми морального, трудового, патріотичного, релігійного виховання [110], що й визначає освітньо-педагогічний зміст цього твору.

Як показав аналіз фахових наукових джерел, зміст світської літератури цього періоду став підґрунтям для розвитку *авторських текстів* [198, с. 26] освітнього характеру у наступні періоди.

У цілому, появі друкарства передувало кілька віків первісної книги ("кам'яні книги", сувій, кодекси), на основі якої зусиллями талановитих майстрів були вироблені ті принципові засади книжкового мистецтва, що стали фундаментом для творців першодруків. Разом із тим, під впливом культурного розвитку своєї епохи, якість виготовлення книги визначалася її автором.

II етап – появи книгодрукування (розвиток світських і релігійних видань) – XIV – XVII ст.). Видавнича справа зазнала активного розвитку з часу винайдення друкарського верстату Й. Гутенбергом. Однак, як стверджує

І. Михайлин, першість винаходу такого способу друку належить Лауренсу Костеру (справжнє прізвище – Янсен; бл. 1370–1440). Він випадково розгорнувши папір, яким була замотана дерев'яна гілочка, побачив на ньому відбиток ініціальних літер, що викарбував їх заздалегідь. Так, між 1426 і 1440 рр. Лауренс Костер в нідерландському місті Гарлемі заснував книжкову майстерню, у якій стали друкувати підручники. Головним здобутком майстерні Лауренса Костера була навчальна книжка Еміля Доната *"Латинська шкільна граматика"*. Відмітимо, що від прізвища автора навіть утворилася загальна назва такого типу книг – донати. Цим терміном стали називати й всі латинські шкільні підручники того часу [187, с. 31-32].

У цілому, книги, видрукувані у XV ст., прийнято називати *"інкунабулами"* (на латині – "в колисці", тобто на початку книгодрукування) [237].

Разом із тим, французькі історики дослідили наявність книгодрукування в місті Авіньйоні (Франція) в 1444–1446 рр., організатором якого був новоприбулець із Праги (Чехія) Прокопій Вальдфогель (загальні відомості відсутні).

У виникненні та розвитку книгодрукування згадується й помічник Лауренса Костера – Фуст (за іншими відомостями – Фауст), який утік від свого господаря, прихопивши не лише секрет технології, але й друкарське приладдя. Через Амстердам (Нідерланди), Кельн він прибув до Майнца (Німеччина), де відкрив свою друкарню. Саме у Майнці зустрілися Фуст і Йоган Гутенберг. За дослідженнями фахівців видавничої справи, документально підтверджена версія відкриття друкарства Й. Гутенбергом, пов'язана з іменем помічника Кастера – Фустом [187, с. 22].

Дослідники вважають, що Й. Гутенберг (справжнє прізвище – Генсфляйш, але життєві обставини примусили його взяти псевдонім – Гутенберг) відкрив рецепт друкарського шрифту, яким до XX століття користувалася світова поліграфія (70 частин свинцю, 25 – олова і 5 – сурми). Друкарську фарбу, на відміну від усіх попередників, які розчиняли барвники у воді, Й. Гутенберг запропонував виготовляти на олійній основі [187, с. 32-33].

Зауважимо, що винахід способу виготовлення друкарських форм із застосуванням рухомих літер, створення ручного словоскладального пристрою для виготовлення відбитків виноградного преса, відкриття рецепту і якості шрифтів та хімічного складу друкарської фарби більшість дослідників приписують все ж таки Й. Гутенбергові.

У 1450 р. в Майнці (Німеччина) Йоганн Гутенберг почав друкувати невеликі книги, календарі і листівки, а в 1452 р. завершив друк 42-рядкової Біблії. У своїх книгах Й. Гутенберг зберіг від рукописної книги форму, елементи, зразки шрифту, і залишав вільні місця для вписування ініціалів, заставок і кінцівок.

Винахід Гутенберга дуже швидко набув широкого розповсюдження. Наприклад, І. Огієнко у книзі "Історія українського друкарства" наводить такі дати поширення книгодруку Європою: Німеччина (Майнц – 1450 р., Аусбург, Нюрнберг – 1470 р., Лейпциг – 1481 р., Гамбург – 1491 р.); Італія (Рим – 1464 р., Венеція, Мілан – 1469 р., Сицилія – 1472 р., Флоренція – 1477 р.); Франція (Париж – 1470 р.); Нідерланди – 1473 р.; Угорщина – 1473 р.; Іспанія – 1474 р.; Англія (Лондон) – 1480 р.; Данія – 1482 р.; Португалія – 1484 р.; Австрія (Відень – 1492 р.) [199, с. 35].

Вагомий внесок у розвиток друкарства зробив і краківський видавець Швайпольт Фіоль (близько 1460 – 1526). За різними даними Ш. Фіоль розпочав друкарську справу приблизно в 1489 р., винайнявши майстра, який виготовив для нього шрифт – краківського німця Рудольфа Борсдорфа. Оформлення всіх виданих Ш. Фіолем книг доволі скромне, проте усі гравюри виготовлені на високому художньому рівні. Шрифт видань – чіткий, декоративний, має окремі готичні риси, друк двопробіжний з однієї форми [200, с. 22-23]

Видавнича продукція раннього періоду розвитку друкарства відзначається тенденцією до урізноманітнення тематичного спектру. Уже із середини XVI ст. з'являються книги не тільки релігійні (богослужбові), але й світські (полемічні, наукові, навчальні та ін.), серед яких видання освітнього характеру, у тому числі розраховані на найменшого читача: букварі, азбуки, словники, граматики, енциклопедії тощо – як правило, книги, які складали основу шкільного навчання.

Так, у Львові Іваном Федоровим у 1574 р. видано перший у Східній Європі друкований підручник (освітнє видання) – *"Буквар"*. Для його укладання використано відомі раніше рукописні посібники для вивчення грамоти, граматичні статті з рукописних збірників різного походження. Після літер і складів вміщено добірку найважливіших молитов, пізніше – уривки з Книги притч Соломонових про необхідність навчання, моральні сентенції [108].

Специфіка складання *"Букваря"* визначала можливість його використання і дорослими. З усього тиражу львівського *"Букваря"* І. Федорова до наших днів зберігся лише один примірник, який ще у XVII столітті привезли з України до Італії. У 30-х рр. XX ст. він з'явився у бібліотеці Гарвардського університету (США). *"Буквар"* І. Федорова передруковували у друкарнях Києва, Львова, Чернігова, Почаєва [49, с. 34-35].

Зауважимо, що Іван Федоров ще раз видає *"Буквар"* в Острозі 18 червня 1578 р. До нашого часу дійшло два його примірники: один зберігається у Копенгагенській королівській бібліотеці (Данія), а другий – в бібліотеці міста Готи (Німеччина) [67].

Букварі та граматики, за якими навчалися діти, видавалися й у Києво-Печерській лаврі, де почала працювати друкарня (1614). Усі лаврські видання відзначаються високим поліграфічним рівнем, вишуканим шрифтом і оформленням [30, с. 68].

Доречно відмітити, що необхідність у виданнях навчально-дидактичного характеру, зокрема букварів, зберіглася. Наприклад, у 1679 р. білоруським ученим, письменником і педагогом Симеоном Полоцьким, який прибув до Москви на запрошення царя Олександра Михайловича, видано *"Букварь языка славенска, сиречь начало учения детям хотящим учиться чтению писаний"*. Особливість видання полягала в тому, що для полегшення навчання у *"Букварі"* червоною фарбою були надруковані заголовки, буквиці та *"червоні рядки"* [196, с. 331], що підтверджує формування тенденції увиразнювання навчальних підручників та розширення їх попиту.

У 1694 р. вчителем царських дітей Каріоном Істоміном було видано *"Буквар славеноросийських пісмен з утворенні речей і з повчальними віршами"*. У букварі всі ілюстрації і текст були гравійовані на міді й віддруковані із отриманих таким чином формових пластин [193, с. 479-480]. Досвід використання такого способу друку автор розвинув у *"Букварі мови славенська хотящим детем оучитися чтенія пісанії почало всех пісмен достолепноє начертаніє. К сему і інія главізни потребнія на обученіє посаді хрістіанськія"*, що вийшов у 1696 р. Його тираж складав усього 25 екземплярів, з яких до цього часу збереглося тільки два. Зауважимо, що через "Букварі" Каріона Істоміна вперше в Росії було започатковане використання наочного методу "учення" [193, с. 482].

Різновидом букварів поступово стає *азбука*. Так, у Московському печатному дворі з 1633 по 1642 рр. Василем Бурцовим-Протопоповим видано було 17 книжок навчальної літератури, серед якої виділялася *"Азбука"*, що вийшла тиражем у 6 тисяч примірників. Навчальна література користувалася настільки великим попитом, що у 1637 році ще раз перевидано *"Азбуку"* В. Бурцова.

Розвиток мови потребував спеціалізованих навчальних видань, що обумовило появу такого типу книг як *граматика*.

Внесок у розвиток спеціалізованих навчальних видань зробив учений-філолог Мелетій Смотрицький, який у 1619 р. видав *"Граматику"* – велику за обсягом, насичену різними прикладами, поясненнями, винятками з правил, указівками. У передмові автор звертається з промовою до вчителів і учнів про значення *граматики* у вивченні мови, складанні тексту. *"Граматика"* М. Смотрицького зберігла статус важливого документа педагогічної і методичної думки XVII століття [30, с. 77].

Зазначимо, що у 1648 р. в Москві видрукувано ще одне освітнє видання М. Смотрицького *"Слов'янська граматика"*, яку автор доповнив текстами з творів Максима Грека, а також прикладами граматичного розбору речень. Цим підручником користувалися у школах ще й у XVIII ст. [177, с. 121].

Значних успіхів шкільна освіта досягла в добу посилення соціальної і національно-визвольної боротьби на території українських земель (XVII ст.).

Школи того часу потребували не тільки підручників, посібників, але й словників, оскільки, навіть, на сторінках церковних книг траплялося чимало "проізвольників" – записів, зроблених тими, хто, читаючи, сам вписував на полях пояснення слів, незрозумілих іншим читачам [213].

У цей же час і з'являються українські друковані словники, серед яких церковнослов'янський словник, укладений відомим мовознавцем, письменником, перекладачем, богословом Лаврентієм Зизанієм *"Лексис СирѢчь РеченїА, Вѣкрат(ѣ)цѢ събран(ѣ)ны. И из словес(н)скаго языка, на просты(й) Рускій ДїАле(к)тѢ Истол(ѣ)кованы"* (1596). Його вважають першим словником, у якому старослов'янська лексика перекладалася на тогочасну літературну мову, і саме "Лексис" використовував український письменник, драматург І. Котляревський під час своєї роботи над поемою "Енеїда" (1798).

"Лексиконъ славеноросскій и именъ тлъкованіе" Памво Беринди виходить друком у 1627 році в Києві. Це освітнє видання складалося із двох частин і включало 6 982 слів: переклади церковнослов'янських термінів, імен, назв предметів. Словник і дотепер відіграє значну роль у дослідженнях розвитку мовної культури українців та сучасної української мови.

У цей період світ побачила *"Арифметика"* Л. Магницького, яку видано у 1703 р. "Арифметика" являла собою своєрідну енциклопедію знань у галузі арифметики, алгебри, геометрії та тригонометрії. Більшість матеріалу викладено у віршованій формі і супроводжувався схематичними малюнками [153], що й полегшувало засвоєння матеріалу дітьми у процесі навчання.

Корисними для шкільного навчання ставали друковані *світські книги* цього періоду ("О воспитании чад", 1609; "Часослов", 1609; "Псалтир", 1615), зміст яких мав навчально-виховний характер [44]. І як зазначає Н. М. Вернигора, вони не тільки стали першими авторськими текстами, але й текстами освітнього характеру.

Структурування знань визначило потребу у конкретизації навчальної літератури, що потребувало друкування енциклопедичних видань. Так, у 1674 році в Парижі (Франція) Луї Морер друкує *"Великий історичний словник-*

енциклопедію", де подається поняття "книга" – збори деякої кількості листів, сполучених разом, на яких що-небудь написано або надруковане [193, с. 516]. Як контрверсія праці Морера задуманий *"Історичний і критичний словник"* П'єра Бейля, випущений у Парижі в 1695-1697 рр. Він носив антиклерикальний характер, урахував раціоналізм і скептицизм XVIII століття.

Важливою подією цього періоду стало те, що вперше в історії навчальної літератури в 1658 році була надрукована книга з картинками *"Світ чуттєвих речей в картинках, або Зображення і найменування всіх найважливіших предметів у світі і дій в житті"* Яна Амоса Коменського. Особливістю видання є включення у нього 150 малюнків, виконаних самим Коменським, до яких даються відомості про природу: всесвіт, рослини, тварин, людське тіло та ін., про діяльність людини (ремесла, сільське господарство, транспорт, культуру тощо), про життя (державне управління, суд). Освітнє видання було перекладене багатьма мовами і протягом більш як півторастоліття служило зразком книги для початкового навчання дітей, що полегшувало засвоєння ними навчального матеріалу на основі принципу наочності [71].

Таким чином, на засадах новітніх принципів епохи Відродження, відбулося становлення писемно-друкарської культури, що пов'язано із винаходом друкарства. Воно й склало підґрунття для розмежування релігійної та світської літератури, відтак, і перших усталених видань освітнього характеру (підручники, словники, енциклопедії), а також використання змісту авторських текстів як засобів виховного впливу на дітей. Якість видань визначалася станом розвитку поліграфії та обумовлювалася авторським баченням змісту книги.

III – становлення та розвиток дитячих видань у контексті урізноманітнення їх типології, тематики, жанрів (XVIII – поч. XIX ст.). Початок XVIII ст. ознаменувався появою у галузі освіти особливих поглядів на її зміст (перелік предметів, які мали опанувати учні) в епоху "царства розуму" (епоха Просвітництва) [219, с. 98]. Так з'являються теорії "формальної" і "матеріальної" освіти. Прихильники першої вважали головним у навчанні "гімнастику розуму", тому надавали перевагу класичній освіті (вивченню мов,

математики). Прихильники матеріальної освіти підходили до визначення змісту з погляду його користі для людини в майбутній професійній діяльності. Це визначило необхідність утвердження розвитку освітніх видань [263].

Технічним підґрунтям для забезпечення реалізації потреб освіти стала поява у XIX ст. машинної поліграфічної техніки, що сприяло урізноманітненню навчальної літератури. Наприклад, М. Ломоносовим було випущено близько 60 видань освітнього характеру: *"Російська грамати́ка"*, *"Древня російська історія"*, *"Лист про користь скла"*, *"Слово про користь хімії"*, наукові праці, поеми, тритомне *"Зібрання різних творів у віршах і прозі"* (1751) [193, с. 535].

Підручники *"Дитячий світ"* (1861) та *"Рідне слово"* (1864) видав для початкового навчання дітей відомий педагог К. Ушинський. Так, у *"Рідному слові"* К. Ушинський використав 366 прислів'їв і приказок, 62 загадки, 51 байку, 32 народні казки, 22 народні пісні, 7 скоромовок, а також твори, у тому числі й свої, близькі за змістом і формою до народних. Використання таких підручників полегшувало та урізноманітнювало навчальний процес і розширювало вибір освітніх видань [110].

Новим кроком у розвитку освітніх видань стала перша енциклопедія в сучасному розумінні: *"Технічний лексикон, або Універсальний англійський словник мистецтв і наук"* (укладена секретарем Королівського суспільства, математиком Джоном Гаррісом і видана у Лондоні (Великобританія) у 1704 р.), де терміни розміщені в алфавітному порядку. Цікавим, на нашу думку, є те, що у створенні словника брав участь Ісаак Ньютон [315].

Разом із тим, англійський письменник Ефраїм Чемберс (1680–1740) сконцентрував увагу на природничих науках і видав двотомну працю *"Циклопедія, або Універсальний словник мистецтв і наук"*, яку вперше надруковано у Лондоні в 1728 р. Енциклопедія набула широкої популярності і перекладена багатьма мовами світу. А у 1732–1754 рр. німецький видавець Йоганн Цедлер (1706–1760) випустив багатотомний *"Великий повний універсальний словник всіх наук і мистецтв"*. Це була перша енциклопедія, де розміщені біографічні довідки про письменників і учених [193, с. 517].

Аналіз наукової та фахової літератури свідчить, що ХІХ ст. характеризується появою низки *авторських підручників* для елементарної школи. Як відомо, для початкового навчання грамоти українською мовою в недільних школах Тарас Шевченко (1814–1861) уклав і видав, широко відомий і дотепер, *"Букварь южнорусскій"* (1861), який складається з абетки друкованих і рукописних літер, традиційних текстів для читання по складах, поетових переспівів окремих Псалмів Давидових, п'яти щоденних молитов, цифр і таблиць множення до ста. У другій частині *"Букваря южнорусского"* подано *"Думи про Олексія Поповича"*, *"Думи про Марусю Богуславку"*, а також 13 народних прислів'їв. *"Букварь южнорусскій"* Т. Шевченка слугував не лише як навчальний підручник, але й як матеріал для виховання дітей на основі гуманітарних ідей, які подано на сторінках видання [30, с. 129].

Вагомий внесок у розвиток освітніх видань зробив Іван Огієнко (1882–1972), діяльність якого відзначається жанровим розмаїттям: *"Українська граматична література"* (1908), *"Посібник для учителів, учнів та для самоосвіти"*, *"Бог і світ. Читанка для молоді недільних і українських шкіл та родин"*. За життєвими обставинами читанка була надрукована лише у 1964 р. у Вінніпезі (Канада). Наприклад, у читанці в доступній формі автор знайомить юного читача з найголовнішими церковними канонами і християнськими поняттями: Бог, родина, молитва, совість, причастя, ікони тощо [268].

Так, О. Й. Партицьким (1840–1895) була видана *читанка для сільських людей "Зоря"*, яка поєднувала різноманітні за змістом статті, оповідання, байки – багатоплановий матеріал, цікавий і корисний для дітей. Про успіх читанки свідчить той факт, що весь тираж (2 тис. примірників) розпродали упродовж двох тижнів. Окрім *"Зорі"*, О. Партицький підготував ще ряд освітніх видань: *"Латинська граматика для учнів академічної гімназії"*, *"Руська читанка для нижчих класів середньої школи"*, які сприяли підвищенню рівня знань у школярів, а також слугували для розвитку початкового навчання [259, с. 248].

Упродовж ХІХ-ХХ ст. було видано чимало *словників*. Так, наприклад, особливе місце серед них займає чотиритомний *"Словарь української мови"*,

упорядкований Б. Грінченком і виданий у Києві в 1907–1909 рр. Словник налічує понад 68 тис. слів із народної та писемної мови. У реєстрі словника представлена лексика як літературної мови XIX ст. і фольклору, так і більшості українських діалектів. Словник також подає українську фразеологію, часто з поясненням її походження.

Особливістю "Словаря української мови" є те, що у ньому подано зведення праці багатьох кореспондентів журналу "Киевская старина", кваліфікованих добірок матеріалів із творів художньої літератури. Відмітимо, що нині словником Б. Грінченка можна користуватися завдяки мережі Інтернету [135].

Багато зусиль у розвитку видавництва дитячих освітніх видань у цей час докладали *товариства*, для яких основним було збагатити загальнокультурний рівень українського населення, підвищити рівень освіти, розвивати національну свідомість. Так, упродовж 1869-1876 рр. товариство "Просвіта" випустила 22 підручники загальним тиражем 15 тис. примірників, серед яких чисельними були читанки, букварі, підручники і посібники з історії, географії, фізики, арифметики, латинської та німецької мови тощо.

З ініціативи "Просвіти" у 1881 р. виникає нова народна організація "Руське товариство педагогічне", яке зобов'язалося видавати апробовані владою шкільні підручники та "шкільну лектуру". Згодом "Руське товариство педагогічне" було реорганізоване в "Українське педагогічне товариство", і стало займатися проблемами шкільного книговидавання. Саме у часописі "Учитель" (друкованого періодичного органу товариства) регулярно порушувались питання щодо укладання підручників для народних шкіл. Значну увагу члени "Українського педагогічного товариства" приділяли виданню букварів. Вони вважали, що буквар повинен вчити і писати, і читати, мати логічний виклад матеріалу та змістовні ілюстрації [259, с. 249].

Вагомий вeenсок у різноманіття дитячих авторських видань зробила українська дитяча поетеса Марійка Підгірянка (справжнє ім'я Марія Омелянівна Ленерт-Домбровська; 1881–1963). Так, на початку XX ст. у Львові, Ужгороді, Відні та Філадельфії вийшли друком її книжечки ("Відгуки душі", "Мати-

страдниця", "Вертеп", "Святий Миколай на Підкарпатській Русі", "Малий Василько", "Кравчиня Маруся", "Юркова мандрівка", "Зайчик і Лисичка", сотні поезій, оповідань, байок, казок, пісень, загадок), які написані для дітей і про дітей з основними мотивами про краще майбутнє народу, оспівування краси рідного краю, фольклорний колорит тощо. Творчість дитячої поетеси, як зазначають літератори, – це справжня материнська енциклопедія, на якій виховувалися і виховуються цілі покоління [215].

Відмітимо, що у радянський час дитячі книги Марійки Підгірянки не видавали, лише окремі вірші друкували в журналах. Однак, в часи незалежності України, у видавництвах Львова і Києва стали видавати маленькі збірки для дітей "Безкінечні казочки", "Грай, бджілко", "Ростіть великі", "Школярики йдуть", "Гарний Мурко мій маленький", "Безкінечні казочки", "Зіллюся з серцем народу", "Краю мій, рідний", "Учись, маленький", "Три віночки", "Мелодії дитинства", "Мати-страдниця". А у 2009 р. син поетеси Маркіян Домбровський фінансово допоміг видати найповніше зібрання творів Марійки Підгірянки великим томом "Для Вкраїни вірно жиймо" ("Нова зоря", Івано-Франківськ, 2009) [216].

Поштовхом для урізноманітнення типології дитячих освітніх видань стало виникнення *дитячої періодики*, яка з'явилася у XVIII ст. Так, перший дитячий журнал "*Le Magasin des enfans*" заснувала Жанна-Марі Лепренс де Бомон у Франції 1756 р. У Німеччині з ініціативи Йоганна Крістофа Аделунга видавався журнал "*Das Leipziger Wochenblatt für Kinder*" / "Лейпцизький дитячий щотижневик" упродовж 1772-1774 рр. Наслідуючи цей приклад, російський письменник і журналіст, визначний просвітницький діяч і видавець Микола Новіков (1744–1818) у 1785-1789 рр. видавав перший російський дитячий часопис "*Детское чтение для сердца и разума*" як щотижневий безоплатний додаток до газети "Московские ведомости" – часопис просвітницького характеру [193, с. 539].

Через історичні умови друк дитячих освітніх видань на території України розвивався неоднорідно. Наприклад, журнал для дітей і молоді "*Дзвінок*" став виходити у світ із 1890 р. та, за свідченнями В. Лучука, був єдиним дитячим

часописом на всю Україну (ту частину, що належала до Російської імперії, і що була під Австро-Угорщиною) [68, с. 287]. З 1892 р. часопис випускався двічі на місяць у друкарні Наукового товариства ім. Т. Шевченка обсягом вісім друкованих аркушів з чорно-білими ілюстраціями, а вже з 1907 р. він мав і "Додаток для малих читачів" [130].

Першим і єдиним українським дитячим періодичним виданням на українських землях у складі Російської імперії був журнал *"Молода Україна"* – щомісячний додаток до часопису *"Рідний край"*, який видавався у Києві в 1906 році і 1908–1912 рр., а в 1912 р. – і в Гадячі (Полтавщина). Видавцем і редактором журналу була Олена Пчілка [100]. Він поєднував художні твори для юних читачів патріотичного характеру та матеріали природничої тематики. Так, у спеціальній рубриці *"Світознання"* подавалася інформація про землю й різноманітні зміни на її поверхні, про море, вулкани, повітря, сніг, вітер, *"крейдянні гори"*, коралові острови, амебу, інфузорії, водяну крапельку, тропічні рослини, життя тварин тощо. Окрім того, у номерах *"Молодої України"* часто друкували українські народні казки, дитячі пісеньки, ігри, приповістки, колисанки, жартівливі віршики, шаради, загадки, прислів'я, швидкомовки, сміховинки, колядки, щедрівки, різдвяні та великодні пісні [101].

У той час, на Правобережній Україні друкували щомісячний журнал для дітей *"Світ дитини"*, який виходив у Львові протягом 1919-1939 рр. Видання об'єднувало навколо себе кращих педагогів, дитячих письменників та ілюстраторів, виходячи накладом до 5 тис. примірників. У 1994 р. журнал відновлено у Львові (редактор – Л. Лемик). В оновленому виданні висвітлюються теми релігійного, історико-патріотичного, духовного, природничо-пізнавального, географічно-етнографічного, музичного, воєнно-політичного, спортивного характеру, обговорювалися питання моралі, етики, виховання, сім'ї, культу дитини, взаємостосунків батьків і дітей, дитячої праці, відпочинку, побуту, гігієни тощо [245, с. 127].

Отже, дитячі освітні видання цього періоду, реалізуючи запит освітньої традиції часу, набули ознак систематизації та інтеграції навчального

матеріалу, урізноманітнення типології, тематики, жанрів, інструментальності змісту. Вони стали поштовхом до підвищення рівня знань і культури через, власне, свій дидактичний та виховний характер. Якість друку дитячих освітніх видань визначається актуальним розвитком поліграфічної техніки.

IV – розширення спектру дитячих видань на книжковому ринку (XX – XXI ст.). Сучасний період розвитку людства відзначається як суспільство знань, тому характеризується визначенням особливої ролі книги в житті людини від ключового джерела знань до визначення її місця у загальному обсязі інноваційних засобів отримання знань на основі появи дешевої книги в паперовій обкладинці ("пейпбук"). Основною тенденцією світового масштабу розвитку освітньої галузі на початку XX ст. стала боротьба з неграмотністю, прогресивна частина людства закликала залучати всіх дітей до навчання, до реалізації своєрідного всеобучу [30, с. 175]. Останнє зумовило необхідність у створенні великої кількості якісної друкованої продукції, як то листівок, плакатів, газет, журналів, книг, підручників та ін.

У цілому, робота на удосконаленням шкільних підручників активно проводилася у всіх цивілізованих країнах світу. В роботі дамо характеристику зазначеного періоду, зсилаючись на досвід розвою вітчизняної поліграфічної галузі, оскільки саме він є певним підґрунтям для проведення експериментальної роботи у межах актуалізованої проблеми і дозволить визначити перспективи розвитку сучасних дитячих освітніх видань на вітчизняному ґрунті.

Підручникотворення. На території України використання в навчальному процесі старих підручників пристосовували до нових умов становлення нової радянської школи після 1917 року. У початкових класах українських шкіл діти вчилися читати за букварем "Від хати до школи", читанками "Веселка", "Колоски життя", лічити за задачником "Життя та знання в числах" тощо. Автори підручників прагнули адаптувати традиційний зміст початкової школи до нових політичних умов.

За дослідженнями Н. М. Вернигори, наприкінці XIX ст. з'являються перші наукові розвідки, автори яких зосереджуються на текстах і виданнях для дітей.

Значний вплив на появу нової тематики шкільних підручників мали письменники, видавці, педагоги, громадські діячі (С. Русова, К. Малицька, Б. Грінченко, С. Сірополко, В. Королів, Я. Головацький, І. Тарчаковський, М. Возняк та ін.) [45, с. 69.].

Наприклад, Софія Русова брала активну участь у відродженні національної системи шкільництва та українізації освіти 1917–1920 рр. Її фундаментальні праці ("Дидактика", "Нові методи дошкільного виховання", "Теорія і практика дошкільного виховання") пояснюють проблему загальнолюдського у вихованні, необхідність врахування соціальних особливостей дитини, її психологічної індивідуальності, культурно-етнографічних ознак її оточення.

Аналогічною скарбницею педагогічних ідей виступають й авторські твори Софії Русової, написані в 1922–1940 рр., у яких пропагуються такі складові її філософсько-соціальних і педагогічних поглядів, як гуманізм, демократизм, ідея відродження духовних цінностей українського народу, насамперед, національної школи, системи освіти. Публікації ученої дають відповідь на запитання про те, яким має бути ідеал соціально захищеної дитини, якими мають бути соціально-виховні обов'язки держави та ін. Ще в 1918 р. вона писала: "Найдорожчий скарб у кожного народу його діти, його молодь, й що свідоміше робиться громадянство, то з більшою увагою ставиться воно до виховання дітей, до забезпечення їм найкращих умов життя" [235]. Однак, більшість задумів С. Русової залишились поза увагою, оскільки вони не відображали ідей соціалістичного реалізму.

Загальну тенденцію перших досліджень про дитячі видання окреслимо цитатою І. Я. Франко, де автор аналізуючи жанрово-тематичні та ілюстративні аспекти дитячої книжки в контексті розвитку тогочасної видавничої сфери, зауважив, що читання – це "здоровий корм для духа" [289, с. 187–203].

Наголосимо, що вже у червні 1925 р. виходить декрет Раднаркому СРСР про заходи щодо впливу на формування книговидавничої політики в радянській державі. Відповідно до цього документа видавництва зобов'язували при складанні планів випуску літератури керуватися такими критеріями: для художньої літератури: лише ті твори, де не було найменшого натяку проти радянського

будівництва; для дитячої та юнацької аудиторії: лише ті твори, які сприяють комуністичному вихованню; для наукової, природознавчої літератури: лише твори матеріалістичного характеру та марксистського змісту [235, с. 323-324].

Зауважимо, що відмовою від традиційної форми підручника і нав'язуванням педагогам "ідеалу" нового типу підручника – "робочої книги з краєзнавчим ухилом" сприяв розвиток школи на початку 30-х рр. Так, у 1930 р. була видана книжка начебто з математики, в якій головним був не математичний зміст, а матеріал для соціального виховання з яскраво вираженим політичним спрямуванням (усі революційні свята, антирелігійна робота, п'ятирічка, день Ілліча тощо).

У 1930–1932 рр. спостерігається поступовий відхід від комплексних програм і проектів, що визначило необхідність у створенні нових навчальних програм і, відповідно, нових підручників. Так, у дослідженнях О. Я. Савченко підтверджено, що в ті роки існувала проблема видання підручників, які були б стабільними у межах конкретних навчальних програм. В Україні використовували підручники, видані "Учпедгизом" РСФСР. Видавництво "Радянська школа" випускало лише букварі та читанки для початкових класів і підручники з російської мови для українських шкіл [239, с. 69].

Зауважимо, що у 1939–1945 рр. розвиок дитячої книги гальмувався подіями воєнного часу, а з 50-х рр. ХХ ст. із прогресом усіх галузей науки, техніки, культури, розвитком міжнародних контактів, велику увагу у видавничій галузі стали приділяти іншомовним термінам, особливо тим, які стали інтернаціональними. Відповідно, виникає потреба в іншомовних словниках. У цей період видруковано *"English-ukrainian dictionary"* (1948), в якому подані найвживаніші англійські слова і звороти; *"Словник іншомовних слів"* (1949); *"Українсько-англійський словник"* (1952); *"Французько-український словник"* (1955); *"Українсько-російський словник"* (1953–1963); *"Польсько-український словник"* (1958); *"Французько-український словник"* (1955); *"Болгарсько-український словник"* (1983), *"Чесько-український словник"* (1988-1989) та ін. [233].

А нові оригінальні підручники з математики, української мови, природознавства, образотворчого мистецтва з'являються із середини 80-х рр. у зв'язку з проведенням експерименту навчання дітей 6-річного віку. Особливістю цього періоду було й те, що деякі з них доповнювалися робочими зошитами. Окрім того, процес підготовки нових підручників цього періоду має певне теоретичне підґрунтя. Так, у щорічних збірниках "Проблеми шкільного підручника" (М.: Просвещение, 1972–1981) аналізуються різні аспекти підручникотворення (добір змісту, структура, типи запитань, способи ілюстрування тощо), а у педагогічних журналах публікуються результати їх експериментальної перевірки.

Відмітимо, що до здобуття Україною незалежності в початковій школі не було альтернативних навчальних планів, програм, а отже, і альтернативних підручників. Лише з 1992/93 навчального року створено умови для вибору підручників (букварів, читанок, посібників із математики, художньої праці). Відтак, вчителі мали можливість обирати підручники для навчального процесу. Наприклад, авторами букварів для 1 класу були М. Д. Захарійчук, В. О. Науменко; М. С. Вашуленко, Н. Ф. Скрипченко; М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко; А. П. Каміщенко; К. С. Прищепа, В. І. Колесніченко та ін. Ряд підручників для старшої школи також створювався на альтернативній основі. Так, авторами підручників з фізики для 7 класу були В. Г. Бар'яхтар, С. О. Довгий, Ф. Я. Божинова; В. Д. Сиротюк; Т. М. Засєкіна; М. І. Шут, Т. М. Мартинюк; П. Ф. Піскун, В. В. Добровольський та ін.

Періодичні видання для дітей. Створення у 1922 р. піонерської організації спричинило виникнення періодичних *піонерських журналів*: "Барабан" (1923–1926 рр., який із часом об'єднався з "Піонером"), "Юні будівельники" (1923–1925), "Юні товариші" (1922), "Піонер" (із 1924 р.); спеціальні журнали для сільських дітей: "Іскорка" (1924–1933), "Дружні діти" (1927–1953 рр., у 1933–1937 рр. виходив під назвою "Колгоспні діти").

Разом із тим, серед різноманіття дитячих і юнацьких видань відзначимо популярність дитячої газети "Піонерська правда", перший номер якої вийшов

6 березня 1925 р. під редакцією М. Бухарєва. До заснування і розвитку "Піонерської правди" долучались суспільно-політичні діячі та письменники: Н. Крупська, М. Ульянова, М. Горький, В. Маяковський, А. Гайдар, С. Маршак та ін. На сторінках "Піонерської правди" висвітлювали важливі події країни й світу, друкували виступи державних і суспільних діячів, учених, письменників, спортсменів та вчителів з усього Союзу [127].

За аналізом наукової та фахової літератури, найбільшої популярності серед власне українських видань у радянський час набув щомісячний літературно-художній журнал для дітей *"Жовтень"*, нині відомий як *"Барвінок"*, який видавався із 1928 р. у Харкові. Відмітимо, що у 1935 р. відбувається об'єднання *"Жовтень"* з часописом *"Тук-тук"*, що являло ілюстрований щомісячник для дітей молодшого віку. Тому спектр дитячої періодики розширюється відповідно до вікової категорії читачів.

Значною подією у розвитку дитячої освітньої періодики є те, що у листопаді 1931 р. починає друкуватися дитячий щотижневий журнал *"Дзвіночок"*, головним редактором, видавцем і засновником став відомий на той час український письменник Ю. Шкрумеляк. Оскільки журнал мав публікації виховного, пізнавального й розважально-пізнавального характеру, то його часто використовували у навчальному процесі. А продуманий підбір матеріалів у випусках робив видання цікавим для дітей різного рівня розвитку [148]. Окрім того, він був "дешевим й тому єдино доступним для селянських дітей [48, с. 574]".

Цікавим є те, що у часописі *"Дзвіночок"* велася рубрика з вивчення найпростіших, необхідних для спілкування у побуті слів німецької та англійської мов. Також редакція журналу дбала про всебічне виховання маленьких читачів, друкувала пісні з нотами й малюнками-рухами до них [128]. А особливістю видання було те, що у *"Дзвіночку"* вміщувалась рекламна інформація на товари і послуги для дітей (цукерки, спортивне спорядження, шкільне приладдя тощо). Разом із тим, рекламувались дитячі книжки та власне сам часопис – "Кожен розумний школяр і кожна розумна школярка читає пильно *"Дзвіночок"* [48, с. 255]".

У 1960 р. започатковано видавництво дитячого журналу *"Малятко"*, у якому пропонуються поробки, загадки, розфарбовки, пісні з нотами, сценарії дитячих свят, кулінарні рецепти, конкурси: "Мої бабуся і дідусь", "Добра справа", "Чарівні пальчики", "Ми – маленькі українці". Також за роки виходу у світ у редакції *"Малятко"* склались свої традиції щодо змістового наповнення та оформлення журналу. Зазначимо, що редакція *"Малятка"* щорічно присуджує премію імені Наталі Забіли тим письменникам і художникам, які запропонували найкращі тексти та ілюстрації для дітей, видруковані у журналі [286]. Таким чином, покращується зміст і поліграфічне наповнення дитячої періодики.

Так, на сторінках щомісячного журналу *"Веселі картинки"*, який орієнтований на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і видавався протягом 1956-1980 рр., можна побачити яскраві зображення казки, цікаві пригоди, загадки, комікси, ігри, інші цікаві матеріали. Постійні рубрики видання виконують освітню інформацію для дітей, а саме: рубрика "Школа Олівця" вчить дітей малювати, "Школа Саморобкіна" – створювати іграшки власноруч, "Весела абетка" знайомить дітей із літерами. Особливої уваги заслуговує головний герой часопису – Олівець, який став символом "Веселих картинок". Це потішний, добрий, веселий чоловічок із червоним грифелем замість носа, одягнений у синю святкову блузу, на голові він носив елегантний берет, з червоним бантом на шиї [233].

З-поміж друкованої періодики цього періоду, особливої уваги заслуговує заснування журналу для сліпих дітей та дітей із вадами зору *"Радянський школяр"* у липні 1937 року. У ньому друкували літературні твори для дітей молодшого та середнього віку, короткі повідомлення пізнавального характеру, ноти, статті про композиторів і відомі музичні твори, переписку дітей. А з 1983 р. з'явився щомісячний музичний додаток та альбом рельєфного малюнка, що значно розширило можливості дітей з особливими потребами, дало їм змогу повноцінно пізнавати навколишній світ. Журнал видавався до 1992 р., а його наступником стало українське видання *"Школяр"* [193], яке було популярним у початковій і середній школі серед усіх дітей.

Зазначимо, що разом із відомими дитячими журналами ("Малятко" "Барвінок") у світ виходять "Розмалюйко", "Пізнайко", "Словознайка", "Зернятко", "Малеча", "Дитяча Академія", "Вулик", "Пізнайко від 2 до 5" та ін. У цілому, дитяча періодика виконує роль специфічного комунікативного каналу, завдяки якому дитина має можливість розширити свій світогляд.

У наш час дитяча періодика здатна замінити дитячі енциклопедії, задачники, розмальовки, адже багато журналів особливу увагу надають саме розвитку інтелекту дитини, її творчих здібностей. Окрім матеріалів розважального характеру друкують цікаві розповіді з історії ("Дивосвіт", "Світ дитини", "Осьмомисл"), життя рослин і тварин, культури народів світу ("Дитяча Академія", "Загадкова скарбничка", "Соняшник"). Відмітимо, що *тематичні випуски* дитячих видань, у яких друкують ребуси, кросворди, логічні завдання, розмальовки, комікси тощо, сприяють систематизації знань учнів. Наприклад, матеріали у журналі "Вулик" спрямовані на розвиток нестандартного мислення дітей. Головний герой журналу – Бджілка, яка є прототипом дуже активної, емоційної, жвавої дитини. Так, рубрики журналу говорять самі за себе: "Школа Гідності", "Криниця легенд", "Логічні розваги, математична галявина", "Лабораторія відкриттів", "Конкурси та призові завдання від "Вулика", "Лісові цікавинки", "Мовленнєві розваги", "Лісова ігротека", "Методичний плакат". Дитяче освітнє видання "Вулик" – один із небагатьох дитячих журналів, який твориться саме фахівцями-педагогами [130].

Науково-популярні журнали "Юний натураліст" та "Юний технік України" теж мають досить цікаве наповнення. Однак, якщо в радянський час журнали подібної спрямованості були практично в кожній шкільній бібліотеці, то тепер про їхнє існування не отримують інформації навіть вчителі.

Авторська книга. Із створенням СРСР (30.12.1922) з'являється плеяда нових дитячих письменників (Аркадій Гайдар, Самуїл Маршак, Агнія Барто, Корній Чуковський, Віталій Біанкі, Микола Носов, Сергій Михалков, Едуард Успенський, Наталя Забіла, Михайло Стельмах, Володимир Винниченко, Остап Вишня,

Володимир Сосюра, Василь Стефаник та ін.), у творах яких реальні риси життя поєднуються з фантазією, де є місце і для забави, і для роздуму, і для споглядання краси природи, і для вболівання за чийсь долю.

Зауважимо, що за книжковому ринку за часів незалежності України, зокрема в дитячих виданнях, представлена майже вся палітра публіцистичних жанрів (нарис, есе, байка, гумореска, фейлетон, замальовка тощо), які друкує плеяда нових сучасних дитячих авторів (див. табл. 1.1). Серед спектру дитячих освітніх видань великої популярності набуває авторська казка, інтерпретована до сучасних життєвих реалій.

Таблиця 1. 1

Популярні авторські твори для дітей періоду незалежної України

<i>Автор</i>	<i>Жанр</i>	<i>Назва видання</i>
Зірка Мензатюк	казка з історичним антуражем	"Таємниця козацької шаблі", "Казочки-куцехвостики", "Київські казки"
Олександр Дерманський	казкове фентезі	"Король буків, або Таємниця Смарагдової книги"
Ніна Воскресенська		"Руда Ворона", "Останнє бажання короля"
Леся Воронина	казкові пригоди	"Казочки-куцехвостики", "Прибулець із Країни Нямликів"
Іван Андрусяк		"Стефа та її Чакалка"
Марина Павленко	стилізація під народну казку	"Півтора бажання, або Казки з Ялосоветиної скрині"
Всеволод Нестайко	детективна казка	"Ковалі Щастя, або Новорічний детектив"
	повість-казка	"Чарівні окуляри", "Олексій, Веселесик і Жарт-птиця"
		"Хто зробить сніг", "Куди зникло море", "Як зрозуміти козу"
Мар'яна Прохасько, Тарас Прохасько		

Із значним зростання кількісних показників поліграфічної продукції у цей період, активно розвивається процес формування типології дитячих освітніх видань, які з певними змінами набували нинішніх форм. Тому різні їх види, розраховані на значно ширше коло читачів, протягом досить короткого часу набувають досконалого вигляду за змістом та конструкцією.

Розмаїтість за видами видань цього періоду М. С. Тимошик у своїй праці "Історія видавничої справи" окреслює у такій послідовності з огляду на *попит*: навчальна література для шкіл, вищих навчальних закладів та самоосвіти; твори українських письменників-класиків, заборонені донедавна цензурою; твори сучасних вітчизняних письменників та переклади зарубіжних класиків (авторські видання); довідкова література (особливо двомовні термінологічні словники за галузями знань); газетна і журнальна періодика; популярні видання з питань кооперації, економіки, сільського господарства [271, с. 308-309].

Таким чином, із розвитком науково-технічного прогресу відбувається процес активного формування типології дитячих освітніх видань, розширюється їх спектр на книжковому ринку. А самі дитячі освітні видання цього періоду характеризуються не лише освітньо-виховною функцією, але й своєю оригінальністю в змісті поліграфії, оформленні, що орієнтована на якість.

На основі дослідження й аналізу фахової наукової літератури, вважаємо за необхідне узагальнити авторську періодизацію розвитку дитячих освітніх видань, яку подано в додатку Б.

Отже, трансформація книжкової продукції визначається конкретно-історичними, соціально-економічними, культурологічними умовами розвитку суспільства та на сучасному етапі розвитку книжкового ринку окреслює необхідність підвищення якості дитячих освітніх видань та їх популяризації. Оскільки через активний розвиток альтернативних засобів інформації (Інтернет, персональний комп'ютер, планшет, смартфон тощо) друковані книжкові видання стають менш популярними, то у наступному параграфі зосередимо увагу на характеристиці заходів популяризації дитячої книги.

1.2. Вітчизняний і зарубіжний досвід книжкових заходів у контексті освітньої дитячої видавничої продукції

Сучасний стан книговидання потребує популяризації книги, особливо дитячої. Розглянемо спектр та особливості книжкових заходів, спрямованих на пропаганду дитячих освітніх видань.

У цілому, сучасний етап світового книжкового ринку пов'язаний з переосмисленням ролі видавничої справи, й у незалежній Україні, що підтверджуються рядом нормативних документів: "Про державну програму розвитку національного книговидання і преси" (1995) [279]; "Про видавничу справу" (1997) [92]; "Про деякі питання державної підтримки книговидавничої справи" (1998) [277]; "Про додаткові заходи державної підтримки книговидання і розповсюдження" (2000) [280, с. 469-472]; "Про проведення в Україні у 2007 році Року української книги" (2006) [278]; "Про відзначення 1000-річчя літописання та книжкової справи в Україні" (1997) [274]; а у межах реалізації Указу "Про Державну премію України в галузі освіти", у номінації "дошкільна і позашкільна освіта" громадян України відзначають за створення посібників, дитячої літератури, що відповідають сучасним вимогам і сприяють ефективному вихованню дітей, оволодінню ними знаннями, уміннями, навичками, за досягнення в розробленні та впровадженні в систему діяльності позашкільного закладу оригінальної виховної системи з високим результатом виховного впливу на навчання, розвиток й соціалізацію дітей, у тому числі за навчально-методичні роботи в галузі позашкільної освіти. А у номінації "загальна середня освіта" Державну премію присуджують за створення підручників, навчально-методичної літератури, які відповідають сучасним вимогам і сприяють ефективному оволодінню знаннями [276].

Відповідно у 2012 р. прийнято стратегічний курс на реалізацію завдання побудови суспільства знань, що гостро ставить на часі питання відродження втрачених позицій книги у процесі розвитку особистості та суспільства, тому впроваджено Концепцію Кабінету Міністрів України "Державна цільова

національно-культурна програма популяризації вітчизняної книговидавничої продукції та читання на 2013–2017 роки" [128].

Відмітимо, що популяризація (від лат. *popularis* – народний) – розповсюдження чого-небудь, намагання зробити що-небудь широко відомим [209, с. 204]. За аналізом фахових і наукових джерел [12; 124, 203, 198], існує цілий ряд форм популяризації книги, серед яких розширення вікової групи молодшого читача, дитячі освітні видання з національними ознаками, конкурси видавничої продукції, видання матеріалів для дітей галузевої спрямованості, активне тиражування перекладної літератури для дітей в Україні регіональними видавництвами, виставки, ярмарки, фестивалі, форуми, тощо.

Розглянемо більш детально їх реалізацію у практичній площині з акцентом на популяризацію книги, зокрема дитячого освітнього видання.

Розширення вікової групи молодшого читача. Цілком погоджуємося із твердженням І. О. Бояківської, яка зауважує, що батьки повинні активно залучати книжкові видання для всебічного розвитку своєї дитини, починаючи з утробного періоду малюка. На її думку, у вихованні дітей (від народження до чотирьох років) необхідно активно використовувати книжки як інструмент для загального їх розвитку і виховання [152].

Зазначимо, що український ринок книжок для наймолодших прагне розширити асортимент у бік вікових особливостей. Як показав аналіз роботи видавництв, зазначений напрям роботи потребує значного покращення. Так, головний редактор видавництва "Егмонт-Україна" Д. Поліщук зазначає, що на відміну від українського, книжкові ринки Європи та США вражають різноманіттям форматів саме для найменших любителів книг, над якими працюють імениті ілюстратори, їх контент створюється ретельно. Вони націлені на комплексний розвиток: дрібна моторика, тактильні відчуття, образне мислення дитини [152]. Разом із тим, на книжковому ринку найбільш авторитетні українські видавництва з поміркованою редакторською політикою ("Грані-Т", "Видавництво Старого Лева" ін.) працюють переважно для старших читачів – від чотирьох років. Однак, літературний критик і редактор сайту "Казкарка" В. Вздутьська

наголошує, що більшість українських дитячих видавництв орієнтується на читача віком від трьох до дванадцяти років.

Відмітимо, що на книжному ринку України останнім часом уже стали з'являтися серії книжок-іграшок від таких видавництв як "Розумна дитина", "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", "Перо", "Ранок", "Торсинг", "Навчальна книга – Богдан", "Махаон – Україна" та ін. Серед найбільш вдалих друкованих видань останніх років для малечі назовемо "Люлі, люлечки" Наталі Дзюбишиної-Мельник ("Свічадо", 2011) – збірку народних та авторських колискових (колискові для дитини з психотерапевтичною дією), а також декілька книжок-іграшок від Анни Кирпан ("Вид-во Старого Лева", 2011)".

Відтак, на комплексний розвиток найменших читачів (зір – слух – тактильне сприймання) спрямована серія унікальних книжок-шнурівок "ЗооЛогіка", орієнтована на вивчення кольорів, цифр, літер, звуків, геометричних фігур, а також на розвиток дрібної моторики, логіки, мислення, мовлення, уваги дитини.

Дитячі освітні видання з національними ознаками. На сучасному етапі розвитку дизайну дитячої освітньої книги в Україні є спроби пошуку концептуальних рішень, що містять національні ознаки.

Цілком погоджуємося із твердженням Н. Кіт, яка зауважує, що національна спрямованість видання для дітей не тільки необхідна (з огляду на підтримання "здоров'я нації"), але й психологічно зумовлена. Адже відомо, що кожна дитина як особистість формується під впливом двох найважливіших чинників: власної природи та рідної культури (тобто культури того оточення, в якому здійснюється процес її соціалізації), яку вона пізнає через освіту та виховання. Природа людини наскрізь національна (кожен приходить у світ з уже сформованим національним генотипом). Культура – також явище глибоко національне (хоча б тому, що всі її духовні й матеріальні цінності створені людьми – носіями певної національності) [118]. Отже, найадекватніше сприйматиметься, найкраще засвоюватиметься дитиною саме те, що не суперечить її національній природі та легко включається в систему вже пізнаних нею культурних надбань рідного народу.

Наприклад, у літературно-художньому і загальноосвітньому журналі для дітей молодшого та шкільного віку "Дзвіночок" у кожному номері редакція обов'язково друкує казку, а в деяких номерах видання намагається долучити дітей до розмови про ніби й зовсім недитячі теми (Голодомор, війна в країні, українська ідентичність, європейський погляд на Україну). Головний редактор журналу Леся Пилип'юк переконана, що діти мають знати історію своєї нації [214].

Першим підручником часів незалежності України, у якому спеціально розглядалося питання становлення й консолідації української нації, був підручник В. Сарбея "Історія України (XIX-поч. XX ст.)" для учнів 9 класу загальноосвітньої школи [240, с. 224]. Проблема становлення національної ідентичності розглядалася автором зрізь призму, так званого, "кровного права".

Національні патріотичні позиції та народні мотиви використовує у своїй практиці видавництво дитячої книжки "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА". Так, у 1995 р. воно продало американським колегам (видавництво "Alfred A. Knopf") права на книжку "Котик та Півник". Це була перша в історії незалежної України дитяча книжка, що вийшла на світовий ринок. У 2005 р. англійське видавництво "Templar" видало казку Г. К. Андерсена "Снігова королева" в інтерпретації "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", яка стала лідером продажу (понад 30 тис. примірників). Відтак, видавництво "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА" утверджує новий імідж українського продукту у світі.

Конкурси видавничої продукції. Дитячим освітнім виданням не завжди під силу конкурувати із телебаченням та Інтернетом як основними засобами інформації. Тому редакційні колеги таких видань зацікавлюють маленьких читачів різноманітними конкурсами: грою, цікавими завданнями, вікторинами, залучення читачів до складання на сторінках часописів конкурсних творів, розповідей, представлення малюнків, фотографій, написання листів тощо.

Наприклад, у журналі "Барвінок" тривалий час проводили конкурс "Призові запитання з Казкарії". Так, протягом року на сторінках журналу друкували портрети письменників і запитання від героїв казок Т. А. Гофмана, братів Грімм, Г. К. Андерсена й ін., а з часом розігрували призи між маленькими читачами.

Подібні конкурси мотивують дітей не тільки читати, але й вчитися аналізувати твір, узагальнювати і критично мислити.

Відмітимо, що безліч розваг, віршів, казок, коміксів, ігор пропонується у журналі "Пізнайко", у якому маленькі читачі здійснюють веселі мандрівки, дізнаються багато нового, водночас вивчають іноземні мови, якими також виходить цей ігровий журнал.

Журнал "Ангеляткова наука" також включає різновікові завдання та конкурси для творчого розвитку дитини, які підготовлені дитячими психологами й фахівцями дошкільного виховання згідно з Державною програмою з дошкільної підготовки, затвердженою МОН України.

Разом із тим, дитячі видання співрацюють з різними установами заради урізноманітнення конкурсної тематики. Наприклад, редакція дитячого журналу "Малюк Котя" разом із Укрпоштою щороку оголошує для своїх читачів конкурс дитячого малюнку "Моє майбутнє" з метою популяризації читання та філателії [72].

Видання матеріалів для дітей галузевої спрямованості. Зазначимо, що освітні видання, адаптують науку для дитячого розуміння, розвивають мислення та уяву, стимулюють більш глибоке пізнання дійсності. Автори змогли знайти відповідні форми подання і способи адаптації наукових відомостей для кращого розуміння у дітей. Так, харківське ТОВ "Видавнича група "Основа"" започаткувало серію науково-популярних журналів "Я вивчаю українську", "Історія для допитливих", "Біологія для допитливих", у яких викладання програмного курсу шкільного предмета поєднується із корисними відомостями й цікавим дозвіллям. Серед найвідоміших періодичних видань – щомісячний дитячий науково-популярний журнал "Юний технік України", у якому пропонують читачам нові цікаві технічні розробки, інформацію про винаходи в історії людства, актуальні новини науки й техніки, креслення та схеми конструювання авіа- та судномodelей, різноманітних корисних пристроїв, головоломки для всієї родини, конкурси.

До дитячих видань галузевого спрямування належить і музичний журнал "Музична школа", який містить фортепіанні твори для початківців. Також в Україні випускають і дитячий автомобільний журнал "Hot wheels". А, наприклад, видавництво "Весела перерва" випускає журнал "ВІЗЕРУНОК У ДОЛОНЯХ", який не тільки вчить дівчаток шиттю, вишивці, плетінню тощо, але і показує схематично юним майстриням красу й символіку орнаментів із різних регіонів України. А також видавництво випускає і журнал "ЮНИЙ МОДЕЛІСТ-НАТУРАЛІСТ", у якому діти не тільки дізнаються про дивовижні таємниці живої природи, але й можуть склеїти з картонних вкладок моделі-копії тварин дикої природи. Так юні натуралісти можуть зібрати цілий зоопарк на своєму столі.

Зауважимо, що основні матеріали, розміщені в дитячій періодиці, мають галузеву спрямованість. Так, із 2000 р. в Україні видається дитячий мистецький журнал "Джміль" у доступній та цікавій формі знайомить читачів з азами живопису, музики й літератури. Матеріали журналу направлені на розвиток художньої культури, зв'язного мовлення, акторських здібностей, логіки, асоціативного мислення, тощо. У дитячому мистецькому журналі "Джміль" можна знайти і тексти дитячих пісень з нотами, методичні розробки уроків танцю тощо.

Серед періодичних дитячих видань, які мають професійне спрямування, є яскравий журнал для дівчаток і хлопчиків "Академія Саморобкіна", на сторінках якого дітей вчать працювати з різними матеріалами (папір, деревина, тканина, бісер, пластилін тощо), а, відтак, створюють можливість визначитися із власними уподобаннями, майбутньою професією.

Активне тиражування перекладної літератури для дітей в Україні регіональними видавництвами. Процес популяризації творів перекладної дитячої літератури активно розпочався за часів незалежності України. Відмітимо, що у 1993–1997 рр. у зв'язку зі складною економічною ситуацією в країні перекладна дитяча література майже не видавалася.

Однак, через впровадження моделей підтримки національного книговидання, динаміка друку перекладних дитячих видань змінилася. Так, за підтримки

Міжнародного фонду «Відродження» та інших грантових іноземних інституцій протягом 1998–2009 рр. було підтримано 768 проектів (на загальну суму близько 4 61 000 дол. США) від майже ста українських видавництв, внесок яких становив 50 % суми кожного проекту [219, с.125].

Особливістю українського книжкового ринку є й те, що він перенасичений російською перекладною продукцією. Це створює тиск на українські перекладні видання, оскільки переклади російського виробництва з'являються на українському ринку раніше, аніж та сама перекладна література українською мовою. Перебити попит конкурентів здатні економічно успішні українські видавництва, спроможні випускати популярні іноземні новинки в українських перекладах раніше, ніж ці ж книжки виходять у Росії: "Клуб сімейного дозвілля" (Харків), "Темпора" (Київ), "Видавництво Старого Лева" (Львів), "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА" (Київ) та ін. Застосовується також тактика "другої хвилі", коли твори певного автора перекладають українською через кілька років після їх першої появи в російських перекладах.

Разом із тим, вітчизняні автори стали надавати більше уваги перекладу дитячих видань. Серед них – переклад В. Митрофанова роману "Хати́на дядька То́ма" Г. Бічер-Стоу ("Навчальна книга-Богдан", 2006), переклад Є. Горевої казкової повісті "Мері Поппінс" П. Треверс ("Школа", у 2000 та 2007 рр.), переклад О. Олеся поеми "Пісня про Гаяв ату" Г. Лонгфелло ("Веселка", 1999), переклад М. Іванова роману "Домбі і син" Ч. Діккенса ("Дніпро", 1991), переказ Т. Габбе роману "Мандри Гуллівера" Дж. Свіфта ("Махаон-Україна", 2005), переклад О. Тереха казки "Знамените каченя Тім" Е. Блайтон ("Веселка", 1992) та ін.

Поряд із уже відомими перекладами в Україні з'являються й нові. Наприклад, переклади братів Юрія та Олега Покальчуків романів Едгара Берроуза "Тарзан, годованець великих мавп", "Повернення Тарзана", "Тарзан та його звірі", "Тарзанів син", опубліковані у видавництві "Веселка". У 2007 р. переклад братів Покальчуків романів Е. Берроуза публікує тернопільське видавництво "Навчальна

книга-Богдан" у межах серії "Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах "Світовид"".

Проведення книжкових заходів: ярмарки, фестивалі, форуми, виставки, презентації – є не новою, але осучасненою формою популяризації книжкових видань, найближчою до читачів. Оскільки попередні форми популяризації книжкової продукції залежать від самих видавництв, то виставкова діяльність є більш доступною для широкого загалу (батьки, вчителі, методисти, бібліотекарі, волонтери та ін.). Розглянемо детальніше проведення книжкових заходів, на яких активно популяризується книга.

Різні аспекти діяльності книжкових виставково-ярмаркових заходів знаходимо у дослідженнях Н. Н. Зубко, Н. М. Сьомко, І. В. Кулаковської та ін. Дослідження книжкової ярмарки як форми популяризації книги та видавничого бізнесу робили О. В. Афонін, М. І. Сенченко, Т. І. Микитин.

Зауважимо, що в Україні поняття "виставка" і "ярмарок" у книжковому середовищі не розмежовують. Виставка – це публічна демонстрація досягнень у різних сферах людської діяльності, що проводиться з ознайомчою метою. Ярмарок означає експозицію товарів із метою їх безпосереднього розпродажу відвідувачам [124]. Синонімічне вживання цих термінів пояснюється їх спільними функціями: інформування видавців, авторів, перекладачів, ілюстраторів та демонстрування їх доробків і книжкових новинок; проведення різноманітних заходів для перелічених вище суб'єктів книжкового ринку; піднесенні престижу української книги в суспільстві та формуванні "моди" на читання, як альтернативи іншим способам вільного проведення часу. Це визначило злиття понять "виставка" й "ярмарок" у результаті чого *виставка-ярмарка* – комплекс заходів, які мають комерційний характер і дозволяють експоненту використовувати усі маркетингові інструменти у процесі презентації результатів своєї діяльності.

Нині в Україні досить значний список книжкових виставок-ярмарків. Із-поміж книжкових виставок і ярмарків, які відбуваються щороку в Україні, виділимо найбільших за: кількістю учасників, виставкової площі, форм

презентації, найпопулярніших серед експонентів є національна книжкова виставка-ярмарок "Форум видавців у Львові" (Львів), "Азбукове Королівство Магів і Янголів" (Київ), міжнародний книжковий ярмарок "Книжковий світ" (Київ), Весняний київський книжковий ярмарок і Міжнародний фестиваль видавців та книготорговців "Світ книги" (Харків), Київський книжковий ярмарок "Медвін" (Київ), "Книжковий салон" (Херсон); "Книжковий сад" (Київ), "Зелена хвиля" (Одеса), "Книжковий світ" (Київ), "Книжковий ярмарок" (Херсон), виставка-ярмарок "Книга-фест" (Ужгород), міжнародна книжкова виставка "Книжкові Контракти" (Київ) та ін. Саме на їх прикладі виявимо основні форми, спрямовані на пропаганду книги, розвиток книжково-видавничої галузі й професійної культури фахівців.

Організатори книжкових виставок і ярмарків стверджують, що інтерес фахівців до їх заходів не зводиться лише до можливостей реалізовувати продукцію, підтримувати контакти й підписувати угоди. Важливим напрямом їх діяльності є сприяння експонентам в організації та проведенні презентацій, виставок, майстер-класів, тренінгів, семінарів, конференцій, круглих столів для привернення уваги до результатів своєї діяльності.

Аналізуючи інформаційні матеріали (програми, прес-релізи, публікації у пресі та у мережі Інтернет) виявили, що кількість представницьких заходів, які відбуваються у рамках книжкових виставок і ярмарок щороку не лише збільшується, але й урізноманітнюється за рахунок залучення не тільки відомих авторів, менеджерів, видавництв, але й різних культурно-мистецьких заходів (комплексного поєднання літератури з музикою, театром, живописом, кіно, а останнім часом, навіть, із модою і кулінарією, спортом).

Так, більшість заявлених у програмах заходів – це презентації книг, видавництв і видавничих проєктів, а також періодичних видань із використання нестандартної тематики, інтерактивних елементів або костюмованої інсценізації тощо.

Лідером за кількістю креативних заходів можна назвати видавництво "Зелений пес" (Київ), керівники та ідейні натхненники якого – брати Капранови у

рамках своїх презентацій організовують змагання між командами. Наприклад, у культурно-розважальній програмі *"Книжка і кухня"*, організатори разом з іншими відомими гостями на виставці готують свої "фірмові" страви і пригощають відвідувачів виставки "Світ книги", яка відбувається у Києві [222].

Інший характер мають заходи, орієнтовані на дитячу і юнацьку аудиторію. Наприклад, редакція журналів "Ангелятко" та "Ангеляткова наука" з 2006 р. проводить під час Форуму видавців у Львові *"Свято читання у Країні ангелат"*, де працюють театральний, цирковий, спортивний, малювальний, танцювальний та інші майданчики, на яких професійні актори проводять різноманітні конкурси й забави.

Видавництво "Талант" (Харків) протягом останніх років черпає ідеї з відомих усім казкових сюжетів. Так, видавництво на одній із книжкових виставок представило стенд у вигляді замку, та організувало *дитячий конкурс краси "Міс "Світ книги" – 2010"*, учасникам якого пропонувалося створити образ казкового персонажу (Попелюшка, Червона Шапочка та ін.).

Важливу роль для популяризації дитячих освітніх видань мають заходи, які передбачають *міжособистісне спілкування* (автограф-сесії, літературні спаринги, авторські вечори та зустрічі з поетами, письменниками, перекладачами тощо). Це можуть бути як одноразові, так і постійні акції (щомісяця, щодня, щогодини або у режимі нон-стоп), які дуже часто відбуваються у форматі "відео/поезія" (наприклад, "Wiz-Art VideoPoetry" у рамках Форуму видавців) або "музика/поезія" (наприклад, літературно-музичний open-air "Зіркова PROZA.UA" у Харкові та "Ніч поезії і музики нон-стоп" у Львові).

Поєднання книги з різними видами мистецтва та сферами людської діяльності реалізується у традиційних *розважальних програмах* "Весняного київського книжкового ярмарку". Так, "Книжка і кіно" передбачає кінопокази за участі режисерів та письменників; "Книжка і музика" – концерти сучасних українських груп і бардів; "Книжка і театр" – театральні вистави просто на ярмарку.

Зазначимо, що урізноманітнюється також місце проведення книжкових заходів. Їх влаштовують у самих видавництвах, на стендах учасників у спеціально відведених для цього залах, на площах, у бібліотеках, музеях, навчальних закладах, театрах, кав'ярнях. Наприклад, у м. Одесі міжнародний книжковий ярмарок "Зелена хвиля" проходить як міське свято книги під відкритим небом на вулиці Дерибасівській. Це пов'язано із наявністю вільних площ для проведення презентаційних заходів із метою, якщо читач не іде до книги, то книга іде до читача. Автори й видавці спілкуються із потенційними читачами у тому середовищі, яке є для них – читачів – темпорально зручним і комфортним.

Особливої уваги заслуговує *Міжнародна книжкова виставка "Форум видавців у Львові"*. Ідея створення такого майданчику, де могли б зустрічатись і обмінюватись досвідом та ідеями фахівці з книговидавання й зацікавлені особи виникла у Олександрі Коваль (нині – президент Форуму видавців), яка у вересні 1994 р. організувала перший Форум: книжковий ярмарок та комплекс із 25 фахових і літературних заходів.

Програма Форуму складається із літературних акцій і конкурсів, презентацій видавництв і авторів, авторських зустрічей, літературних читань, автограф-сесій, дискусій, круглих столів, перфомансів тощо. У рамках Форуму з 1995 р. запроваджено премію "Книга Форуму видавців", а з 2002 – конкурс дитячого читання "Найкращий читач України", який у 2005 р. набуває статусу всеукраїнського. Завершальним етапом змаганням стає *дитячий фестиваль "Книгоманія"*, що є єдиною в Україні й однією із небагатьох у Центральній та Східній Європі подій, цілковито присвячених дитячій літературі й читанню. А у 2006 р. Форум видавців у Львові запроваджує щорічну благодійну акцію "Подаруй дитині книжку!".

Зазначимо, що з 2008 р. два тижні перед "Форумом" триває "Читацький марафон: видавці – дітям", під час якого українські письменники відвідують львівські школи і проводять з ними конкурси, читання, дискусії тощо. А у 2011 р. у зв'язку із розширенням формату й географії "Марафон" перейменовано у *Львівський міжнародний дитячий фестиваль*. Одним із заходів фестивалю є акція

"Книжка від зірки", під час якої дітям читали уривки зі своїх улюблених книжок Святослав чук, Сашко Положинський, Ані Лорак, Руслана, Фома, Віталій Кличко, Василь Вірастюк, Катерина Серебрянська, Ліка Роман, Вова зі Львова, Тарас Чубай та багато ін. Окрім того, традиційно у різноманітних заходах Форуму беруть участь найвідоміші українські письменники, громадські діячі, представники влади, шоу-бізнесу, спорту й ін.

У *IV Київській міжнародній книжковій виставці "Книжкові Контракти-2013"* було представлено художню, наукову, довідкову, навчальну, історичну, краєзнавчу літературу, подарункові видання за ціною виробника, альбоми про мистецтво, антикварні книжки, періодику, музичну та дитячу літературу на будь-які уподобання.

Організаторами виставки "Книжкові Контракти-2013" є Державний комітет телебачення і радіомовлення України, якими ініційовано презентації видань вітчизняними та зарубіжними видавництвами; прес-конференції, круглі столи, семінари; автограф-сесії, майстер-класи, дискусії за участі відомих українських письменників, літературознавців, художників-графіків.

Відмітимо, що традиційно під час проходження "Книжкових Контрактів" організовано благодійну акцію "Особливі книжки – для особливих дітей", за результатами якої зібрані кошти перераховують на видання й придбання підручників і художніх книжок шрифтом Брайля. Також під час проведення виставки відбувається урочиста церемонія нагородження переможців конкурсу "Краща книга України" [107].

У популяризації дитячих освітніх видань важливу роль також виконують *тематичні книжкові виставки*. Наприклад, до Дня захисту дітей в Українському домі (Київ) щороку відбувається дитячий книжковий ярмарок, на якому видавництва з усієї України презентують свої книжки, а відвідувачі мають змогу придбати різноманітні видання. Особливістю цього заходу є те, що для дітей позбавлених батьківської опіки влаштовують благодійний ярмарок [275].

Також щороку напередодні Дня знань у Києві відбувається книжкова виставка-ярмарок, у якій беруть участь кращі видавництва України. Метою

виставки-ярмарку є популяризація української книги, створення умов для збереження та підтримки культурних традицій, а також налагодження зв'язків між читачами, авторами й книгорозповсюджувачами [191].

Наприклад, Національний культурно-мистецький та музейний комплекс "Мистецький Арсенал" наприкінці грудня організовує тематичний святковий ярмарок "Різдвяний Арсенал", програма якого складається із подарунків для дітей і дорослих від 100 кращих хендмейкерів України, а провідні видавництва представляють найкрасивіші дитячі книжки та мистецькі видання; відбуваються авторські читання від улюблених дитячих письменників, численні майстер-класи, на яких діти вчаться робити святкові листівки, ялинкові прикраси і подарунки власноруч. Святковий ярмарок "Різдвяний Арсенал" організовує інноваційний освітній проект для дітей і підлітків "Арсенал ідей", який презентує нові святкові наукові й творчі цікавинки.

Окрім того, упродовж ярмарку діє акустична майстерня казки "Велике вухо". Так, у 2013 р. діти самі озвучували історії казкарки Дзвінки Матіяш за допомогою різних предметів (папір, фольга, склянки, тарілки, глечики, шишки, горіхи), що здатні дзижчати-фурчати-сюрчати. Діти знаходили у звуках "як бджоли будують щільники, як тріпотять крильця метеликів у повітрі й тупотять лапки комах, що бігають по воді, як чистять дзьоби горобці і як воруються вуса в кота, котрий підкрадається до горобців"... Дорослі ж оповідали, записували та опрацьовували звуки [123]. У такий спосіб на книжковому ринку виникають нові дитячі видання.

Також Київська міжнародна книжкова ярмарка "МЕДВІН: Книжкова коляда" пропонує не лише ознайомитися й придбати нові книжки видавництва, зустрітися із письменниками, взяти участь у конкурсах, прес-конференціях, але й зробити подарунок власними руками, відвідавши різноманітні майстер-класи тощо. Програма тематичного книжкового ярмарку розподілена на майданчики, де кожен учасник має змогу проявити свої творчі здібності на основі знань про героїв із книжкових видань. Наприклад, дитячі майстер-класи від Центру української культури та мистецтва з виготовлення сніжинки-витинанки, новорічних прикрас із солодоців, із декорування ялинки, Різдвяного ангела з кукурудзи чи тканини,

де головним є образ книги. Також на Київській міжнародній книжковій ярмарці "МЕДВІН: Книжкова коляда" можна ознайомитися із скрапбукінгом [223].

Зауважимо, що серед організації тематичних виставок-ярмарків виділяють і одноразові або присвячені певній події. Наприклад, у Києві до святкування 1025-річчя з дня Хрещення Русі 3 вересня 2013 р. відкрили Міжнародну православну виставку-ярмарок "Де хрестилася Русь". У заході брали участь представники монастирських майстерень, церковних і світських організацій, єпархіальних видавництв з України, Греції, Ізраїлю, Білорусі, Молдови, Росії та інших країн. На виставці було представлено широкий асортимент видавничої продукції, яка пропагувала окрім духовних цінностей залучення дітей до читання релігійно-світської літератури [123].

Особливою формою виставки, ярмарки є *фестиваль* (фр. *festival* – свято, лат. *festivus* – святковий, веселий) – масове святкове дійство, на якому демонструють досягнення певного виду мистецтва; показ, огляд досягнень [3, с. 580].

Як найбільшу подію в Україні, що об'єднує літературу і мистецтво – *Міжнародний фестиваль "Книжковий Арсенал"* – організовує Національний культурно-мистецький та музейний комплекс "Мистецький Арсенал". Метою "Книжкового Арсеналу" є створення актуального культурного контексту для книговидання і читання та пропаганда широкого вибору художньої, дитячої і мистецької літератури. Зауважимо, що програма фестивалю наповнена різноманітними презентаціями нових видань та зустрічами з авторами; реалізацією проекту "Обмін речовин" (публічні діалоги між відомими письменниками); поетичними читаннями, лекціями, майстер-класами й дискусіями; міжнародним колоквіумом перекладачів, "Білі ворони" (виставка найкрасивіших дитячих книг із 40 країн світу, та стенд переможців міжнародного конкурсу "Мистецтво книги"); великою програмою для дітей різних вікових груп; благодійним збором книжок для дітей-сиріт і позбавлених батьківської опіки, онкохворих дітей, дитячих лікарень та реабілітаційних центрів; друкарськими майстернями, виставками графіки, ілюстрації та шрифту тощо.

Окрім того, вперше в Україні фестиваль "Книжковий Арсенал" представляв міжнародну виставку "Білі Ворони-2013", що являла собою експозицію найкрасивіших дитячих книг із різних країн світу, яку щорічно спеціально готують до міжнародного дитячого книжкового ярмарку в Болоньї [123].

Уваги заслуговує і *фестиваль української дитячої книги "Азбукове Королівство Магів і Янголів"*, який організовують щорічно восени у Музеї книги і друкарства України (Київ). Так, упродовж Фестивалю відбуваються творчі зустрічі з українськими письменниками, художниками, дослідниками дитячої літератури, психологами, презентації видань української дитячої книги, майстер-класи з виготовлення паперу, каліграфії, книжкової ілюстрації, традиційного українського та духовного співу, акторської майстерності, діють виставки художніх робіт відомих митців, організовують Міжнародний конкурс дитячого плерного малюнку "Золотий мольберт" тощо.

Міжнародний книжковий фестиваль "Світ книги" проводиться в Україні з 1998 р. з ініціативи концерну "Райський куточок" та за підтримки Харківської обласної державної адміністрації і виконавчого комітету міської ради. Як постійно діючий, фестиваль занесений до програми соціально-економічного розвитку міста Харкова. Під час першого фестивалю у квітні 1999 р. було 247 учасників із 30 міст України, а також професіоналів книжкової справи з Великобританії, Росії, Сирії, Словаччини. Цей захід успішно зарекомендував себе як майданчик для ділових контактів, де було підписано більше 350 угод, проведено сім презентацій видавництв-учасників, круглий стіл і прес-конференцію з проблем книговидавання в Україні, зустрічі з харківськими письменниками. В 2001 р. книжковий фестиваль "Світ книги" довів своє право на проведення книжкового заходу міжнародного рівня. А символом фестивалю став птах Фенікс, який уособлює відродження й безсмертя.

Представлення українських видань на міжнародному книжковому ринку. Участю української книги у міжнародних книжкових виставках-ярмарках займається колегія Держкомтелерадіо та Національна спілка письменників України. Під час зустрічей відомих письменників, видавців і журналістів, яку

організовує Національна спілка письменників України, обговорюються нові можливості просування української книги як в Україні, так і за її межами [225].

Деталізуємо участь українських видавництв у міжнародних книжкових виставках-ярмарках, які є однією з умов популяризації дитячих освітніх видань. Так, у 2011 р. на *XVIII Мінській міжнародній книжковій виставці-ярмарку* (Білорусь) було представлено книги українських письменників: Ліни Костенко, Марії Матіос, Юрія Андруховича, твори класиків української літератури, численні науково-популярні видання, енциклопедії, довідники, словники. Спеціальні розділи в експозиції присвячувалися 20-річчю Незалежності України та Євро-2012. У виставці брали участь такі видавництва, як ВАТ "Волинська обласна друкарня", ПП "Горобець", ДНВП "Картографія", ТОВ "Покетбук", ЗАТ "Українська прес-група" (видавництво газети "День"). ТОВ "Покетбук" презентувало електронні книги [73].

На *Франкфуртському міжнародному книжковому ярмарку* (Німеччина) в 2011 р. Україна була представлена єдиним загальнонаціональним стендом Держкомтелерадіо, а також шістьма окремими експозиціями. На стендах експонувалося близько тисячі кращих вітчизняних видань. На книжковому форумі у Німеччині було представлено ті видання, які стали переможцями літературних конкурсів – "З української старовини" (видавництво "Букрек") та двотомник "Україна: поезія тисячоліть" (видавництво "Кріон"). Перша книга є переможцем Національного конкурсу "Краща книга України", а друга – Міжнародного конкурсу країн СНД "Мистецтво книги". В українській експозиції були представлені й дитячі книги, спеціалізовані видання, підручники й навчальні посібники. Відбулася презентація документальної книги "Українки в історії: нові сторінки" (збірка нарисів про жінок, які зробили видатний внесок у науку, літературу, освіту, громадське життя нашої країни) [255].

Із 2012 р. Українські видавництва презентують свою продукцію у Парижі на одному із найбільших у світі *Міжнародному книжковому салоні* (Франція). Так, у 2013 р. видавництва "Кальварія", "Дуліби", "Нора-друк", "Букрек" змогли не лише презентувати нові книги, а й організувати зустріч українських авторів і

перекладачів із французькими любителями літератури. Наприклад, "Букрек" представив 40-томник українських народних казок, календар і видання до 200-ліття з дня народження Тараса Шевченка ("Пісенна Шевченкіана", "Цікаві оповідки зі щоденника Шевченка" та ін.). Зазначимо, що найбільшим досягненням перебування української делегації на Міжнародному книжковому салоні в Парижі є домовленість про те, що французьке видавництво видасть зібрану із 40-томника українських народних казок одну книгу [205].

Уперше українські дитячі книжки в 2013 р. офіційно презентовано на *Міжнародному дитячому книжковому ярмарку в Болонії* (Італія). Участь у виставці взяли "Грані-Т" й "Видавництво Старого Лева". Болонський дитячий книжковий ярмарок, який відбувається щорічно з 1964 р., називають *alma mater* дитячих видань у Європі. Це – не звичайний книжковий ярмарок, на який з'їжджаються видавці, літературні агенти, письменники, ілюстратори, редактори, перекладачі, бібліотекарі, книготорговці з усього світу з метою продати книжки "тут і зараз". Його робота орієнтована на демонстрацію найновіших тенденцій у дитячому книговиданні, укладання угод купівлі-продажу авторських прав, відкриття нових дитячих письменників та ілюстраторів тощо.

Зауважимо, що на Міжнародному дитячому книжковому ярмарку в Болонії відбулося вручення премій переможцям міжнародного конкурсу дитячої літератури Міжнародної молодіжної бібліотеки, одним із яких стало видавництво "Грані-Т" з книгою Василя Голобородька "Віршів повна рукавичка" [311].

Також на *Міжнародній книжковій виставці-ярмарку "Світ книги Прага-2015"* (Чехія), що проходила протягом чотирьох днів, уперше було представлено українську книгу в експозиції "Український дім". Зазвичай кожен книжковий захід має почесного гостя, і таким на ХХІ книжковому ярмарку в Празі був Єгипет. Ще презентували літературу чеської діаспори, окремими темами були книга і фотографія, найпопулярніші у світі книги для юних читачів, також показували десятки фільмів і театральних спектаклів за літературними творами.

Українську літературу в Празі представляли Юрій Андрухович і Юрій Винничук, Мирослав Дочинець і Галина Петросоняк, Ігор Померанцев.

Участь у міжнародній книжковій виставці-ярмарку взяли такі українські видавництва як "Кальварія", "Апріорі", "Астролябія", "Карпати", "Патент" і "Лілея-НВ".

Аналізуючи вітчизняну книжкову галузь у виставково-ярмарковій діяльності, зазначимо, що Україна тільки починає виходити на світовий книжковий ринок.

Із зазначеного вище можемо зробити висновок, що книжкові заходи, як потужний соціокультурний феномен:

- дозволяють налагоджувати контакти між суб'єктами книжкового ринку: видавцями, поліграфістами, книготорговцями, бібліотеками та авторами, покупцями книг;

- сприяють підвищенню якості підготовки й поліграфічного виконання книги, об'єднанню усіх верств населення за віковою, освітньою, професійною та релігійною ознакою навколо книги, формуванню якісно нового рівня представлення книги на українському й міжнародному ринку;

- допомагають пропагувати культуру читання серед дітей і дорослих та їх спілкування з книгою загалом; вивчати пропозиції конкурентів і загальну ситуацію в книговидавничій галузі;

- забезпечують можливість налагодження та покращення контакту з органами державної влади, професійними об'єднаннями, видавництвами й іншими суб'єктами, які працюють у книжковій галузі, а також збільшити популярність видавця, автора;

- виявляють літературно-обдарованих дітей та молодь та підтримують авторів-початківців із визнаними майстрами слова;

- формують професійну культуру редакторів, інформаційний простір держави, підвищують її авторитет на міжнародному рівні.

І хоча у видавничій галузі вирішуються різноманітні питання, нагальною проблемою є підвищення якості друкованої книги, зокрема дитячої. У цілому, це залежить від фахової практичної роботи редактора. Тому вважаємо за необхідне у наступному розділі розглянути теоретико-методологічні аспекти, що забезпечують реалізацію завдань дослідження.

1.3. Теоретико-методологічні основи проблеми розвитку дитячих освітніх видань

Пошук і виявлення об'єктивних закономірностей формування професійної культури майбутніх редакторів тісно пов'язаний з такими завданнями педагогічної науки, як теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми. Їх створення можливе на основі пізнання суті досліджуваного явища шляхом проведення теоретичного аналізу джерельної бази з обраної проблеми. Зазначена логіка обумовлює потребу обґрунтування вибору певних пізнавальних засобів, які на всіх рівнях наукового пошуку могли б забезпечити створення цілісної картини досліджуваного об'єкта у динаміці з метою його впровадження у практичну діяльність.

Зважаючи на складність, багатогранність і міждисциплінарний статус актуалізованої проблеми, окреслимо стратегію експериментальної роботи через визначення її методологічного підґрунтя.

Так, *загальнометодологічною основою* наукових розвідок у межах дослідженої проблеми обрано філософську методологію – вищий рівень методології науки, що формулює загальну стратегію пізнання певних характеристик, явищ, процесів, сфер діяльності [201, с. 45]. У зазначеному в основу вивчення окресленої проблеми формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань покладемо діалектику, її закони й принципи, пояснення та опис загальних законів розвитку природи, суспільства й людської свідомості [254, с. 190]. За своїм змістом і призначенням діалектика – це відповідна світоглядна позиція і метод пізнання, що базуються на визнанні об'єктивної взаємопов'язаності й внутрішньої суперечливості явищ природи, суспільства і духовного життя людей (унаслідок чого їм притаманна здатність до розвитку) [241, с. 171].

За своєю внутрішньою структурою діалектика, як метод, спирається на ряд *принципів* (від лат. *prīncipium* – начало, основа) – фундаментальні наукові положення, в яких відображаються об'єктивні тенденції розвитку світу і конституюються параметри теоретичної і практичної діяльності людини.

Основними принципами, що органічно доповнюють один одного, застосовуються у межах дослідження, є принципи діалектичної єдності теорії, експерименту і практики; об'єктивності, самоорганізації, міждисциплінарності.

Зважаючи на забезпечення результативності дослідження проблеми професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань *принцип діалектичної єдності теорії, експерименту і практики* розкриває діалектику руху знання до істини й визначальну роль практики у процесі пізнання. Порухення оптимального співвідношення і логіки взаємовпливу теорії, експерименту і практики у процесі дослідження професійної культури призводить до помітного зменшення результативності роботи фахівців редакторсько-видавничої галузі, перетворення її в імітаційну діяльність.

Одиним із найважливіших принципів наукового аналізу окресленої проблеми є *принцип об'єктивності*, оскільки він потребує від дослідника мінімалізувати вплив особистих і групових інтересів, установок, інших суб'єктивних факторів на процес й результати вивчення професійної культури. Тільки на основі знання реального стану досліджуваної проблеми можна оцінювати стан формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, урахувати позитивні й негативні сторони її формування.

Аналізуючи специфіку проблеми пропонуємо застосування *принципу самоорганізації*, що дозволяє розглядати явище як динамічну систему, здатну підтримувати, відтворювати або самовдосконалювати рівень своєї організації при зміні внутрішніх чи зовнішніх умов її функціонування для підвищення усталеності, збереження цілісності, забезпечення ефективних дій та розвитку. Відповідно, у межах нашого дослідження, опорою принципу самоорганізації є гармонізація фахової підготовки майбутніх редакторів, що реалізується шляхом самонавчання, самовиховання і самоконтролю (вчинки фахівця або організації, форми комунікації, продукт праці).

Комплексне використання всіх дотичних наук, за допомогою яких формується професійна культура майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, ґрунтується на застосуванні у межах дослідження *принципу*

міждисциплінарності, який дозволяє більш детально ознайомитися із теорією, методами реалізації експериментальної роботи дослідження та забезпечують її ефективність.

Новизна проблеми зумовлює необхідність окреслення і *загальнонаукового рівня* методологічного підґрунтя дослідження, що передбачає використання ряду загальнонаукових підходів. У цілому підхід розглядають як стратегію, яка базується на основних положеннях відповідної теорії і визначає загальні напрями пошуку стосовно предмета дослідження. Виокремимо ті з них, які відповідають розв'язанню поставлених наукових завдань.

Так, у процесі вивчення проблеми формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань загальнонаукова методологія досліджуваної проблеми потребує використання *системного підходу*, який історично прийшов на зміну розповсюдженим у XVII-XIX ст. концепціям механіцизму [249, с. 52]. Він, набувши значного поширення у сучасних наукових розробках І. В. Блауберга, В. П. Кузьміна, В. М. Садовського, Б. С. Українцева, І. Т. Фролова, Е. Г. Юдіна, розглядається як напрям методології наукового пізнання, в основу якого покладено аналіз об'єктів як систем. Системний підхід передбачає одночасне вивчення цілого ряду характеристик певного явища, допомагає зрозуміти взаємозв'язки і взаємозумовленості, що існують між ними.

Відповідно, формування професійної культури майбутніх редакторів може розглядатися як певна система, яка має кінцеву множину характеристик, властивостей, визначені функції, склад, структуру. За таких умов, визначений об'єкт дослідження має ієрархічну будову з різними функціональними якостями та вміщує ряд підсистем:

1) когнітивна, що реалізує функцію пізнання (майбутній редактор оволодіває базою знань та умінь, що забезпечують ефективність професійної діяльності шляхом підвищення рівня професійної культури);

2) комунікативна (майбутній редактор удосконалює творчий діалог, визначає власну роль у системі "автор-редактор", вивчає редакторський сленг тощо);

3) регулятивна, що регулює діяльність та поведінку (майбутній редактор аналізує досвід фахівців і покращує власний, скеровує попит і пропозиції у редакторській діяльності, проектує свої ідеї у фахову площину тощо).

Цілісність досліджуваної проблеми забезпечується поєднанням системного підходу з *герменевтичним*, дія якого спрямована не тільки на оперативне сприймання і запам'ятовування інформації, але й на її розуміння, аналіз, творче опрацювання тощо. Так, В. Ю. Башашкіна, О. С. Булатова, Г. П. Капустіна, А. В. Морозов, І. П. Подласий, В. В. Шоган та ін. доводять, що ідеї герменевтичного підходу є співзвучними ідеям креативного навчання, яке передбачає стимулювання й розвиток творчого мислення і самомотивації фахівців, незалежність в оцінках, готовність до сприймання нового і незвичайного у різноманітних ситуаціях [295, с. 96].

Цілком погоджуємося зі твердженням О. А. Дубасенюк, яка зазначає, що герменевтичний підхід дозволяє розглядати фахову підготовку у площині категорій "сене", "розуміння", що забезпечує вибір таких алгоритмів проектування педагогічної дійсності, які перетворюють її на рефлексуюче середовище. За таких умов суб'єкти фахової підготовки здійснюють рефлексію своєї суб'єктної позиції у навчально-виховному процесі [81, с. 12].

Загалом, у межах дослідження, герменевтичний підхід виконує роль певної гуманістичної стратегії взаємодії: майбутній редактор виступає в ролі активного суб'єкта навчання, у межах якого розвивається його здатність до управління власним навчанням, саморозвитком особистісних якостей, здійснюється творчий діалог і формування професійної культури.

У зазначеному контексті герменевтичний підхід тісно пов'язаний з *особистісним підходом*, який проектується у межах фахової підготовки на особистість як мету, суб'єкт, результат і головний критерій її ефективності. Особистісний підхід являє собою вчення про роль особистості в суспільстві, всебічний гармонійний розвиток особистості, особливу роль колективу в її розвитку. Сучасні вимоги до реалізації особистісного підходу визначено в дослідженнях психологів (К. О. Альбуханова-Славська, О. Г. Асмолов,

В. В. Давидов, В. О. Моляко, Л. М. Проколієнко, В. В. Столін, І. С. Якиманська та ін.) та педагогів (І. Д. Беха, І. С. Кона, А. В. Петровського, Б. О. Федоришина та ін.).

За таких умов, у межах дослідження, особистісний підхід розглядається як важливий психолого-педагогічний принцип, як методологічний інструментарій, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-психодіагностичних засобів, які забезпечують формування особистісно-сміслових характеристик професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у ході професійної діяльності.

У зв'язку із потребою багатоаспектного використання особистісного підходу дослідники розглядають певні його інтерпретації. Так, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, В. В. Давидов, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, Н. Ф. Талізін надають йому діяльнісних ознак та визначають як особистісно-діяльнісний, а важливим аспектом його використання називають можливість обґрунтування проблеми розвитку особистості в умовах реалізації певного виду діяльності (у нашому випадку – редакторської).

Отже, для розробки досліджуваної проблеми важливого значення набуває застосування власне *діяльнісного підходу* (Д. Б. Ельконін, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн та ін.). Згідно з діяльнісною концепцією, позиція особистості є цілісним проявом як внутрішніх рушійних сил, так і моделей поведінки, що в свою чергу впливають на її формування.

Зауважимо, що завдання діяльності – це потреба, яка виникає у межах фахової підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань і може бути реалізована завдяки визначеній структурі діяльності, до якої належить: *предмет діяльності* (елементи навколишнього середовища, які має суб'єкт до початку своєї діяльності, і які підлягають трансформації в її продукт) – професійна культура майбутніх редакторів дитячих освітніх видань; *процедура діяльності* – модель як спосіб отримання бажаного результату – модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки; *продукт діяльності* (результат трансформації предмета в процесі

діяльності) – рівень сформованості професійної культури редакторів дитячих освітніх видань.

Так визначений предмет дослідження фахової діяльності визначає необхідність застосування *культурологічного підходу*. У контексті нашого дослідження пропонуємо його розглядати як сукупність теоретико-методологічних положень і організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов для реалізації моделі, що забезпечує формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Загальні питання реалізації культурологічного підходу в освітньому процесі розглянуто у роботах В. І. Андрєєва, Ю. А. Бельчикова, В. І. Беляєва, Е. В. Бондаревської, А. А. Кирсанова, А. Н. Ростовцева, В. А. Сластьоніна, Н. Е. Щуркової та ін. Роль культурологічної підготовки як засобу формування професійного мислення, аналізуються в працях А. І. Арнольдова, Н. Г. Багдасарян, Л. П. Буєвої, Е. В. Семенова, С. О. Тангяна та ін.

В. І. Беляєв розглядає культурологічний підхід як один із сучасних підходів у наукових дослідженнях. На його думку, культура є соціально-антропологічним та власне педагогічним явищем, що дає можливість вивчати будь-яку фахову діяльність у межах загальнокультурної площини, досліджувати її характеристики (факти, явища) з опорою на інтеграцію педагогіки й культури [19].

Важливим чинником культурологічного підходу є єдність загальнолюдського, національного і особистісно-культурного. Так, В. М. Розін у своїх роботах відзначає, що освічена людина – це не тільки фахівець і не тільки особистість, а саме людина культурна і підготовлена до життя, до змін способу життя, до зміни своїх уявлень, світоглядів, світовідчуття; освічена людина є культурною в тому сенсі, що приймає і розуміє інші культурні позиції і цінність не тільки з позиції власної незалежності, але й чужої. Тому зазначене вище є підставою для формування професійної культури [234, с. 46].

Специфіка актуалізованої проблеми потребує використання й *аксіологічного підходу* оскільки, з одного боку, розглядаємо систему підготовки фахівця, орієнтовану на формування у майбутніх редакторів комплексу загальнолюдських

і професійних цінностей, що визначають їх ставлення до світу, своєї діяльності, самого себе як людини й професіонала. З іншого, у контексті педагогічних досліджень аксіологічний підхід дозволяє розглядати зміст і структуру фахової підготовки як сферу суб'єкт-об'єктних та міжсуб'єктних ставлень, де знання, викладач і майбутній редактор об'єднуються ціннісним ставленням до дійсності. Крім того, ціннісні орієнтації забезпечують загальну спрямованість майбутніх фахівців, їх інтересів та прагнень, утворюють певну ієрархію індивідуальних переваг, формують рівень домагань особистості. Відтак, ціннісні орієнтації можна визначити як спрямованість суб'єкта на діяльність і певні цінності, які можуть бути сформовані вже у процесі цієї діяльності.

Такий підхід обумовлює розгляд професійної підготовки як ціннісно-зорієнтованої діяльності та формування у майбутніх редакторів системи ціннісних орієнтацій, які задають загальну спрямованість інтересам й прагненням особистості, ієрархію індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності і, в результаті, визначають рівень готовності майбутнього спеціаліста до реалізації життєвих і професійних планів, сформованість професійної культури в цілому.

Оскільки для редактора робота з інформацією є невід'ємною складовою творчого процесу, одним із важливих обов'язкових елементів професійної діяльності, одним із основних засобів досягнення її мети і завдань, то специфіка наукового пошуку, що визначається *конкретнонауковим рівнем* методології, ґрунтується на застосуванні *інформаційного підходу*. Як фундаментальна методологія, він набуває все більшого поширення через об'єктивні чинники: "наскрізний" характер інформації, яка стає однією з найважливіших категорій соціального розвитку; зростання обсягів інформації, вирішення проблем її доступності й ефективного впровадження; розвиток інформаційної техніки і технологій; становлення інформаційного суспільства, основним інтелектуальним продуктом якого є документи, інформація, знання [136, с. 8]. Окрім того, інформаційний підхід має великі евристичні можливості щодо дослідження специфіки інформаційних потоків та інформаційних потреб досліджуваної галузі

через знання законів, функцій, ознак, властивостей, методів і засобів інформації як змісту повідомлень чи засобу соціальної комунікації [29, с. 64].

Інформаційний підхід також передбачає і використання пізнавальних можливостей інформаційних теорій, методів, засобів, організаційних форм і технологій; дає змогу вивчити загальні властивості й закономірності інформаційних процесів, які у дослідженні визначаються специфікою формування професійної культури майбутніх редакторів дитячої освітніх видань, що пов'язано зі створенням дитячої книги. Саме такі його характеристики створюють методологічне підґрунтя досліджуваного явища.

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячої освітніх видань, як певний процес складної комунікації, на конкретнонауковому рівні побудови методології дослідження потребує використання сучасних підходів до пізнання комунікаційних процесів, серед яких, так звана, *"теорія культурної грамотності"*. Її розробниками (Д. Бартон, М. Гамільтон, Дж. Коллінз, С. Ланкшер, М. Нобель, С. Скрайбер, Б. Стріт, Е. Хірш, Е. Холл та ін.) доведено, що грамотність є багатогранним явищем. Так, у роботах Д. Бартона і М. Гамільтона стверджується, що люди використовують свої навички грамотності не тільки в організації власного життя, але й у професійній діяльності [157, с. 13]. Відповідно, "грамотність" є певною характеристикою професійної культури.

Дж. Боммерт зазначає, що грамотність у загальному розумінні поповнює світ глобалізації новими можливостями для концептуалізації грамотності. Дослідник визначає грамотність за такими ознаками: дотримання правил орфографії та пунктуації у письмовому висловлюванні (люди можуть використовувати власні символи, зрозумілі лише для певного об'єднання знаки висловлювання або неологізми); відповідність різноманітних жанрів у письмовому й усному висловлюванні; володіння фаховими знаннями; локальне або темпоральне значення і цінність інформації [314, с. 246].

Концептуальне розширення грамотності як складової культури було запропоновано С. Ланкшером і М. Нобелем та названо *"концепцією мультиграмотності"*. У її межах "грамотність" визначено як суспільно визнані

способи вироблення, передачі та обговорення сутності змісту за допомогою кодованих текстів у дискурсах. Різні види грамотності варіюють від індивідуальної до соціальної перспективи. Концепція мультиграмотності базується на двох аргументах: збільшення значення культурного і мовного різноманіття, а також багатогранних каналів зв'язку й медіа [195, с. 209].

За таких умов, на думку науковців, *культурна грамотність* – найбільш динамічний компонент міжкультурної комунікації, що вимагає постійного оновлення "культурної інформації". Залежно від значення й ролі інформації в конкретних ситуаціях спілкування, Е. Хірш виділяє такі рівні культурної грамотності: рівень, необхідний для виживання; рівень, достатній для входження в культуру інших; рівень, що забезпечує повноцінне існування в новій культурі ("привласнення"); рівень, що дозволяє повною мірою реалізувати ідентичність мовної особи [157, с. 84].

У своїх дослідженнях Е. Холл представляє концепцію "культурної грамотності", яка полягає у взаємодії її елементів: простору, часу, високонтекстуальності / низькоконтекстуальності, монохромності / поліхромності [2, 31].

Визначимо, що культурна грамотність як різновид грамотності за концепцією мультиграмотності є провідною у редакторсько-видавничій галузі. Основою культурної грамотності є розумна інтерпретація проектів чи фактажу, які характеризують суспільне життя зокрема і діяльність фахівців у цілому. Суспільство є свідком переходу від вербальних засобів передачі інформації до візуального повідомлення. Культурна грамотність продукує формування візуальної грамотності, що являє собою здатність розуміння культурної суті на основі візуальних знаків. Так, здатність до "читання" зображень – це важливий елемент візуальної грамотності. Тому культурна грамотність виступає як нормативна соціальна реальність у всіх сферах діяльності, що є умовою формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Один із підходів, який дає змогу спроектувати редакторську діяльність у фахову площину, є *професіографічний підхід*, що характеризується у працях

Е. Ф. Зеєра, Н. В. Кузміної, Ф. Н. Гоноволіна та ін. Відповідно, фахова підготовка, на думку О. О. Абдулліної, має забезпечити функціонування фахівця як суб'єкта професійної діяльності [1, с. 21], яким є редактор дитячих освітніх видань.

В основу застосування професіографічного підходу до вивчення проблеми формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань покладено такі принципи: комплексного підходу до вивчення професійної діяльності; типізації та диференціації професіографічних характеристик, що відображають типові й специфічні ознаки професії; реального відображення стану професії у конкретних соціально-економічних умовах; урахування перспектив професійного зростання і кар'єри; науковості (професіографія повинна розроблятися на основі системного, особистісного і діяльнісного підходів) [97, с. 145].

Таким чином, професіографічний підхід являє собою сукупність позицій, що забезпечують реалізацію експериментальної роботи з урахування особливостей редакторської діяльності в умовах підвищення якості книжкових видань.

Для досягнення завдань наукового пошуку розглянемо більш детально поняття "книжкові видання" та поняття, що забезпечують повноту змістової інтерпретації досліджуваної проблеми. Так, "видання", за ДСТУ 3017:2015 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", – це документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам Державних стандартів, інших нормативних документів щодо їхнього видавничого оформлення і поліграфічного виконання. У примітці зазначено, що під документом необхідно розуміти матеріальний об'єкт, що має інформацію, закріплену створеним людиною способом для передавання в часі та просторі [79, с. 4].

Оскільки у межах предмета дослідження виділено редакторську діяльність із дитячими виданнями, звертаємо увагу, що за характеристикою цільового призначення серед видань, поданих у ДСТУ 3017:2015 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", окремо виділено "дитячі видання" – виготовлені

поліграфічним або іншим способом видання твору дитячої літератури на паперових та непаперових носіях [79, с. 5].

У науковому обігу не існує чіткого пояснення поняття "дитяче видання". Доповнюючи характеристику стандарту, С. Антонова зазначає, що зміст поняття "дитяче видання" характеризує літературу для дітей віком до 18 років. Її мовно-стильова специфіка залежить від вікової диференціації, а тому, як наголошує автор, доцільно у практиці навчання використовувати терміни "література для дітей дошкільного віку", "література для дітей молодшого шкільного віку", "література для дітей середнього шкільного віку", "література для дітей старшого шкільного віку" [6].

Цілком погоджуємося із дослідженням Н. Дзюбишиної-Мельник, яка до дитячих видань відносить оригінальну та перекладну художню, художньо-наукову й художньо-публіцистичну літературу, орієнтовану на дитину від народження (якщо в поняття дитячої літератури включати фольклор) або від двох років (якщо під дитячою літературою розуміти лише авторську) до 10-11 років (при вузькому тлумаченні дитинства), чи до 13-14 років (при ширшому тлумаченні) [69].

Разом із тим, у сучасному українському літературознавстві "дитяче видання" семантично ототожнюється з поняттям "дитяча література", "література для дітей", "література для дітей та юнацтва", "твори письменства, які окреслюють царину літератури для дітей і юнацтва", "література дитячого кола читання", що беззастережно змішує поняття "література" і "видання". Оскільки, "література" – (від лат. *litterae* – буква, літера) – сукупність писаних і друкованих творів певного народу, епохи, людства, які мають суспільне значення, а також у спрощеному розумінні "літературою" називають книги. Тому зміст поняття "видання" охоплює не лише поняття "художньої літератури", але й того, що не є "літературою" за своєю сутнісною характеристикою: довідково-розвивальні тексти (абетки, лічилки, розмальовки, читанки тощо) та навчальні (підручники, посібники, енциклопедії, хрестоматії тощо).

Зауважимо, що термін "дитяча література" використовує у наукових роботах О. Папуша, називаючи її типовим естетичним предикатом, вважаючи її, з одного боку, назвою реальної форми літературного буття, з іншого – ціннісним судженням, метамовною фігурою: етимологічною (слово вимагає літературознавчого контексту); кондиційною (під дією повсякденних стереотипів редукується до проекту "педагогічного монологу" засобами художнього слова, де дитина – об'єкт впливу, а не суб'єкт розвитку); маргінальною (потребує додаткового обґрунтування ще невідрефлексованих координат) [204, с.10].

Важливо, що у "Літературознавчій енциклопедії" чітко розрізнено поняття "дитяча література" і "література для дітей". Так, література для дітей – це художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменниками для дітей різного віку. Органічним її складником вважається фольклор, якому властиві висока художня й етнопедагогічна культура, багатство жанрів і форм (колискові пісні, забавлянки, скоромовки, загадки, легенди, ігрові сюжети, пісні, думи тощо) [151, с. 285]. Тобто література для дітей має орієнтацію на цільову аудиторію.

Дитяча література, як зазначено у "Літературознавчій енциклопедії", це – невіддільна від загального літературного процесу: вона формується на ґрунті загальної художньої літератури, тобто літератури для дорослих, на основі законів педагогіки й психології і здійснює єдність принципів мистецтва і педагогіки [151, с. 565]. Отже, "дитяча література" має педагогічне підґрунтя.

Педагогічний підхід до дитячої літератури дозволяє розглядати її як допоміжний засіб у навчанні й вихованні дітей. Наприклад, С. Іванюк стверджує, що саме педагогічною спрямованістю, дидактизмом цей різновид художньої літератури відрізняється від інших [134, с.62].

Дослідниця болгарських дитячих видань М. Славова зазначає, що віковий критерій у дитячій літературі моделює особливий тип естетичної комунікації між письменником (доросла людина) і реципієнтом (дитина), коли дорослий актуалізує дитяче в собі і прагне творчої реалізації через дитячий код, а дитина стає "співавтором" із вирішальним голосом при виборі репертуару і стратегій

тексту, що визначає його "потенціал сприймання". Позиція дитини в тексті простежується за допомогою "рольових ігор" автора, а позиція дорослого – використанням дитячого досвіду й формуванням художнього образу на підставі уявлень письменника про дитяче бачення світу [111, с. 64].

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що дані поняття мають змістові відмінності, й тому не є тотожними, оскільки саме поняття "література" з орієнтацією на дитину не включає дитячих видань власне освітнього характеру.

Вживаючи термін "дитячі видання" Т. С. Давидченко стверджує, що їх типи за *цільовим призначенням* склалися поступово в процесі розвитку держави, суспільства, видавничої системи. Нині сформовано сукупність різних типів видань для дітей за цільовим призначенням. У зазначеному контексті дослідниця виокремлює її п'ять основних видів: пізнавальні, розважальні, навчальні, художні, наукові. Такий поділ ґрунтується на виховних засадах та симбіозі трьох основних педагогічних функцій (виховна, навчальна, розвивальна), на які орієнтовані дитячі видання [60].

Відповідно до ДСТУ 29.6-2002. "Видання для дітей. Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги" виділяють групи дитячих видань *за віковою періодизацією*:

- I група – видання для дітей віком до 5 років включно;
- II група – видання для дітей віком від 6 до 10 років включно;
- III група – видання для дітей віком від 11 до 14 років включно;
- IV група – видання для підлітків від 15 до 18 років включно [78].

Зауважимо, що етапи психологічного розвитку дитини швидко змінюються – вони короткотривалі й насичені. Так, від народження й до п'ятирічного віку дитина перебуває у полі широкого кола інтересів. За п'ять років людина проходить щонайменше два етапи: до трьох років вона пізнає світ навколо себе, а після трьох – починає усвідомлювати себе як частину всесвіту. Тому названих основних етапів достатньо для того, щоб переосмислити вікову градацію, представлену у державних освітніх стандартах.

Разом із тим, Е. І. Огар вважає названий вище поділ надто формальним. Дослідниця наводить аргументи на користь того, що у своєму психофізичному розвитку дитина проходить значно більше етапів. Дорослішання дитини, зазначає науковець, супроводжується динамічним розвитком інтелекту, зміною світогляду, естетичних уподобань та інформаційних потреб, а також мотивів читацької поведінки. Е. І. Огар наводить поглиблену диференціацію реципієнтів дитячої книги: видання для дітей віком від 2 до 3 років, коли книжка як іграшка, що знайомить дитину з навколишнім світом та привчає її до спілкування з книгою як засобом отримання нової інформації; видання для дітей віком від 3 до 6 років (період раннього дитинства – спроби самостійного читання; сприймання інформації на рівні окремих слів); видання для дітей віком від 6 до 8 років (період власне дитинства – період повноцінного систематичного навчання, коли книга стає предметом активної розумової роботи); видання для дітей віком від 9 до 11 років (період зрілого дитинства – період соціалізації дитини, коли вона усвідомлює себе активним учасником усього, що відбувається довкола неї); видання для дітей віком від 11 до 15 років (підлітковий період – розвиток самосвідомості; перетворення дитини на активного учасника навколишнього життя; інтенсивний розвиток інтересів дівчачої та хлоп'ячої читацької аудиторії; видання для дітей віком від 15 до 17 років (період юнацтва). Це вже власне наймолодша з дорослих вікова категорія з відповідними потребами різнобічного читання.

Як зазначає Е. І. Огар, дитина готова до контакту з книжкою вже у віці двох років, а то й раніше. Вона зазначає, що користувачами американських бібліотек можуть стати діти у віці 18 місяців, а 3–4-річних малюків тут розглядають як цілком серйозну читацьку аудиторію [198, с. 31].

Ураховуючи зазначене вище, *"дитячі видання"* – це інтелектуально-матеріальні ресурси з опорою на педагогічну характеристику і вікову диференціацію.

Конкретизація аналізу категоріального простору потребує вивчення дефініції *"освітні видання"*. Як показало дослідження у професійній лексиці редакторсько-

видавничої галузі поняття "освітні видання" практично не використовується, а частіше всього "освітні видання" ототожнюється з терміном "навчальні видання". Загальний контекст дослідження потребує інструменталізації категоріального простору, тому зазначені терміни ("освітні видання" та "навчальні видання") будемо розглядати як синоніми.

У зазначеному контексті характеристику поняття "освітні видання" будемо інтерпретувати на основі СОУ 22.2-02477019-07:2012 "Поліграфія. Підручники і навчальні посібники для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Загальні технічні вимоги", де зазначено, що навчальні (у нашому розумінні – "освітні") видання поділяються за ознаками вікової категорії учнів, характеру інформації, за навчальними дисциплінами [224]. Однак, чітко розвести освітні видання за цим документом практично не можна.

З урахуванням авторських класифікацій дитячих освітніх видань та розширення їх спектру на сучасному книжковому ринку будемо розглядати дитячі освітні видання за такими ознаками:

- ✓ нормативні дитячі освітні видання (буквар/абетка, підручник, навчальний посібник, практикум, хрестоматія);
- ✓ довідкові дитячі освітні видання (словник, енциклопедія, довідник, атлас);
- ✓ періодичні дитячі освітні видання (журнал/часопис);
- ✓ художньо-авторські дитячі освітні видання (розмальовка/розфарбовка, книжка-іграшка).

Термінологічну характеристику подано у додатку Б.

Зауважимо, що освітні видання мають дидактичні елементи, наповнені глибоким змістом; управлінські прийоми, які передбачають самостійне вирішення завдань; естетичні засоби, спрямовані на розвиток мислення, уваги та пам'яті дитини. Їхні тексти загалом відповідають покладеним на них функціям: пробуджувати позитивне зацікавлення знаннями, давати їх у доступній для засвоєння формі. Автори підручників ефективно застосовують науково-популярний стиль для роботи з учнями, зокрема такі його елементи, як

експресивність і суб'єктивність мови, її конкретність та образність, доступність, виразність, динамічність, мотиваційність, діалогічність тощо.

Освітні видання стимулюють розвиток загальнокультурних інтересів дітей, інтелектуальних здібностей учнів, виховного потенціалу навчального матеріалу, формування світогляду. У таких виданнях через матеріали навчального та виховного характеру відображено розвиток суспільства в цілому.

Отже, *дитячі освітні видання* – інтелектуально-матеріальні ресурси, використання яких сприяє формуванню особистості дитини, її розвитку, підвищення ефективності навчання та виховання на основі психолого-педагогічних особливостей і вікової диференціації.

Нині дитячі освітні видання закономірно привертають увагу не тільки їх укладачів, але й представників інших галузей науки: редакторів, видавців, психологів, менеджерів. Тому як вид наукової, інтелектуальної, суспільно-культурної, фахової діяльності, формування професійної культури майбутніх редакторів має бути системою певних дій, операційно забезпечених.

Висновки до першого розділу

Із позиції реалізації принципу діакронії охарактеризовано еволюцію дитячих освітніх видань. На основі аналізу класифікацій становлення книговидавництва М. Маклюєна, Р. Ескарпі, М. Ю. Брайчевського, Н. М. Вернигори подано *авторську періодизацію* розвитку дитячих освітніх видань з урахуванням способів виготовлення книги, яка включає ряд етапів: I – зародження процесу книготворення (загальні світові ознаки – X ст. – кін. XIII ст.); II – появи книгодрукування (розвиток світських і релігійних видань – XIV ст. – XVII ст.); III – становлення та розвитку дитячих видань у контексті урізноманітнення їх типології, тематики, жанрів – XVIII ст. – XIX ст.); IV – розширення спектру дитячих видань на книжковому ринку (XX ст. – XXI ст.).

З'ясовано, що трансформація книжкової продукції визначається конкретно-історичними, соціально-економічними, культурологічними умовами розвитку суспільства та, відповідно, окреслює постійну необхідність підвищення якості дитячих освітніх видань. На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду

актуалізовано роль і значення книжкових виставок-ярмарок як потужного соціокультурного феномена популяризації видавничої продукції.

Зважаючи на складність, багатогранність та міждисциплінарний статус зазначеної проблеми представлено систему методологічних підходів до реалізації експериментальної роботи: від теоретичного пошуку образу досліджуваного явища (розробки структури професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань) до його наукового обґрунтування та впровадження у діяльність вищих навчальних закладів. Домінантою формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань як процесу складної комунікації обрано "теорію культурної грамотності", яка забезпечує можливість побудови перспективи концептуальної грамотності в умовах сучасного книжкового ринку.

У межах дослідження *"дитячі освітні видання"* тлумачаться як інтелектуально-матеріальні ресурси, використання яких сприяє формуванню особистості дитини, її розвитку, підвищення ефективності навчання та виховання на основі психолого-педагогічних особливостей і вікової диференціації.

З урахуванням авторських класифікацій дитячих освітніх видань розширено їх спектр на сучасному книжковому ринку: нормативні дитячі освітні видання (буквар / абетка, підручник, навчальний посібник, практикум, хрестоматія); довідкові дитячі освітні видання (словник, енциклопедія, довідник, атлас); періодичні дитячі освітні видання (журнал / часопис); художньо-авторські дитячі освітні видання (розмальовка / розфарбовка, книжка-іграшка).

РОЗДІЛ II. СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ РЕДАКТОРІВ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

2.1. Теоретичні засади редакторської діяльності в умовах підвищення якості друкованих видань

Постійне зростання кількості дитячих освітніх видань, що адресовані групам читачів, які різняться за віком, ступенем психологічної готовності до сприймання інформації, уподобаннями зумовлює необхідність підвищення їх якості. Одним із шляхів реалізації актуалізованої проблеми є підвищення рівня професійної культури редакторів. Розв'язання так поставлених завдань, як зазначено у новій редакції Закону "Про вищу освіту" [94], є важливим напрямом модернізації фахової підготовки.

У зазначеному контексті визначимо особливості професійної діяльності редакторів. Так, професія редактора – як у традиційному її розумінні, так і у численних новітніх інтерпретаціях, упродовж багатьох років залишається в усьому світі привабливою і престижною (за даними американських дослідників, існує кілька сот, а теоретично – 4 835 927 спеціалізацій і категорій редакторів книг) [98, с. 157].

Потреба у фахівцях із видавничої справи існувала ще з часів Й. Гутенберга [270, с. 11]. Необхідність "знайти себе" в умовах ринкової системи координат змінила редактора кінця 90-х рр. XX ст. не лише у професійно-діловій та організаційно-творчій, але й у психологічній площині: на зміну ретельному цензорів (радянська школа редагування) прийшов фахівець, який володіє широким спектром професійних знань і навичок, здатний приймати самостійні рішення, брати відповідальність на себе.

На етапі ери знань потреба у фахівцях, задіяних в опрацюванні, зберіганні та оприлюдненні інформації, активно зростає, оскільки нині не лише населені пункти, але й регіональні навчальні заклади видають свою газету чи журнал, випускають альманахи, колективні збірники тощо. З кожним роком відкриваються усе нові приватні друкарні і видавництва, які на належному

технологічному рівні виконують різноманітні замовлення – від календариків до подарункових видань, від навчальної літератури до наукової та ін. Це визначає необхідність у професіоналах редакторсько-видавничого профілю.

Як показав аналіз історії трансформації книги, за умов еволюції видавничої справи, зміст понять "видавець", "редактор" змінювався. Так, у "Сучасному словнику іншомовних слів" (за заг. ред. О. С. Мельничука), *"редактор"* (від лат. *redactus* – упорядкований): 1) особа, яка виправляє, опрацьовує, готує до друку текст, рукопис; 2) керівник видання (книги, журналу, газети тощо), який затверджує його зміст [252, с. 583]. Аналогічне визначення дефініції "редактор" знаходимо і в "Словнику журналіста" (за заг. ред. Ю. М. Бідзілі) [251, с. 70].

"Великий тлумачний словник сучасної української мови" подає декілька значень дефініції "редактор": той, хто редагує який-небудь текст; фахівець із редагування; той, хто керує яким-небудь виданням, визначає його напрям і зміст; комп'ютерна програма, що дає змогу редагувати і верстати текст [43, с. 962]. Визначення цієї дефініції, але у вужчому значенні, читаємо у "Новому словнику української мови": редактор – той, хто редагує текст; керівник якого-небудь періодичного видання, видавничого відділу або відділу у газеті чи журналі [194, с. 108].

У Законі України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" у статті 23 записано, що редактор (головний редактор) друкованого засобу масової інформації є керівником редакції, уповноваженим на те засновником (співзасновниками). Редактор (головний редактор) керує діяльністю редакції у межах повноважень, визначених її статутом, представляє редакцію у відносинах із засновником (співзасновниками), видавцем, авторами, державними органами, об'єднаннями громадян і окремими громадянами, а також у суді і третейському суді та несе відповідальність за виконання вимог, що ставляться до діяльності друкованого засобу масової інформації, його редакції відповідно до цього Закону та інших актів законодавства України [93, с. 239].

Особливий інтерес так окресленого змісту досліджуваної дефініції викликає його авторська інтерпретація. Серед численних підходів щодо визначення поняття "редактор" найбільш відомими є *нормативний* і *творчий*.

Так, представники *нормативного* підходу (Н. В. Зелінська, В. В. Різун, В. М. Теремко та ін.) визначають обов'язкові "*константи*" редакторської професії. Вони включають бездоганну мовну інтуїцію, вміння логічно й чітко мислити, широку ерудованість, вміння аналізувати різноманітні комунікативні ситуації, знання психології авторської праці й читацької поведінки, володіння основами художньо-технічного оформлення видавничої продукції, а також обов'язкове знання видавничого маркетингу, що дає змогу називати його насамперед видавцем, і, звісно, вміння користуватися при підготовці видання до друку новітніми комп'ютерними видавничими технологіями [98; 232; 266].

Фахові *вимоги* до редактора (за М. С. Тимошиком) охоплюють ряд блоків:

1. Бездоганне володіння державною мовою та однією-двома іноземними.
2. Поглиблена гуманітарна освіта працівника редакторсько-видавничого цеху (історія, філософія, політологія, культурологія, економіка, правознавство, соціологія, психологія, логіка, українська та світова літератури), за необхідністю – друга (економічні, юридичні, природничі спеціальності тощо).
3. Необхідність засвоєння цілого комплексу професійно зорієнтованих дисциплін, які умовно можна поділити на такі розділи: історичний; теоретичний; творчий; організаційно-практичний; нормативно-правничий; маркетинговий.
4. Блок спеціальних фахових вимог: морально-етичні засади діяльності.
5. Високий рівень комп'ютерної грамотності [269, с. 205-208].

Разом із тим, науковці будують свою концепцію редакторсько-видавничої діяльності на *творчих* засадах. Наприклад, представники львівської школи редагування акцентують увагу на тому, що видавець-редактор – це сильна мовна особистість, здатна брати участь у всіх організаційних і творчих процесах, пов'язаних із підготовкою і випуском різножанрових текстових повідомлень у різних сегментах масової та спеціальної комунікації [98, с. 38]. Звертає на себе увагу у цьому визначенні комплексність поняття: видавець-редактор і його

фахова характеристика – "сильна мовна особистість". Зауважимо, що саме цей аспект не бере до уваги більшість теоретиків у своїх визначеннях поняття "редактор".

У своєму дослідженні М. Д. Феллер, підкреслюючи творчу складову редакторської роботи, зазначає, що складна і багатоманітна праця сучасного редактора включає громадську діяльність (участь у формуванні інформаційної системи суспільства), яка починається із визначення власне видання, його теми й особливостей розробки, викладу й оформлення, добору авторів, формування творчих колективів, своєрідне управління їх працею [287].

У цьому ж контексті, наголошує Н. В. Зелінська, міра причетності редактора до появи нових повідомлень є різною, але у цьому й полягає професіоналізм – "дозування" зусилля залежно від конкретної потреби в межах власної компетенції [99].

Як рафінований професіоналізм, багатоаспектність, якщо не універсальність діяльності й конкретно виявлену творчу орієнтацію редактора-фахівця характеризують редакторську діяльність сучасні зарубіжні дослідники (Б. Льюї, Р. Дерикур, Л.-Т. Шарп, І. Гантер та ін.). На їх думку, усе це – риси, що дозволяють говорити про формування принципово нової творчої моделі редактора [98]. Автори наголошують, що саме редактор, правильно скориставшись врученою йому "зброєю", сприятиме досягненню послідовності, точності й зрозумілості тексту і, таким чином, зекономить видавцеві гроші, читачеві – час і настрій, авторові – репутацію [313].

У своїх дослідженнях, на творчий характер працівників видавництв, зокрема редакторів, які безпосередньо відповідають за редагований оригінал, його структурний, інформативний і мовностилістичний рівень вказує й М. С. Тимошик. Він підкреслює, що завданням редактора є професійно провести доручений йому оригінал всіма етапами редакційно-видавничого процесу – від редагування авторського оригіналу до перевтілення його в конкретний вид видавничої продукції та випуску її у світ [269, с. 213-214].

Сучасного редактора В. В. Різун називає "професійним читачем", що проникає у творчу лабораторію автора, знається на особливостях читацького сприймання і розуміння, а також є фахівцем із науки про текст [232, с. 69].

Не тільки українська, але й світова практика визначає редактора прискіпливим кваліфікованим читачем авторського матеріалу. "Читач матеріалу" (copyreader), а пізніше "редактор" (copyeditor) – так в американській практиці називають редактора. "Він справді читач: читач-критик. Читач-інтерпретатор. Читач-аналітик. Читач-фахівець. Читач-мовник. Читач-психолог. Читач, який фахово аналізує, критикує, перевіряє, виправляє, радить, допомагає, спрямовує, переконує" [313]. У зазначеному контексті Д. Керлен акцентує увагу на тому, що сучасний редактор є "творчим наставником інформаційного суспільства" [314, с. 171], а не наглядачем "природної" ієрархії цінностей на культурному полі.

У цілому ж, аналіз спеціалізованих джерел дозволив дійти висновку, якщо раніше культурні чинники підпорядковувалися панівній ідеології (соціалізм, релігія тощо), то сьогодні, коли держава чи уряд не здійснюють прямої цензури "слова" із позицій "утримувача основ", роль наставника суспільства переходить до видавця, редактора [315, с. 118].

В умовах професійної діяльності редактору часто доводиться вирішувати велику кількість типових і нестандартних професійних завдань у різноманітних обставинах. Вирішуючи ці завдання, він вибудовує свою діяльність, яку можна віднести до загальних правил евристичного пошуку: аналіз ситуації; проектування результату відповідно до вихідних даних; аналіз наявних засобів, необхідних для перевірки припущення й досягнення передбачуваного результату; оцінка отриманих результатів, формулювання нових завдань [298, с. 86].

Зауважимо, в умовах сучасного книговидавання суттєво розширюються обов'язки редакторів. Науковці розглядають редагування не тільки як механічне застосування сформульованих правил або методичних прийомів при опрацюванні певного матеріалу, незалежно від виду літератури, читацької адреси майбутнього видання та інших важливих обставин, але надають йому творчого характеру,

зумовленого новизною змісту кожного окремого матеріалу, оригінальністю його композиції, своєрідністю мислення автора.

У процесі роботи над авторським оригіналом редактор щоразу заново виконує свої професійні завдання: аналізує й оцінює текст, не відмежовуючись при цьому від функцій рецензента, разом із автором здійснює необхідні виправлення, розробляє науково-довідковий апарат, бере участь в обговоренні художньо-технічного оформлення матеріалу. Саме тому *домінантою* у формуванні майбутнього спеціаліста є виховання творчої індивідуальності – видавничого працівника, здатного не стільки формально використовувати "алгоритм редагування" або теоретичні догми "нормативного редагування", скільки самостійно розробляти їх з урахуванням унікальності авторського твору. Тому у межах дослідження будемо спиратися на змістову інтерпретацію поняття "редактор" з акцентом на його нормативну й творчу складові.

М. С. Тимошик у своєму посібнику "Книга для автора, редактора, видавця" виділяє три блоки вимог для редакторів, серед яких третій – професійні (вміння організовувати редакційний процес (організація роботи редакторів, залучення авторів); досвід редагування (гарний стиль) та оформлення матеріалів, пошук фотоматеріалів, робота з художниками, контакти з інформаційними агентствами; навички макетування (макетна сітка), добре знання іноземної мови) [269, с. 205].

Професійно-обумовлені вимоги до фахівця, зокрема редактора, у психології виражаються термінами "професійна придатність" і "професійна готовність". Під професійною придатністю розуміють сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, які необхідні для досягнення успіху в обраній професії. Під професійною готовністю – психологічну, психофізіологічну, фізичну готовність (тобто професійну придатність) та науково-теоретичну і практичну підготовку.

Характер роботи редактора, за класифікацією М. С. Тимошика, поєднує у собі чотири напрями: редактор як літературний працівник; редактор як керівник редакційного колективу; редактор як менеджер; редактор як організатор малої

видавничої структури певного профілю [269, с. 426]. Вищеназвані напрямки вказують на широту фахового діапазону професії редактора.

І. А. Жарков у зв'язку зі спрямуванням професійної діяльності редактора виділяє такі функціональні обов'язки: редакційно-видавничі, організаційно-управлінські, інформаційні та маркетингові [77]. Розглянемо детальніше кожні з них.

Редакційно-видавничі функції мають аналітичний та методичний характер діяльності редактора. Це створення концепції видання, всебічний аналіз та оцінка матеріалу, робота з авторами, видавничим колективом та поліграфією. Творчий аспект роботи залежить від якості авторського оригіналу на момент отримання його видавництвом, тобто від міри втручання редактора у твір.

Організаційно-управлінська функція реалізується у забезпеченні творчої та виробничої роботи над виданням, у встановленні контактів у книговидавничій сфері. Це забезпечення зовнішнього рецензування, допомога автору, планування та розподіл робіт, контроль за виконанням і перевірка виконаних робіт, консультування тощо.

Реалізація інформаційної функції залежить, перш за все, від інформативності тексту й апарату видання. Це не лише підготовка бібліографічних даних, але й реклама книги, що сприяє швидкому просуванню продукту на ринку.

Маркетингові функції виявляються у вирішенні економічних проблем та питань щодо збуту книги. Вони виконуються редактором протягом усіх етапів роботи над виданням, починаючи з розробки його концепції та визначення цільової аудиторії [88, с. 80].

Відмітимо, що всі вищеперераховані функції є взаємопов'язаними та взаємообумовленими.

Вагомими у вирішенні окресленої проблеми є дослідження українських науковців, які узагальнили кваліфікаційні вимоги до діяльності сучасного редактора у своєрідні формули. Так, М. С. Тимошик розглядає формування професійної культури майбутніх редакторів у єдності трьох "П": професіоналізмі, порядності, патріотизмі. Наприклад, В. О. Карпенко у праці "Основи

редакторської майстерності" пропонує власну формулу професійної культури редакторів: професіоналізм помножений на талант. Спільний складник – світогляд (професіоналізм при цьому – знання (ерудиція) плюс практика (навички), що спираються на талант) і підсумовує: редактор – і ремісник (професіонал), і митець (представник вищого рівня професіоналізму) [298]. Також зазначимо, що В. О. Карпенко у праці "Основи редакторської майстерності" досліджує триєдину сутність майстерності, яку складають професіоналізм, талант і труд.

М. І. Розенберг розробив вісім галузей діяльності редактора й професійні вимоги до нього: знати потреби споживача; вміти оцінювати ефективність своєї діяльності; вміти розробляти нові методики роботи; мати високий рівень професіоналізму та майстерності; бути консультантом; бути комунікабельним; проводити науково-дослідну роботу; удосконалювати професійну майстерність [62].

На думку сучасних науковців Я. Н. Засурського, Г. В. Лазутіної, І. Л. Михайлина, В. В. Різуна, до основних складових редакторського професіоналізму належать природні здібності, покликання, талант, який перемагає над технологією в редакторській професії, бо "талантові не можна навчитися та й немає рецепта талановитості" [87].

Разом із тим, домінантою формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань як процесу складної комунікації обрано "теорію культурної грамотності", яка забезпечує можливість побудови перспективи концептуальної грамотності в умовах сучасного книжкового ринку. У межах дослідження підтверджуємо, що у редакторській діяльності необхідно поєднувати нормативний і творчий підхід із проекцією на культурологічну складову. За таких умов стрижнем редакторської практики є дефініція "*культура*". Розглянемо її більш детально. Відмітимо, що до XVIII ст., згідно з висновками лінгвістів, поняття "культура" (від лат. *culture* – обробіток, обробляти) стало окремою, самостійною лексичною одиницею, яка характеризувала обізнаність, освіченість, вихованість. Завдяки зусиллям філософів та істориків за останні три сторіччя термін "культура" увійшов у європейські мови, набув універсального

значення, перетворився на філософське поняття і став об'єктом досліджень науковців різних галузей.

Вивчення й аналіз наукових джерел дає підстави резюмувати, що новітня наукова інтерпретація культури розглядає її як універсальну категорію, зміст якої трактується різними гуманітарними науками, дослідницькими школами та авторами умовно.

На сучасному етапі зазначену категорію розглядають з опорою на ряд ознак:

- *антропологічне значення*: як сукупність знань, вірувань; характеристика мистецтва, моралі, законів, звичаїв, засвоєних людиною як членом суспільства. За твердженням Е. Тейлора, наприклад, розуміння культури ототожнює її з цивілізацією [303, с. 32]);

- *філософське значення*, що визначає світоглядні характеристики суспільства.

- за І. Кантом, наприклад, основа культури не в самій природі людини, а в сфері її морального існування; здатність індивіда піднятися від обумовленого його тваринною природою емпіричного, чуттєвого до морального існування, яке дозволяє йому вільно діяти в ім'я цілей, які він сам перед собою висуває, зважаючи на веління морального обов'язку;

- за Й.-Г. Гердером: як наслідок здатності людини до творчої і розумової діяльності, яка практикується у мові, науці, ремеслі, мистецтві, державі, релігії, сім'ї. Він уперше визначив культуру як необхідну і невід'ємну реальність людського суспільства, рівень культури філософ пов'язує з прогресом освіти [248, с. 7];

- за Г. Ф. Гегелем: "звільнення і робота вищого звільнення", що інтерпретують як поетапний рух від природної безпосередності до вищої духовності. Він зводить культуру до духовного розвитку людства, розуміючи творчість як діалектичне сходження духу [234, с. 46];

- *соціологічне значення*: як характеристика життєвих орієнтацій людини.

➤ за П. О. Сорокіним, наприклад, система значень-цінностей, за допомогою яких підтримується інтеграція суспільства; культура не є конгломератом елементів, а має один принцип і виражає одну цінність [303, с. 34];

➤ за О. І. Погорілим: як система життєвих орієнтацій людини; як сфера духовної ціннісної, комунікативної організації суспільства, що визначає норми поведінки, мислення, почуттів людини, різних верств населення і нації в цілому [254, с. 70];

➤ за А. Я. Флієром: як соціальний досвід колективної життєдіяльності людей [250, с. 8];

- *культурологічне значення*, що визначає рівень буття й спілкування минулих, сучасних і майбутніх культур.

➤ за Л. Уайтом, наприклад, спосіб оволодіння світом, перетворення й регулювання його процесів за допомогою символів [26, с. 32];

➤ за В. С. Біблером: форма одночасного буття й спілкування минулих, сучасних і майбутніх культур, їх взаємовиникнення і діалогу; форма детермінації індивіда в горизонті особистості, самодетермінації людського життя, свідомості, мислення; тобто форма вільного вирішення й переосмислення своєї долі у свідомості її історичної і загальної відповідальності [26, с. 20];

➤ за Ф. Шіллером: гармонійне примирення фізичної і моральної природи людини, чуттєвого й розумового, задоволення й обов'язку [143];

- *лінгвістичне значення*: як сукупність знаків, об'єднаних у системи, а знаки – це сигнали, предмети, все те, що може бути носієм значення: звуки мови, букви, цифри, слова і числа, символи, зображення тощо; як сукупність мов, що кодують інформацію про світоспримання народу, характер, рівень його знань, вірувань, моральні уявлення тощо. За Ю. М. Лотманом, наприклад, культура це – механізм, який створює сукупність текстів [129, с. 203].

Усі інтерпретації поняття "культура" не протирічать, а лише доповнюють одне одного значущими характеристиками та ознаками. Кожне з визначень об'єктивно оцінюється за умови комплексного поєднання з іншими. А

компліментарність представлених концепцій феномена культури породжена всеохоплюючим характером культури в просторі людського буття.

Отже, дослідження культури як специфічного способу людської діяльності дає можливість феноменологічно розглядати культуру як цілісну єдність способів і продуктів людської діяльності, в яких реалізується її активність і яка забезпечує її самовдосконалення, задоволення потреб, гармонізацію відносин між людиною і суспільством, людиною і природою. Тому, за ознакою певного діяльнісного поля виділяють різні види культури: духовна, моральна, правова, фізична, матеріальна, національна, елітарна та ін.

Зважаючи на мету і завдання дослідження інтерпритуємо термін *"професійна культура"*, яке увійшло в науковий обіг у 80-х рр. XX ст. у зв'язку з розробкою культурологічного підходу, де професійна культура вже розглядається не тільки як форма людської діяльності, але і як найважливіший аспект життєдіяльності особистості, як соціальна діяльність, що складається із взаємозалежних цілісних феноменів, які не зводяться лише до певного комплексу знань, умінь і навичок [236, с. 207].

Виникнення професійної культури С. А. Арутюнов та Ю. В. Бромлей пояснюють розділом людської діяльності на трудову й побутову. Професійна культура розглядається ними як сукупність спеціальних знань і досвіду їх реалізації у професійній діяльності [9, с. 33]. С. А. Арутюнов наголошує, що професійна культура у кожному конкретному випадку охоплює лише ту частину діяльності, що визначає формування професійного типу мислення, специфіку професійного спілкування. Тим самими вона обмежена й не може задовольнити різноманітні запити духовного життя. Крім того, як зазначає Ю. В. Бромлей, особливістю професійної культури є існування певних норм поведінки фахівців [33, с. 137].

У цілому, автори (С. А. Арутюнов, С. Я. Батишев, Ю. В. Бромлей, Е. Д. Клементьєв, Л. Н. Коган, Н. Б. Крилова, В. А. Провоторов, Г. Н. Соколова, О. П. Уманський, Ф. Н. Щербак та ін.) досліджують поняття *"професійна культура"* з проекцією на дефініції *"професійна підготовка"*, *"професійна освіта"*,

"професійна діяльність", "професійний відбір", "професійна орієнтація", "педагогічна культура", "політична культура".

Одними авторами вона використовується у розумінні одного із способів соціалізації особистості (С. Я. Батишев, Н. Б. Крилова), іншими – протиставляється поняттю "загальна культура" (Г. Н. Соколова, О. П. Уманський). Існує ще й інтерпретація професійної культури як загальної культури особистості (Е. Д. Клементьєв, Л. Н. Коган, В. А. Провоторов, Ф. Н. Щербак та ін.).

Здійснимо аналіз сутності поняття "професійна культура" за соціологічними, культурологічними і педагогічними джерелами.

Так, у *соціологічній площині* М. Я. Віленський зазначає, якщо загальна культура особистості відображає оволодіння ціннісним змістом духовної і матеріальної культури, ступінь залучення особистості до створення цінностей, здатність до їх продукування, *то* професійна культура особистості відображає прояв загальної культури у специфічних умовах професійної діяльності [54, с. 28].

Як процес розвитку цілісної особистісної культури, що визначається взаємопов'язаними між собою світоглядом і методологічним мисленням, в основі яких лежить "культурне" знання, що розвиває особистість і слугує основою професійної культури і соціуму в цілому, визнають професійну культуру такі науковці як Е. Д. Клементьєва і В. А. Провоторова [25, с. 263].

Інтерпретацію поняття "професійна культура" знаходимо у дослідженнях С. А. Дружилова, який стверджує, що професійну культуру варто розуміти як специфічну культуру професійного співтовариства, і як культуру представника даної професії [77, с. 25]. На відміну від цього, В. Г. Белоліпецький, підкреслюючи соціологічний характер поняття, стверджує, що професійна культура – це міра, якість діяльності людини в певній галузі, у тому виді діяльності, де вона відчуває себе цілком комфортно, впевнено [91, с. 63], а В. Л. Бенін розглядає професійну культуру, як спосіб формування і реалізації соціальних сил суб'єкта діяльності [53].

Із зазначеного вище, поняття "професійна культура" у соціологічних джерелах тлумачиться як складова загальної культури соціуму в цілому, і культури професійної діяльності зокрема.

Відмітимо, що у *культурологічній площині* термін "професійна культура" характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичного використання (за "Культурологічним словником") [91, с. 173].

Разом із тим, дефініція "професійна культура" за дослідженнями О. В. Грибкової, визначена як тип життєдіяльності, властивий суб'єкту професійної практики, що має комплекс інноваційних ідей, забезпечує безперервний процес історичної спадковості, професійного розвитку особистості, а також збереження культурної спадщини під час постійного продукування творчих процесів, які значною мірою впливають на стійкість сфери його професійної життєдіяльності [55, с. 4].

Наприклад, Ф. Н. Щербак, намагаючись уже у самому понятті акцентувати увагу на єдності професійного та соціально-морального аспекту, визначає три фактори, які наближають професійну культуру до майстерності, спеціальних знань й умінь: наявність стійкої системи організації діяльності, яка забезпечує отримання якісних результатів діяльності; соціальна та особиста значущість результатів професійної діяльності, які не зводяться тільки до економічних показників; цілісний прояв особистості у праці [304, с. 58].

Професійна культура, за визначенням С. А. Гулієвої, базується на професії як певному культурному явищі. Відповідно до цього, культурологічний зміст професії виявляється у предметах, засобах і результатах професійної діяльності, а професійна культура фахівця виявляється через його професійну картину світу (суб'єктивний образ об'єктивної професійної діяльності), концепцію професійного життя (ціннісні орієнтації та професійну спрямованість) й індивідуальний стиль духовності (цінності, які фахівець утверджує власною професійною діяльністю) [58, с. 7].

Тому на культурологічному рівні дефініція "професійна культура" – це характеристика певного виду діяльності з опорою на усвідомлення й практику спеціалізованої концепції фахівця.

У педагогічній площині поняття "професійна культура" розглядаємо на основі "Енциклопедії освіти" (за ред. В. Г. Кременя), де вказано, що професійна культура включає сукупність принципів, норм, правил, методів, які сформувалися історично, регулюють процес, діяльність людини. А основу професійної культури складають знання та цінності, вироблені конкретною соціально-професійною групою та закріплені у традиціях її життєдіяльності [83, с. 724]. Окрім того, в "Українському педагогічному словнику" (за ред. С. У. Гончаренко) підтверджено, що професійну культуру необхідно розуміти як рівень освіченості, виховання людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльністю [284, с. 182].

Зазначимо, що у дослідженнях А. Й. Капської, поняття "професійна культура", окрім необхідних знань, умінь та навичок, поєднує певні особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності [112, с. 21].

Ю. К. Чернова у праці "Професійна культура і формування її складових у процесі навчання" тлумачить професійну культуру як аспект системно-діяльнісний, вияв системно-соціальної якості людини, її інтегральну характеристику. На думку дослідниці, особа завжди є єдністю "системи культури" і "системи діяльності" [299, с. 57]. Останнє означає, що, аналізуючи систему діяльності особистості, опосередковано розкриваємо і систему її культури, оскільки будь-яка діяльність породжує свій образ культури, тому є реальним заміщенням категорії діяльності категорією професійної культури.

Відмітимо, що вимоги до професійної культури фахівця починаються із вимог до рівня його спеціальних знань та умінь. Тому як систему фахових якостей, що безпосередньо забезпечують рівень професійної діяльності, розглядає професійну культуру Н. Б. Крилова [139, с. 84], яка наголошує, що особливу увагу необхідно приділяти збільшенню обсягу фундаментальних знань та умінь, а також

вдосконаленню їх структури, що збагачує особистісний зміст і розширює функції фахівця.

У праці "Механізм процесу професіоналізації" Г. М. Кочетов розглядає професійну культуру як елемент моделі фахівця з вищою освітою, в якого до високого ступеня розвинуте вміння використовувати наявні та здатність створювати нові стереотипи спілкування й маніпулювання з об'єктами [135, с. 3]. Тому на педагогічному рівні характеризують професійну культуру як досконалість виконання професійного завдання, бездоганна реалізація цілей, методів і засобів, практична спрямованість фахової діяльності, злиття професійних знань та умінь із загальнолюдськими етичними нормами.

Аналіз фахових та спеціальних джерел дає підстави стверджувати, що дефініція "професійна культура" не є прямим поєднанням понять "професіоналізм" і "культура". Це – синтез, що створює нове суспільне явище, де формується фахова майстерність поряд із загальною культурою. Так, у професіонала його діяльність є критерієм особистої моральності, дотримання виховного принципу. А, власне, професійна культура поєднується з етичними нормами, професійною компетентністю, спонукаючи особистість до високого професіоналізму й особистісного самовираження.

Тому в межах дослідження інтерпретуємо *"професійну культуру"* як складне структурне утворення, яке ґрунтується на свідомому засвоєнні, безперервному розвитку та використанні цілісної системи професійних знань, умінь і навичок, що є невід'ємною частиною загальної культури особистості з акцентом на її фахову спрямованість.

Відносно певних видів професійної культури у межах дослідження будемо розглядати *професійну культуру майбутніх редакторів дитячих освітніх видань* як інтегральну характеристику професійного розвитку фахівця, що ґрунтується на засвоєнні та використанні цілісної системи професійних знань, умінь і навичок та зумовлює необхідність підвищення якості книжкової продукції для дітей. А *редакторську діяльність* – як регулятивно-творчий процес взаємодії її суб'єкта (редактор) й об'єкта (авторський текст), що здійснюється відповідно до

загальнокультурних та етичних вимог соціуму з урахуванням сучасних тенденцій розвитку видавничої галузі.

У цілому, реалізацію формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у професії фахової підготовки розглянемо у наступних пунктах дослідження.

2. 2. Структура професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що до розуміння побудови структури професійної культури існують різні підходи. Наприклад, професійна культура обмежується професійними навичками, уміннями, знаннями, а культурний аспект діяльності забезпечується загальною культурою індивіда. Вважаємо, що прогресивним і актуальним є підхід І. Моделя, що виокремлює в структурі професійної культури дві складові – праксіологічну (професійні навички, уміння, знання, професійна свідомість, світогляд) і духовну, елементами якої є професійна мораль і професійна естетика, тобто, моральна й естетична культури [17, с.109].

Оновлення фахової підготовки потребує аналітико-синтетичного застосування певних законів і теорій науки, використання методів та прийомів, що забезпечують можливість не тільки вивчення досліджуваного явища, але визначення перспектив його удосконалення й оптимального функціонування. У зазначеному контексті ключовим поняттям, що дозволяє визначити характеристику досліджуваного явища (професійна культура майбутніх редакторів дитячих освітніх видань) та перспективи його удосконалення (формування професійної культури), є "структура".

Структура – це множина частин або форм, які знаходяться у взаємодії та специфічному порядку, необхідному для реалізації певних функцій; одна з основних категорій системного аналізу, що характеризує стійку впорядкованість у просторі і часі елементів системи та їх зв'язків; стійке відображення взаємних відносин елементів цілісного об'єкта [198, с. 223].

У дослідженні структура професійної культури фахівця – узагальнений перелік характеристик, що відображає професіоналізм у відповідній сфері людської діяльності: є еталоном, зіставлення з яким дозволяє виявити міру наближення окремих осіб до бажаного рівня професіоналізму, узагальнений зразок професіонала, який є кінцевою метою діяльності професійної школи та відповідає усім вимогам практики з урахуванням тих змін, які прогнозуються в недалекому майбутньому [264, с. 349].

З урахуванням поданого явища аналізу власне редакторської діяльності, значення її специфіки та функціональних особливостей, у тому числі культурологічного характеру (див. п. 2. 1), структуру професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань представлено як робочий образ досліджуваного явища (див. рис.2. 1). Її цілісність визначається рядом компонентів:

I. *Професійно-когнітивний компонент* – актуалізує мотиви щодо удосконалення дитячих освітніх видань, оволодіння фаховими знаннями, вміннями, розвиток професійної самоосвіти.

II. *Особистісно-смісловий компонент* – характеризує доцільність переосмислення фахівцем "картини світу".

III. *Креативно-діяльнісний компонент* – визначає шляхи створення редакторського "полігону спроб" креативної самореалізації майбутніх фахівців.

IV. *Культурно-етичний компонент* – забезпечує поєднання процесів сприймання та впровадження в практику норм поведінки з реципієнтами (читачами, слухачами, глядачами), орієнтований на комунікативні процеси, накопичення професійного досвіду.

У межах кожного компоненту заданої структури вирішуються певні завдання та реалізуються певні функції. Розглянемо характеристику кожного компонента структури більш детально.

Так, *професійно-когнітивний* компонент актуалізує мотиви і цінності професійно-творчого становлення, здобування нових фахових знань, формування та інтегрування знань про сутність і особистісний сенс саморозвитку,

узагальнення інформації щодо уявлень про редактора дитячих освітніх видань, отримання знань про нові методики та аналіз складових професіоналізму редакторів, порівняння їх з власними можливостями тощо.

Одне з важливих завдань у реалізації структури професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань має спрямованість його особистості. Спрямованість особистості редактора – це мотиваційна зумовленість його дій, вчинків, усієї поведінки конкретними життєвими цілями, джерелом яких є потреби, суспільні вимоги. Виявляючи в діалозі, співпраці повагу і толерантність до автора, редактор тим самим захищає свободу особистості, продовжує культурну спадщину тощо.

За дослідженнями М. В. Вачевського, для досягнення професійної культури майбутньому фахівцеві необхідні:

1. Професійні знання, які формують кругозір, ерудицію, професійні переконання, уявлення про обов'язки, стиль і глибину мислення, досвід сприймання, самооцінку.

2. Практичні вміння і навички: проектувальні, адаптаційні, організаційні, мотиваційні, комунікаційні, пізнавальні, контроль і самоконтроль.

3. Професійно-важливі якості особистості: компетентність, професійна майстерність, потреба працювати якісно, почуття відповідальності за доручену справу, самостійність суджень і вчинків, уміння оперативно опановувати новими технологіями, уміння бачити перспективу, потребу у відновленні знань, зростання професійного рівня, незадоволеність досягнутим, терпимість до незвичного, здатність до пошуку, уміння підтримати талант [87, с. 77].

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань утворює стійкий рівень мотиваційно-цільової основи навчання – навчальну мотивацію. Вона складається із оцінки студентами різних аспектів навчального процесу, його змісту, форм і способів організації з точки зору їх особистих, індивідуальних потреб і цілей. Сама структура навчальної мотивації багатозначна за змістом і формами: професійна мотивація (студенти хочуть або не хочуть отримати професію); пізнавальні мотиви (отримати нові знання та

задоволення від самого процесу пізнання); прагматичні мотиви (мати більш високу заробітну платню); соціальні мотиви (принести користь суспільству); мотиви соціального та особистісного престижу (утвердити себе та зайняти в майбутньому певне місце в суспільстві в цілому і в найближчому соціальному оточенні).

Кожен із названих різновидів навчальної мотивації може займати в загальній структурі домінуюче або підпорядковане значення і тим самим визначати певний рівень індивідуальних досягнень у навчанні, а разом із ними обумовлювати і ступінь професійної культури майбутніх редакторів.

Н. Ф. Тализіна стверджує, що наявність професійних знань в особистості свідчить не можливість їх репродукування, а вміння застосовувати отримані знання на практиці, тобто до означеного кола науковцем включено види й способи здійснення певної діяльності [263, с. 44].

Зауважимо, що професійна культура майбутніх редактора передбачає наявність сучасного мислення: вміння адекватно, самостійно аналізувати явища і процеси, бачити головне і особливе, відмовитись від штампів та інерції мислення. Тому формування професійної культури майбутніх редакторів може розглядатися, по-перше, як освоєння особистістю професійних знань і навичок, коли вони органічно поєднуються зі знаннями соціокультурної ситуації та становлять світогляд редактора; по-друге, як здатність особистості до постійного самовдосконалення, самоосвіти.

Базова професійна освіта є тим фундаментом, який закладає основи загальної та професійної культури фахівця, і на рівні професійно-когнітивного компонента включає складові: фундаментальну, методологічну, світоглядну, гуманітарну, теоретичну й практичну за профільними дисциплінами, творчу за фахом; у галузі науково-дослідної роботи, формування звичок самостійної творчої діяльності. Саме міждисциплінарні зв'язки спрямовані на формування цілісної системи фахових знань, умінь майбутнього редактора, розвиток професійних здібностей тощо.

На формування мотиваційної сфери, як зазначає Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко, впливає:

1. Вироблення у студентів правильного уявлення про суспільну значущість і зміст майбутньої професійної діяльності.
2. Формування позитивної мотивації до засвоєння знань і вмінь, які мають пряме відношення для успішного розв'язання професійних завдань.
3. Зміцнення професійної самооцінки, впевненості студента в можливості успішного опанування професією.
4. Стимулювання самоосвіти та самовиховання, активного інтересу до всього, що пов'язано з майбутньою професією.
5. Сприяння оптимізації взаємин у системі "студент-викладач".
6. Формування ціннісних орієнтацій, які характерні для професійної діяльності.
7. Формування соціально-професійного аспекту "Я-концепції" студента.
8. Формування психологічної готовності до майбутньої професійно-трудової діяльності після закінчення ВНЗ [220, с. 83].

Формування у студентів навчальної мотивації також залежить від правильної реалізації педагогічних установок. Педагогічна установка – готовність студента до активної навчальної діяльності, що ґрунтується на потребі особистості в діяльності з оволодіння обраною професією й формується у навчальних ситуаціях. Педагогічна установка є тією основою, на якій формується професійна спрямованість студента на початковому етапі навчання у ВНЗ, оскільки вона [81, с. 63]: визначає активне ставлення до навчальної діяльності й сприяє формуванню узагальнених стійких відношень – схильностей особистості до професійної діяльності; закріплює позитивне емоційне ставлення до професії під час навчальної діяльності студентів; забезпечує стійку психологічну готовність до оволодіння професією і формує спрямованість студента на професію; є чинником активності особистості, що сприяє формуванню інтересу і схильності до професії; впливає через навчально-пізнавальну діяльність на весь процес формування професійних цінностей і переконань.

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань потребує необхідний рівень подальшого *самовдосконалення*. Цей процес виявляється через єдність особистісних і професійних якостей редактора, ступеня володіння фаховою компетенцією, соціально-професійною мобільністю.

Важливою складовою професійно-когнітивного компоненту є самоосвіта. Фактично, самоосвітня діяльність передбачає удосконалення у всіх аспектах розвитку людини: загальнокультурному, професійному. На думку В. В. Волкової, поняття самоосвіта є багатоаспектним не лише за своїм змістом, але й за структурою [54, с. 10]. Проведений автором аналіз науково-дослідних джерел дає підстави стверджувати, що самоосвіта може виконувати дві головні функції: освітню і виховну. Наприклад, у процесі забезпечення освітньої функції, самоосвіта є інструментом набуття професійного досвіду, що ґрунтується на набутті й практичному використанні знань (загальноінформаційних, теоретичних, прикладних). У процесі застосування цих знань відбувається їх поглиблення, закріплення, а також конкретизація, синтезування.

Так, Ю. І. Бочар, А. К. Громцева, Л. Л. Каразян, Г. О. Мартинов, Н. Г. Сидорчук та ін., акцентуючи увагу на значущості освітньої функції, визначають самоосвіту як самостійну (самокеровану) діяльність, спрямовану на здобуття знань, які виходять за межі навчальних планів і програм.

Здійснення виховної функції самоосвіти спрямоване на духовний розвиток особистості, її самовдосконалення, розширення кругозору, ерудиції, світоглядних позицій. Самоосвіту класифікують і як важливу складову самовиховання. На думку Г. Є. Зборовського і Є. А. Шуклиної, самоосвіту неправомірно вважати лише простим продовженням освіти, пізнанням навколишнього світу.

Для подальшого аналізу структури професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки деталізуємо складові *особистісно-сміслового* компоненту, що являє собою доцільну єдність процесів саморозвитку, аналізує сучасні цінності редакторської діяльності, сприяє новому переосмисленню "картини світу", прагненню до змін та інновацій.

Відмітимо, що Е. Ф. Зеєр вказує на такі професійні якості, що потрібні будь-якому фахівцю: спостережливість, розвинену образну, рухову й інші види пам'яті, технічне мислення, просторову уяву, уважність, емоційну стійкість, рішучість, витривалість, наполегливість, цілеспрямованість, дисциплінованість, самоконтроль та ін. [97, с. 132].

До важливих професійних якостей В. І. Жигір, О. А. Чернега відносять: *професійну ерудицію* – запас сучасних знань, які фахівець гнучко застосовує при рішення професійних завдань; *професійне цілепокладання* – потреба у плануванні своєї роботи, готовність до зміни завдань залежно від професійної ситуації; *професійну інтуїцію* – швидке ухвалення рішень з урахуванням передбачення подальшого розвитку ситуацій без розгорнутого усвідомленого аналізу; *професійну імпровізацію* – присутність несподіваного у рішенні і його миттєве втілення, процес створення і застосування при їхньому мінімальному розриві, що є могутнім засобом розвитку творчості фахівця.

Для побудови структури формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань звернемося до уточнення поняття "картина світу". М. Хайдеггер пояснює: "Картина світу – це усвідомлене уявлення, зафіксоване в конкретних творах культури, в ідеології, де суб'єкт (особа) протиставлений об'єкту (світу)" [265].

Згідно з тлумаченням А. Я. Гуревича, картина світу як менталітет не фіксується і не визначається свідомістю, не формулюється дискурсивно, але більшою мірою переживається (емоційно) і реалізується (спонтанно) [306].

Таке розуміння картини світу втілює в собі те загальне, що лежить в основі свідомого і несвідомого, логічного, раціонального та емоційного, інтуїтивного, мислення й поведінки, віри і способу життя, суспільного й індивідуального, теоретичного і практичного, історії та сучасності, мінливого і незмінного – в етносі, нації, релігії, громадянському суспільстві, виду діяльності, культурі.

За визначенням І. І. Кондакова, картина світу – це глибинні структури культури, що складаються протягом тривалого часу і визначають типологічну (національно-етнічну, епохально-історичну) своєрідність цивілізації [238].

За дослідженнями соціологів, психологів, психоаналітиків картину світу визначаємо як:

- систему образів (і зв'язків між ними) – наочних уявлень про світ і місце людини в ньому, відомостей про взаємини людини з дійсністю (людини з природою, з суспільством, з іншою людиною) і самим собою; складові картину світу образи є не тільки зоровими, але й слуховими, відчутних і нюховими; образи й відомості найчастіше мають емоційне забарвлення;

- породжувані своєрідною конфігурацією образів та відомостей життєві позиції людей, їх переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації та духовні орієнтири; будь-які істотні зміни картини світу тягнуть за собою зміни в системі зазначених елементів.

Суб'єктом або носієм картини світу є і окрема людина, і соціальні чи професійні групи, і етнонаціональні або релігійні спільності.

Зауважимо, що картина світу як складноструктурована цілісність, поєднує три головні компоненти – світогляд, світосприймання і світовідчуття. Так, світогляд – концептуальна частина, представлена загальними категоріями простору, часу, руху. Основні елементи картини світу являють собою набір вихідних принципів або уявлень, фундаментальних припущень про світ або ті його частини, що стосуються ситуації. Вони можуть і не усвідомлюватися людиною, але вбудовані в картину світу, оскільки необхідні для інтерпретації будь-якій життєвій ситуації, для визначення сенсу і для оцінки того, що відбувається. Деякі з них, такі як рух, причинність, намір, тотожність, еквівалентність, час і простір, можливо, навіть ґрунтуються на вроджених властивостях людини [306].

На часі вища школа ставить перед педагогами завдання формування в студентів одночасно гуманістичного й наукового світогляду. Саме світогляд служить засобом узагальненого усвідомлення людиною свого відношення до навколишньої дійсності, визначення місця у світі, усвідомлення мети й змісту свого життя й діяльності. Всі уявлення, поняття, знання, погляди, які безпосередньо виконують цю функцію, є світоглядними.

Світосприймання (тобто чуттєво-образна частина) – це сукупність наочних образів культури, людини, її місця в світі, взаємин зі світом й іншими людьми, спільнотами [115].

Світовідчуття – особливий склад мислення, система своїх категорій або особливе співвідношення понять [114].

Зазвичай, перехід від однієї стадії суспільного розвитку до іншої супроводжується зміною громадської картини світу, затвердженням нових еталонів світорозуміння. Новий світогляд формує нове світосприймання і, як результат, – нову картину світу. Прогрес – розвиток людини і людства – це послідовна зміна і ускладнення індивідуальних та групових картин світу. Отже, картина світу може служити інтегральною типологічною характеристикою культури [115]. Тому можна застосовувати дефініцію "культура" і "картина світу" як взаємозамінні, бо різні вчені вкладають у "культуру" суперечливі, часом взаємовиключні тлумачення: від побутового рівня розуміння вихованості особистості до поняття про створений людьми світ культурних цінностей; до уявлення про культуру як про загальний спосіб людського роду.

Думку про те, що створення картини світу є необхідною для життєдіяльності людини, розвивав А. Ейнштейн: "Людина прагне певним адекватним способом створити в собі просту і ясну картину світу для того, щоб певною мірою спробувати замінити цей світ створеною в такий спосіб картиною. Цим займаються художник, поет, філософ і натураліст, кожний по-своєму. На цю картину світу і її оформлення людина переносить центр тяжіння свого духовного життя, щоб у ній знайти спокій і впевненість, які вона не може знайти у запаморочливій круговерті власного життя" [281].

На основі соціально-психологічної концепції, запропонованої Б. Д. Паригіним [206, с. 122], зазначений компонент структури (особистісно-смісловий) професійної культури майбутніх фахівців редакторського профілю реалізуються через взаємодію. Для характеристики даного процесу Л. О. Савенкова використовує поняття "соціальної перцепції", яка передбачає встановлення рефлексивних відносин між сторонами взаємодії [238, с.13].

Особливості реалізації професійної діяльності редакторів дитячих освітніх видань визначають необхідність врахування вікових особливостей цільової аудиторії, для якої працює фахівець.

У процесі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань поняття "соціальної перцепції" доречно доповнити поняттям "феномену першого враження" як первинного сприймання суб'єктів взаємодії один одним, що обумовлюють подальше взаєморозуміння, ступінь згоди між учасниками у подальшій співпраці [10; 238].

Особливо значущим у цьому контексті є розуміння видатним психологом сучасності В. В. Рибалко особистості, представлене в програмі "Особистість ХХІ століття", як "системного, соціально-психолого-індивідуального, культурно-історичного, діяльнісного утворення, в якому концентруються, зберігаються, примножуються, використовуються, через яке передаються і трансформуються при переході від покоління до покоління особистостей постійно зростаючі цінності цивілізації" [231, с. 558].

Істотно зростає роль професійної підготовки як освітнього простору, що забезпечує цілісний розвиток майбутнього редактора як суб'єкта творчої активності, розвиток його креативної індивідуальності. Детальніше охарактеризуємо *креативно-діяльнісний* компонент, який поєднує критичне мислення, конструктивну поведінку, креативну фахову діяльність.

Креативність є інтегрованою особистісною якістю фахівця, необхідною умовою його творчої комунікативної діяльності. "Енциклопедія освіти" (2008) визначає *креативність* як "творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми" [83, с. 432]. Однак, творчість є *процесом створення нового*, а креативність є *здібністю* людини до створення нового, її внутрішнім творчим потенціалом (Л. Бірюк). Під "творчим потенціалом" бажано розуміти потенційну енергію, інтелектуальну потужність креативної особистості.

Оскільки професійна культура редактора є частиною загально людської культури, то в ній втілено духовні цінності освіти й виховання (редакторські знання, теорії, концепції, накопичений професійний досвід, професійні етичні норми), а також способи творчої редакторської діяльності.

У зазначеному контексті креативно-діяльнісними чинниками, що сприяють удосконаленню редакційно-видавничого процесу можна вважати: емоційна стабільність (автор і редактор повинні бути емоційно врівноваженими); екстравертність (ефективність опрацювання оригіналу підвищується, якщо автор і редактор відкриті у спілкуванні, готові реагувати на думку партнера); доброзичливість (визначає якість міжособистісних взаємин автора і редактора, морально-етичну атмосферу комунікаційного середовища редакційно-видавничого процесу на основі розвинутого міжособистісного інтелекту (за термінологією теорії множинного інтелекту Г. Гарднера)); свідомість (розвиненість свідомості в учасників системи "автор – редактор" визначає мотивованість їх цілеспрямованої діяльності з випуску видання на основі домінування позиції батьків (за Е. Берном)); прагнення отримати досвід роботи (забезпечує творчу атмосферу, потребу в самореалізації автора й редактора на основі домінування позиції дитини (за термінологією трансактного аналізу Е. Берна)).

Культурно-етичний компонент у нашому дослідженні є ключовим та поєднує процеси сприймання, реалізації та практики норм поведінки з реципієнтами, культуру спілкування з ними та використання невербальних засобів накопичення й передачі досвіду (див. рис. 2.1).

Слушною є думка О. А. Жирун, яка, беручи до уваги класифікацію Є. А. Климова, зауважує про приналежність професії "редактор" відразу до трьох типів: "людина – людина", "людина – знакова система", "людина – художній образ". Ця приналежність допомагає визначити діапазон особистісних характеристик, необхідних фахівцю для запровадження креативного підходу у професійну діяльність.

Рис. 2. 1. Структура професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань

Тип відносин "людина – людина" визначає характер співпраці редактора з автором: з одного боку, проникнення у внутрішній світ автора, з іншого – розуміння власного місця у таких партнерських стосунках.

Тип "людина – знакова система" передбачає орієнтування у науковій картині світу, добре володіння письмовим мовленням, бездоганну грамотність тощо. Людині, яка належить до цього типу професій, необхідні вдумливість і систематичність у роботі, зосередження уваги на знаковому матеріалі, здатність сприймати й утримувати в пам'яті великий обсяг словесно-логічної інформації на основі аналізу і критичного сприймання знакового матеріалу; утримування в пам'яті системно організованих, пов'язаних між собою образів (наприклад, "про оформлення рукописів", "про правила редагування" тощо); розвинена пам'ять на словесно-логічний матеріал; емоційна стійкість, чуття слова, контексту.

Тип "людина – художній образ" вимагає нестандартного мислення, розвинутого естетичного відчуття та художнього такту; поважного ставлення до

авторського тексту як твору мистецтва; гнучкості у прийнятті рішень; чіткого усвідомлення відповідальності за формування духовної культури читача [117].

Відмітимо, що культура спілкування (автор-редактор) є внутрішньо-особистісною складовою психологічної культури фахівця. Вона має дві основні складові – моральну і психологічну. Моральна культура розкривається у діях та вчинках особистості у відповідності з її потребами, інтересами, ідеалами, цілями. Вона виступає як єдність моральної свідомості та відповідної поведінки. Ця культура стимулює створення системи моральних цінностей, їх ієрархію. Тому в ході спілкування явно чи неявно проявляються моральні якості людей, відбувається обмін моральними цінностями. Психологічна культура спілкування включає як психологічні знання, так і вміння: адекватно емоційно реагувати на дії співрозмовника, вибирати по відношенню до кожного такі способи і засоби спілкування, які б не розходились із мораллю, відповідали б індивідуальним особливостям людей. Таким чином, щоб досягти високого рівня культури спілкування, необхідно добре розбиратися в психології спілкування та в індивідуально-психологічних особливостях реципієнтів, адекватно емоційно та інтелектуально реагувати на їх поведінку і психічний стан, вибирати до кожного індивідуальний спосіб спілкування. Культура спілкування є і продуктом, і процесуальною характеристикою взаємодії двох суб'єктів.

Визначну роль у формуванні професійної культури майбутніх редакторів має комунікаційне середовище редакційно-видавничого процесу. Пропонуємо розуміти його як таке, що забезпечує умови для партнерських взаємин редактора і автора, реалізацію рішень, необхідних для успішного здійснення видавничого проекту. Тому систему "автор – редактор" розглядаємо як ключовий фактор створення комунікаційного середовища. У тандемі "автор – редактор" виділяємо такі ознаки: базується на вільному партнерстві творчих особистостей, які володіють необхідними фаховими знаннями, об'єднані метою випустити якісний видавничий продукт зі спільною відповідальністю за результат; між її учасниками встановлено міжособистісні взаємини, зумовлені професійною кваліфікацією кожного із партнерів; інтегрована в інші комунікаційні системи – видавництва,

видавничу справу, інші суспільні дискурси; цілісність, що впливає зі специфіки редакційно-видавничої діяльності – підготовки видання спільними зусиллями автора й редактора.

Ефективність формування професійної культури майбутніх редакторів визначається тим, наскільки ефективною буде система "автор – редактор".

Важливим показником загальної культури особистості майбутнього редактора є *етикет* – зовнішня культура, правила й норми, які сприяють спілкуванню людей. Уміння володіти нормами культури й правильно застосовувати їх на практиці визначає цінність особистості людини, її здатність впливати на навколишній світ [126, с.77]. У той же час, етикет – це сукупність правил поведінки, які регулюють зовнішній вияв людських взаємин, поведінку в громадських місцях, манери, одяг. Етикет також найчастіше ототожнюється з культурою поведінки. Відповідно, система ритуалів, словесних формул, яка вживається з метою встановлення контакту та підтримки доброзичливості спілкування, становить *мовний етикет* [121, с. 84].

Складовою культурно-етичного компоненту професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань є *професійний імідж* – це штучний образ, який формується в індивідуальній чи суспільній свідомості різними засобами. Імідж створюють з метою усталення в масовій свідомості конкретного ставлення до редактора. Імідж поєднує в собі як реально існуючі властивості об'єкта, так і такі, що йому не притаманні.

Ідеальний імідж – це коли редактор відповідає уявленням про самого себе, і реально вже складеному його образу в суспільстві. Межі ідентичності іміджу у такому випадку мають збігатися із зоною його відповідальності й свободи у ході реалізації професійної діяльності.

Імідж редактора дитячого освітнього видання пропонуємо розглядати у двох аспектах: I – імідж людини, що формується самим фахівцем та зберігається протягом всієї кар'єри; II – імідж редактора, що є представником певного видавництва, носієм його специфіки тощо (імідж може змінюватися залежно від тенденцій у видавничій галузі).

У процесі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань до основних складових іміджу відносимо: габітарний імідж та професійну мораль, що ґрунтуються на загальних і професійних принципах етики та естетики.

Зазначимо, що автор дитячого освітнього видання підходить до публікації своєї праці, послуговуючись здебільшого власними потребами або попитом реципієнтів, а редактор, який безпосередньо працює на видавничій сфері, оцінює авторський матеріал як із погляду комерційного інтересу та розвитку *іміджу видавництва*, так і орієнтується на споживацькі потреби, який і формують комерційний фонд видавництва.

Представлена структура професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань є основою для визначення критеріїв та показників її сформованості у ході професійної підготовки на основі використання рівневого підходу.

У зв'язку з цим у роботі представлено власну характеристику критеріїв, показників і рівнів сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, а виділені параметри у межах експериментальної роботи є тими оптимальними точками відліку, на які орієнтована модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у ході професійної підготовки (див. п. 2. 3). Вони мають бути об'єктивними і поєднувати найсуттєвіші ознаки досліджуваного явища; охоплювати типові сторони процесу чи явища, формулюватися чітко, лаконічно, точно; включати ті характеристики, які не вступають у протиріччя між собою та складають у результаті цілісну картину щодо досліджуваного явища.

Як відомо, *критерій* (від гр. слова *kriterion* – засіб для судження) – ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чогось; мірило оцінки; основна ознака, за якою одне рішення обирається з множини можливих [52, с. 48]. У межах дослідження критеріями називаємо такі характеристики об'єкта дослідження, які дають можливість спостерігати його стан, рівень функціонування і

розвитку та вимірюються певними показниками, які передбачають кваліметричний вияв.

Кожен із визначених критеріїв характеризується певними *показниками* – якісними або кількісними характеристики сформованості кожної властивості, ознаки об'єкта, який вивчається, тобто ступенем сформованості певного критерію [52, с. 49].

За таких умов, *базовим критерієм* оцінки досліджуваного явища став *рівень сформованості* професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, що включає значну кількість структурних компонентів, кожен із яких вимагає спеціального розгляду. Але в межах окремого дослідження неможливо досягнути і розглянути усі критерії такого складного явища, яким є професійна культура майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Тому, взявши до уваги твердження А. М. Новикова, згідно з яким велика кількість критеріїв створює утруднення в користуванні ними, оптимізуємо число критеріїв й обмежимося тими, які відображають окреслене нами коло проблем [209, с. 103].

Таким чином, основними критеріями оцінки результативності формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань стали: *мотиваційний, змістовий, операційний*, адаптовані для вивчення досліджуваного явища.

Дамо їх розгорнуту характеристику та окреслимо їх показникову структуру кожного із виділених критеріїв.

Мотиваційний критерій. Поняття "мотив" – це досить складне утворення, яке поєднує різні види спонукань: потреби, прагнення, цілі, установки, ідеали. Відомо, що поняття "мотив" означає спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта, сукупність зовнішніх та внутрішніх умов, які викликають активність суб'єкта і визначають її спрямованість [242, с. 45-56]. Тому даний компонент структури включає певну кількість показників, що характеризують і розширюють домагання фахівця щодо необхідності розвитку професійної культури:

Соціальні мотиви:

- потреба підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань;
- потреба вдосконалювати процес книгодрукування та книгорозповсюдження дитячих освітніх видань на законодавчій основі;

- потреба підвищувати інтенсивність інформатизації суспільства.

Особистісно-професійні мотиви:

- потреба ефективно виконувати професійні обов'язки з метою покращення якості дитячих освітніх видань;
- потреба удосконалювати здібності, пов'язані з виконанням професійних обов'язків;
- потреба у створенні власного редакторського портрету;
- потреба ефективної взаємодії споживачів, редакторів та видавців;
- потреба підвищувати загальний та професійний кругозір;
- потреба самовираження;
- потреба вільного пересування у пошуках робочого місця.

Змістовий критерій. Продуктивність професійної діяльності фахівця, крім інших чинників, зумовлюється рівнем сформованості *знань*. Вони необхідні майбутньому фахівцю для успішного виконання професійних завдань та, відповідно, для формування професійної культури.

Звертаючись до розуміння сутності поняття "знання", зазначимо, що у широкому розумінні – це комплекс теоретичних і практичних положень, який застосовують у різних сферах діяльності; у вузькому розумінні (в окремій галузі) – це понятійно-фактична складова навчального матеріалу, яка включає взаємопов'язані факти, закономірності, теорії, узагальнення, терміни [285, с. 53].

Змістовий критерій у межах досліджуваної проблеми визначає наявність у майбутнього редактора *фахових, прикладних і технологічних* знань, зорієнтованих на формування професійної культури:

Фахові знання (система базових знань, спрямованих на професійну майстерність):

- знання основ теорії та практики редагування дитячих освітніх видань;
- знання щодо шрифтознавства і дизайну дитячих освітніх видань;

- знання особливостей редагування дитячих освітніх видань;
- знання оформлення бібліографії видань;
- знання державного стандарту України щодо видавничої галузі;
- знання, що визначають професійний кругозір.

Прикладні знання (знання прикладного характеру для реалізації професійних завдань):

- знання особливостей роботи редактора на всіх етапах редакційно-видавничого процесу;
- знання з використання методів редагування текстів дитячих освітніх видань;
- знання рецензування авторського оригіналу;
- виконання обов'язків творчого працівника редакції чи видавництва;
- знання аналізу заголовкового комплексу видання;
- застосування форм, методів, засобів формування культури процесу редагування, як підґрунтя для розв'язання професійних завдань;
- знання, що визначають загальний кругозір.

Технологічні знання (фактичні знання, змістом яких є способи, дії технологічного характеру):

- знання комп'ютерних програм (Word, InDezan, PrPoint, "Рута" тощо);
- знання засобів Інтернет-спілкування;
- знання основ техніки безпеки.

Отже, одним із шляхів розв'язання завдання дослідження є постійна робота майбутнього редактора над усім комплексом знань у їх системності й взаємопов'язаності.

У розробленій структурі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань проаналізуємо *операційний критерій*, який безпосередньо пов'язаний із цілісною системою відповідних умінь, необхідних для формування й розвитку професійної культури.

Уміння, що забезпечують можливість впровадження у практичній діяльності професійну культуру, з одного боку, будемо розглядати як здатність майбутніх

редакторів дитячих освітніх видань на основі здобутих знань реалізувати цілі фахового навчання, а з іншого, – як цілеспрямовану динамічну систему осмислених дій, що ґрунтується на знаннях соціального та фахового підґрунтя професійної культури [298, с. 63].

Наукова важливість дослідження операційного параметру підтверджена працями А. П. Акімової, А. О. Деркача, Н. В. Кузьміної [142, с. 72-76] й багатьох інших науковців, які виділяють п'ять основних груп умінь (із загальної структури педагогічної діяльності): *гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські*. Разом із тим, на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та пілотажного опитування, як додаткову, нами виділено групу *оцінних* умінь, які є особливою складовою, що забезпечує цілісне досягнення мети формування професійної культури майбутніх редакторів. Стисло проаналізуємо сутнісну характеристику вмінь кожної виділеної групи у контексті завдань дослідження.

Зміст *гностичних умінь* визначає дії, спрямовані на дослідження об'єкта, процесу і результату сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Такий підхід потребує накопичення інформації щодо актуальних тенденцій формування професійної культури в цілому та професійної культури у редакторсько-видавничій галузі зокрема.

Головна функція *проектувальних умінь* полягає у перспективному моделюванні стратегічної програми розв'язання актуальних цілей та завдань у межах досліджуваної проблеми. Зокрема проектування мети і програм формування професійної культури майбутніх редакторів; моделювання ефективних форм та методів досягнення поставлених завдань; прогнозування методів і прийомів формування та розвитку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Конструктивні вміння майбутніх редакторів обумовлюють трансформацію і переведення стратегічних цілей моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у тактичні та оперативні завдання, що досягається шляхом підбору ефективних засобів їх реалізації. Відповідно

важливим є контролювання раціонального змісту, методів і прийомів формування професійної культури, стимулювання майбутніх редакторів дитячих освітніх видань до активного залучення у сам процес.

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки ґрунтується на постулатах комунікативної культури та виконує регулятивну функцію. За таких умов, *комунікативні вміння* передбачають моделювання і реалізацію атмосфери психологічної підтримки процесу формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Організаторські вміння розглядаються нами, як такі, що поєднують у собі комплекс специфічних і взаємопов'язаних операцій, що дозволяють найбільш ефективно виконувати професійну діяльність – сукупність практичних прийомів і способів її організації, як підґрунтя спеціальної підготовки й професійної діяльності. У нашому дослідженні зосереджуємо увагу на оволодінні майбутнім редактором уміннями організувати власну діяльність щодо формування професійної культури.

Оцінні вміння визначають здатність майбутнього редактора здійснювати самооцінку власної професійної діяльності, самоконтроль, самоаналіз власних можливостей, самокритичність і ставлення до життя, наявність чи відсутність фахових перспектив у контексті досліджуваної проблеми.

Показниками *операційного* критерію є:

Гностичні вміння:

- аналізувати текстову й нетекстову частини дитячих освітніх видань;
- аналізувати досвід роботи фахівців редакторсько-видавничого профілю у галузі дитячих освітніх видань;
- моніторити тенденції розвитку дитячих освітніх видань на міжнародному та всеукраїнському ринку;
- аналізувати уміння у будь-якій професійній ситуації;
- аналізувати власний професійний досвід;
- аналізувати професійний досвід колег.

Проектувальні вміння:

- визначати перспективи розвитку професійної культури;
- проектувати перспективну мету роботи над дитячими освітніми виданнями;
- передбачати інтереси дітей для роботи над дитячим освітнім виданням;
- визначати загальні завдання діяльності редакторів дитячих освітніх видань;
- визначати загальні етапи редагування текстової і нетекстової частини для дитячих освітніх видань;
- проектувати стратегію удосконалення роботи над дитячим освітнім виданням.

Конструктивні вміння:

- складати оперативний план роботи над дитячими освітніми виданнями;
- визначати мету та завдання редакторської роботи з конкретними виданнями;
- визначати конкретні форми й методи роботи над текстовою і нетекстовою частиною дитячого освітнього видання;
- обґрунтовувати шляхи реалізації дитячих освітніх видань в умовах глобалізаційних процесів;
- володіння навичками читання, скоро читання тощо.

Комунікативні вміння:

- оптимізувати редагування тексту з урахуванням авторського стилю;
- оптимізувати взаємодію споживачів дитячих освітніх видань і видавців;
- здійснювати ефективну взаємодію з автором тексту дитячого освітнього видання (говорити мовою дитини);
- обґрунтовувати доречність текстів дитячого освітнього видання для їх популяризації;
- формувати питання для професійного діалогу (колеги, автори, споживачі);
- володіння засобами професійної комунікації.

Організаторські вміння:

- організовувати робоче місце;

- обирати підходи до організації роботи з текстом дитячого освітнього видання;
- обирати підходи до організації роботи з нетекстовою частиною дитячого освітнього видання;
- оптимізувати умови для ефективної роботи з автором дитячого освітнього видання;
- організовувати час для саморозвитку щодо редакційного процесу;
- акредитовуватися на різноманітні заходи щодо розвитку професійної діяльності.

Оцінні вміння:

- адекватно оцінювати власні професійні знання, уміння, навички;
- адекватно оцінювати якість текстової і нетекстової частини дитячих освітніх видань;
- оцінювати потреби суспільства щодо розвитку дитячих освітніх видань;
- на сучасному етапі розвитку суспільства оцінювати потреби фахової підготовки редакторів та її удосконалення;
- оцінювати професійну діяльність колег.

На основі критеріїв та показників було визначено рівні сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань: *репродуктивний, конструктивний, творчий*.

У загальному значенні, *репродуктивний* рівень відповідає неусвідомленому формуванню професійної культури, коли студент (майбутній редактор) проходить адаптацію у навчальному закладі та активно залучається до нового навчального простору і частково ознайомлюється із фаховою діяльністю, реалізуючи її завдання інтуїтивно; *конструктивний* – усвідомлене формуванню професійної культури, за якого студент (майбутній редактор) свідомо визнає перспективи професійного майбутнього та включається у навчально-практичний процес, показує достатній рівень володіння знаннями, уміннями, навичками і визначає можливості творчої інтерпретації запропонованих завдань за допомогою викладача; *творчий* рівень відповідає усвідомленому формуванню професійної культури, коли студент (майбутній редактор)

самостійно творчо інтерпретує фахові завдання.

Конкретна характеристика кожного з рівнів професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань характеризується наступними ознаками:

Репродуктивний рівень сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань:

➤ *мотиваційний блок* – позитивно-пасивне ставлення до вивчення базових предметів, що характеризується розумінням їх призначення для виконання навчального плану підготовки фахівця та розширення власної навчально-інтелектуальної сфери, відсутність чіткої траєкторії поведінки у нестандартно-редакторських ситуаціях;

➤ *когнітивний блок* – володіння базовими, прикладними, технологічними знаннями на тактичному рівні для забезпечення навчальних потреб із фрагментарною проекцією на майбутню професійну діяльність, відстороненням від професійного майбутнього.

➤ *операційний блок* – володіння предметними загально-фаховими вміннями на достатньому рівні та вміннями надпредметного характеру фрагментарно, без вияву постійної позитивної динаміки, їх примітивна інтерпретація під час виконання фахових завдань.

Конструктивний рівень сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань:

➤ *мотиваційний блок* – свідоме емоційно-позитивне ставлення до вивчення фахових предметів, що характеризується розумінням їх призначення для розширення навчально-інтелектуальної сфери, відсутність чітко визначеної позиції у нестандартно-редакторських ситуаціях, оволодінні професійними знаннями з проекцією на сферу редакторської діяльності та забезпечення фахових потреб;

➤ *когнітивний блок* – володіння базовими, прикладними, технологічними знаннями на рівні середньої перспективи для реалізації завдань професійної діяльності;

➤ *операційний блок* – володіння предметними загально-фаховими вміннями на середньому рівні з певною спрямованістю на оволодіння вміннями надпредметного характеру, пошук алгоритмів для розв'язання професійних знань.

Творчий рівень сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань:

➤ *мотиваційний блок* – чітко сформоване творче емоційно-позитивне ставлення до вивчення фахових предметів, що виявляється у свідомому розумінні їх місця у системі світоглядних знань, постійному поглибленні власної інтелектуальної сфери, забезпеченні високого рівня професійної діяльності особистісних потреб;

➤ *когнітивний блок* – свідоме володіння базовими, прикладними, технологічними знаннями як стратегічним підґрунтям професійної діяльності;

➤ *операційний блок* – володіння предметними загально-фаховими вмінням на високому рівні, стійка спрямованість на оволодіння над предметного характеру, свідомо творча інтерпретація для розв'язання фахових завдань.

На основі визначених критеріїв, що відповідають структурним блокам професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, проведено якісний і кількісний аналіз досліджуваного явища. Визначені критерії та показники стали підґрунтям для реалізації експериментальної роботи у контексті формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

2. 3. Модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки

За попередніми висновками, формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань є актуальним і доцільним, оскільки редакторсько-видавнича галузь потребує фахівців, які мають "чуття мови", добре знають українську термінологію, уміють редагувати художню літературу і наукові тексти, практикують стандарти, постійно слідкують за трендами часу.

У "Словнику української мови" (за ред. І. К. Білодіда) термін "формування" тлумачить як дію за значенням формувати, тобто надавати чому-небудь певної форми, вигляду; виробляти в кому-небудь певні якості, риси характеру [253, с. 623]. Педагогіка оперує категорію "формування" у значенні процесу становлення людини як соціальної істоти під впливом різноманітних факторів: соціальних, економічних, ідеологічних, психологічних, педагогічних тощо [308, с. 29].

Формування професійної культури майбутніх редакторів розглядається науковцями з урахуванням певних рівнів її розвитку. Так, початковий рівень умовно охарактеризуємо як інформаційний, де ступінь сформованості системи професійних знань – недостатній, професійні здібності перебувають у стадії формування. Для вищого рівня характерні й широкий професійний світогляд, і великий обсяг професійних знань, інтересів і вмінь, і творче розуміння виробничої ситуації як проблемного завдання, і здатності розв'язувати його продуктивно, оригінально, ефективно.

Здійснений науковий пошук дає підстави *формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань* розглядати як процес, що забезпечує поєднання нормативної та творчої складових редакторської діяльності з урахуванням особливостей конструкції книжкової продукції для дітей шляхом спеціально організованого навчального процесу.

Безумовно, все це спричинило зміни у навчальному процесі: на рівні загального робочого плану підготовки фахівця з видавничої справи.

Значної уваги на шляху вдосконалення професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань заслуговує концепція стадій професійного становлення В. Т. Кудрявцева, що включає.

1. Формування професійних намірів: усвідомлений вибір особистістю професії на основі врахування своїх індивідуально-психологічних особливостей, що залежать від таких факторів, як престиж професії, потреби суспільства, вплив сім'ї, засобів масової інформації тощо. Важливу роль у виборі професії відіграє також спрямованість на певний предмет праці, яка виявляється в інтересах та захопленнях особистості.

2. Навчання у вищому навчальному закладі, під час якого відбувається засвоєння системи професійних знань, умінь і навичок, формування професійно важливих якостей особистості, розвиток схильностей та інтересів до майбутньої спеціальності. Основними психологічними інноваціями на цьому етапі є професійна спрямованість, професійно-етичні ціннісні орієнтації, духовна зрілість та ін.

3. Професіоналізація або професійна адаптація: входження до професії, її освоєння, професійне самовизначення, набуття професійного досвіду, продовження розвитку властивостей та якостей особистості, необхідних для кваліфікованого виконання професійних обов'язків.

4. Майстерність, часткова або повна реалізація особистості в професійній діяльності, що передбачає якісне, творче виконання професійних обов'язків, інтеграцію сформованих професійно важливих якостей особистості в індивідуальний стиль діяльності, коли під час оволодіння професійною майстерністю дедалі більшої привабливості для фахівця набуває сам творчий процес [140, с. 82].

Вагома роль у процесі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань належить другій стадії, тобто навчанню у вищому навчальному закладі, під час якого розпочинається становлення професіонала та закладаються основи ефективності його майбутньої роботи.

Зазначимо, в радянській Україні редакторів готували тільки в одному навчальному закладі – Українському поліграфічному інституті ім. І. Федорова у Львові (з 1994 р. – Українська академія друкарства) та її вечірній факультет, який до 80-х рр. XX ст. був у Києві. Із кінця 60-х рр. XX ст. підготовку редакторів започаткував і факультет журналістики Київського держуніверситету (кафедра стилістики, видавничої справи та редагування).

Формування в Україні цілісної системи підготовки редакторського корпусу для всієї видавничої сфери припадає на середину 90-х рр. XX ст. Так, спеціальність "Видавнича справа та редагування" була переведена з напрямку підготовки "Філологія" на напрям підготовки "Журналістика" [270]. З того часу у вузах України готують фахівців редакторської галузі, наприклад, у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини "Україна" (Київ), Львівському національному університеті ім. І. Франка, Українській академії друкарства (Львів), Київському національному університеті культури і мистецтв, Інституті журналістики КНУ ім. Т. Шевченка (Київ), Дніпропетровському національному університеті ім. О. Гончара, Запорізькому національному університеті,

Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького, Одеському національному університеті ім. І. І. Мечникова, Луганському національному університеті ім. Т. Шевченка, Рівненському державному гуманітарному університеті, Східноукраїнському національному університеті ім. В. Даля (Луганськ), Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова (Київ), Видавничо-поліграфічний інститут КНТУ "КПІ" (Київ), Київському гуманітарному інституті ім. Б. Грінченка, Кіровоградському державному педагогічному університеті ім. В. Винниченка, Житомирському державному університеті ім. І. Франка, Миколаївському національному університеті ім. В. О. Сухомлинського, Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича, Львівському університеті бізнесу та права, Кременчуцькому університеті економіки, інформаційних технологій і управління та ін.

Відмітимо, що у 2005 р. при переході вищої освіти України на Болонську систему в одному з проектів "Переліку галузей знань, бакалаврських програм та назв професійних робіт і кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр-магістр" запропоновано вилучити спеціальність "Видавнича справа та редагування" [249, с. 138]. Нині вона включена до переліку спеціальностей галузі "Соціальні комунікації".

Оскільки проблема формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань пов'язана із розв'язанням протиріч між теоретичним, предметним змістом цієї діяльності та практичним міжпредметним характером професійної діяльності, то формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки передбачає забезпечення її повноти (підготовки до виконання усіх професійних функцій) і цілісності (готовності до самореалізації та самовдосконалення). Одним із підходів до вирішення означеної проблеми є *моделювання процесу формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань*.

Питанням моделювання педагогічних процесів, дослідженню можливостей моделювання як методу аналізу й синтезу педагогічних систем присвячені наукові

праці С. І. Архангельського [2], Ю. К. Бабанського [14], В. П. Беспалька [23], Є. Л. Бережної [21], В. В. Докучаєвої [74], В. О. Штоффа [303] та ін., у яких підкреслюється важливість використання методу моделювання в педагогіці та обґрунтовуються загальні підходи до побудови педагогічних моделей.

У цілому поняття "*модель*" (від лат. *modulus*, франц. *modele*, італ. *modello* – міра, ритм, такт) у класичному розумінні розглядають як уявно чи матеріально-реалізовану систему, яка адекватно відображає чи відтворює предмет дослідження, дозволяє одержати нову інформацію у ході його вивчення [274, с. 53]; як певну схему, яка створюється для пояснення окремого предмета, явища або процесу, які мають місце у природі, суспільстві, науці [298, с. 461].

Сучасні науковці зосереджують увагу на тому, що модель – це *знакова система*, за допомогою якої можна відтворити дидактичний процес як предмет дослідження, показати в цілісності його структуру, функціонування та зберегти цю цілісність на всіх етапах дослідження [304, с. 61]; *інформаційний образ* реального об'єкта, який відтворює даний об'єкт (систему) з певним ступенем точності й у формі, відмінній від форми самого об'єкта (системи); *аналогія, проміжна ланка* між висунутими теоретичними положеннями та їх перевіркою у реальному педагогічному процесі [58, с. 7].

За таких умов, *моделювання* розглядають як метод дослідження об'єктів різної природи на їх аналогах (моделях), створюваних для визначення або утворення характеристик об'єктів, що існують або конструюють заново [64, с.8]. О. В. Клименюк, О. О. Калита, Є. Л. Бережна вказують на ще одну особливість цього методу, що полягає у розширенні можливостей дослідників і експериментаторів, які дозволяють розповсюдити на оригінал здобуті на моделі результати [108, с. 100]. Окрім того, З. Н. Курлянд виділяє два типи моделювання: матеріальний – створення моделі за аналогією; ідеальний – інтуїтивне або знакове створення моделі [145, с. 220-224]. Підкреслюючи методологічну та прогностичну цінність моделювання, В. І. Загвязінський акцентує увагу на тому, що цей метод дає можливість відобразити основні характеристики оригіналу в моделі, яка

простіше оригіналу і дозволяє виявити приховане, неочевидне в силу складності, різноманіття явищ [90, с. 84].

Моделювання нині поширилося у всіх науках, тому відомо досить багато видів і типів моделей. Так, П. Доорн виділяє такі моделі, як: теоретичні й емпіричні, загальні і часткові, пояснювальні і дескриптивні, динамічні і статичні, імітаційні та експериментальні, детерміністичні й стохастичні тощо [75]. А головними характеристиками моделей В. А. Штофф називає: синергетичну (модель є фактично віртуальною чи матеріально реалізованою системою); відтворювальну (модель відображає об'єкт дослідження); ідеалізуючу (модель здатна замінити об'єкт вивчення); інформаційну (модель дає можливість отримати нову інформацію про об'єкт) [303, с. 63].

Відмітимо, що призначення моделей, цілі і способи їх створення можуть бути різними, наприклад, *модель-зразок* (не створюється, а копіюється і використовується в ситуаціях, коли об'єкт реально існує в об'єктивній дійсності для вивчення і перетворення його нормативних властивостей. У результаті вона не співпадає з оригіналом лише за розмірами (зменшення чи збільшення), при незмінності його суті); *модель-замінник* (створюється новий оригінал як продукт творчого задуму, є розумовою логічною схемою розгорнутої педагогічної діяльності. Використовується, як правило, в ситуаціях, коли об'єкт ще відсутній в повному вигляді в об'єктивній реальності) та ін. [132, с. 6].

Для дослідження актуальним є застосування моделі-замінника, оскільки формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки не відображає в повному обсязі бачення можливостей формування професійної культури.

Отже, моделювання можна розглядати як дослідницьку *мету* при визначенні стратегії інноваційних перетворень; *засіб* відображення й перетворення об'єкта, що поки не існує в реальності, оперування об'єктами, стосовно яких знання не представлені частково або в повному обсязі; *імітація* реальних процесів розвитку навчального закладу.

Вивчаючи проблему моделювання професійної діяльності, Д. В. Чернілевський зазначає, що його завдання полягає у встановленні відповідності між вимогами, пред'явленими до підготовки, і фактичним об'єктом професійних знань та умінь [298, с. 77], що відповідає вимогам дидактичного моделювання.

Таким чином, в умовах розв'язання поставлених наукових завдань, дидактичне моделювання, по-перше, дозволяє розкрити цілісну структуру дидактичного процесу, його функціонування та збереження цієї цілісності на всіх етапах дослідження. По-друге, як метод наукового пізнання, дозволяє показати не лише статику дидактичного процесу, але і його динаміку. По-третє, дидактичне моделювання спрямоване на прогнозування майбутнього позитивного результату, що особливо важливо у формуванні професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки. Разом із тим, необхідно врахувати: за допомогою дидактичної моделі не можна об'єднати, виразити й відбити всі існуючі й істотні різноманітні діалектичні взаємозв'язки й фактори реального об'єкта дослідження. Тому залишається необхідність моніторингу, коректування моделей.

У зазначеному контексті, у ході розробки професійно-орієнтованих дидактичних моделей різними авторами виділяються такі їх *структурні блоки* дидактичних моделей: ціле-мотиваційний, змістовий, предметно-практичний, особистісний, рефлексивний [133, с. 9]; мотиваційно-цільовий, формувально-процесуальний, результативно-оцінювальний [27, с. 10]; мотиваційний, інтелектуальний, емоційний, діяльнісний [35, с. 11]; ціле-мотиваційний; інформаційний; діяльнісний; емоційно-ціннісний та творчо-пошуковий [258, с. 10]; цільовий, методологічний, дидактичний [51, с. 10]; концептуальний, змістово-технологічний, оцінно-результативний [217, с. 9].

Відповідно, з опорою на мету і завдання наукового пошуку, побудуємо модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки на основі включення таких структурних блоків: *цільовий* (відображає соціальне замовлення, мету, завдання підготовки);

змістовий (включає теоретичну та практичну підготовку студентів, яка відбувається у ході вивчення навчальних курсів і складається з трьох блоків: гуманітарного, соціально-економічного; природничо-наукового; професійного, практичного та змістового ядра – спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань"); *операційний* (охоплює систему форм, методів і засобів формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань); *результативний* (включає контроль, самоконтроль, оцінку та самооцінку сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань) (див. рис. 2.2).

Теоретично обґрунтуємо кожен блок формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки. Так, **цільовий блок**, в умовах побудови моделі поєднує соціальне замовлення держави (формування інтелектуально-розвиненого, успішного, загартованого викликами часу майбутнього редактора дитячих освітніх видань) і мету, яка розроблена на основі професійних *функцій* фахівця редакторсько-видавничого профілю напряму підготовки 6.030303. "Видавнича справа та редагування" та 6.020303. Філологія (українська мова та література) спеціалізація: "Редагування освітніх видань":

- *проектувальна* (дослідження попиту потенційних споживачів щодо запланованого видавничого проекту; узгодження плану оригінал-макету майбутніх видань, з ілюстратором тощо; розробка оригінал-макету газети/журналу, створення сайту в інтернеті, визначення і структурування видавничого проекту);

- *дослідницька* (редакторський аналіз та оцінка видавничих оригіналів; встановлення невідповідності видавничого оригіналу редакційно-видавничим нормам і стандартам; здійснення видавничих та друкарських коректур);

- *технологічна* (комп'ютерний набір / переклад, сканування / комп'ютерна обробка, макетування, верстання видавничих оригіналів; редакційна підготовка текстів до публікації: визначення актуальності тематики, точності, інформативності, повноти, прив'язка матеріалу до конкретного медіа ресурсу;

здійснення зчитування, вичитування та звіряння видавничого оригіналу; здійснення коректури друкарських відбитків / оригінал-макетів, веб-текстів);

- *евристична* (критичний аналіз і творча робота: з огляду на знання про актуальність публікацій і видань, визначення теми імовірного виступу в ЗМК із критикою, збирання матеріалу для виступу, komponування текст/презентацій виступу або публікації; просування й популяризація сайту / видавничої організації в інтернеті);

- *організаційна* (організація підготовки, презентації і поширення інформації про друкований і / чи електронний видавничий продукт із застосуванням рекламних і піар-технологій; організація, розподіл та контроль за роботою технічного персоналу видавничих організацій; складання і ведення технологічної документації, фахових звітів, баз даних / архіву у межах редакційно-видавничого процесу відповідно до правил і вимог щодо змісту видавничої технологічної документації; складання спеціальної документації за результатами розробки концепції видання на основі використання типових форм й правил її роботи; залучення й первинна організація роботи авторів публікацій, допомога їм у редакторській підготовці видавничих оригіналів; контроль за виконанням договорів про співробітництво, укладених згідно з чинним законодавством; оперативне контролювання ходу виконання графіків підготовки та проходження рукописів і коректурних відбитків, ведення "редакторського портфеля"; удосконалення форм співробітництва і координація дій усередині видавничої організації; контроль забезпеченості ресурсами, додержання технології видавничо-поліграфічного виробництва);

- *авторська* (створення власного інформаційного продукту (тексту); редагування власного інформаційного продукту тощо).

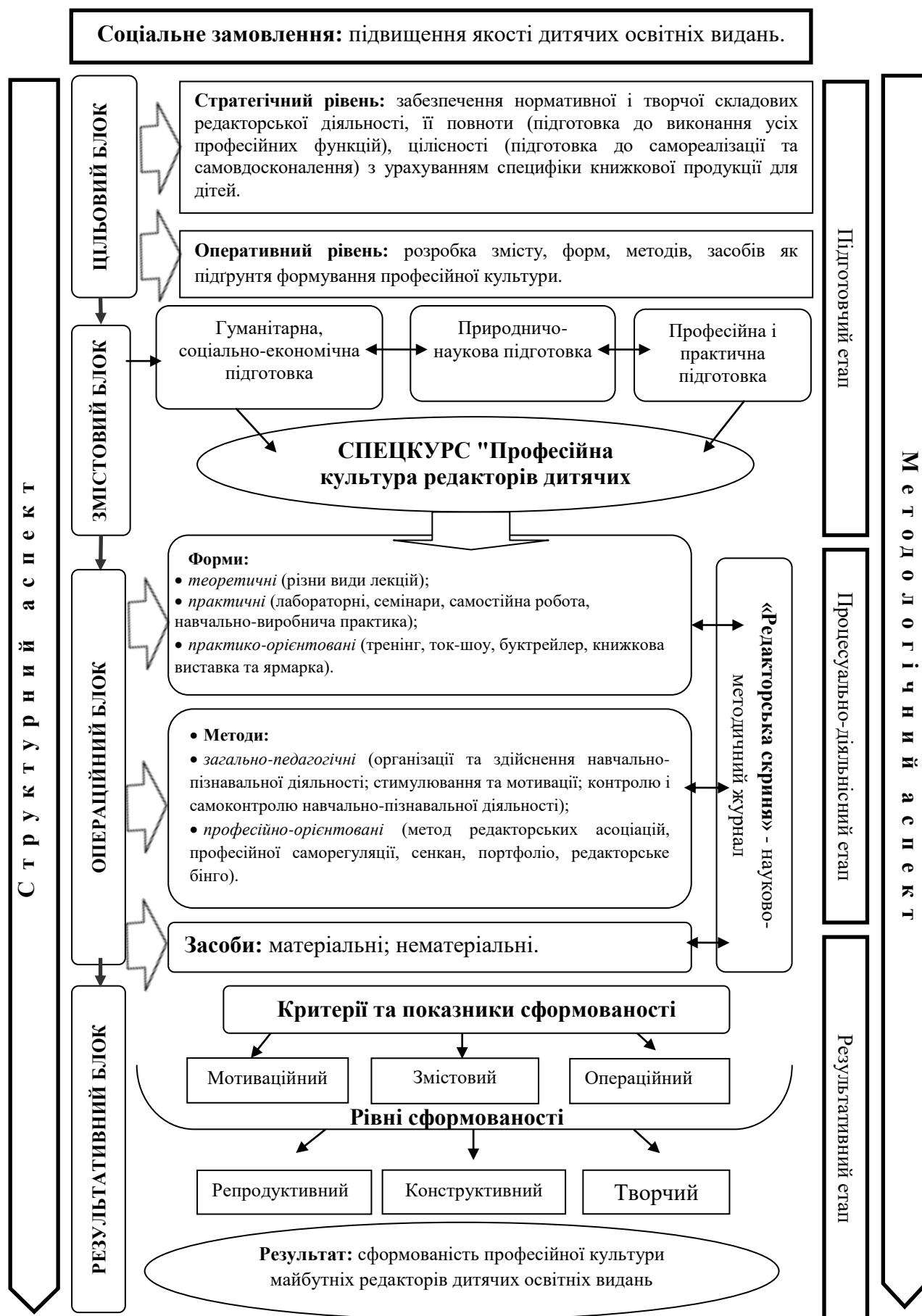

Рис. 2. 2. Модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки

У ході розробки моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, спираємося на ієрархію цілей, як шлях адаптації шуканої моделі до умов навчального процесу вищої школи. Представлена модель реалізує процес цілеутворення на двох рівнях: *стратегічному* й *оперативному*. Так, на *стратегічному рівні* відбувається фахова інтерпретація суспільного замовлення і визначаються пріоритети формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, що зумовлює переорієнтацію навчально-професійних завдань редактора в межах інформаційно-освітнього простору на удосконаленні професійної культури.

Рівень *оперативного цілеутворення* передбачає конкретизацію стратегічної мети, реалізація якої представлена у розробленій моделі на основі навчального процесу в контексті її спрямованості щодо формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Відповідно, мета пропонованої моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки вимагає на стратегічному рівні підготовку редакторів, яка полягає у їх високому рівні професійної культури та вдосконаленні фахових знань, умінь, навичок, спрямованих на забезпечення державного замовлення. Водночас, оперативна мета визначає скерованість реалізації професійної підготовки на формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Невід’ємним атрибутом формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки є *змістовий блок* моделі, який орієнтований на володіння майбутнім редактором системою знань, що зумовлюють успішність і якість їх професійної діяльності. Погоджуємось із висновками Ю. М. Кулюткіна про те, що знання – це не просто інформація, що пасивно зберігається у пам’яті, а засіб регуляції практичної діяльності, прийняття самостійних рішень у конкретних ситуаціях, принцип, що спрямовує та організовує його дії, а також критерій, завдяки якому фахівець оцінює результативність своєї роботи [144, с. 41-44].

Зауважимо, що на рівні загального теоретичного розуміння зміст освіти,

визначений державним освітнім стандартом, являє собою сукупність вимог до рівня якості професійної підготовки спеціаліста, відображених у нормативних документах. Також зміст навчання розглядають як педагогічно обґрунтований, логічно упорядкований, фіксований в навчальній документації (програмах, підручниках) та необхідний для обов'язкового вивчення навчальний матеріал, що визначає зміст діяльності викладача й пізнавальної діяльності студентів. Прийнято виділяти декілька основних рівнів змісту освіти: рівень загального теоретичного уявлення, рівень навчальної дисципліни, рівень навчального матеріалу [82]. Завданням дослідження є розробка доцільного змісту навчального матеріалу конкретної дисципліни, що формуватиме професійну культуру майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Для визначення можливостей формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Запорізькому національному університеті, Ужгородському національному університеті було проаналізовано пакети навчально-методичного комплексу видавничо-редакторського фаху ВНЗ, що включає: нормативні документи і матеріали (навчальні плани, де визначено перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ECTS, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю, робочі навчальні програми; навчально-методичні посібники, інструктивно-методичні матеріали тощо) з напряму підготовки 6.030303. "Видавнича справа та редагування" і 6.020303. Філологія. Українська мова та література (спеціалізація: "Редагування освітніх видань").

Як показав проведений аналіз, підготовка фахівців редакторсько-видавничого напряму на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка (Навчально-науковий інститут філології та журналістики), включає три цикли: 1) гуманітарна та соціально-економічна; 2) природничо-наукова; 3) професійна і практична.

Встановлено, що формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, в першу чергу, спирається на вивчення дисциплін циклу *гуманітарної та соціально-економічної* підготовки ("Сучасна українська літературна мова", "Філософія", "Етика і естетика", "Культурологія", "Психологія" тощо), які спрямовані на опанування основ наук про людину, суспільство, культуру, суспільну свідомість та на формування світогляду фахівця. Особливе значення у ході їх викладання надається вивченню державної мови та іноземним мовам, забезпеченню комп'ютерної грамотності, правознавства, філософії, соціології, логіки тощо.

З'ясовано, що *природничо-наукова* підготовка ("Основи культури видання", "Основи професійної комунікації", "Теорія масової комунікації", "Текстознавство", "Редактор-видавець у ринкових умовах" тощо) поєднує базові знання з редакторсько-видавничих дисциплін в обсязі, необхідному для ефективного оволодіння професійно-орієнтованими дисциплінами та вирішення професійних завдань.

Визначено, що дисципліни циклу *професійної і практичної* підготовки ("Вступ до спеціальності", "Основи редагування", "Коректура", "Режисура та архітектоніка видання", "Художнє оформлення видання", "Жудожньо-технічне редагування", "Журнальні видання", "Довідково-енциклопедичні видання", "Дитячі видання", "Навчальні видання", "Наукові та науково-популярні видання", "Художні видання" тощо) складають ядро формування професійної культури майбутніх редакторів і забезпечують системою базових редакторсько-видавничих знань, формують основи професійної культури, що дає можливість вибору певних фахових напрямів у обраній професії, а також створюють оволодінню загальнолюдськими, соціально-моральними й естетичними цінностями, розвивають теоретичні знання та практичні уміння.

Узагальнюючий аналіз навчально-методичного комплексу видавничо-редакторського фаху вузів, що брали участь у експерименті, показав, що базова підготовка майбутніх редакторів, у межах досліджуваної проблеми, здійснюється у *комплексному* поєднанні вивчення дисциплін кожного із зазначених циклів

підготовки. Однак, зміст навчальних дисциплін передбачає формування лише окремих проявів професійної культури; недостатня увага приділяється формуванню та розвитку *цілісного уявлення* про професійну культуру майбутніх редакторів. Разом із тим, відсутня *конкретизація* завдань і систематизація матеріалу у напрямі формування їх професійної культури у роботі над дитячою книгою. Ознайомлення з матеріалом, що спрямований на роботу з дитячими освітніми виданнями, пропонується лише студентам напряму підготовки 6.030303. "Видавнича справа та редагування" ("Дитячі видання", "Навчальні видання" (по 72 години кожен курс із звітною формою роботи – залік).

За таких умов, обґрунтовано необхідність упровадження спецкурсу "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань", який розглядається у межах дослідження як структурне ядро (стрижень) комплексу предметів, зміст яких спрямований на формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. А у відборі його змісту керувалися, розробленими загальними вимогами В. П. Беспалька та В. В. Попова:

1. Структурування змісту спеціальної дисципліни має відповідати логіці побудови системи майбутньої професійної діяльності фахівця; орієнтований на теоретичні основи дій, прийомів, операцій, процесів усіх сфер професійної діяльності.

2. Визначення необхідності й достатності дидактичних одиниць навчального матеріалу здійснюється на основі робочої навчальної програми, що передбачає розгляд визначень, класифікацій, порівняльних оцінок, дій майбутнього фахівця.

3. Теоретичні основи професійної діяльності, як предмет навчання, мають відображати сучасні досягнення в галузі науки.

4. Відбір змісту освіти реалізується із врахуванням закономірностей, принципів, технології педагогічного процесу, що сприяють виконанню освітніх, розвивальних і виховних завдань.

5. Дедуктивна основа побудови змісту забезпечує його логіку (від загального до одиничного або від одиничного до загального).

6. Вибір змісту дисциплін фундаментальної підготовки передбачає

врахування його гуманістичної складової. При відборі змісту навчальної дисципліни необхідно враховувати здібності тих, хто навчається, до продуктивної навчально-пізнавальної діяльності.

7. Експериментальна, дослідницька основа змісту предметів фундаментальної підготовки професійної педагогічної освіти потребує обліку необхідності проведення перетворень на кожному навчальному заняття, на всіх фазах кожного етапу. Весь процес фахової підготовки має являти собою дослідження, в якому беруть участь викладач-дослідник, студент-дослідник-початківець.

У цілому, програма спецкурсу "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань" включає теми, що забезпечують процес формування професійної культури фахівця відповідного профілю через оволодіння знаннями, перетворення їх у професійні вміння та навички (див. табл. 2.1). Тематичний план спецкурсу подано у додатку (див. дод. В).

Таблиця 2. 1

Програма спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань"

	Тема	Кількість годин			
		Лекції	Практичні		Індивідуальна робота
			семінар	лабораторні	
	Теоретичні та практичні засади діяльності редакторів дитячих освітніх видань в умовах підвищення якості видавничої справи	4	2		1
	Культура та її значення у становленні й розвитку редакторського фаху	2		2	1
	Професійна культура редактора дитячих освітніх видань: структура і характеристика її складових	2	2	2	1
	Форми, методи і засоби формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань	2	4	2	
	Професійна культура редактора дитячих освітніх видань та її специфіка у галузі поліграфії	2			1
	Разом	12	8	6	4

Так, метою викладання спецкурсу «Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань» є узагальнення знань фахової діяльності редакторів дитячих освітніх видань як засіб підвищення якості дитячих освітніх видань шляхом оволодіння основами знань професійної культури.

Оскільки успішність формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки шляхом упровадження розробленого спецкурсу є форми, методи, засоби навчання (розглянемо їх у пункті 3.2. дослідження), то вагомою складовою моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки є *операційний блок*, який орієнтований на формування комплексу умінь, що виступають основою у формуванні професійної культури майбутніх редакторів шляхом використання власних можливостей майбутніх фахівців, оволодіння ними різними способами та прийомами здобуття знань, умінь і навичок у відповідному напрямі фаховій діяльності.

Безумовно, реалізація операційного блоку авторської моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки передбачає не тільки засвоєння змісту комплексу навчальних дисциплін, але й певну організацію педагогічного процесу, використання форм, методів, засобів, що забезпечують творчий розвиток, соціальне, культурне становлення фахівців, а також підвищують якість фундаментальної підготовки в цілому.

Відмітимо, що уміння й навички, які забезпечують ефективність виконання завдань у фаховій діяльності, наприклад, спрямовані на особистісне формування професійної культури редактора, з одного боку, будемо розглядати як здатність педагога (наставника) навчального закладу реалізувати цілі у процесі фахової підготовки, а з іншого, – як цілеспрямовану динамічну систему осмислених дій, що ґрунтується на знаннях професійного підґрунтя редакторсько-видавничої сфери, його структурі, принципах й особливостях тощо.

У побудові моделі *результативний блок* зумовлює оцінювання, аналіз та узагальнення досягнутих результатів в процесі формування професійної культури

майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Корегування навчальної діяльності студентів проходить із урахуванням якісних показників та критеріїв рівня сформованості професійної культури. Це дозволяє ефективно оцінювати зміст досягнутих результатів, прогнозувати нові досягнення; вдосконалювати механізми, які сприяють успішному виконанню різноманітних фахових завдань, виявляти й перевіряти фактори, які перешкоджають розвитку професійної культури; здійснювати аналіз професійної діяльності тощо.

Тому повноцінне засвоєння спеціально відібраного, структурованого теоретичного матеріалу з професійної культури редакторів дитячих освітніх видань, переданого шляхом спеціально організованого, гуманістично спрямованого навчального процесу, й набуття таких умінь та навичок, яке створює передумови для їх реалізації в будь-яких умовах і в будь-який час та формування необхідних особистісних професійних якостей редактора і є основою результативного блоку зокрема і авторської моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки в цілому.

Висновки до другого розділу

В умовах сучасного книговидавництва суттєво розширюються обов'язки редакторів. Домінантою у формуванні майбутнього спеціаліста є виховання творчої індивідуальності – видавничого працівника, здатного не стільки формально використовувати "алгоритм редагування" або теоретичні догми "нормативного редагування", скільки самостійно розробляти їх з урахуванням унікальності авторського твору.

У результаті проведеного категоріального аналізу досліджуваної проблеми на концептуальному й нормативно-організаційному рівнях уточнено сутність поняття "*редакторська діяльність*", яка розглядається як регулятивно-творчий процес взаємодії її суб'єкта (редактор) й об'єкта (авторський текст), що здійснюється відповідно до загальнокультурних та етичних вимог соціуму з урахуванням сучасних тенденцій розвитку видавничої галузі.

Підґрунтям для поєднання нормативного і творчого підходу у редакторській діяльності визначено культурологічну складову. У результаті здійсненого наукового пошуку сучасна *професійна культура майбутніх редакторів дитячих освітніх видань* визначається як інтегральна характеристика професійного розвитку фахівця, що ґрунтується на засвоєнні та використанні цілісної системи професійних знань, умінь і навичок та зумовлює необхідність підвищення якості книжкової продукції для дітей.

У межах дослідження розроблено та представлено структуру професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань як робочий образ досліджуваного явища. Її цілісність визначається *професійно-когнітивним* (актуалізує мотиви щодо удосконалення дитячих освітніх видань, оволодіння фаховими знаннями, вміннями, розвиток професійної самоосвіти); *особистісно-смысловим* (характеризує доцільність переосмислення фахівцем "картини світу"); *креативно-діяльнісним* (визначає шляхи створення редакторського "полігону спроб" креативної самореалізації майбутніх фахівців); *культурно-етичним* (забезпечує поєднання процесів сприймання та впровадження в практику норм поведінки з реципієнтами (читачами, слухачами, глядачами), формування культури спілкування, накопичення професійного досвіду) компонентами. Зазначено, що її культурно-етична складова потребує вдосконалення в практичній площині.

На основі визначених критеріїв і показників (*мотиваційний, змістовий, операційний*), що відповідають виділеним компонентам структури професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, виокремлено три рівні її сформованості: *репродуктивний, конструктивний, творчий*.

У межах дослідження *формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки* – спеціально організоване поетапне навчання, що забезпечує поєднання нормативної та творчої складових редакторської діяльності з урахуванням особливостей конструкції книжкової продукції для дітей.

Теоретично обґрунтовано модель формування професійної культури

майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки та визначено її блоки: *цільовий* (реалізовується на двох рівнях: стратегічному та оперативному); *змістовий* (передбачає володіння редактором системою знань, що зумовлюють успішність і якість їх професійної діяльності; включає теоретичну та практичну підготовку студентів, яка відбувається у ході вивчення навчальних курсів і складається з ряду блоків: гуманітарного, соціально-економічного; природничо-наукового; професійного, практичного та змістового ядра – спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань"); *операційний* (охоплює систему форм, методів і засобів формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань); *результативний* (включає контроль, самоконтроль, оцінку та самооцінку сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань).

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки ґрунтується на повноцінному засвоєнні спеціально відібраного, структурованого теоретичного матеріалу з професійної культури редакторів дитячих освітніх видань, переданого шляхом спеціально організованого, гуманістично спрямованого навчального процесу, й набуття таких умінь та навичок, яке створює передумови для їх реалізації в будь-яких умовах і в будь-який час та формування необхідних особистісних професійних якостей редактора.

РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ РЕДАКТОРІВ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Програма експериментальної роботи і стан сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі

Необхідність створення якісних видань набуває особливого значення й у зв'язку зі зменшенням ролі книги у процесі пізнання навколишнього світу дитиною, що вимагає розробки сучасних стратегій розвитку педагогічної науки і практики. Відповідно актуалізується проблема покращення практичної підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань як вагомого фактору, що впливає на підвищення якості дитячої книги. За таких умов, її змістове наповнення потребувало проведення експериментальної роботи, одним із ключових напрямів якої була розробка її програми (див. 3. 1).

Стратегічною метою експерименту стала перевірка дієвості моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, що визначає рівень сформованості професійної культури шляхом розв'язання ряду загальних завдань:

- визначити стан сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі (констатувальний етап експерименту);
- експериментально перевірити ефективність моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань (формульвальний етап експерименту).

Теоретичний аспект експериментальної роботи, результатом якої стало зведення у загальний понятійний простір базових категорій дослідження, детально представлений у попередніх розділах дисертаційної роботи.

Для оцінки й аналізу рівня сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі було проведено констатувальний етап експерименту, метою якого стало визначення сучасного стану досліджуваної проблеми шляхом розв'язання таких завдань як: вивчення мотиваційної сфери фахівців редакторсько-видавничої галузі орієнтованої на формування їх

професійної культури; виявлення рівня володіння фахівців редакторсько-видавничої галузі фаховими, прикладними і технологічними знаннями, що забезпечують відповідний рівень професійної культури; виявлення наявного рівня вмінь фахівців редакторсько-видавничої галузі, що забезпечують відповідний рівень професійної культури.

Таблиця 3.1

Програма експериментальної роботи

<i>Назва етапу експериментальної роботи</i>	<i>Додаткові експериментальні блоки</i>	<i>Мета експериментальної роботи</i>	<i>Зміст експериментальної роботи</i>
Етап теоретичних узагальнень		Проаналізувати наукову літературу з проблеми формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у межах теоретичного обґрунтування її структури	Вивчення стану дослідженості проблеми. Формування мети, завдань, об'єкта, предмета та гіпотези дослідження; розробка концептуальних положень й програми наукової роботи.
Констатувальний етап експерименту		Побудувати структуру професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі; розробити систему критеріїв оцінювання рівня сформованості професійної культури. Окреслити рівні сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі. На основі виділених рівнів сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі провести констатувальний етап експерименту.	Уточнення компонентів професійної культури та її змістової характеристики відповідно до теми дослідження. Розробка рівнів сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі.
Формувальний етап експерименту	I. Діагностувальний етап	Розробити модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.	Виділення експериментальних та контрольних груп серед студентів редакторського профілю та проведення діагностики досліджуваної проблеми.

	II. Робочий етап	Упровадити модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки	Упровадження до навчального процесу моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань; визначення кількісних та якісних результатів формувального етапу експерименту.
	III. Підсумковий етап	Перевірити результативність впровадження розробленої моделі шляхом аналізу та узагальнення результатів формувального етапу експерименту.	Представлення кількісних та якісних результатів формувального етапу експерименту.
	IV. Узагальню- ючий етап	Систематизувати та оформити результати експериментальної роботи; сформулювати висновки та рекомендації, визначити перспективи подальшого дослідження проблеми.	Оформлення результатів роботи, формулювання висновків, визначення перспектив подальшого дослідження проблеми.

На цьому етапі було застосовано ряд методів педагогічного дослідження: вивчення пакету навчально-методичного комплексу, що регламентує підготовку фахівців редакторсько-видавничої галузі (нормативні документи і матеріали: навчальні плани, де визначено перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ECTS, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю, робочі навчальні програми; навчально-методичні посібники, інструктивно-методичні матеріали тощо); педагогічний експеримент; педагогічне спостереження; бесіда; анкетування (авторські анкети); методи математичної статистики (методика В. С. Черепанова; методика відносних частот О. В. Смірнова).

До експерименту залучено 69 фахівців редакторсько-видавничої галузі різних регіонів України (Житомирської, Запорізької, Ужгородської областей), реалізація професійної діяльності у контексті досліджуваної проблеми яких вивчалася нами впродовж 2013-2014 рр. Ураховуючи достатню складність досліджуваного явища і багатфакторність впливу на нього, для повноти характеристики рівня

професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі нами були виділені два діяльнісних поля. Перше з них описує досліджуване явище у самооцінці фахівців, друге – в оцінці компетентних суддів, у ролі яких виступили директори видавництв та їх заступники.

Чисельність експертів визначалася у межах констатувального етапу експериментальної роботи за допомогою методики В. С. Черепанова [297, с. 45-56].

$$N = \frac{j \cdot d}{\Delta Q \cdot g} (1-g) \quad (1)$$

де j – коефіцієнт, який для $0,8 < g < 0,99$ у нашому випадку становить 0,95; d – розмах індивідуальних оцінок; g – довірлива ймовірність; (педагогічних досліджень g лежить у межах $0,8 < g < 0,99$); ΔQ – задане значення похибки колективної експертної оцінки.

За таких умов було встановлено (див. формулу (1)), що для надійності експертної оцінки на рівні довірливої ймовірності $g=0,95$, необхідна оцінка досліджуваного явища не менше ніж 9-ма експертами. У ході експерименту оцінку досліджуваного явища здійснювалась 10-ма експертами із числа директорів видавництв та їх заступників: Житомирської області – 6 осіб, Запорізької області – 2 особи, Ужгородської області – 2 особи.

У процесі відбору експертів із числа представників видавництв було застосовано такі критерії: отримали відзнаки за результатами Української атестації видавців та книгорозповсюджувачів і Національної спілки журналістів України, робота на керівній посаді не менше п'яти років, відповідальність, авторитетність і креативність у ході реалізації професійної (управлінської) діяльності.

Рівень об'єктивності експертів з'ясовувався також за їх здатністю адекватно виділяти рівні сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі та їх власної зацікавленості проблемою експериментальної роботи.

Об'єктивність оцінки досліджуваного явища забезпечувалась і відповідним

розподілом фахівців на групи за рівнями сформованості професійної культури, що здійснювався на основі описаного в п. 2. 3 механізму.

За оцінкою компетентних суддів, які визначали рівень сформованості професійної культури майбутніх редакторів, виокремлено три групи: 21 особа – на творчому рівні, 25 осіб – на конструктивному, 23 особи – на репродуктивному. (див. п. 2.3).

Подальшою роботою на етапі констатувального експерименту стало проведення якісно-кількісного порівняльного аналізу сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі. Результати такого аналізу зможуть підтвердити чи спростувати гіпотезу про рівень сформованості професійної культури працівників редакторсько-видавничого профілю та її вплив на ефективність реалізації фахової діяльності.

Опрацювання статистичного матеріалу, отриманого в результаті застосування анкет з бальними шкалами, проводилося методом відносних частот за методикою О. В. Смірнова [249]. Сутність указаної методики полягає в тому, що для аналізу рівня сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі проводиться анкетування. Кількісна оцінка кожного параметра, включеного в анкету, здійснювалася за спеціально розробленими шкалами, що склалися з ряду дискретних чисел (у нашому випадку від 1 до 5), кожне з яких відповідає певному якісному стану тієї чи іншої характеристики виділених критеріїв оцінки сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничого профілю. За таких умов "5" виражає вияв параметра на найвищому рівні, "3" – на середньому, "1" – вказує на абсолютну відсутність вияву параметра. Використання названої системи шкал, адаптованої до цілей нашого дослідження, забезпечило досягнення достатньої диференціації індивідуальних характеристик професійної культури фахівців.

Для порівняльного аналізу за кожним із параметрів анкети підраховується відносна частота або (частка вияву параметра) за наступним правилом:

$$ВЧ = \frac{ОСМБ}{ММКБ}, \quad (2).$$

де відповідно: ВЧ – відносна частота, ОСМБ – оптимальна сумарна кількість

балів, ММКБ – максимально можлива кількість балів.

Отримані таким чином дані зводяться до таблиці, відповідно до зростання відносних частот досліджуваних ознак для фахівців творчого рівня у оцінці компетентними суддями.

Для наочності отримані результати представляються графічно. Якісний результат отримують на основі аналізу табличних даних та графічного зображення, де особлива увага звертається на значення різниці відносних частот та ступінь вияву того чи іншого параметра (про це в даному випадку свідчать величини відносних частот).

За результатами констатувального етапу експерименту визначимо рівень сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі за основними експериментальними критеріями досліджуваного феномену на основі розробленої нами структури (див. п. 2. 2), що включає наступні критерії: мотиваційний, змістовий, операційний. Аналіз за кожним із них проведемо окремо.

Для перевірки мотиваційної сфери фахівцям редакторсько-видавничої галузі було запропоновано дати відповідь на запитання: *"Що та якою мірою спонукає Вас до вдосконалення професійної культури?"*. Розгортку отриманих у такий спосіб результатів представлено у дод. Г, зведеній табл. 3. 2, та на рис. 3.2. У дослідженні зазначеного компоненту не брали участь компетентні судді, оскільки оцінка мотиваційного компоненту не може об'єктивно відобразити внутрішній стан фахівця, а отже, не є раціональною.

Таблиця 3.2

Узагальнені показники мотиваційної сфери професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі (констатувальний етап експерименту) у відносних частотах

Потреби, що спонукають до формування професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі	Відносні частоти		
	Творчий	Конструктивний	Репродуктивний
	СО	СО	СО
Соціальні мотиви	0,84	0,86	0,73
Особистісно-професійні мотиви	0,87	0,85	0,78

[Див. розгорнуту показники в табл. дод. Д]

Порівняльний аналіз результатів оцінювання рівня значущості мотивів, які

спонукають фахівців редакторсько-видавничої галузі до удосконалення професійної культури, свідчить про їх неоднаковий (нерівномірний) характер розподілу серед респондентів виділених груп.

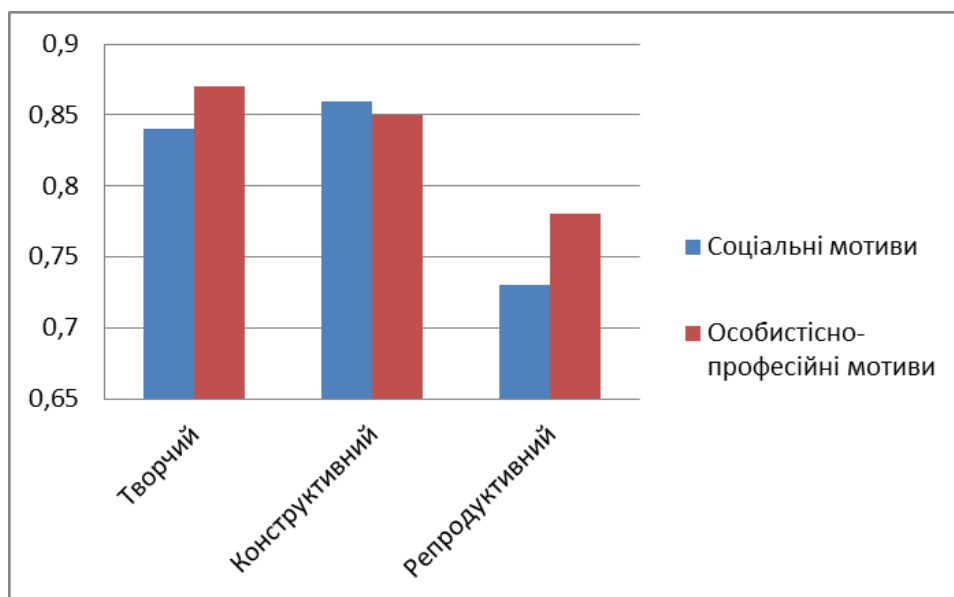

Рис. 3.1. Узагальнені показники мотиваційної сфери професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі (констатувальний етап експерименту).

Разом із тим, для представників усіх груп особистісно-професійні мотиви є більш значущим фактором у процесі формування професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі: потреба підвищувати загальний та професійний кругозір (0,88); потреба вдосконалювати здібності, пов'язані з виконанням професійних обов'язків (0,89); потреба ефективно виконувати професійні обов'язки з метою покращення якості дитячих освітніх видань (0,89).

З одного боку, це пояснюється тим, що особистісно-професійні мотиви отримали високі позиції у ранговій шкалі та логічно доповнюють її, оскільки за своєю природою є базовими складниками успішної професійної діяльності, професійного розвитку, самовираження, однак низькі рангові показники соціальних мотивів є свідченням не повного усвідомлення фахівцями редакторсько-видавничої галузі усіх груп власного потенціалу, що забезпечує розв'язання потреби суспільства у якісній видавничій продукції, популяризації

дитячих освітніх видань на Всеукраїнському та Міжнародному рівнях тощо.

Найменш значущими фахівці творчого та конструктивного рівнів визначають потреби: ефективної взаємодії споживачів, редакторів та видавців (0,85 та 0,82): вільного пересування у пошуках робочого місця (0,87 та 0,84 відповідно). Учасники репродуктивного рівня, поряд із прагненням задовольнити запит ефективної взаємодії споживачів, редакторів і видавців (0,76) та вільного пересування у пошуках робочого місця (0,75), значущими виділяють потребу у самовираженні (0,84).

Це є свідченням перебільшення фахівцями зазначених рівнів ваги особистісно-професійних мотивів, які, як показав експеримент, мають різне змістове наповнення: редактори творчого і конструктивного рівня із запропонованих критеріїв акцентують увагу на особистій зацікавленості у підвищенні свого професійного рівня на відміну від фахівців репродуктивного, які можуть працювати тільки під керівництвом.

Такі результати можуть бути пов'язані з відсутністю сучасної навчально-методичної літератури та швидким старінням навчального матеріалу, певними недоліками традиційної системи, відсутністю навичок самоосвіти тощо. А високі отримані показники редакторів творчого та конструктивного рівнів є результатом набуття ними досвіду роботи (самостійно, за допомогою професіоналів) у ході практико-професійної діяльності.

Серед соціальних мотивів, що спонукають до формування професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі усіх трьох рівнів значущими виявилися потреба удосконалювати процес книгодрукування та книгорозповсюдження дитячих освітніх видань на законодавчій основі (0,79 – репродуктивні; 0,83 – конструктивні; 0,86 – творчі); потреба підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань (0,75; 0,79; 0,86 – відповідно). Найменш значущою виявилася потреба підвищувати інтенсивність інформатизації суспільства (0,7 – репродуктивні; 0,78 – конструктивні; 0,81 – творчі). Це пояснюється відсутністю постійно-діючих соціальних програм розвитку фахівців редакторсько-видавничої галузі, низьким рівнем адаптації здобутих знань та

навичок у реальній професійній діяльності, недостатньої зацікавленості робітників тощо.

Зауважимо, що редакторів усіх трьох груп спонукають до формування професійної культури, як правило, особистісно-професійні мотиви. Це є свідченням бажання фахівців реалізувати себе відповідно до вимог, визначити своє місце у загальному контексті професійної культури. Однак, у межах досліджуваного явища, особистісно-професійні мотиви, як правило, трансформуються у соціальні мотиви, що, в результаті, сприяє реалізації соціального замовлення держави на стратегічному і операційному рівнях. Тому необхідно мотивувати фахівців редакторсько-видавничого профілю до пошуку нових шляхів у зазначеному полі дослідження.

Результати проведеного опитування підтвердили висунуту нами гіпотезу про необхідність розвитку мотиваційної сфери у процесі формування професійної культури на основі масової інформації та фахового досвіду.

Змістовий компонент передбачає володіння фахівцями системою знань, які забезпечують формування професійної культури спеціалістів редакторсько-видавничої галузі. У межах дослідження виділяємо фахові, прикладні та технологічні знання (див. п. 2. 3). За таких умов, діагностику змістового компоненту подаємо повністю проаналізувавши рівні сформованості усіх груп знань із метою визначення особливих характеристик щодо вдосконалення професійної культури фахівців редакторсько-видавничого профілю у контексті досліджуваної проблеми.

Ураховуючи достатню складність структури групи знань та багатофакторність різноманітних впливів на вдосконалення професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі, досліджуване явище будемо характеризувати в оцінці та самооцінці фахівців при відповіді на запитання: *"Оцініть ступінь володіння Вами професійними знаннями у зазначених напрямках"* (див. дод. Г). Отримані у такий спосіб результати представлено у табл. 3. 3 та на рис. 3. 2.

Таблиця 3. 3

Середні значення сформованості відносних частот змістового компонента професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі (контатувальний етап експерименту) у відносних частотах

ЗНАННЯ	ВІДНОСНІ ЧАСТОТИ						Λ Н
	Репродуктивний		Конструктивний		Творчий		
	О	СО	О	СО	О	СО	
Технологічні	0,64	0,66	0,69	0,71	0,74	0,72	8,67
Фахові	0,62	0,65	0,74	0,73	0,82	0,80	11,73
Прикладні	0,66	0,69	0,80	0,78	0,85	0,84	18,14

[Див. розгорнуту показники в табл. дод. Е].

З огляду на отримані показники (табл. 3. 3) співвідношення оцінки та самооцінки результативності сформованості відповідних компонентів структури знань має закономірний характер: самооцінка у фахівців репродуктивного рівня перевищує рейтингову оцінку і, навпаки, самооцінка рівня знань редакторів творчого й конструктивного рівня, у цілому, нижча, ніж оцінювання його компетентними суддями.

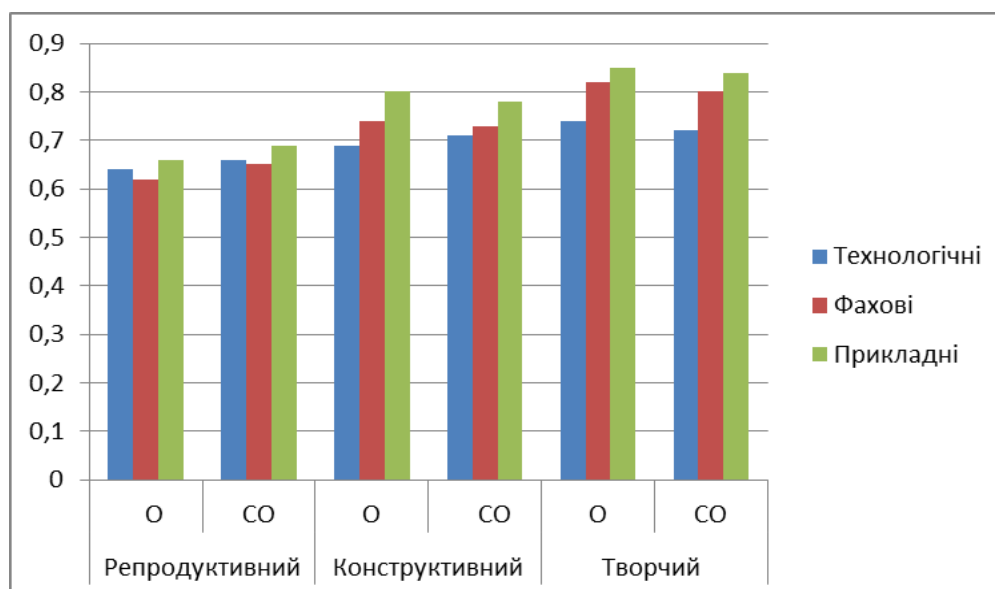

Рис. 3. 2. Середні значення сформованості відносних частот змістового компонента професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі (контатувальний етап експерименту, оцінка/самооцінка).

Завищена самооцінка фахівців редакторсько-видавничої галузі репродуктивного рівня є показником їх власного бачення обізнаності щодо структурних компонентів знань із досліджуваної проблеми, хоча зазначене не збігається із реальним станом. Це пояснюється позицією уникнення пошуку нових шляхів удосконалення професійної діяльності. Занижена самооцінка фахівців творчого та середнього рівнів є свідченням незадоволеності досягнутими результатами і потребою у подальшому зростанні, складовою якої є сформованість усіх груп знань досліджуваного явища.

У ході опитування фахівці редакторсько-видавничої галузі найбільшу увагу, як показує аналіз анкетування, приділяють розвитку прикладних знань, насамперед, знанням особливостей роботи редактора на всіх етапах редакційно-видавничого процесу. Як показують результати дослідження, фахівцями робиться акцент на оволодіння знаннями, зорієнтованими на використання методів редагування текстів дитячих освітніх видань; застосування форм, методів, засобів формування культури процесу редагування як підґрунтя для розв'язання професійних завдань; визначення загального кругозору редактора. Відповідно середні значення відносних частот сформованості прикладних знань, мають такі показники: репродуктивний: 0,66 – оцінка, 0,69 – самооцінка; конструктивний: 0,80 – оцінка, 0,78 – самооцінка; творчий: 0,85 – оцінка, 0,84 – самооцінка.

Середню позицію в ранжуванні груп знань займають фахові знання (репродуктивний 0,62 – оцінка, 0,65 – самооцінка; конструктивний 0,74 – оцінка, 0,73 – самооцінка; творчий 0,83 – оцінка, 0,80 – самооцінка), що свідчить про достатній рівень володіння ними. Разом із тим, це вказує на те, що фахівці розглядають їх як достатній, але не необхідний чинник удосконалення професійної культури. Найменші показники зазначеної групи отримали знання з основ теорії та практики редагування дитячих освітніх видань (0,55 – репродуктивний; 0,68 – конструктивний; 0,78 – творчий), що вказує на недооцінювання важливості окресленої групи знань редакторами дитячих освітніх видань у сучасному інформаційному просторі.

У межах досліджуваного явища серед груп знань найнижче рейтингове місце

посідають технологічні знання (репродуктивний 0,64 – оцінка, 0,66 – самооцінка; конструктивний 0,70 – оцінка, 0,69 – самооцінка; творчий 0,74 – оцінка, 0,72 – самооцінка). Хоч і використання комп'ютерних програм допомагає у цілому розробити електронну версію концепції дитячого видання, однак у межах загально-професійного навчального процесу відсутня системна підготовка, спрямована на оволодіння комп'ютерними програмами, необхідними для редакторського-видавничої діяльності, оперативного пошуку фахового матеріалу з мережі Інтернет.

Отже, вияв інтересу до усіх трьох груп знань, а особливо до прикладних, – позитивний, але недостатній показник для підвищення рівня професійної культури. Необхідною умовою продуктивності у межах зазначеного процесу є достатній рівень всього комплексу розроблених показників знань. Тому в процесі формування і розвитку професійної культури необхідно спрямовувати зусилля на цілісність оволодіння моделлю знань, що визначають рівень професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Як зазначалося вище, рівень сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі у контексті дослідження зумовлений оволодінням відповідною *системою умінь*.

Комплекс виділених параметрів, який складається із 28-ми ознак характеризує діяльнісний простір (систему умінь) у оцінці та самооцінці фахівців редакторсько-видавничого профілю на рівні структурного аналізу. Так, фахівцям було запропоновано дати відповідь на запитання: *"Оцініть рівень володіння Вами професійними вміннями за 5-ти бальною шкалою"*. Для отримання об'єктивних даних поряд із самооцінкою була використана оцінка досліджуваного явища компетентними суддями.

Аналіз отриманих результатів дозволив виявити нерівномірність сформованості у фахівців редакторсько-видавничого профілю вказаних груп умінь (див. табл. 3. 4., рис. 3. 3. та розгорнуті показники у дод. Ж).

Таблиця 3. 4

Середні значення відносних частот сформованості операційного

компонента професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі(контатувальний етап експерименту)

УМІННЯ	ВІДНОСНІ ЧАСТОТИ						Λ H
	Репродуктивний		Конструктивний		Творчий		
	О	СО	О	СО	О	СО	
Оцінні	0,57	0,55	0,60	0,58	0,63	0,61	8,17
Проектувальні	0,60	0,63	0,67	0,65	0,70	0,68	24,15
Гностичні	0,64	0,66	0,72	0,70	0,75	0,73	17,09
Організаційні	0,74	0,75	0,77	0,76	0,79	0,78	13,48
Комунікативні	0,75	0,76	0,80	0,78	0,84	0,83	21,14
Конструктивні	0,76	0,79	0,82	0,80	0,86	0,84	11,63

[Див. розгорнуті показники відносних частот у дод. Ж]

Як показав аналіз отриманих за методикою О. В. Смірнова кількісних показників, найменш сформованими для представників усіх трьох груп виявилися оцінні, проектувальні та гностичні уміння. Визначені тенденції найбільш виражені у фахівців репродуктивного рівня. Зазначимо, що для представників творчого і конструктивного рівнів зазначені компоненти діяльності нарощують свої кількісні та якісні характеристики досягаючи найвищих показників у діяльності перших.

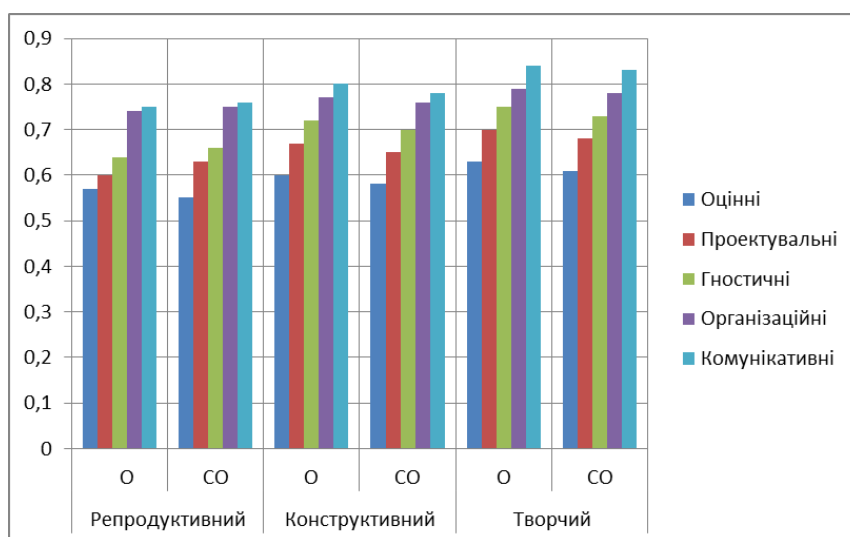

Рис. 3.3. Середні значення відносних частот сформованості операційного компонента професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі

(контактувальний етап експерименту).

Кількісні показники характеристики оцінних умінь респондентів трьох груп отримали низькі дані щодо роботи з текстовою і нетекстовою частинами дитячих освітніх видань (репродуктивний: 0,48 – оцінка, 0,50 – самооцінка; конструктивний: 0,52 – оцінка, 0,51 – самооцінка; творчий: 0,59 – оцінка, 0,57 – самооцінка), що визначається, як правило, особливостями тексту, його специфікою, значним обсягом художньо-технічних норм. Така ситуація зумовлена тим, що фахівці недостатньо володіють критеріями оцінювання, діють лише за певним алгоритмом, який не можуть адаптувати до авторського тексту, пов'язаного з їх професійною діяльністю. Разом із тим, оцінка потреб суспільства щодо розвитку дитячих освітніх видань набрала високі показники в межах оцінювальних умінь (репродуктивний: 0,60 – оцінка, 0,62 – самооцінка; конструктивний: 0,64 – оцінка, 0,61 – самооцінка; творчий: 0,66 – оцінка, 0,63 – самооцінка).

Недостатньою мірою сформованими за отриманими даними є проектувальні вміння (0,56 – репродуктивні; 0,68 – конструктивні; 0,84 – творчі), які за середніми показниками займають п'яте рангове місце. Поясненням цього є орієнтація усіх трьох груп респондентів на практико-орієнтовані аспекти діяльності. Вони діють скоріше як виконавці без визначення перспектив їх упровадження на професійному та державному рівнях.

Проведений аналіз гностичних умінь фахівців редакторсько-видавничої галузі дає можливість зробити висновок, що вони недостатньо сформовані та займають третє рангове місце із шести для представників усіх груп (0,64 – репродуктивні; 0,72 – конструктивні; 0,75 – творчі). Це можна пояснити тим, що ці вміння формуються, насамперед, під час розв'язання теоретичних завдань, коли дія фахівця обмежена аналізом умінь у конкретній ситуації, або ж аналізом досвіду роботи фахівців редакторсько-видавничого профілю.

Так, для респондентів творчого рівня усереднений показник гностичних умінь вищий за показники, що характеризують аналітичні дії представників конструктивного та репродуктивного рівня. Це свідчить про те, що фахівці

творчого рівня краще обізнані з алгоритмами аналізу та синтезу професійних дій, краще аналізують професійних досвід своїх колег. Отримані результати вказують на необхідність розвитку зазначеного компонента, як наявного резерву підвищення рівня значущості у практичній діяльності професійної культури, її впровадження у вирішенні фахових проблем тощо.

У контексті експериментальної роботи за отриманими показниками організаторські вміння фахівців набувають у цілому високого рангу у загальній ієрархії умінь (репродуктивний: 0,74 – оцінка, 0,75 – самооцінка; конструктивний: 0,77 – оцінка, 0,76 – самооцінка; творчий: 0,79 – оцінка, 0,78 – самооцінка). За таких умов, перевага надається оптимізації умінь для ефективної роботи з автором, як підґрунтя отримання конкретного висновку.

Результати аналізу показали, що у фахівців редакторсько-видавничої галузі репродуктивного рівня також краще сформовані, у порівнянні з іншими, організаторські вміння. Оскільки вони прагнуть організовувати та планувати свою професійну діяльність, власне організовувати своє робоче місце, але відсутність наполегливості у їх діяльності призводить до того, що вирішення фахових завдань відбувається лише на емпіричному рівні.

Відзначимо показники, що характеризують комунікативні уміння у всіх трьох групах фахівців, які мають певну відмінність (репродуктивні: 0,75 – оцінка, 0,76 – самооцінка; конструктивні: 0,80 – оцінка, 0,78 – самооцінка; творчі: 0,84 – оцінка, 0,83 – самооцінка). Свідченням цього є те, що редактори керуються фаховими нормами, неофіційними стандартами й положеннями, намагаються реалізовувати професійні завдання суб'єктивно, що недопустимо у редакторсько-видавничій діяльності, оскільки маніпулювати реципієнтами (діти) – не етично. Хоча найбільшу увагу фахівці надають показникам щодо обґрунтування доречності текстів дитячого освітнього видання для їх популяризації (репродуктивні: 0,76 – оцінка, 0,77 – самооцінка; конструктивні: 0,84 – оцінка, 0,82 – самооцінка; творчі: 0,88 – оцінка, 0,86 – самооцінка) й оптимізувати взаємодію споживачів і видавців (репродуктивні: 0,79 – оцінка, 0,81 – самооцінка; конструктивні: 0,86 – оцінка, 0,84 – самооцінка; творчі: 0,87 – оцінка, 0,86 –

самооцінка).

Першу сходинку рейтингової таблиці займає конструктивний компонент, який достатньо високо сформований фахівців усіх рівнів (0,76 – репродуктивні; 0,82 – конструктивні; 0,86 – творчі). Особливо акцентується увага респондентів на володіння навичками читання (репродуктивні: 0,64 – оцінка, 0,67 – самооцінка; конструктивні: 0,77 – оцінка, 0,75 – самооцінка; творчі: 0,83 – оцінка, 0,81 – самооцінка) і визначення конкретних форм й методів роботи над певним текстом дитячого освітнього видання (репродуктивні: 0,63 – оцінка, 0,65 – самооцінка; конструктивні: 0,81 – оцінка, 0,78 – самооцінка; творчі: 0,86 – оцінка, 0,83 – самооцінка).

Із зазначеного вище констатуємо, що представлена група вмінь визначає рівень удосконалення операційного компоненту фахівцями редакторсько-видавничої галузі, який підтверджується статистично результатами порівняльного аналізу.

Для фахівців, які працюють без використання творчого потенціалу поза увагою залишається цілий ряд компонентів, у першу чергу, оцінний, гностичний, проектувальний. З підвищенням рівня продуктивності відбувається певна стабілізація ступеня розвиненості шуканих компонентів структури. Розбіжності між показниками, що характеризують творчий рівень, є несуттєвим, тобто цій групі фахівців редакторсько-видавничої галузі притаманний високий рівень володіння практично всіма компонентами структури, який відображається доцільністю логіки певних процесів у професійній діяльності.

Високопрофесійна діяльність потребує гармонійної розвиненості не лише окремих груп умінь, але й комплексу фахових дій, тому в процесі порівняльного аналізу простежувалися особливості вияву кожного із зазначених компонентів.

Підтвердженням результатів констатувального етапу експерименту стало вивчення рівня сформованості складових професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі, які отримані у ході проведення цілого ряду моніторингів, ініційованих кафедрою видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології ЖДУ імені Івана Франка.

Зазначене вище дає можливість резюмувати наступне: визначений у ході експерименту сучасний стан сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі показав, що його необхідно удосконалити шляхом впровадження моделі формування професійної культури редакторів дитячих освітніх видань на державному рівні.

3.2. Шляхи впровадження моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки

Формувальний етап експериментальної роботи ґрунтувався на впровадженні авторської моделі у фахову підготовку майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, що реалізувалася у три етапи: підготовчий, процесуально-діяльнісний, результативний. В експериментальних групах навчання проводилося відповідно до окреслених етапів упровадження моделі. У контрольних групах зміст і методика навчання залишилися без значних змін із переважаючим використанням традиційних підходів.

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань на *підготовчому* етапі здійснено в межах гуманітарної, соціально-економічної, природничо-наукової, професійної, практичної підготовки.

На *процесуально-діялісному* етапі реалізовано мету і завдання розробленого спецкурсу. Практико-орієнтованим підґрунтям його впровадження є застосування відповідних форм, методів, засобів. Результативність використання педагогічного інструментарію визначено в ході професійно-орієнтованої діяльності над науково-методичним журналом "Редакторська скриня".

На *результативному* етапі передбачено використання набутих знань, умінь і навичок у ході проходження виробничої практики з подальшим аналізом її результативності, визначення перспектив саморозвитку у професійній діяльності. Для забезпечення ефективності фахової підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань укладено навчальний посібник "Редакторський словник", опубліковано навчальний посібник "Дитячі освітні видання: від поняття до класифікації".

У межах дослідження детально розглянемо форми організації навчального процесу, які є зовнішнім вираженням узгодженої діяльності викладача і студента, що здійснюється у встановленому порядку і в певному режимі. Ефективними для формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань виділяємо *теоретичні* (різні види лекцій), *практичні* (лабораторні роботи, семінари, самостійна робота, навчально-виробнича практика) й *практико-орієнтовані* (тренінг, ток-шоу, буктрейлер, книжкова виставка та ярмарка) форми навчання. Дамо їх змістову інтерпретацію відповідно до впровадження мети та завдань розробленого спецкурсу.

Найбільш поширеною теоретичною формою організації навчального процесу є *лекція* (лат. *lectio* – читання) – науково обґрунтований, логічно завершений, послідовний і систематизований виклад певної проблеми, теми чи розділу навчального предмету, ілюстрований за необхідністю теоретико-орієнтованими прикладами, наочним матеріалом тощо [81, с. 91]. За своїм дидактичним призначенням у ході впровадження спецкурсу "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань" використовувались вступні, тематичні, оглядові, заключні лекції. Так, *вступна* лекція націлює студентів на вивчення навчальної дисципліни. Нариклад, при вивченні теми спецкурсу "Теоретичні та практичні засади діяльності редакторів дитячих освітніх видань в умовах підвищення якості видавничої справи" у ході вступної лекції студенти знайомляться із особливостями редакторської діяльності, її теоретичним і практичним підґрунтям, класифікацією дитячих освітніх видань тощо.

За своїм призначенням *тематична* лекція присвячується певній темі спецкурсу, в умовах упровадження якого такий тип лекції при вивченні лекції "Культура та її значення у становленні й розвитку редакторського фаху" використовується для розкриття змісту професійної культури, їх значення у становленні й розвитку редакторського фаху; визначення місця професійної культури у портреті редактора.

Матеріал, що розкриває особливості форм, методів, засобів формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань у фаховій

підготовці, їх систематизацію та шляхи впровадження розглядається у ході *оглядової* лекції. Вибір зазначеного типу лекції обумовлений обмеженим часом на виклад в аудиторії значного обсягу відповідного матеріалу. За таких умов, на лекції створюється теоретичне підґрунтя для подальшого використання запропонованого матеріалу на практичних заняттях із впровадженням їх у професійній діяльності.

У *заключній* лекції, як правило, відбувається узагальнення матеріалу. Так, у ході вивчення спецкурсу зазначений тип лекції використовується для систематизації матеріалу щодо формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки з визначенням перспектив фахової діяльності в умовах оновлення сучасного книжкового ринку (тема "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань та її специфіка у галузі поліграфії").

Із зазначеного вище зауважимо, що дидактична цінність лекції, як теоретичної форми організації навчального процесу, полягає в тому, що студент отримує можливість засвоїти значно більший, систематизований, логічно-структурований обсяг матеріалу. На лекції створюються умови для формування критичного мислення, оцінки отриманої інформації, ознайомлення з новітніми науковими досягненнями.

Однак, як зазначає Т. І. Туркот, лекція як класична форма організації навчання у вищій школі часто привчає студентів до пасивного сприймання інформації, гальмує бажання самостійно опрацьовувати інші джерела інформації, окрім конспекту, звужує навчання у ВНЗ до школярства (наприклад, простого відтворення прослуханого) тощо [272, с. 193]. Тому кожен із типів лекцій упроваджувався у ході експериментальної роботи на основі використання ряду інновацій, серед яких елементи проблемної лекції, лекції-візуалізації, лекції удвох.

Так, *проблемність* лекції доповнювала засвоєння нової інформації шляхом розв'язання певних протиріч, створення проблемних ситуацій, проблемних завдань із виділенням, окресленням суперечностей, що вимагають вирішення.

Наприклад, у ході вивчення теми "Культура та її значення у становленні й розвитку редакторського фаху" на занятті розглядався взаємозв'язок професійної культури та "портрету сучасного редактора" (спільне / відмінне у розумінні студента).

Як відомо, основою *лекції-візуалізації* є повідомлення лектором інформації з використанням аудіовізуальної підтримки (демонстраційних матеріалів, наочності тощо), яка за своїм призначенням дозволяє одночасно розв'язувати ряд завдань: сприяє переорієнтації змістового та організаційного характеру підготовки майбутніх фахівців; дозволяє надати нового інформаційного змісту формам і методам навчання, що вважаються традиційними, мотивувати оволодіння студентами відповідними знаннями тощо [119]. Зауважимо, що читання такої лекції передбачає розгорнуте коментування запропонованих аудіовізуальних матеріалів, тому важливо визначити візуальну логіку, ритм викладання матеріалу, його дозування та ін.

Так, у ході вивчення теоретичних і практичних засад діяльності редакторів дитячих освітніх видань в умовах підвищення якості видавничої справи (тема № 1 розробленого спецкурсу) лекція супроводжується презентацією, яка включає блоки, що створюють цілісне уявлення про: особливості редакторської діяльності в умовах підвищення якості видавничої справи, класифікацію дитячих освітніх видань, основні вимоги до текстового та нетекстового матеріалу дитячих освітніх видань. Для розгляду форм, методів і засобів формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань у ході фахової підготовки (тема № 4 розробленого спецкурсу) необхідність використання аудіовізуальної підтримки обумовлювалася значним обсягом матеріалу.

Лекція удвох передбачає діалог двох лекторів, спонукає студентів порівнювати різні точки зору, осмислювати міжпредметні зв'язки, глибше усвідомлювати навчальний матеріал. Такий тип лекції доречно доповнює розгляд теми спецкурсу "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань: структура і характеристика її складових". Його застосування є ефективним, оскільки ґрунтується на принципі діалогу культур і поєднує оприлюднення

навчального матеріалу на *теоретичному* (інформація, яку виголошує викладач) та *практичному* (інформація, яку виголошує фахівець-практик: редактор, видавець, зарубіжний фахівець видавничої галузі) рівнях, а також забезпечує не тільки формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у цілому, але й сприяє удосконаленню основних правил ведення діалогу, як підґрунтя цілісного становлення професіонала.

Проектування системи професійних знань на площину практичних умінь відбувається у ході застосування практичних і практико-орієнтованих форм організації навчання. За таких умов, особливістю *практичних форм* є їх спрямованість на оволодіння майбутніми редакторами професійно-орієнтованими діями й уміннями, а у *практико-орієнтованих формах* – на забезпечення соціальної та професійної мобільності майбутніх фахівців, стимулювання до змін і творчого пошуку, розвитку здібностей до самовираження і самотворення тощо.

Розглянемо особливості застосування кожної виділеної конкретної форми організації навчального процесу у вищій школі.

Як відомо, *семінар* (лат. *seminarium* – розсадник) – така форма навчання, яка передбачає самостійне опрацювання студентами окремих тем відповідно до змісту навчальної дисципліни та представлення результатів підготовки у вигляді повідомлень, доповідей, рефератів тощо, а також їх обговорення і оцінювання [298, с. 104].

За таких умов, основними *функціями* семінарських занять є навчальна (поглиблення, конкретизація, систематизація знань); розвивальна (розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця, забезпечення умов особистісного самовираження, саморозвитку, самореалізації); виховна (формування фахових властивостей та якостей: відповідальності, працездатності, культури спілкування, потреби раціоналізації навчально-пізнавальної діяльності та організації дозвілля); діагностувально-корекційна та контролююча (контроль якості засвоєння навчального матеріалу, виявлення недоліків у його засвоєнні та їх подолання).

У ході підготовки до семінару з теми № 1 студенти опрацьовують відповідний теоретичний матеріал, аналізують додаткові джерела, в тому числі і

професійного спрямування (ДСТУ 3017:2015 "Видання. Основні види. Терміни та визначення"; СОУ 22-202477019:11-2008 "Видання для дітей"), використовують знання у навчальних умовах, формують загальне уявлення про обраний фах.

Серед практичних форм, що використовували у ході впровадження спецкурсу виділяємо *лабораторні роботи* (від лат. *Labor* – труднощі, робота; *laboro* – трудитися, працювати, долати труднощі, турбуватися) як один із видів навчальної роботи студентів, що передбачає формування професійних умінь і навичок на основі аналізу вивченого теоретичного матеріалу з проекцією на майбутню професійну діяльність. Одна з важливих переваг лабораторних занять, у порівнянні з іншими видами аудиторної навчальної роботи, полягає в інтеграції теоретичних знань із практичними вміннями і навичками студента в єдиному процесі діяльності навчально-дослідницького характеру.

Участь у лабораторному занятті передбачає виконання студентами навчальних завдань, наприклад, презентація ідей (тема № 2: написати казку з однаковим початком "Гутенберг зробив усіх читачами, а ксерокс зробив усіх видавцями"), наукові теоретико-орієнтовані спостереження (тема № 3: зобразити у вигляді ілюстрації, схеми, аудіовізуального матеріалу власну картину професійної культури редакторів дитячих освітніх видань). Зауважимо, що виконання лабораторних робіт вимагає від студента глибокого знання і розуміння навчального матеріалу, що забезпечує формування науково-пошукових умінь, реалізації творчої ініціативи, впливає на розвиток пізнавальних інтересів та здібностей, сприяє розвитку самостійності у прийнятті рішень.

Згідно з Положенням "Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах" [221], *самостійна робота* – різноманітні види індивідуальної та колективної пізнавальної діяльності, яка здійснюється на навчальних заняттях або поза ними за певними завданнями під керівництвом викладача, але без його участі. Реалізація цих настанов вимагає від особистості, яка навчається, активної розумової праці, самостійного виконання різних видів пізнавальних завдань, застосування раніше засвоєних знань на основі педагогічного керівництва.

За таких умов, самостійна робота як форма організації навчання у ході вивчення спецкурсу передбачає, на базі вивчення студентами навчального матеріалу в аудиторний та позааудиторний час, формування умінь систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою фахову діяльність без допомоги й контролю викладача.

У контексті формування професійної культури майбутніх редакторів самостійна робота має такі потенційні можливості:

- скеровує пізнавальний інтерес майбутніх редакторів дитячих освітніх видань відповідно до їх індивідуальних можливостей;
- вибудовує перспективи розвитку творчого пошуку й досягнення результатів через власні дослідження (студент отримує певні завдання до кожної теми розробленого спецкурсу і сам обирає шляхи їх впровадження та оприлюднення);
- стимулює самостійне засвоєння й критичне осмислення знань, набуття власного досвіду у ході виконання завдань до кожної теми спецкурсу;
- орієнтує на колективне обговорення та оцінювання виконаної самостійної роботи;
- вказує на прояв психолого-педагогічної та науково-професійної активності майбутніх фахівців у межах виконання завдань спецкурсу;
- забезпечує реалізацію творчого доробку студентів (участь у конференціях, круглих столах, публічних виступах тощо) й отримання конкретних результатів [221].

Так, вагомим результатом виконання самостійної роботи у ході спецкурсу є презентація студентами розроблених матеріалів, які розміщені у науково-методичному журналі *"Редакторська скриня"* (рекомендованого до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 7 від 27. 12. 2014 року). Він є універсальним проектом, що включає творчі роботи студентів під рубриками "Від науковця", "Фахівцям на замітку", "Інтерв'ю з...", "Це важливо", "У гостях у...", "Читаймо разом", "Практичні поради", "Весела робота" та ін.

Матеріал у "Редакторську скриню" студенти готують самостійно до кожного

практичного заняття, узгоджуючи свої ідеї з матеріалами слухачів спецкурсу та концептуально поєднуючи власні напрацювання із редколегією видання. Такий вид самостійної роботи у ході розробленого спецкурсу розглядаємо як процес фахової реалізації студентів на ґрунті актуальних професійних знань, умінь, навичок.

Зауважимо, що "Редакторська скриня" є практико-орієнтованим засобом, що забезпечує впровадження міжпредметних зв'язків у процесі фахової підготовки майбутніх редакторів. Із матеріалами навчально-методичного журналу "Редакторська скриня" можна ознайомитися в електронній бібліотеці ЖДУ ім. І. Франка (режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/18446/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%8F.pdf>).

Важливе місце у процесі фахової підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, окрім вивчення теоретичних і практичних засад редакторської роботи, займає *навчально-виробнича практика* – той етап пізнавальної діяльності, де майбутній фахівець підводить проміжні підсумки навчання в університеті. У цей час з'являється можливість попереднього визначення його власного професійного іміджу – образу професіоналу, який включає дві складові: спеціальну та прикладну. Якщо результативність спеціальної обумовлена якістю засвоєння предметів, що складають фундаментальну підготовку, то прикладної – потенціалом, що у ході вивчення спеціальних дисциплін (наприклад, "уміння вчити" розглядається як основа діяльності редактора як менеджера, "вміння організовувати взаємодію з реципієнтом" – основа діяльності психолога тощо) [129, с. 292]. Завдяки організації професійної практики протягом усього процесу навчання майбутні редактори мають змогу випробовувати себе у вирішенні різноманітних фахових завдань, що передбачено відповідними програмами практик.

За таких умов, відзначимо, що завданням практики (І, ІІ, ІІІ та V семестр) для студентів напряму підготовки 6.030303. "Видавнича справа та редагування" і

6.020303. Філологія. Українська мова та література (спеціалізації: "Редагування освітніх видань") є: ознайомлення студентів із діяльністю засобів масової інформації, друкарень, видавництв; зі змістом роботи видавця, редактора, журналіста, з основними напрямками їх діяльності; формами професійної документації тощо. Проходження практики фіксується студентами у щоденник, який являє собою форму звітності, що дозволяє студенту сформулювати узагальнені висновки щодо взаємозв'язку теоретичного матеріалу з практико-орієнтованим.

Особливе місце серед форм організації практичного спрямування надається *практико-орієнтованим* (тренінг, ток-шоу, буктрейлер, книжковий форум, виставка, ярмарок), оскільки вони дозволяють моделювати предметний зміст професійної діяльності.

Так, *тренінг* (англ. *train, training* – навчання, виховання, тренування), як зазначає В. Д. Паригін, є груповою формою консультування, активного групового навчання, орієнтованою на оволодіння студентами професійно-корисними навичками, їх адаптацію до нових соціальних ролей з відповідною корекцією "Я-концепції" та самооцінки [56]; як засіб впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних настанов, умінь і досвіду в галузі міжособистісного спілкування.

При вивченні теми "Форми та методи формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань" (тема № 4 розробленого спецкурсу) у ході вивчення спецкурсу запроваджено тренінг із метою апробації студентами професійно-орієнтованої інформації, створення умов для самореалізації особистості й досягнення високого культурно-інтелектуального розвитку студентів та їх професійної реалізації. За таких умов, результатом актуалізації теоретичного матеріалу вітчизняного та зарубіжного досвіду проведення книжкових заходів є побудова "дерева знань" (див. дод. 3), як один із шляхів представлення власної оцінки своїх знань і тренінгової групи.

Алгоритм проведення тренінгу включає ряд етапів (див. дод. II). Одним із важливих етапів є відтренування культури спілкування через виконання конкретних завдань (увімкнений диктофон, робота у мікрогрупах).

Таким чином, можемо констатувати, що формат тренінгу сприяє розширенню кругозору, дозволяє мобільно реагувати на зміни у професійному середовищі, спонукає аналізувати, систематизувати, узагальнювати матеріал і одночасно проявляти творчу ініціативу.

Практико-орієнтованою формою організації навчального процесу у ході вивчення спецкурсу, що використовувалася для набуття студентами навичок публічного виступу та дискутування, стало *ток-шоу* – міжгалузева, інтерактивна форма спілкування. Методика проведення ток-шоу передбачає формування проблеми, мети; збору інформації з певної теми; підготовку проблемних запитань і виступу учасників; аналіз підготовки аудиторії.

Так, вивчення теми спецкурсу "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань та її специфіка у галузі поліграфії" передбачає проведення ток-шоу на основі узагальнення та систематизації навчального матеріалу з проблематики професійної культури редакторів дитячих освітніх видань, у ході якого відбувається практична апробація, аргументується у колективному обговоренні отримання результатів тощо. Методику проведення ток-шоу пропонуємо розглянути у дод. К.

Пріоритетним вектором упровадження спецкурсу є внесення професійно-орієнтованих форм підготовки майбутніх фахівців, серед яких особливе місце займає *буктрейлер* – кліп за книгою, створення короткого відеоролику за мотивами конкретного друкованого видання з метою його популяризації.

Розглядаючи буктрейлер як практичну форму організації навчання у процесі фахової підготовки, вважаємо доцільним відмітити, що уперше на публіці буктрейлер був створений у 2003 р. до десятого роману вампірської саги Крістін Фіхан "Темна симфонія". Зараз у США над створенням буктрейлерів працюють провідні кіностудії. В Україну цей спосіб рекламування друкованих видань впроваджено з 2009 р. Як новий інструмент для книжкового бізнесу першими використовувати буктрейлери стали видавництва (українське видавництво "Грані-Т"). У подальшому цією ідеєю зацікавилися працівники бібліотеки, однак широкого розповсюдження буктрейлер не набув, оскільки потребує великого

матеріального ресурсу [36].

Разом із тим, зазначена форма навчання, як перспективно-інноваційна використовувалася, у ході вивчення розробленого спецкурсу. Так, у травні 2015 року ряд студентських робіт було представлено на Всеукраїнському фестивалі буктрейлерів "Book fashion" (Київ). Робота на дитячу поезію "До нас крокують в гості зима та Миколай" житомирської письменниці Людмили Коваль у номінації "ігровий буктрейлер" отримала III місце (режисер – Віталій Коваль, (студент III курсу), оператор – Вікторія Лавренчук (студентка II курсу), сценарист – Вікторія Ейсмунт (студентка III курсу), Надія Миколаєнко (викладач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології)) (див. дод. Л).

Важливим підґрунтям у формуванні професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань є *книжкові форуми, виставки та ярмарки* (див. п. 1. 3.). У ході впровадження розробленого спецкурсу студентам пропонується відвідати книжкові заходи з метою розширення професійних горизонтів формування та розвитку професійної культури. Так, майбутні редактори колективно побували на Міжнародному фестивалі "Книжковий арсенал" (2013, 2014 рр), який щороку проходить у Києві. З матеріалами пропонуємо ознайомитися в журналі "Редакторська скриня" [225, с. 28-29].

Впровадження форм навчання у професійну підготовку майбутніх редакторів дитячих освітніх видань здійснюється через використання теоретичних і практичних *методів* через застосування у фаховій діяльності знань, умінь та навичок. Існує дві загальні ознаки методу: 1) метод є відображенням цілеспрямованої діяльності; 2) метод є відображенням відрегульованої за певним принципом діяльності та включає систему прийомів або способів, дій [241, с. 96]. Зазначене дозволяє розглядати методи як певні способи цілеспрямованої діяльності, що використовуються у процесі передачі навчального матеріалу.

Методами формування професійної культури майбутніх редакторів будемо називати способи послідовної взаємодії тих, хто навчається, і тих, хто навчає, спрямовану на організацію засвоєння змісту навчання, фахової підготовки.

Цілісний цикл фахової підготовки студентів забезпечується використанням методів навчання не ізольовано, а в певному взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими методами. Тому для формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки виділяємо *загально-педагогічні* (за основу беремо три групи методів навчання, за Ю. Бабанським): організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; контролю і самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності), та *професійно-орієнтовані методи* (метод редакторських асоціацій, професійної саморегуляції, сенкан, портфоліо, редакторське бінго) (див. рис. 3.4).

Охарактеризуємо кожен групу методів формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Так, *методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності* спрямовані на передачу і засвоєння студентами знань, формування умінь і навичок. До них належать словесні, наочні й практичні методи навчання. Відмітимо, що професійна культура формує образ, який подаємо майбутнім редакторам дитячих освітніх видань через слово. Головними елементами цих методів є слово, усна розповідь, тому до них відносимо пояснення й різновиди бесіди. Особливістю *пояснення* є словесне тлумачення понять, явищ, принципів, етапів певного виду діяльності з метою досягнення успіху. Метод пояснення у ході впровадження розробленого спецкурсу переважно використовуємо під час викладання нового матеріалу, а також у процесі його закріплення, особливо тоді, коли необхідно уточнювати незрозуміле. Успіх пояснення залежить від його доказовості, логіки викладу, добору аргументації. Вагоме значення мають чіткість і тембр мовлення, його темп і образність висловлювання.

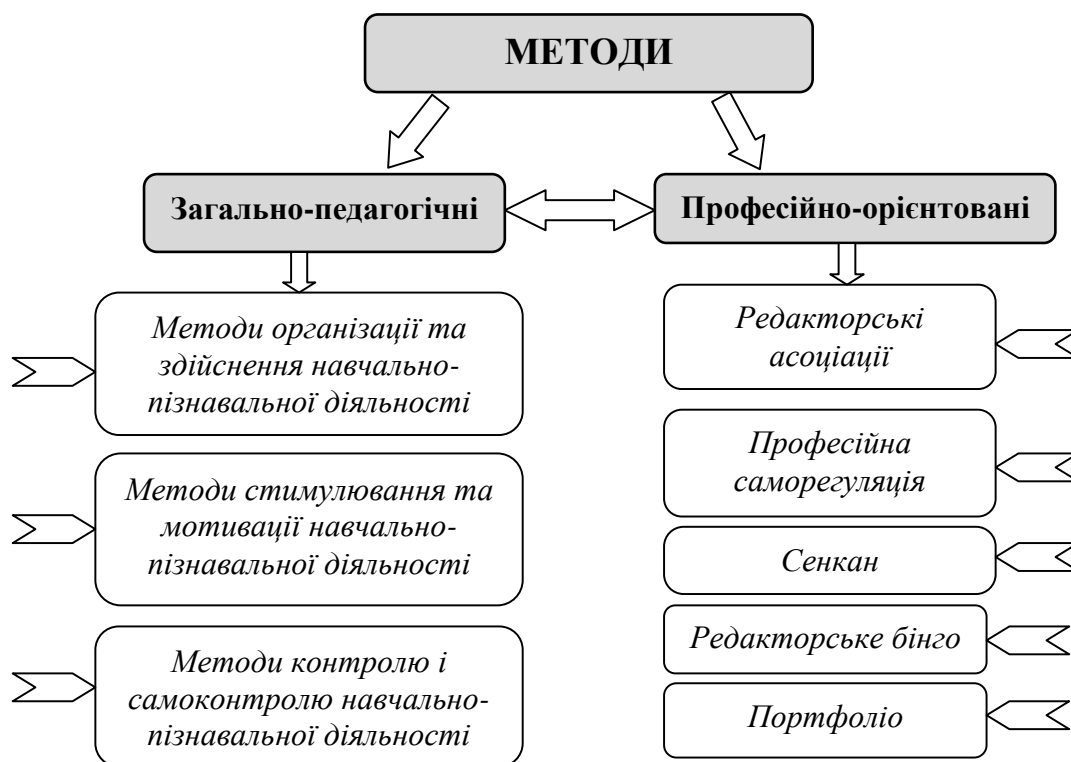

Рис. 3. 4. Класифікація методів формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань

Як правило, кожна *бесіда* актуалізує за допомогою цілеспрямованих запитань досягає засвоєння студентами нових знань шляхом самостійних обмірковувань, узагальнень та інших розумових операцій. За таких умов, у ході розробленого спецкурсу практикуємо *бесіду вступну*, *бесіду-повідомлення*, *бесіду-повторення* та ін. Наприклад, *вступну бесіду* проводимо як підготовку до лабораторних занять (Тема № 2-4: "Культура та її значення у становленні й розвитку редакторського фаху"; "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань: структура і характеристика її складових; "Форми, методи і засоби формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань"). *Бесіда-повідомлення* ґрунтується переважно на фактичному матеріалі, спостереженнях, організованих за допомогою засобів навчання, тому елементи такого типу *бесіди* практикуємо на усіх заняттях. Також впроваджуємо *бесіду-повторення* для закріплення навчального матеріалу в кінці занять як висновок, а *контрольну бесіду* – для перевірки засвоєних знань, як оцінювання студентів.

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх

видань у процесі фахової підготовки передбачає використання *наочних* методів, до яких відносимо ілюстрування та демонстрування.

З метою оптимізації засвоєння знань застосовують *ілюстрування* (макети, схеми, книжкові блоки, фотоілюстрації, рисунки, видання тощо). Наприклад, у ході вивчення теми № 1 "Теоретичні та практичні засади діяльності редакторів дитячих освітніх видань в умовах підвищення якості видавничої справи" використовуємо конкретні дитячі видання і на конкретних прикладах майбутні фахівці аналізують друковану продукцію із врахуванням вікових особливостей, що є підґрунтям для ефективнішого сприймання навчального матеріалу, формування конкретних уявлень, точних понять, висновків щодо успішної реалізації редакторсько-видавничих завдань.

Демонстрування у цілому розглядають як динаміку у процесі побудови видань з метою удосконалення навчального матеріалу. Під час демонстрування дію складного механізму розчленовують на елементи, щоб докладно ознайомити студентів з окремими процесами, які відбуваються одночасно. Цей метод ефективний у ході вивчення теми № 3-4 ("Професійна культура редактора дитячих освітніх видань: структура і характеристика її складових; "Форми, методи і засоби формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань"), коли всі студенти мають можливість сприймати предмет (модель професійної культури) та процес (реалізація форм, методів і засобів), а викладач зосереджує їхню увагу на головному, допомагає виділити фундаментальні ознаки предмета і процесу із констатацією фактів.

Серед методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань особливе місце займає *метод проекту* – метод пошуку, у ході застосовування якого майбутні фахівці набувають знання, уміння й навички планування та виконання практичних завдань-проектів, поєднання теорії із практикою.

Як правило, навчальні проекти класифікуються за рядом ознак: напрямками діяльності (дослідницькі, інформаційні, прикладні); кількістю учасників (індивідуальні, парні, групові); тривалістю (короткочасні, середньо тривалі,

довгострокові); формами проведення (екскурсії, експедиції, дебати, "круглі столи", семінари, конференції, фестивали, тренінги, аудіо- та відео проекти).

На основі аналізу досвіду фахівців і власного досвіду його використання у ході впровадження розробленого спецкурсу визначено ряд його особливостей: одночасне поєднання індивідуальної та колективної діяльності; застосування в процесі роботи над проектом сучасних технологій, всесвітньої мережі Інтернет; використання різноманітних форм взаємодії, в тому числі інтерактивних, що дозволяє практично реалізовувати педагогіку співробітництва; можливість побудови перспектив упровадження результатів своєї професійної діяльності; самореалізація в команді; спільне оцінювання результатів, їх суспільної значущості; здійснення неформального контролю за рівнем досягнень студентів та ін.

Як зазначає М. М. Фіцула, педагогічна ефективність застосування методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності у формуванні процесійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань залежить не так від самих методів, як від наукової кваліфікації, майстерності викладача та їх обґрунтованого вибору [288, с. 157].

Зауважимо, що методи *стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності* майбутніх фахівців спрямовані на формування позитивних мотивів учіння, що стимулюють пізнавальну активність і сприяють збагаченню навчальною інформацією.

У контексті характеристики методів стимулювання навчальної діяльності майбутніх редакторів дитячих освітніх видань *метод навчальної дискусії* передбачає обмін думками між студентами, викладачем і фахівцями, вчить самостійно мислити, розвиває вміння практичного аналізу і ретельної аргументації висунутих положень, поваги до думки інших. Навчальна дискусія використовується під час спільного дослідження проблеми, її мета – обговорення наукових положень, даних, що потребують безпосередньої підготовки за додатковими джерелами. Вона створює оптимальні умови для попередження можливих помилкових тлумачень, для підвищеної активності студентів і міцності

засвоєння ними матеріалу, вчить прийомів аргументування, наукового доведення, активного обґрунтування власного бачення розв'язання проблеми, критичного ставлення до чужих і власних суджень.

Зазначений метод, покликаний не лише дати студентам нові знання, але й створити емоційно-насичену атмосферу, яка б сприяла усвідомленому засвоєнню навчальної інформації. Так, для вивчення теми № 5 ("Професійна культура редактора дитячих освітніх видань та її специфіка у галузі поліграфії") у ході ток-шоу використання дискусії є доречним серед інших методів навчання, оскільки тема заняття передбачає роботу над проблемними запитаннями, розв'язання протиріч тощо.

Як результат, упровадження навчальної дискусії у ході експериментальної роботи дає бажаний результат, якщо сам процес відбувається в атмосфері доброзичливості, поваги до думки співрозмовника, що дає змогу кожному висловлюватися без скептицизму тощо. Тому студентів необхідно вчити правилам культури ведення дискусії.

У ході експериментальної роботи серед методів стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності застосовувалися *навчальні ігри* – рольова та моделююча. *Рольова гра* – дидактична гра, в ході якої учасники імітують реальну ситуацію через виконання призначених ролей. Мета рольової гри полягає у набутті досвіду поведінки чи ставлення, а також певних навичок. Важливо, щоб усі учасники знали і розуміли ідею своєї ролі та мету рольової гри взагалі. По завершенню гри всім учасникам дають можливість вийти з ролі та проаналізувати власні враження щодо участі у її проведенні.

Досвід використання зазначеного методу показав доречність рольових ігор на завершальних етапах вивчення конкретної теми заняття. Серед рольових ігор, які застосовували у ході розробленого спецкурсу, відзначимо таку гру як "Книжкова поліція" (студенти відпрацьовували навички спілкування, характеризували запропоновані ситуації на основі навчального матеріалу, атрибутом гри було дитяче освітнє видання).

Моделююча гра – навчальна гра, в ході якої учасники створюють певні моделі, алгоритми дій. На відміну від попереднього типу, дана гра не вимагає від

учасників входження у роль, вона потребує аналізу певної життєвої ситуації чи проблеми та визначення кроків на шляху до її вирішення. Під час проведення занять студентами на основі конкретної ситуації створювалися моделі професійної культури. Наприклад, у грі "Редакторський футбол" за допомогою м'яча необхідно було давати відповіді на моделюючі фахові ситуації, у разі якщо студент не знав відповіді на запитання викладача, то отримував "гол" і у загальному рейтингу учасників моделюючої гри займав відповідне місце у загальному рейтингу.

Зважаючи на динамічний і багатогранний навчальний процес, розроблений спецкурс об'єднує на заняттях одночасне впровадження декількох методів. Так, метод *"Мікрофон"* та *"Ажурна пилка"* є ефективним у ході вивчення теми № 1-3 ("Особливості редакторської діяльності в умовах підвищення якості видавничої справи"; "Значення культури у становленні й розвитку редакторського фаху"; "Професійна культура редактора дитячих освітніх видань: структура і характеристика її складових"), оскільки за короткий проміжок часу студенти опрацьовують фаховий матеріал, проявляють набуті професійні уміння й навички та реалізують їх у виконанні конкретних завдань. Розробку методів пропонуємо у дод. М.

Окремої уваги заслуговує один із методів *"килим ідей"*, орієнтований на розв'язання завдань теоретико-практичного характеру (див. дод. Н).

Методи контролю і самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності забезпечують перевірку рівня засвоєння студентами знань, сформованості вмінь і навичок. З цією метою у ході експериментальної роботи використовувались методи усного, письмового, текстового, контролю, практичної перевірки, самоконтролю, а також методи самооцінки тощо. Наприклад, метод усної перевірки знань сприяє встановленню тісного контакту між викладачем і студентом, виявляти неточності у знаннях студентів і відразу ж їх виправляти. У процесі опитування одного студента відбувається повторення, узагальнення і систематизація знань цілої аудиторії.

Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів, як зауважує М. М. Фіцула, є ефективним за дотримання певних вимог: індивідуальний підхід

(передбачає виявлення знань, умінь і навичок кожного студента, його успіхів, невдач; рівня самостійності у пізнавальному процесі, характеру труднощів; використання додаткових запитань під час опитування слабших студентів тощо); систематичність контролю (виявляється у спонуканні студентів до постійної підготовки до занять; систематичному опитуванні у формі міні-завдань; в особливій увазі до слабших, заохоченні їх до пізнавальної діяльності на всіх етапах заняття тощо); необхідність володіти достатньою кількістю даних для оцінювання знань, що означає врахування змісту відповіді студента на запитання, доповнень до відповідей інших на поточному і попередніх заняттях тощо; аналіз оцінки тільки за фактичні знання; оцінка не має залежати від ставлення викладача до студента; її обов'язково бажано мотивувати, що запобігає невдоволенню осіб, схильних до переоцінки своїх знань; єдність вимог викладачів до оцінювання знань студентів, що передбачає врахування ними державних стандартів із підготовки спеціалістів. Вимоги до аналізу й оцінювання мають бути єдиними і відповідати кваліфікаційним характеристикам, чинним навчальним планам і програмам, сприяючи посиленню особистої відповідальності студентів за якість своєї навчальної праці. Дотримання цієї вимоги сприяє уникненню надмірної вимогливості чи поблажливості в оцінюванні знань студентів; оптимізація контролю знань студентів (передбачає таку методику контролю, яка потребує мінімальних затрат часу і зусиль викладача і студентів для отримання необхідних відомостей); гласність контролю (полягає в ознайомленні студентів із результатами перевірки рівня знань, обґрунтуванні виставленої оцінки, переваг чи недоліків відповіді); всебічність контролю (передбачає перевірку і оцінювання теоретичних знань, здатності застосовувати на практиці уміння та навички, здобуті під час навчання); тематична спрямованість контролю (обов'язкове визначення, які саме розділи програми, тема, вид знань, умінь і навичок підлягають оцінюванню); дотримання етичних норм (полягає у вірі викладача в можливість студентів навчатися, вмінні переконати їх у цьому; у допомозі в подоланні труднощів, дотриманні педагогічного такту (доброзичливість і делікатність), відчутті міри в заохоченні та покаранні тощо); професійна

спрямованість контролю (сприяє підвищенню мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів – майбутніх фахівців) [288, с. 289-290].

Важливо усвідомити, що контроль повинен допомогти майбутнім фахівцям пізнати себе, повірити у власні можливості, реалізувати свої знання, уміння і навички.

Процес формування професійної культури майбутніх редакторів ґрунтується не лише на загальних методах навчання, але й на *спеціальних*, за допомогою яких моделюється професійна діяльність у ході фахової підготовки (див. рис. 3.4).

У ході наукового пошуку до спеціальних методів навчання для формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань відносимо *метод редакторських асоціацій*, який спрямований на встановлення зв'язків між реципієнтами, явищами, процесами, етапами, що мають відношення до редакторської професії. Тому у ході обговорення проблеми виділяємо асоціативні зв'язки, які виникають відносно існуючих фактів та явищ стосовно того, що вже існує: в одному часі й просторі (конкретні зв'язки), в одному просторі, але в різному часі (топозв'язки), в одному часі, але в різних просторах (хронозв'язки).

Метод редакторських асоціацій у ході впровадження розробленого спецкурсу передбачав такі етапи:

- записати асоціації, що виникають на слова: редактор, автор, коректор, дизайнер, реципієнт;
- запропонувати протягом однієї хвилини не менше п'яти асоціацій на кожне із слів: дитячі освітні видання, книжка-іграшка, посібник, ілюстрації, редакторський портфель;
- придумати кілька підписів до запропонованих фотографій освітньої тематики для дітей;
- оформити якнайбільше заголовків до запропонованих дитячих матеріалів.

Засвоєння *методу професійної саморегуляції* дає можливість майбутньому фахівцю не тільки розвинути необхідну професійну чутливість, але й навчитися максимальній концентрації уваги, волі, мислення на об'єктах професійного середовища.

Відзначимо, що професійна саморегуляція – найважливіші вміння професіонала, спрямовані на досягнення важливих проміжних або кінцевих результатів професійної діяльності: оптимальних професійних відносин, адекватної самооцінки професійних можливостей, професійно важливих якостей, професійної зрілості та ін. Регулюючим засобом може виступати слово, почуття професійного часу, самооцінка професійних можливостей [74, с. 157]. За таких умов, у ході експериментальної роботи майбутнім редакторам пропонувалося до кожного практичного заняття виконувати певні завдання з метою удосконалення набутих знань, умінь, навичок, розвитку фахового кругозору, пошуку реалізації професійних ідей тощо.

Серед спеціальних методів визначили та впровадили у розроблений спецкурс такий метод навчання як *сенкан* – написання короткого поетичного твору, що відповідає жанру в японському стилі, який складається із п'яти рядків і пишеться за визначеними правилами, відповідно дозволяє розвивати творчість у студентів. Методика сенкану подана у таблиці, а зразки сенкану – в дод. П.

Таблиця 3. 5

Методика сенкану

Рядок	Ознака	Приклад
1-й рядок	слово, яке позначає тему (звичайно, це іменник).	Видання
2-й рядок	опис теми, який складається із двох слів (два прикметники).	Дитяче освітнє
3-й рядок	визначає дію, пов'язану з темою; він складається із трьох слів (дієслів).	Виховує, розвиває, мотивує
4-й рядок	фраза, яка складається із 4-х слів і виражає ставлення до теми, почуття з приводу обговорюваного.	Матеріал із певною суттю
5-й рядок	слово, що висловлює сутність теми, як підсумок.	Подарунок

Редакторське бінго – спеціальний метод формування професійної культури, який ґрунтується на індивідуальних комунікативних особливостях співбесідників для досягнення певних фахових завдань за визначений час. За таких умов, щоб бути тактовним у діловому, професійному спілкуванні майбутнім редакторам

необхідно:

- постійно пам'ятати про рушійні мотиви співбесідника, його очікування, переваги, яких він домагається у бесіді, його бажання самостверджуватися, почуття справедливості;
- за будь-якої можливості використовувати особистий контакт;
- прагнути чітко і ясно викладати інформацію, конкретно формулювати запитання;
- дати ґрунтовне пояснення своєї позиції, якщо з нею не згоден співбесідник;
- ніколи не ставитися зверхньо до інших.

У ході вивчення спецкурсу було впроваджено редакторське бінго, яке окрім розвитку та удосконалення особистісно-сміслових якостей, ще й сприяє загартовуванню професійно-орієнтованих якостей майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Тому на одному із практичних занять спецкурсу за 7 хвилин студентам було запропоновано виконати ряд завдань, що подано в таблиці. Перші три учасника, які сумлінно виконали усі завдання, оцінено на високий рівень (див. дод. Р).

Метод *портфоліо* призначений для систематизації результатів самостійної роботи студентів, узагальнення, поглиблення і розширення знань, отриманих на аудиторних заняттях. У матеріалізованому плані портфоліо – це тека, в якій у систематизованому вигляді студент накопичує матеріали, які є результатом його фахової діяльності (дипломи, сертифікати, грамоти за участь в олімпіадах та наукових, науково-практичних конференціях і семінарах); результати індивідуальної роботи (звіт й оцінки творчих завдань), роботи з науковим керівником (плани, програми, проекти наукової статті тощо); анкети, результати опитування, інтерв'ю з професіоналами-практиками за фахом студента тощо.

Зазначимо, що портфоліо рекомендується використовувати як "методичну скарбничку", відбиток поглядів студента на свою майбутню професійну діяльність. Викладач допомагає студенту вибрати напрям професійного зростання, скласти програму самовдосконалення та самостійної роботи за обраним напрямом, конкретно сформулювати мету роботи з портфоліо.

Успішність процесу навчання, ефективність використання в ньому розглянутих методів формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань залежать і від матеріальних та нематеріальних передумов, тобто від *засобів навчання*.

Для формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки виокремлюємо такі засоби навчання: навчальні плани; навчальні програми; підручники; посібники; електронні книги; стандарти (ДСТУ); планшети; комп'ютери; електронні ресурси. Охарактеризуємо кожен із них.

Навчальний план – документ, який визначає перелік і обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, їх послідовність та кількість годин (кредитів), що відводяться на їх вивчення, графік навчального процесу, форми і методи поточного та індивідуального контролю навчальних досягнень студентів. Навчальний план відображає також обсяг часу, який відводиться на самостійну роботу студентів.

Базовий навчальний план розробляється на основі вимог Державного стандарту підготовки фахівців зі спеціальності на весь період реалізації відповідної освітньо-професійної програми та затверджується керівником ВНЗ. На основі навчального плану розробляється робочий навчальний план на поточний навчальний рік, який затверджується деканом відповідного факультету.

Навчальна програма – основний науково-теоретичний документ, що визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної підготовки студента, її зміст, обсяг знань, умінь і навичок, якими повинен володіти фахівець, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни. Навчальні програми нормативних дисциплін належать до документів державного стандарту, розробляються і затверджуються як його складові. Навчальні програми вибіркових дисциплін розробляються на 3-5 років кафедрами вищих навчальних закладів і затверджуються вченою радою вишу.

Підручники та навчальні посібники є одним з основних джерел знань для майбутніх фахівців.

У зв'язку з упровадженням технології дистанційної освіти все більшого поширення набувають *електронні посібники* – навчально-методичні засоби, що призначені для допомоги студентам у самостійній роботі щодо засвоєння навчальної дисципліни або окремих її розділів з використанням комп'ютерних технологій.

У "Тлумачному словнику термінів інформаційної освіти", підготовленому Інститутом інформатизації освіти РАО, поняття "електронний підручник" – це інформаційна система (програмна реалізація) комплексного призначення, яка за допомогою єдиної комп'ютерної програми, без звертання до паперових носіїв інформації, забезпечує реалізацію дидактичних можливостей засобів інформаційно-комунікативних технологій у всіх ланках дидактичного циклу процесу навчання: постановку пізнавального завдання; подання змісту навчального матеріалу; організацію застосування первинно отриманих знань; зворотний зв'язок, контроль діяльності учнів; організацію підготовки до подальшої навчальної діяльності. При цьому електронний підручник, забезпечуючи безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання, надає теоретичний матеріал, забезпечує тренувальну навчальну діяльність і контроль рівня знань, інформаційно-пошукову діяльність.

Стандарти (ДСТУ 3018–95; 29.6–2002; 3017:2015; ДСТУ 4489:2005 тощо) – нормативний документ, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері. У стандарті подані вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги. Зауважимо, що вимоги стандартів захищають споживачів від продукції низької якості в тих випадках, коли на ринку немає конкуруючих пропозицій. Обов'язкові вимоги стандартів підлягають безумовному виконанню органами виконавчої державної влади, всіма підприємствами, їх об'єднаннями, установами, організаціями та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності, на діяльність яких поширюється дія

стандартів [78, 78, 257]. Наприклад, у ході розробленого спецкурсу вивчення теми № 1, 4 базується на опануванні майбутніми редакторами дитячих освітніх видань стандартів (ДСТУ).

Планшет – один із засобів навчання, що дає змогу працювати із навчальним матеріалом за допомогою спеціального пера, стилуса, або пальців, без використання клавіатури і миші. Вони стають ще більш популярними, витісняючи персональні комп'ютери і ноутбуки. Випуск нових гаджетів набирає обертів і дуже швидко з'являються моделі, які володіють більш потужними функціями. Компактний і зручний, з достатнім на цілий день зарядом батареї, він є помічником у межах навчального закладу та на час виробничої практики, де використання комп'ютера є не зручним.

У контексті аналізу засобів організації формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки пропонуємо результатами дослідження The 2014 Student Mobile Device Survey. Переважна більшість опитаних (74 %) заявили, що планшети роблять процес навчання більш захоплюючим. Респонденти стали 1228 американських студентів віком від 18 до 30 років, які проходили навчання в коледжі, університеті чи на післядипломних програмах. Незважаючи на те, що планшети дуже популярні серед студентів, лише 45 % регулярно використовують їх для навчання. Переважна більшість, 89 % сучасного студентства, у процесі навчання регулярно використовує ноутбук і 83 % регулярно використовують смартфон [191].

Відзначимо, що засоби навчання виконують різноманітні функції: замінюють викладача як джерело знань (кінофільми, магнітофон, навчальні пристрої та ін.); конкретизують, уточнюють, поглиблюють відомості, які пояснює фахівець; є прямими об'єктами вивчення, дослідження (машини й прилади у редакції та видавництві); опосередковують зв'язок студентів із виробництвом, коли безпосереднє їх вивчення неможливе або утруднене (моделі, колекції, серії тощо); сприяють оволодінню уміннями та навичками (прилади, інструменти та ін.); є символічними засобами (макети, графіки, діаграми тощо).

Наприклад, оптимальне використання комп'ютера в навчальному процесі в

цілому і формуванні професійної культури зокрема залежить від програмного забезпечення. Тому комп'ютерні програми, які використовують у навчанні, поділяють на: навчальні – спрямовують навчання залежно від наявного рівня знань та індивідуальних здібностей учнів, а також сприяють засвоєнню нової інформації; діагностичні (тестові) – призначені для діагностування, перевірки й оцінювання знань, умінь, навичок і здібностей; тренувальні – розраховані на повторення і закріплення пройденого матеріалу; імітаційні – представляють певний аспект реальності за допомогою певної кількості параметрів для вивчення його основних структурних, функціональних характеристик; моделюючі – відображають основні елементи і типи функцій, моделюють певну реальність; типу "мікросвіт" – подібні до імітаційно-моделюючих, однак вони не відображають реальність, а забезпечують створення віртуального навчального середовища; бази даних – сховища інформації з різних галузей знань, у яких за допомогою запитів на пошук знаходять необхідні відомості; інструментальні програми засобів – забезпечують виконання конкретних операцій, наприклад, оброблення текстів, складання таблиць, редагування графічної інформації.

Зазначимо, що комп'ютеризоване навчання не розвиває здатності конкретно і образно висловлювати свої думки; істотно обмежує можливості усного мовлення; формуючи логіку мислення, шкодить збагаченню емоційної сфери. За автоматизованого навчання швидко формуються егоїстичні нахили людини, загострюється індивідуалізм, сповільнюється виховання колективізму, взаємодопомоги. Однак заняття без використання комп'ютера у редакторсько-видавничій діяльності – неможливе, та все ж таки варто пам'ятати про розвиток інтелектуального, духовного та морального потенціалу майбутнього фахівця.

Комплексне використання нових засобів навчання із класичними дає змогу інтенсифікувати процес засвоєння майбутніми редакторами зростаючих обсягів різноманітних видів інформації; забезпечити якісне практичне застосування теоретичних знань; допомогти студентам самостійно здобувати нові знання; раціоналізувати працю викладачів та інших учасників навчального процесу.

Отже, авторська модель представлена як загальний алгоритм роботи у

процесі фахової підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

3.3. Аналіз та узагальнення результатів формувального етапу експерименту

Метою формувального етапу експерименту стала перевірка результативності розробленої моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, у ході якої проведено якісний та кількісний аналіз сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

За таких умов *завданнями* формувального етапу експерименту стали:

1. Виділення контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) груп серед студентів відповідних спеціальностей та віднесення до відповідного рівня: творчий, конструктивний, репродуктивний.

2. Попередня діагностика рівня сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у межах професійної підготовки в ЕГ та КГ (діагностувальний етап формувального експерименту).

3. Упровадження моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.

4. Оцінка ефективності розробленої моделі на основі лонгітюдного та порівняльного аналізу компонентів сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

На цьому етапі було застосовано ряд *методів* педагогічного дослідження: педагогічний експеримент; спостереження; бесіда; анкетування; тестування; методи математичної статистики (методика відносних частот О. Смирнова, методика числових рядів В. Вадюшина, \hat{H} -критерію Краскелла-Валліса). Відповідно, проведення формувального етапу дослідження передбачало реалізацію експериментальної роботи, яка включала – *діагностувальний, робочий, підсумковий та узагальнюючий* етапи.

Формувальний етап експериментального дослідження було проведено на основі організації навчання студентів на базі Житомирського державного

університету ім. І. Франка (62 особи), Ужгородського національного університету (61 особа), Запорізького національного університету (60 осіб). Він відбувався за паралельною структурою на основі виділення трьох однорідних об'єктів – експериментальних (93 особи) та контрольних (90 осіб) груп студентів спеціальності напряму підготовки 6.030303. "Видавнича справа та редагування" і 6.020303. "Філологія" (українська мова та література), спеціалізація: "Українська мова та література і редагування освітніх видань", розподіл на які проводився відповідно до специфіки організації навчального процесу в системі підготовки фахівців редакторсько-видавничої галузі (три з них відповідно стали ЕГ, дві – КГ) (див. таб. 3.6).

На етапі *попередньої діагностики* здійснювався розподіл студентів експериментальних та контрольних груп за попередньо визначеними рівнями (творчій, конструктивний, репродуктивний).

Таблиця 3. 6

Поділ вибіркової сукупності на експериментальні та контрольні групи

<i>Назва закладу, роки проведення експерименту</i>	<i>Експериментальні групи</i>			<i>Контрольні групи</i>		
	<i>Спеціальність</i>	<i>Кіль кість осіб</i>	<i>Кількі сть груп</i>	<i>Спеціальність</i>	<i>Кількіс ть осіб</i>	<i>Кількіс ть груп</i>
Житомирський державний університет ім. І. Франка (2013-2014)	6.030303. "Видавнича справа та редагування"	29	1	6.030303. "Видавнича справа та редагування"	29	1
	6.020303. "Філологія" (українська мова та література), спеціалізація: "Українська мова та література і редагування освітніх видань"	33	1	6.020303. "Філологія" (українська мова та література), спеціалізація: "Українська мова та література і редагування освітніх видань"	30	1

Ужгородський національний університет (2013-2014)	6.020303. "Філологія" (українська мова та література), спеціалізація: "Українська мова та література і редагування освітніх видань"	30	1			
Запорізький національний університет (2013-2014)				6.030303. "Видавнича справа та редагування"	31	1
Всього		93	6		90	6
	183					

В експериментальних групах навчальний процес здійснювався на основі розробленої моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки. У контрольних групах навчання проводилося за традиційною методикою.

До діагностичних параметрів, за якими можна зробити висновок стосовно ефективності розробленої моделі підготовки, віднесено попередньо розроблені критерії та показники мотиваційного, змістового та операційного компонентів (див п. 2.3).

Зауважимо, що аналіз результатів формувального етапу експерименту проводили з урахуванням двох наукових стратегій дослідження – *лонгitudної* (дозволив простежити динаміку змін у характеристиках професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки кожного з учасників експериментальних груп до і після формувального експерименту) та *порівняльної* (реалізувався шляхом зіставлення результатів навчальної діяльності експериментальних і контрольних груп). Разом із тим, вимірювання проводилися за методиками, які використовувалися на констатувальному етапі експерименту.

Розглянемо сформованість мотиваційного блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, дослідження якої проводилося

поетапно в процесі фахової підготовки у визначених навчальних закладах. Мотиви аналізувалися відповідно до попередньо-визначених показників у ході підготовки майбутніх редакторів, що дозволило в динаміці простежити їх становлення та розвиток. Зведені результати на початку формульовального етапу експерименту представлені у табл. 3.7. Як уже зазначалося, результати не відображено у таблиці в оцінці компетентних суддів, оскільки вважаємо, що така оцінка в дослідженні мотиваційного компонента не завжди презентує мотиваційну складову відповідного виду діяльності об'єктивно.

Таблиця 3. 7

Кількісні показники сформованості мотиваційного блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань (початок формульовального етапу експерименту, самооцінка)

<i>Причини, що спонукають до здійснення професійної діяльності</i>	<i>Відносні частоти</i>					
	<i>Творчий</i>		<i>Конструктивний</i>		<i>Репродуктивний</i>	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Соціальні мотиви	0,83	0,84	0,8	0,8	0,7	0,69
Особистісно-професійні мотиви	0,87	0,87	0,85	0,84	0,78	0,78

У межах дослідження отримані результати дають можливість визначити структурування чинників, що відображають ставлення респондентів до формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, як до діяльності та її становлення. Результати опитування свідчать, що на початку формульовального етапу експерименту характер спонукальних чинників має однакову спрямованість в ЕГ та КГ. Загалом відносні частоти мотивів майбутніх редакторів у контрольних та експериментальних групах на початку формульовального етапу експерименту мають однаковий характер (табл. 3.7).

У цілому представники всіх груп (творчий, конструктивний, репродуктивний) надають перевагу особистісно-професійним мотивам формування професійної культури, відтак друге місце у оцінці студентів

займають соціальні мотиви. Переважна частина респондентів не усвідомлюють своєї значущості стосовно потреби суспільства підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань, а головне, навчання інтелектуально-розвиненого, успішного, загартованого викликами часу майбутнього редактора дитячих освітніх видань. Тому впровадження авторської моделі передбачало подальший розвиток мотиваційної сфери майбутніх редакторів, спрямований на удосконалення професійної культури.

Разом із тим, зважаючи на специфіку визначених показників конкретних мотивів, зауважимо відмінності між показниками мотивів у ЕГ і КГ на діагностувальному та узагальнюючому етапах експерименту: після проведення експериментальної роботи (впровадження розробленої моделі) результати мотиваційного блоку студентів експериментальних груп суттєво відрізняються від контрольних. Зведені результати формульального етапу експерименту представлено у табл. 3.8, а розгорнуті див. дод. С.

Як зазначалося, на початку формульального етапу експерименту в респондентів конструктивного та репродуктивного рівнів переважали особистісно-професійні мотиви, зумовлені, перш за все, настановами викладачів, тоді як студенти творчого рівня, визначивши також ці мотиви, акцентували увагу на підвищенні свого фахового рівня, зокрема у створенні власного редакторського портрету.

При ранжуванні мотивів на початку формульального етапу експерименту в обох групах студентів домінували особистісно-професійні мотиви: потреба ефективно виконувати професійні обов'язки з метою покращення якості дитячих освітніх видань (ЕГ – 0,89; КГ – 0,89); потреба удосконалювати здібності, пов'язані з виконанням професійних обов'язків (ЕГ – 0,88; КГ – 0,88), потреба у створенні власного редакторського портрету (ЕГ – 0,87; КГ – 0,88), потреба ефективної взаємодії споживачів, редакторів та видавців (ЕГ – 0,86; КГ – 0,86) тощо (див. дод. Т, таб. 3.8.), зумовлені особистісним ставленням до проблеми.

Таблиця 3. 8

**Результати сформованості мотиваційного блоку професійної культури
майбутніх редакторів дитячих освітніх видань (формувальний етап
експерименту)**

Групи мотивів	Відносні частоти											
	Експериментальна група						Контрольна група					
	початок експерименту			завершення експерименту			початок експерименту			завершення експерименту		
	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий
Соціальні	0,73	0,84	0,83	0,82	0,89	0,95	0,73	0,83	0,84	0,77	0,85	0,88
Особистісно- професійні	0,78	0,85	0,87	0,80	0,88	0,92	0,78	0,85	0,87	0,79	0,86	0,90
Середні показники	0,76	0,85	0,85	0,81	0,89	0,94	0,76	0,84	0,86	0,78	0,86	0,89

[Див. розгорнуті результати у дод. Т]

На завершальній стадії формувального етапу експерименту в студентів КГ та ЕГ кількісні показники соціальних мотивів зросли. Однак у КГ, де впроваджувалась авторська модель, інтенсивність зазначеного процесу є більш значною: удосконалювати процес книгодрукування та книгорозповсюдження дитячих освітніх видань на законодавчій основі (початок експерименту – 0,85; завершення експерименту – 0,88), підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань. (0,84 та 0,90 відповідно).

Відзначимо, що у респондентів КГ серед особистісно-професійних мотивів продовжують домінувати: підвищувати загальний та професійний кругозір (початок експерименту – 0,89; завершення експерименту – 0,91); потреба удосконалювати здібності, пов'язані з виконанням професійних обов'язків (початок експерименту – 0,88; завершення експерименту – 0,90), потреба ефективно виконувати професійні обов'язки з метою покращення якості дитячих освітніх видань (відповідно 0,88 та 0,91). За таких умов, показники мотиваційного

блоку майбутніх редакторів КГ відображають усереднений рівень сформованості мотиваційного компонента у процесі традиційної фахової підготовки.

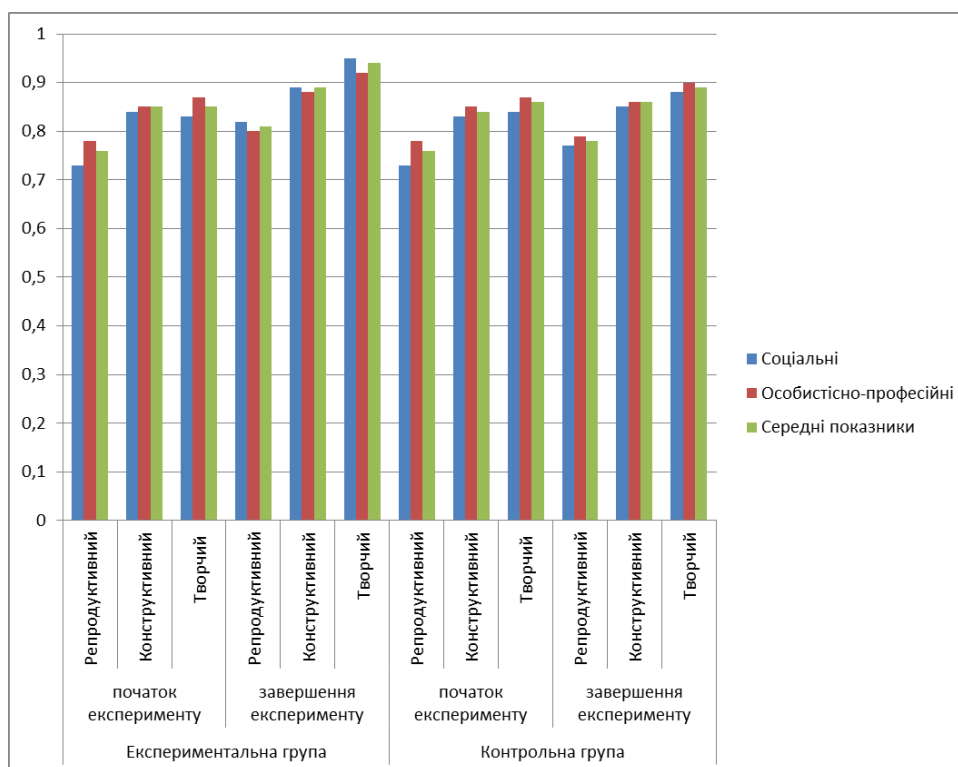

Рис. 3.5. Середні значення показників сформованості мотиваційного блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань за результатами формувального етапу експерименту

На завершальній фазі експерименту в експериментальних групах усіх рівнів студентів провідне місце зайняли особистісно-професійні мотиви, тоді як в контрольних групах репродуктивного рівня, хоч кількісні показники соціальних мотивів підвищили свої значення, однак продовжують домінувати особистісно-професійні.

Найбільші зміни відбулися в пріоритетах мотивів майбутніх редакторів ЕГ. Зазначимо, що у показниках соціальних мотивах значно переважають: потреба підвищувати інтенсивність інформатизації суспільства (початок експерименту – 0,82; завершення експерименту – 0,98); потреба підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань. (початок експерименту – 0,84; завершення експерименту – 0,96); удосконалювати процес книгодрукування та книгорозповсюдження дитячих освітніх видань на законодавчій основі (відповідно 0,83 та 0,90). У групі особистісно-професійних мотивів також

відбуваються певні зміни – студенти ЕГ надають перевагу мотивам, які певним чином впливають на професійну діяльність, з урахуванням особистісних потреб: потреба ефективної взаємодії споживачів, редакторів та видавців (початок експерименту – 0,85; завершення експерименту – 0,93); потреба підвищувати загальний та професійний кругозір (відповідно 0,87 та 0,92); потреба вільного пересування у пошуках робочого місця (відповідно 0,86 та 0,95).

Оцінювання причин, що спонукають до формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, за результатами формувального етапу експерименту свідчить про загальне підвищення всіх показників мотиваційної сфери студентів.

Відповідно до отриманих результатів, можемо констатувати, що введена авторська модель дала можливість змінити мотиваційні пріоритети ЕГ майбутніх редакторів репродуктивного рівня та значно підвищити їх значимість у групах конструктивного й творчого рівнів.

Наступним етапом експериментальної роботи став аналіз сформованості *змістового* блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Респондентам ЕГ та КГ груп на діагностувальному та завершальному етапі формувального експерименту було запропоновано дати відповідь на запитання анкети, аналіз яких представимо нижче. Так, на початку формувального етапу експерименту в студентів ЕГ та КГ діагностовано однаковий рівень розвитку фахових знань, зорієнтованих на формування та розвиток професійної культури: знання основ теорії та практики редагування дитячих освітніх видань, особливостей редагування дитячих освітніх видань та знань, що визначають професійний кругозір.

Аналіз результатів самооцінки технологічних знань респондентами ЕГ та КГ засвідчує про їх однаковий рівень. У зазначеному контексті, знання основи теорії та практики редагування дитячих освітніх видань і особливостей редагування дитячих освітніх видань мають однакові показники (початок експерименту – 0,85; завершення експерименту – 0,93), а знання, що визначають професійний

кругозір – дещо занижений (початок експерименту – 0,85; завершення експерименту – 0,83). Це визначається тим, що респонденти акцент роблять на професійному розвитку, ніж особистісному.

Як показують результати дослідження, найбільшої уваги студенти всіх груп на діагностичному етапі надають прикладним знанням, що безпосередньо пов'язані з особливостями роботи редактора на всіх площинах редакційно-видавничого процесу (ЕГ – 0,87, КГ – 0,86); використанням методів редагування текстів дитячих освітніх видань (ЕГ – 0,85, КГ – 0,86); застосуванням форм, методів, засобів формування професійної редакторської культури (ЕГ – 0,8, КГ – 0,85). У свою чергу, знання рецензування авторського оригіналу (ЕГ – 0,82, КГ – 0,82), аналізу заголовкового комплексу видання (ЕГ – 0,81, КГ – 0,81) отримали найменші кількісні результати (відповідно ЕГ – 0,80 та КГ – 0,80). Це є свідченням відсутності досвіду до використання теоретичного матеріалу у ході реалізації професійних завдань.

Зауважимо, що після впровадження професійно-орієнтованих індивідуальних завдань, у межах розробленого спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань" у ЕГ (КГ працювали за традиційною методикою), не відбулися зміни рангових місць показників усіх груп знань, зорієнтованих на удосконалення професійної культури майбутніх редакторів: знання особливостей редагування дитячих освітніх видань (початок експерименту ЕГ – 0,82; завершення експерименту – 0,89), знання основ теорії та практики редагування дитячих освітніх видань (початок експерименту ЕГ – 0,81; завершення експерименту 0,88), знання, що визначають професійний кругозір (відповідно 0,80; 0,85). Разом із тим, їх кількісні характеристики значно збільшилися (див. дод. У).

За остаточними результатами прикладні знання у студентів ЕГ після впровадження професійно-орієнтованих індивідуальних завдань посідають третє рангове місце. За таких умов можемо зробити висновок на основі аналізу показників змістового компонента у ЕГ і КГ, що впровадження розробленого спецкурсу (професійно-орієнтованих індивідуальних завдань) стали поштовхом

до покращення результатів сформованості змістового компонента професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у ЕГ, на відміну від результатів КГ. Оскільки студенти ЕГ мали можливість систематизувати базові знання, що включали їх реалізацію у межах досліджуваної проблеми.

Таблиця 3. 9

Результати дослідження рівня сформованості змістового блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань на формувальному етапі експерименту в експериментальних і контрольних групах (завершальний етап)

Знання	Відносні частоти											
	Експериментальна група						Контрольна група					
	початок експерименту			завершення експерименту			початок експерименту			завершення експерименту		
	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий	Репродуктивний	Конструктивний	Творчий
Технологічні	0,62	0,70	0,81	0,64	0,75	0,86	0,60	0,74	0,80	0,61	0,71	0,82
Фахові	0,66	0,75	0,86	0,72	0,79	0,89	0,65	0,73	0,84	0,68	0,75	0,86
Прикладні	0,76	0,82	0,87	0,81	0,85	0,92	0,75	0,81	0,85	0,78	0,83	0,88
Середні показники	0,68	0,76	0,85	0,72	0,80	0,89	0,67	0,76	0,83	0,69	0,77	0,85

Відповідно графічне зображення функції для експериментального потоку вищий, ніж графік контрольного. Це є свідченням підвищення ефективності навчання за розробленою моделлю. Збереження рангових місць груп знань змістового компонента професійної культури пояснюється тим, що для редакторів дитячих освітніх видань прикладні знання відіграють знану роль у процесі формування професійної культури.

Для підтвердження отриманих результатів респондентами експериментальної (93 особи) та контрольної (90 особи) груп було запропоновано дати відповіді на тестові завдання, які включали питання, що узагальнювали теоретичний матеріал, орієнтований на формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.

Для їх оцінки була застосована статистична обробка результатів, на основі методики числових рядів В. Вадюшина [214], за якою бали оцінювання розглядають у вигляді рангових величин, а в ході експерименту реєструють кількість правильних та неправильних відповідей.

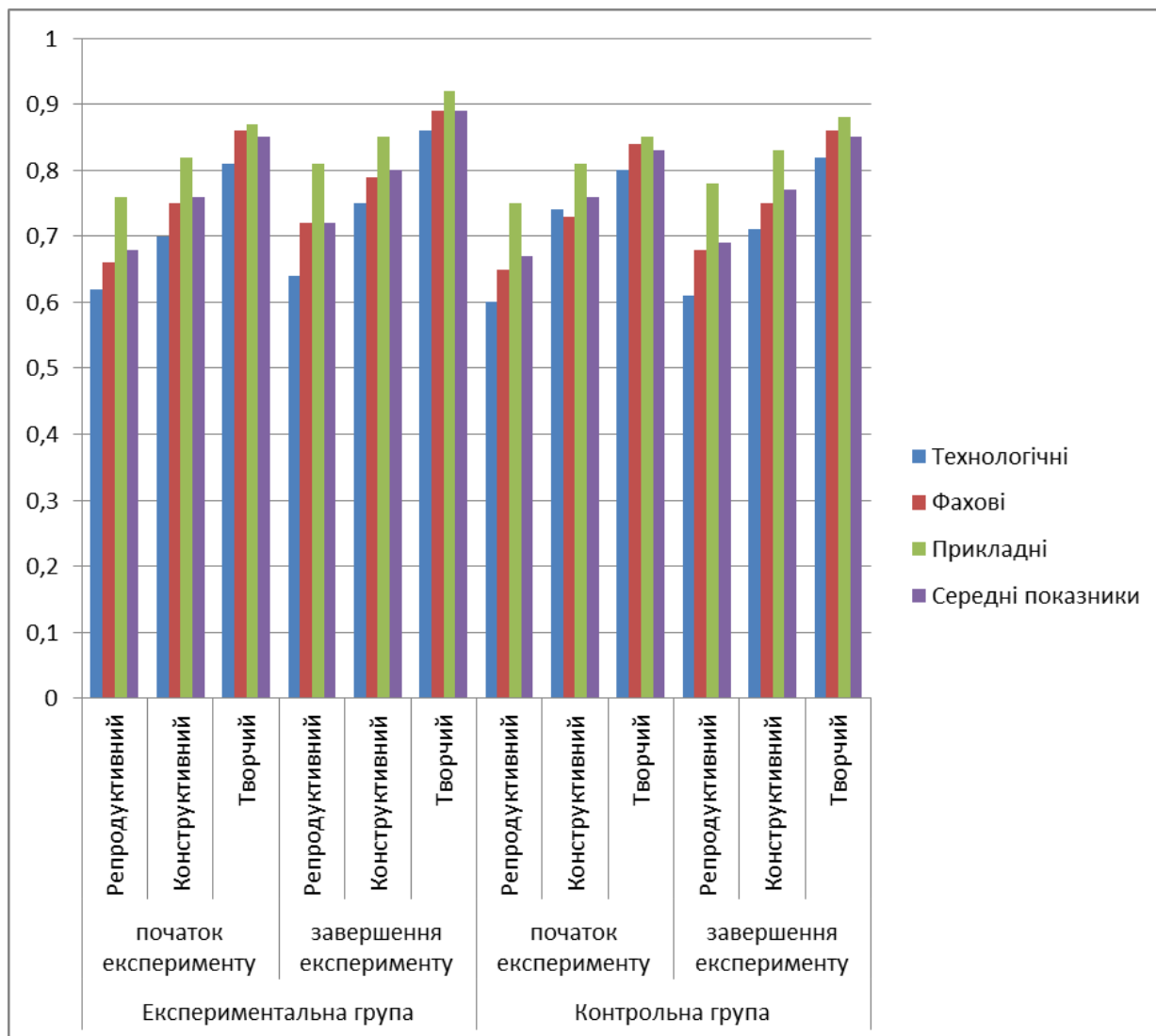

Рис. 3.6. Середні значення показників рівня сформованості змістового компонента професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань на формувальному етапі експерименту (завершальний етап)

У таблиці 3.10 та на рисунку 3.17 наведено результати опитування респондентів експериментальних (93 особи) та контрольних (90 особи) груп. Відповідно графічне зображення функції для експериментального потоку вищий, аніж контрольного. Це є свідченням підвищення ефективності навчання за розробленою моделлю.

Таблиця 3. 10

Рівні сформованості знань контрольних та експериментальних груп на завершальному етапі формувального експерименту

Характеристика рівня сформованості знань контрольних та експериментальних груп																
Питання тесту	Частота вияву правильних відповідей															
Групи	Номер відповідей на тестові питання															
											0	1	2	3	4	5
Контрольні	1	1	2	3	0	5	8	2	5	5	2	1	4	0	2	
Експериментальні	4	3	6	7	9	7	0	3	2	4	2	9	0	6	3	

Представлення результатів експерименту у формі полігона розподілу числа виконаних робіт дозволяє порівнювати результати за кожним із запропонованих питань.

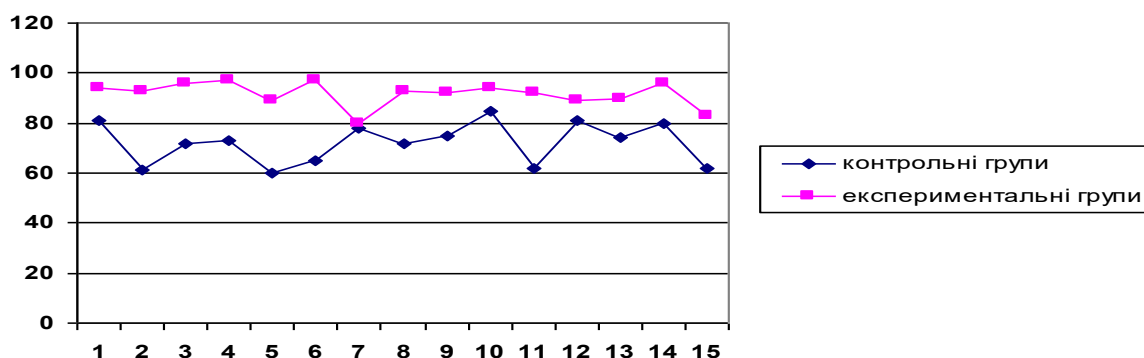

Рис. 3. 7. Полігон розподілу виконання завдань для контрольної та експериментальної груп

Для обґрунтування отриманих результатів проведемо їх статистичне обґрунтування (узагальнені результати експерименту представлені в таблиці 3.11).

Таблиця 3. 11

Узагальнені результати формувального етапу експерименту

Групи	Число респондентів	Загальна кількість питань(N)	Число правильних відповідей(n ₁)	Число неправильних відповідей
Контрольні	29	187	123	63
Експериментальні	32	187	157	30

Вірогідність вияву правильних відповідей (P) у відповідних групах:

$$P_{(k)} = \frac{n_k}{N_k} = \frac{123}{187} = 0.6$$

$$P_e = \frac{n_e}{N_e} = \frac{157}{187} = 0.84$$

Різниця вірогідностей :

$$\alpha = p_e - p_k = 0.18.$$

Середня помилка вірогідності відтворення відповідей:

$$S_{p_k} = \sqrt{\frac{P_k(1-P_k)}{N_k}} = \sqrt{\frac{0.6(1-0.6)}{187}} = 0.008$$

$$S_{p_e} = \sqrt{\frac{P_e(1-P_e)}{N_e}} = \sqrt{\frac{0.84(1-0.84)}{187}} = 0.010$$

Середня помилка різниці вірогідностей:

$$S_d = \sqrt{S_{pe}^2 + S_{pk}^2} = \sqrt{0.010^2 + 0.008^2} = 0.013$$

Нормоване відхилення:

$$t_\alpha = \frac{P_e - P_k}{s_d} = \frac{0.18}{0.013} = 13.8$$

За таблицею Ст'юдента знаходимо, що при числі ступенів свободи $\gamma = N - 1 = 125 - 1 = 124$ отримане значення коефіцієнта $t_\alpha = 13.8$ буде $t_\alpha^* = 2.365$ з вірогідністю 0,01. Тобто результати, отримані в ході експерименту, підтверджуються.

За результатами досліджень багатьох науковців, а також наслідками констатувального етапу експерименту, проведеного нами, суттєвим чинником формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки є наявність у респондентів високорозвинених умінь.

Лонгітюдне дослідження дало можливість простежити динаміку розвитку

	0,64		0,94	0,68	0,84	0,98	0,63	0,77	0,95	0,67	0,80	
Комунікативні	0,65	0,79	0,94	0,73	0,85	0,98	0,65	0,78	0,94	0,69	0,82	0,96
Конструктивні	0,64	0,75	0,95	0,75	0,82	0,99	0,64	0,75	0,95	0,68	0,78	0,96
Середні показники	0,61	0,74	0,90	0,73	0,86	0,99	0,61	0,74	0,90	0,66	0,79	0,93

[Див. розгорнуті результати в дод. Ф]

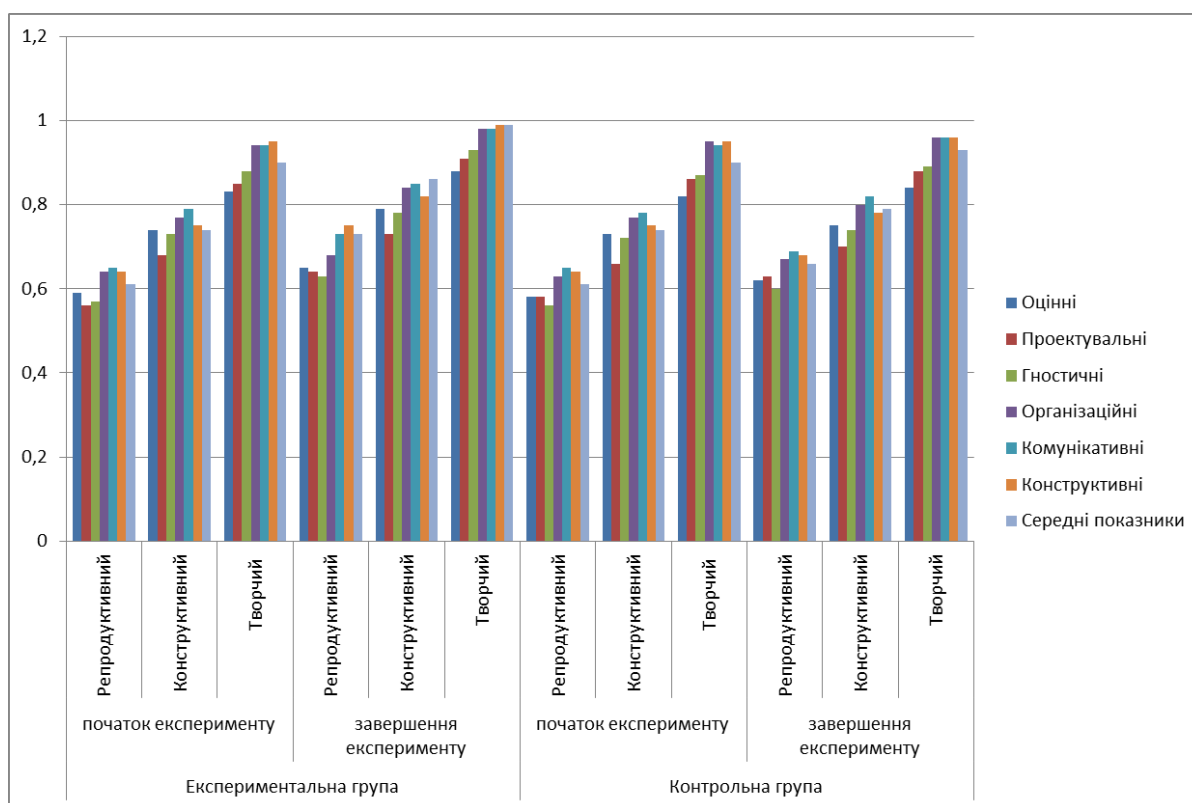

Рис. 3. 8. Динаміки сформованості середніх показників умінь ЕГ та КГ до та після формувального етапу експерименту

Завершальний етап експерименту, спрямований на формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, показав, що значна кількість респондентів ЕГ засвідчили більш високий рівень сформованості всіх груп умінь. Характерним є значне підвищення всіх параметрів, що вимірювалися, та відсутність різких перепадів самооцінки та оцінки всіх груп умінь. Це підтверджується і середньою оцінкою рівня сформованості комплексу умінь – 0,87.

Найбільш розвиненими, за даними результатів оцінювання, виявилися показники умінь студентів у ЕГ, що характеризують конструктивні (на початку

експерименту – 0,77, завершення експерименту – 0,96), комунікативні (на початку експерименту – 0,70, завершення експерименту – 0,94), організаційні (на початку експерименту 0,69, завершення експерименту – 0,89). Низькі рангові оцінки отримали проєктувальні (початок експерименту – 0,65, завершення експерименту 0,90); гностичні (початок експерименту – 0,63, завершення експерименту – 0,92) та оцінні вміння (відповідно – 0,60; 0,87).

Спостерігаємо також і наступну тенденцію: якщо початковий рівень характеризувався значним перевищенням показників самооцінки над оцінкою, то на завершальному етапі вже оцінка перевищує самооцінку. Ця тенденція відзначається у процесі фахової підготовки студентами, які мінімальні професійні цілі, наприклад, отримати диплом за даною спеціальністю.

Однак, у міру набуття певного рівня сформованості професійної культури, відбувається зниження самооцінки респондентів. Цей процес викликаний високою вимогливістю майбутніх редакторів до себе, баченням перспектив у професійному розвитку, узагальненням досвіду провідних фахівців редакторсько-видавничої галузі.

Дані лонгітюдного дослідження самооцінки умінь, спрямованих на формування професійної культури, підтверджено результатами, які отримані при виконанні респондентами індивідуальних завдань практичного характеру – проєктного завдання, яке є обов'язковою складовою підсумкового діагностування і результатом фахової підготовки.

У таблиці 3.13 подано результати оцінювання проєкту за критеріями розробленими на основі аналізу психолого-педагогічної та фахової літератури і пілотажного опитування, проведеного серед студентів спеціальності напряму підготовки 6.030303. "Видавнича справа та редагування" і 6.020303. "Філологія" (українська мова та література), спеціалізація: "Українська мова та література і редагування освітніх видань" Житомирського державного університету ім. І. Франка, Ужгородського національного університету і Запорізького національного університету.

Таблиця 3.13.

Аспекти оцінювання проекту

Аспекти оцінювання	Шкала оцінювання
I. ЗМІСТ ПРОЕКТУ	
<i>1. Вступ</i>	
1.1. Визначення перспективної мети та завдання проекту.	1 2 3 4 5
1.2. Конкретність визначення кінцевого результату.	1 2 3 4 5
<i>2. Теоретична частина</i>	
2.1. Зв'язок завдань проекту з професійним кругозором, практикою і життям.	1 2 3 4 5
2.2. Систематизація професійних знань на основі мети й завдань проекту.	1 2 3 4 5
<i>3. Проектна частина</i>	
3.1. Організація пошукової діяльності щодо оновлення навчальної інформації з проблеми проекту.	1 2 3 4 5
3.2. Застосування міжпредметних зв'язків.	1 2 3 4 5
3.3. Реалізація цілісного аналізу у ході розкриття теми.	1 2 3 4 5
<i>4. Заключення</i>	
4.1. Обґрунтування обраного шляху в ході реалізації проекту.	1 2 3 4 5
II. ЗАХИСТ ПРОЕКТУ	
5. Використання нормативних порад культури спілкування, її вплив на результативність захисту проекту.	1 2 3 4 5
6. Застосування технічної апаратури.	1 2 3 4 5
<i>Усього</i>	50

Подальшою роботою на завершальному етапі формуального експерименту стало визначення результатів оцінювання рівня сформованості комплексу вмінь у респондентів експериментальної та контрольної груп після впровадження розробленої моделі див дод. Ж та контрольних, які працювали за традиційною методикою.

Узагальнені результати сформованості вмінь у майбутніх редакторів (контрольні та експериментальні групи) наведені у табл. 3.14. Отримані

показники корелюють із показниками, отриманими у ході оцінювання умінь респондентів.

Таблиця 3.14

Результати дослідження сформованості умінь майбутніх редакторів у експериментальних і контрольних групах на формувальному етапі експерименту (завершальний етап)

Групи умінь	Контрольні групи				Експериментальні групи			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	О	СО	О	СО	О	СО	О	СО
Конструктивні	0,71	0,78	0,79	0,78	0,71	0,77	0,96	0,97
Комунікативні	0,64	0,72	0,73	0,74	0,64	0,73	0,92	0,90
Організаційні	0,71	0,78	0,83	0,80	0,70	0,78	0,96	0,95
Гостичні	0,74	0,82	0,83	0,82	0,74	0,83	0,98	0,98
Проектувальні	0,62	0,70	0,71	0,70	0,63	0,69	0,91	0,90
Оцінні	0,64	0,72	0,75	0,74	0,64	0,71	0,90	0,89

У процесі формувального етапу експерименту студенти експериментальних груп брали участь в навчальних семінарах, науково-практичних конференціях, тренінгах, майстер класах, книжкових форумах, виставках тощо, які проводились в групах у контексті формування професійної культури, а саме: "Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців" Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю (Хмельницький, 25-26 квітня 2013 р.); "Організаційно-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця" V Міжвузівська науково-практична конференція студентів та молодих учених (Євпаторія, 28-31 травня 2013 р.); "Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку" Всеукраїнська науково-практична конференція (Вінниця, 15-16 травня, 2014 р.); "Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах" Міжнародна науково-практична конференції (Житомир, 22-23 травня 2014 р.). Студенти експериментальних груп Житомирського та Рівненського університетів були активними учасниками фестивалю української дитячої книги "Азбукове Королівство Магів і Янголів" (Київ), Міжнародної книжкової виставки

"Форум видавців у Львові" (Львів), Міжнародного фестивалю "Книжковий Арсенал" (Київ) упродовж 2012-2014 років.

Аналіз результатів дослідження рівня сформованості усіх компонентів професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки свідчить про перевагу відповідних показників експериментальних груп перед контрольними. При цьому враховано, що обидві вибірки до початку експерименту, щодо вмінь, були практично однаковими [192, с. 181-182].

Статистична перевірка значущості відмінностей між усіма респондентами контрольних та експериментальних груп показала позитивний результат при $\alpha = 0,05$.

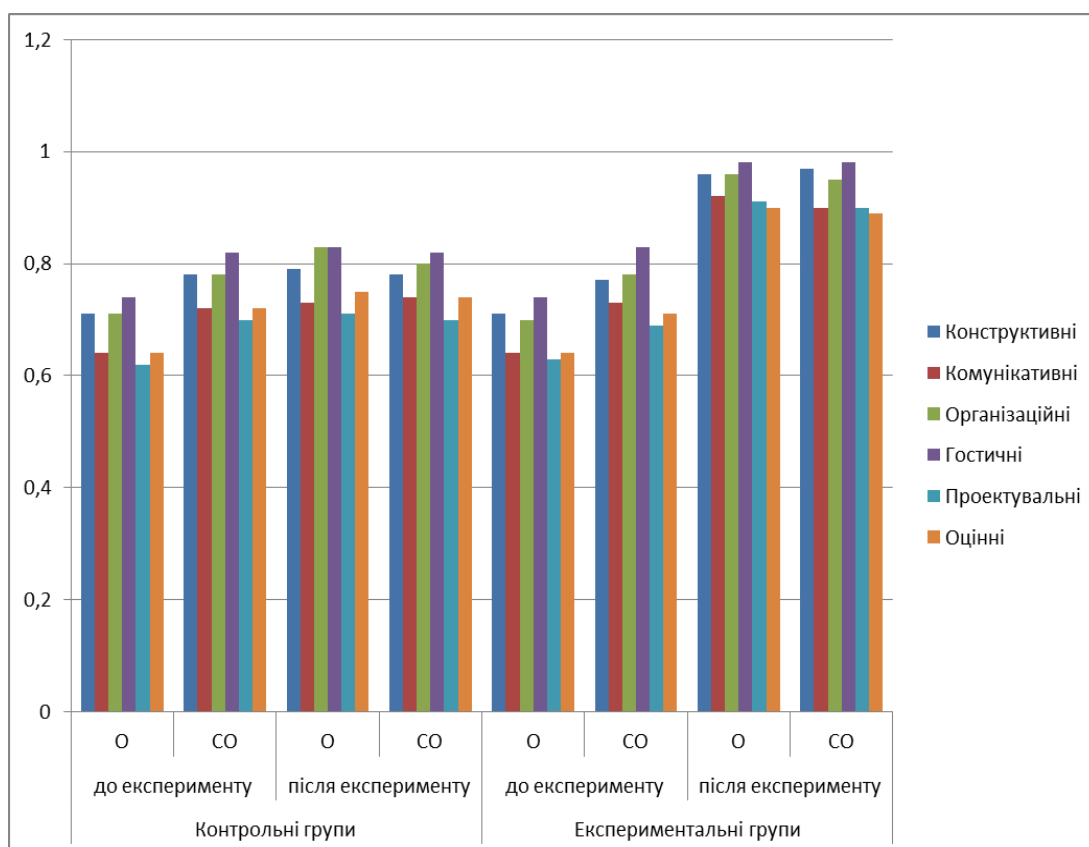

Рис. 3.9. Узагальнені результати відмінностей між усіма респондентами контрольних та експериментальних груп

На завершальному етапі водночас більш чітко окреслилися групи студентів за рівнем сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань (творчий, конструктивний, репродуктивний). Кожен із рівнів сформованості у змістовому компоненті поєднав не лише професійні, але й особистісні характеристики. Набуття фахового досвіду майбутніми редакторами обумовлюється наступними тенденціями. Так, у мотиваційній сфері спостерігається перехід від нестійких уявлень про результативну професійну діяльність до глибокого розуміння спонукальних чинників, які дедалі стають більш диференційованими і набувають сучасної соціальної спрямованості не лише у редакторсько-видавничій галузі.

Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань визначається якісними змінами: від діяльності під керівництвом (вчителя, редакторсько-видавничим підрозділом) до самостійного визначення мети удосконалення професійної культури. Окрім того, спостерігається перехід від поверхневих, неусвідомлених, різноманітних знань, умінь у процесі фахової підготовки до комплексу високорозвинених професійних, методичних, психолого-педагогічних знань та умінь, до гнучкої варіативної системи дій, їх застосування до будь-якої фахової ситуації, узагальнення досвіду провідних редакторів/видавців тощо. Загалом можна визначити, що сформованість професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань за експериментальною системою збільшилася втричі.

За таких умов, результати лонгітюдного та порівняльного аналізу формувального етапу експерименту підтверджують *гіпотезу* про те, що рівень сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань можна суттєво підвищити шляхом упровадження моделі професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, яка забезпечує спеціально-організований вплив на виявлені під час констатувального експерименту професійно-орієнтовані чинники та озброєння майбутніх редакторів комплексом знань, умінь, навичок, які спонукають до

формування й удосконалення професійної культури. Останнє додатково підтверджує головну гіпотезу дослідження.

Висновки до третього розділу

Для виявлення стану сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі проведено констатувальний етап експерименту. За оцінкою компетентних суддів, які визначали рівень сформованості професійної культури майбутніх редакторів, виокремлено три групи: 21 особа – на творчому рівні, 25 осіб – на конструктивному, 23 особи – на репродуктивному.

Результати проведеного аналізу підтвердили недостатній рівень сформованості професійної культури працівників редакторсько-видавничого профілю у контексті впливу на якість дитячих друкованих видань. Обґрунтовано доцільність застосування моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, сформовано експериментальні та контрольні групи, окреслено тривалість й етапи експерименту, здійснено аналіз навчальних програм фахових дисциплін, проведено анкетування серед студентів вищих навчальних закладів редакторсько-видавничої галузі.

На формувальному етапі експериментальної роботи впроваджено авторську модель у фахову підготовку майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, що реалізувалася у три етапи (підготовчий, процесуально-діяльнісний, результативний). В експериментальних групах навчання проводилося відповідно до окреслених етапів упровадження моделі. У контрольних групах зміст і методика навчання залишилися без значних змін із переважаючим використанням традиційних підходів. Так, формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань на *підготовчому* етапі здійснено в межах гуманітарної, соціально-економічної, природничо-наукової, професійної, практичної підготовки. Обґрунтовано організаційно-педагогічні засади впровадження спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх

видань" як змістового ядра фахової підготовки. На *процесуально-діяльнісному* етапі реалізовано мету і завдання розробленого спецкурсу. Практико-орієнтованим підґрунтям його впровадження є застосування відповідних *форм*: теоретичних (різні види лекцій), практичних (лабораторні роботи, семінари, самостійна робота, навчально-виробнича практика) й практико-орієнтованих (тренінг, ток-шоу, буктрейлер, книжкова виставка та ярмарка); *методів*: загально-педагогічних (організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; контролю і самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності), професійно-орієнтованих (метод редакторських асоціацій, професійної саморегуляції, сенкан, портфоліо, редакторське бінго); *засобів* (матеріальних, нематеріальних). Результативність використання педагогічного інструментарію визначено в ході професійно-орієнтованої діяльності над науково-методичним журналом "Редакторська скриня". На *результативному* етапі передбачено використання набутих знань, умінь і навичок у ході проходження виробничої практики з подальшим аналізом її результативності, визначення перспектив саморозвитку у професійній діяльності. Для забезпечення ефективності фахової підготовки майбутніх редакторів дитячих освітніх видань укладено навчальний посібник "Редакторський словник", опубліковано навчальний посібник "Дитячі освітні видання: від поняття до класифікації".

На основі узагальнення результатів формувального етапу експерименту виявлено позитивну динаміку кількісних і якісних змін у структурних компонентах професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Результати експериментальної роботи засвідчили якісні зміни у студентів експериментальних груп порівняно з контрольними: у мотиваційній сфері спостерігається перехід від нестійких уявлень про якість освітніх видань і шляхи підвищення її рівня до глибокого розуміння спонукальних чинників їх розвитку; у когнітивній – від поверхневих знань, отриманих у процесі фахової підготовки, незбалансованого засвоєння відповідного матеріалу до усвідомлення комплексу

теоретико-професійних і практико-орієнтованих знань із проекцією на дитячу аудиторію; в операційній – до гнучкої варіативної системи дій, здатності їх застосування у будь-якій фаховій ситуації з урахуванням досвіду провідних редакторів тощо.

Ефективність упровадження авторської моделі підтверджено позитивною динамікою сформованості кожного з компонентів та рядом якісних змін: від діяльності під керівництвом викладача до самостійного визначення мети вдосконалення професійної культури. Крім того, спостерігається перехід від традиційного, репродуктивного засвоєння знань, умінь у процесі фахової підготовки до розширення комплексу професійних знань та вмінь, їх застосування у будь-якій фаховій ситуації, усвідомлення традиційного і творчого підходів у редакторській діяльності та аналізу досвіду провідних редакторів у межах досліджуваного явища.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

На основі обґрунтування теоретичних засад та узагальнення результатів дослідження проблеми формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки зроблено такі висновки:

1. Аналіз сучасної теорії і практики фахової підготовки редакторів та вивчення стану актуалізованої проблеми свідчить про значний інтерес науковців до проблеми формування професійної культури редакторів дитячих освітніх видань, що визначено потребами сучасного книжкового ринку в якісній продукції. Досліджено історію становлення та розвитку дитячих освітніх видань на основі аналізу фахової літератури й представлено авторську періодизацію, яка включає періоди: I – зародження процесу книготворення (загальні світові ознаки – X ст. – кін. XIII ст.); II – появи книгодрукування (розвиток світських і релігійних видань – XIV ст. – XVII ст.); III – становлення та розвитку дитячих видань у контексті урізноманітнення їх типології, тематики, жанрів – XVIII ст.–XIX ст.); IV – розширення спектру дитячих видань на книжковому ринку (XX ст. – XXI ст.).

Проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід книжкових заходів як соціокультурного феномену популяризації дитячої книги. Урахування особливостей прогностичної діяльності редакторів, у зазначеному контексті, дозволяє налагоджувати контакти між суб'єктами книжкового ринку, сприяє підвищенню якості підготовки й поліграфічного виконання книги, продукує якісно новий рівень представлення книги на українському й міжнародному ринку, допомагає пропагувати культуру читання серед дітей і дорослих. Зазначене забезпечує зростання популярності автора, видавця, виявляє літературно-обдарованих дітей та молодь, сприяє формуванню професійної культури редакторів та розширює інформаційний простір держави. Доведено необхідність

підвищення якості дитячих видань з урахуванням сучасних умов книжкового ринку.

2. Базовим методологічним підґрунтям вивчення проблеми формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки визначено діалектику як науково-філософський метод пояснення та опису найбільш загальних законів розвитку природи, суспільства та людської свідомості. На загальнонауковому рівні у межах дослідження використано ряд підходів, з позиції яких найбільшою мірою представлено проблемність і концептуальне обґрунтування досліджуваного феномену, екстраполяцію системи ідей визначеного наукового напрямку на предмет дослідження: системний, особистісний, діяльнісний підходи. Конкретний рівень методології дослідження представлено культурологічним, інформаційним, професіографічним, аксіологічним і герменевтичним підходами, що визначають особливості конструювання досліджуваного явища.

Новизна актуалізованої проблеми зумовила необхідність упровадження сучасної теорії вивчення комунікаційних процесів, яка у науковому обігу отримала назву "теорія грамотності" (дотримання правил орфографії та пунктуації у письмовому висловлюванні, відповідна реалізація різноманітних жанрів в усному й письмовому висловлюванні, достатнє володіння фаховими знаннями тощо).

На основі теоретичного аналізу визначено й сформульовано базові категорії дослідження: "дитячі освітні видання", "редакторська діяльність", "професійна культура редакторів дитячих освітніх видань". У результаті, поняття "професійна культура майбутніх редакторів дитячих освітніх видань" тлумачиться як інтегральна характеристика професійного розвитку фахівця, що ґрунтується на засвоєнні та використанні цілісної системи професійних знань, умінь і навичок та зумовлює необхідність підвищення якості книжкової продукції для дітей.

3. Науково обґрунтовано та експериментально перевірено структуру професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань, яка складається із таких компонентів: професійно-когнітивний (актуалізує мотиви

щодо удосконалення дитячих освітніх видань, оволодіння фаховими знаннями, уміннями, розвиток професійної самоосвіти); особистісно-смысловий (характеризує доцільність переосмислення фахівцем "картини світу"); креативно-діяльнісний (визначає шляхи створення редакторського "полігону спроб" креативної самореалізації майбутніх фахівців); культурно-етичний (забезпечує поєднання процесів сприймання та впровадження в практику норм поведінки з реципієнтами (читачами, слухачами, глядачами), формування культури спілкування, накопичення професійного досвіду) компонентами). Доведено, що взаємозв'язок усіх компонентів визначає ефективність формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань в умовах підвищення якості друкованої продукції.

4. В основу розробки критеріїв та показників досліджуваного явища покладено врахування структури професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Вони є об'єктивними і поєднують найбільш суттєві ознаки досліджуваного явища, охоплюють його типові сторони, включають несуттєві характеристики та складають у результаті цілісну картину щодо досліджуваного явища. Визначено критерії (мотиваційний, змістовий, операційний) та показники сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань. Виокремлено рівні (репродуктивний, конструктивний, творчий) сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Обґрунтовано доцільність формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, яке у межах дослідження розглядається як спеціально організоване поетапне навчання, що забезпечує поєднання нормативної та творчої складових редакторської діяльності з урахуванням особливостей конструкції книжкової продукції для дітей.

5. Здійснено апробацію авторської моделі, що включає: цільовий (відображає соціальне замовлення, мету, завдання підготовки); змістовий (включає теоретичну та практичну підготовку студентів, яка відбувається у ході вивчення навчальних курсів і складається з ряду блоків – гуманітарного, соціально-економічного;

природничо-наукового; професійного, практичного та змістового ядра – спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань"); операційний (охоплює систему форм, методів і засобів формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань); результативний (включає контроль, самоконтроль, оцінку та самооцінку сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань) блоки. Її реалізацію здійснено у три етапи (підготовчий, процесуально-діяльнісний, результативний), що передбачало рух від збагачення фахових дисциплін спеціальними знаннями та впровадження спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань" як змістового ядра фахової підготовки студентів відповідного профілю з урахуванням завдань підвищення їх професійної культури.

Ефективність та доцільність використання авторської моделі доведено експериментально за допомогою методів математичної статистики, про що свідчить підвищення результатів сформованості професійної культури в експериментальних групах.

Представлена робота не претендує на вичерпне вирішення всіх аспектів досліджуваної проблеми. Отримані результати свідчать про необхідність подальшого поглибленого теоретично-практичного вивчення змісту формування професійної культури редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки, професійно-орієнтованої розробки і впровадження форм, методів і засобів підготовки фахівців відповідного профілю, розробки методичних рекомендацій забезпечення процесу формування професійної культури у ході вивчення фахових дисциплін студентами редакторсько-видавничого профілю з використанням інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования : для пед. спец. высш. учеб. заведений / Абдуллина О. А. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Аграновский В. А. Беседы о журналистике : [учеб.] / В. А. Аграновский. – М. : Вагриус, 1999. – 415 с.
3. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 10 : Т–Ф. – 840 с.
4. Акопов А. И. Методика типологического исследования периодических изданий (на примере специальных журналов) / А. И. Акопов. – Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1995. – 106 с.
5. Альтхауз Д. Цвет-форма-количество: Опыт работы по развитию познавательных способностей детей дошкольного возраста / пер. под ред. В. В. Юртайкина. – М. : Просвещение, 1984. – 64 с., ил.
6. Антонова С., Васильев В., Жарков И. и др. Редакторская подготовка зданий. – М. : Изд. МГУП, 2002. – 468 с.
7. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування : [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : ЖДПУ, 2003. – 208 с.
8. Антонова С. Г., Васильев В. И., Жарков И. А. Редакторская подготовка изданий: [учеб.] [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook082/01>.

9. Арутюнов С. А. Этнографическая наука и культурная динамика // Исследования по общей этнографии / С. А. Арутюнов. – Минск : Изд-во БГУ, 1983. – С. 31–34.
10. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Арутюнова Н.Д. – М.: Языки русской культуры, 1998. – с. 437.
11. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе и его закономерные основы и методы : [учеб.-метод. пособ.] / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 368 с.
12. Афонін О. Проблеми, що хвилюють українських видавців і книгорозповсюджувачів // Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 10 – С. 3–5.
13. Афоризми та крилаті вислови про книгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://biblio.lib.kherson.ua/aphorisms-and-famous.htm>.
14. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований : дидактический аспект / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 192 с.
15. Багачкина Н. А. Учет индивидуальных стилей обучения студентов как основа успешной адаптации при организации учебной деятельности // Вопросы биологии, экологии и методики обучения : [сб. науч. ст.]. Вып. 3. – Саратов : Изд-ство Сарат. пед. ин-та, 2000. – С. 108–110.
16. Батищев Г. С. Противоречие как категория диалектической логики / Г. С. Батищев. – М. : Просвещение, 1992. – 446 с.
17. Батышев С. Я. Реформа профессиональной школы (опыт, поиск, задачи, пути реализации). – М. : Высшая школа, 1987. – 343 с.
18. Безродняя Г. В. Формирование профессионально-нравственной культуры будущего врача : дис ... канд. пед. наук. / Г. В. Безродняя. – М., 1990. – 204 с.
19. Беляев В. И. Современные подходы в историко-педагогических исследованиях [Текст] / В. И. Беляев // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 19–23.
20. Бердяев Н. А. Философия неравенства : письма к недругам по социальной философии. Письмо 13-е. О культуре / Русское зарубежье : из истории социальной и правовой мысли / Н. А. Бердяев. – СПб., 1991. – 268 с.

21. Бережнова Е. В. Функции педагогической теории в формировании методологической культуры педагога / Е. В. Бережнова. – Открытая школа. – Алматы, 2013. – № 8. – С. 12–15.
22. Берцфаи Л. Ф. Исследование особенностей рефлексивного контроля / Л. Ф. Берцфаи, В. Г. Романенко // Новые исследования в психологии. – 1981. – № 2. – С. 112–115.
23. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
24. Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов / В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур. – Москва : Высш. шк., 1989. – 141 с.
25. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – 280 с.
26. Библер В. С. Мышление как творчество (Введение в логику мыслительного диалога) / В. С. Библер. – М. : Политиздат, 1975. – 399 с.
27. Бичок А. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.04 / А. В. Бичок. – Тернопіль, 2010. – 20 с.
28. Блощинський І. Г. Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки курсантів у навчальному процесі / І. Г. Блощинський // Наукові записки. – Вінниця : ВАТ Віноблдрукарня, 2001. – Вип. 4. – С. 74–76.
29. Блюменау Д. І. Информация и информационный сервис / Д. І. Блюменау. – М. : Наука, 1989. – 192 с.
30. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посіб. – К. : МАУП, 1998. – 232 с.
31. Большая Советская Энциклопедия. – 2-е изд., Т. 36. – М., 1955. – 426 с.
32. Брайчевский М. Літопис Аскольда. – К. : Український центр духовної культури, 2001. – 132 с.

33. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса / Ю. В. Бромлей. – М. : Наука, 1983. – 148 с.
34. Брушлинский А. В. Субъект : мышление, учение, воображение. – М., 1996. – 392 с.
35. Бугайова Т. І. Формування культури економічного мислення майбутніх географів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. І. Бугайова. – Ялта, 2011. – 22 с.
36. Буктрейлер – сучасна форма реклами книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://biblio.lib.kherson.ua/buktreyleyler.htm>.
37. Бурдонос Л. Еволюція і сучасний стан видання літератури для дітей та юнацтва в Україні періоду незалежності / Людмила Бурдонос // Вісник Книжкової палати. – 1999. – № 12. – С. 8–10.
38. В Києві пройде фестиваль молодих видавців та редакторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kyiv.comments.ua/news/2011/05/05/083033.html>.
39. Вакарчук І. Вища освіта України – європейський вимір : стан, проблеми, перспективи / І. Вакарчук // Освіта України. – 2008. – № 23. – С. 2–4.
40. Валуєнко Б. В. Архітектура книги / Б. В. Валуєнко. – К. : Мистецтво, 1976. – 212 с.
41. Васянович Г. П. Педагогічна етика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/11150312/etika_ta_estetika/zagalni_zasadi_pedagogich_noyi_etiki#861.
42. Вачкова С. Н. Технология использования книжки-игрушки при обучении чтению / С. Н. Вачкова // Начальная школа. – 2005. – № 2. – С. 16–20.
43. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2005. – 1332 с.
44. Вернигора Н. М. До проблеми дискурсу текстів для дитячого сприйняття / Н. М. Вернигора // Наукові записки Інституту журналістики : [наук. зб.] / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Т. 55. – С. 116–119.

45. Вернигора Н. М. Проблематика та функціональне призначення перших книжкових видань для дітей на теренах України / Н. М. Вернигора // Наукові записки Інституту журналістики : [наук. зб.] / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2012. – Т. 47. – Квіт.–черв. – 192 с.

46. Вернигора Н. М. Проблеми термінології в книговидаванні для дітей / Н. М. Вернигора // Наукові записки Інституту журналістики : [наук. зб.] / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – Т. 52. – С. 68–71.

47. Вернигора Н. М. Українські дослідники періодики та книговидавання для дітей / Н. М. Вернигора // Українське журналістичознавство. – 2013. – Вип. 14. – С. 80–86.

48. Видавнича справа та редагування в Україні : постаті і джерела (XIX – перша тр. XX ст.): [навч. посіб.]. / за ред. Н. Зелінської. – Львів : Світ, 2003. – 612 с.

49. Видащенко М. Б., Ісаєвич Я. Д., Мацюк О. Я. Місцями Івана Федорова на Україні: [путівник]. – Львів : Каменяр, 1982. – 123 с., іл.

50. Виленский М. Я. Физическая культура в гуманитарном образовательном пространстве вуза / М. Я. Виленский // Физическая культура : воспитание, образование, тренировка. – 1999. – № 4. – С. 27–32.

51. Висоцька Л. Є. Формування професійної культури майбутніх фахівців кулінарного профілю у вищих професійних училищах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Є. Висоцька. – К., 2011. – 20 с.

52. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : [підруч. за модульно-рейтинг. сист. навч.] / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 384 с.

53. Вознюк О. В. Нова постнекласична парадигма мистецької освіти / О. В. Вознюк // Актуальні питання мистецької педагогіки. - 2016. - Вип. 5. - С. 8-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmp_2016_5_4

54. Волкова В. В. Формування професійної спрямованості студентів-менеджерів на початковому етапі навчання (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В. В. Волкова. – Луганськ, 2000. – 22 с.

55. Грибкова О. В. Теория и практика формирования профессиональной культуры педагога-музыканта : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / О. В. Грибкова. – М., 2010. – 40 с.

56. Групова робота студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/13870502/pedagogika/grupova_robota_studentiv.

57. Губарець В. В. Преса і книга діаспори. З історії видавничої діяльності українського зарубіжжя. – К. : Університет «Україна», 2008. – 266 с.

58. Гулиева С. А. Педагогические формы и технологии формирования профессионально-педагогической культуры студентов – будущих учителей начальных классов : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / С. А. Гулиева. – М., РГБ, 2002. – 17 с.

59. Гутенна В. І. Я. Франко – дитячий письменник : теоретик і практик : дис. ... канд. філол. наук : 10. 01. 01 / В. І. Гутенна. – Луганськ, 2001. – 203 с.

60. Давидченко Т. С. Структурно-функціональні особливості преси для дітей періоду незалежності України : автореф. дис.. ... канд. наук: 27.00.01 / Т. С. Давидченко. – К., 2009. – 20 с.

61. Давидченко Т. Структурно-функціональні особливості преси для дітей періоду незалежності України / Т. Давидченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net>.

62. Давидченко Т. Типологічна класифікація дитячих періодичних видань в Україні / Т. Давидченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2316>].

63. Давыдов В. В. Особенности реализации содержательного обобщения в обучении // Хрестоматия по психологии. – М. : Просвещение, 1987. – С. 401–408.

64. Данильчук Л. О. Формування професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. О. Данильчук. – Житомир, 2007. – 20 с.

65. Данильчук Л. О. Вивчення проблеми формування професійного іміджу майбутніх фахівців крізь призму комунікативних аспектів // Науковий вісник

Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2006. – № 2. – С. 102–107.

66. Делор Ж. Образование : необходимая утопия / Ж. Делор // Образование : сокровище : доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО / [под ред. В. С. Ивницкого]. – М.–Paris : UNESCO, 1997. – 297 с.

67. День української писемності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gua.convdoks.org/docs/205/index-272.html>.

68. Дзвінок з минулого : вірші, оповідання, казки, байки, загадки, приповідки : для мол. та серед. шк. в. / упоряд., заг. ред., післям. та приміт. В. І. Лучука. – К. : Веселка, 1991. – 303 с.

69. Дзюбишина-Мельник Н. Художній стиль і мова творів для дітей // Культура слова. – К., 1992. – Вип. 42. – С. 85–90.

70. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Мова дитячої літератури // Українська мова : [енциклопедія]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 347–348.

71. Дидактичні вимоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psi-help.com/storya-pedagogki/29-pedagogchna-dyalnst-ta-teorya-komenskogo/176-didaktichn-vimogi.html>.

72. Для філателістів : конкурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrposhta.ua/ogolosheno-konkurs-dityachogo-malyunku-moye-majbutnye>.

73. Дмитренко К. Українська книга як вияв народної дипломатії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebiblioteka.ru/browse/doc/24535567>.

74. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : [монографія] / В. В. Докучаєва. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 304 с.

75. Доорн П. Еще раз о методологии. Старое и прекрасное : «мыльная опера» о непонимании между историками и моделями / П. Доорн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kleio.asu.ru/aik/bullet/19/30.shtml>.

76. Дорошенко В. Hello, Міжнародний книжковий фестиваль // Редакторська скриня : [наук.-метод. журнал] / за заг. ред. Н. М. Миколаєнко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 28–29.

77. Дружилов С. А. Психологические проблемы формирования профессионализма и профессиональной культуры специалиста / С. А. Дружилов. – Новокузнецк : ИПК, 2000. – 127 с.

78. ДСТУ 29.6-2002. Видання для дітей. Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги. – К. : Держстандарт України, 2002. – С. 18.

79. ДСТУ 3017 : 2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 2016. – 38 с.

80. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі : типологія та технологія розв'язання : [навч. посібн. для студ. вищих навч. закл.] / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 270 с.

81. Дубасенюк О. А., Антонова О. Є. Методика викладання педагогіки : [навч. посіб.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 492 с.

82. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід : [монографія] / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 11–18.

83. Енциклопедія освіти / Акад. пед.наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

84. Евтух Н. Б. Развитие образования и педагогической мысли в Украине (конец XVIII – первая половина XIX века) : дис. на соискание ученой степени доктора педагогических наук, специальность 13.00.01. / Н. Б. Евтух. – К., 1996.

85. Єфімов О. Спогад з поглядом в майбутнє. Дитяча література – вчора, сьогодні, завтра / О. Єфімов // Літературна Україна. – 1991. – 9 травня.

86. Жарков И. А. Ведущая роль редактора, слагаемые его деятельности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook077/01/part-004.htm>.

87. Жигірь В. І., Чернега О. А. Професійна педагогіка : [навч. посіб.]. / за ред. М. В. Вачевського. – К. : ТОВ «Кондор», 2012. – 336 с.

88. Жирун О. А. До проблеми професійного становлення майбутніх редакторів // Теоретичні та прикладні проблеми психології і педагогіки. – 2004. – № 1. – С. 79–84.

89. Жук З. Вражає жанрове одноманіття : про дитячу літературу українських авторів / Зоя Жук // Книжковий клуб плюс. – 2006. – № 7–8. – С. 27–29.

90. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – М. : Академия, 2001. – 208 с.

91. Закович М. М. Культурологія : українська та зарубіжна культура : [навч. посіб.] – К. : Знання, 2007. – 246 с.

92. Закон України «Про видавничу справу» (1997) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80>.

93. Закон України «Про вищу освіту» : науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Вид-во ПП «СДМ студіо», 2002. – 326 с.

94. Законі України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

95. Здоровега В.Й. Теорія та методика журналістської творчості [підручник]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.

96. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования. – М. : Флинта, 2003. – 125 с.

97. Зеер Э. Ф. Психология профессий : [уч. пособ. для студ. вузов]. – М. : Академический проект, 2005. – 336 с.

98. Зелінська Н. Сучасний видавець-редактор : українська та британська моделі підготовки / Н. Зелінська, Е. Огар // Видавнича галузь і кадри : досягнення, проблеми, перспективи : [наук.-практ. зб.] / упоряд. Е. Огар. – Львів, 2002. – С. 35–43.

99. Зелінська Н. Сучасний редактор : проблеми професійного вишколу / Н. Зелінська, Е. Огар, Ю. Фінклер [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=218>.

100. Зовнішня історія української мови. «Молода Україна» – назва українських журналів і часописів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravopys.vlada.kiev.ua//mova/drukar/Dovidn/Moloda_ukraina.htm.

101. Зозуляк Р. В. Виховання моральних рис молодших школярів Галичини засобами української дитячої літератури (1900–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Р. В. Зозуляк. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с.

102. Зязюн І. А. Філософські засади освіти : освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії / педагогічна майстерність у закладах професійної освіти : [монографія] / І. А. Зязюн. – К. : ІПООДА ПН України, 2008. – 500 с.

103. Игнатов В. Г. Профессиональная культура и профессионализм государственной службы : контекст истории и современности : [учеб. пособ.] / В. Г. Игнатов, В. К. Белолипецкий. – Ростов-на-Дону : Изд. центр «МарТ», 2000. – 253 с.

104. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя [Текст] / И. Ф. Исаев. – 2-е изд., испр. – М. : Академия, 2004. – 208 с.

105. Иванов Д. Проблеми формування професійної культури українського журналіста в умовах сучасного медіа простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1336>.

106. Івшина Л. Марійка Підгірянкa : Для Вкраїни вірно жиймо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://incognita.day.kiev.ua/marijka-pidgiryanka.htm>.

107. III виставка «Книжкові контракти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2012/11/09/iii-vystavka-knyzhkovi-kontrakty>

108. Ісаєвич Я. Літературна спадщина Івана Федорова. – Львів, 1989. – 107 с.

109. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови : дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.04 / С. А. Ісаєнко. – К., 2009. – 227 с.

110. Історія педагогіки. Тема 8. Виховання, школа і педагогічна думка Київської Русі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/2260/85/>.

111. Камишанова Н. Як зацікавити учня книгою // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 2. – С. 64.
112. Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : [навч.-метод. посібн.]. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.
113. Карпенко В. Основи редакторської майстерності. Теорія, методика, практика: [підручник]. – К. : Університет «Україна», 2007. – 431 с.
114. Картина мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vvpnews.ru/referat35.htm>.
115. Картина світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua-referat.com/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83_6.
116. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література. – К. : Вища школа, 1988. – 176 с.
117. Кіт Н. О. Психологізм як передумова реалізації цільового призначення журналу для дошкільників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1362>.
118. Кіт Н. Український журнал для дошкільника : психологічні підстави та основні принципи розробки концепції видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1064>.
119. Клименюк А. В. Методология и методика педагогического исследования. Постановка цели и задач исследования : [учеб. пособ.] / А. В. Клименюк, А. А. Калита, Э. Л. Бережная. – К. : ГП ППО «Укрвузполиграф», 1988. – 97 с.
120. Климов Е. А. Психология профессионала. – М. : Ин-т практ. психологии, 1996. – 400 с.
121. Климова К. Я. Основы культуры і техніка мовлення : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / К. Я. Климова. – 2-ге вид., випр. й доп. – К. : Ліра, 2007. – 240 с.

122. Климова К. Я. Формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів в умовах говірок Житомирщини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / К. Я. Климова. – К., 2000. – 200 арк. – Бібліогр. : арк. 158–174.

123. Книжковий Арсенал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://artarsenal.in.ua/event85.html>.

124. Книжкові ярмарки-виставки як головний інструмент реклами книги в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vdakk/2010_2/15.pdf.

125. Коли ще звірі говорили. Збірка Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://petryk.com.ua/ua/articles/331.html>.

126. Коломінський Н. Л. Соціально-психологічні проблеми підготовки фахівців до професійної діяльності / Н. Л. Коломінський // Наука і освіта. – 2004. – № 3. – С. 14–16.

127. Колосова Е. Когда появилась и о чем писала «Пионерская правда»? // Школа жизни. – 19 мая 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-5781/>.

128. Концепція Кабінету Міністрів України «Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної книговидавничої продукції та читання на 2013–2017 роки» (2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=246250616&cat_id=24427642

129. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. – К. : Україна, 2003. – 384 с.

130. Корнєєва Г. Друкована українська книга та преса для дітей у Галичині (кін. ХІХ – І пол. ХХ ст.) / Г. Корнєєва // Бібл. вісн. – 1999. – № 2. – С. 25–28.

131. Короткова Г. В., Сухомлинова Л. В., Сухомлинова М. В. Модель формування професійно-культурної компетентності майбутнього спеціаліста // Ученые записки РГСУ, 2009. – № 7. – С. 43–47.

132. Костенко В. А. Формування професійної компетентності молодшого начальницького складу кримінально-виконавчих установ : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. А. Костенко. – Хмельницький, 2008. – 20 с.

133. Котенко Е. Н. Аудиовизуальная поддержка студентов при решении профессионально-педагогических задач : на примере педагогических дисциплин : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Е. Н. Котенко. – Омск, 2003. – 186 с.

134. Кочегарова О. В. Дитячі видання в медіапросторі України // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальная коммуникация». Том 21 . – 2008. – № 1. – С. 61–64.

135. Кочетов Г. М. Механизм процесса профессионализации / Г. М. Кочетов. – Томск, 1975. – 235 с.

136. Кравець О. Є. Технологія проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 246 с.

137. Кремень В. Г. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : [підручник] / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – 528 с.

138. Круль Л. Сучасна українська періодика для дітей: стан, тенденції, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://urccyl.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=18%3A2011-10-22-20-51-30&catid=14%3A2011-09-19-05-21-10&Itemid=11&lang=uk.

139. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста. – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.

140. Кудрявцев Т. В. Психология профессионального обучения и воспитания / Т. В. Кудрявцев. – М. : МЭИ, 1985. – 108 с.

141. Кузьмина Н. В. Акмеологическая концепция развития профессиональной компетентности в вузе : [монография] / Н. В. Кузьмина, В. Н. Софьина. – СПб. : Изд. НУ «Центр стратегических исследований», 2012. – 200 с.

142. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Луганск : Изд. ЛГУ, 1980. – 123 с.

143. Культура Древнего Востока. Тема 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dilovod.com.ua/load/elektronna_biblioteka/shevnjuk_o_1_kulturologija/1-1-0-19.

144. Кулюткин Ю. Н. Личностные факторы развития познавательной активности учащихся в процессе обучения / Ю. Н. Кулюткин // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 41–44.

145. Курлянд З. Н. та ін. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. / за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

146. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Академия, 1980. – 198 с.

147. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : в 2 т. Т. 1. – М. : Педагогика, 1983. – 392 с.

148. Лешко У. О. Відродження «Дзвіночка» – журналу українських дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?Act=article&article=1457>.

149. Лихачев Д. С. Культура как целостная среда / Д. С. Лихачев // Новый мир. – 1994. – № 8. – С. 3–8.

150. Літературна премія «Великий Їжак» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F_%C2%AB%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%87%D0%B6%D0%B0%D0%BA%C2%BB.

151. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : Академія, 2007. – Т. 1. – 608 с.

152. Лубчак В. Якими мають бути видання для дітей до 4-х років та чому їх важко знайти в українських книгарнях // газета «День». – 2013. – № 152 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/zamali-dlya-knizhki>.

153. Магницький Л. Ф. «Арифметика» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sheba.spb.ru/shkola/arifmetika-magn1703-1914.htm>.

154. Мачуліна І. І. Особистісно-професійні якості майбутнього фахівця в контексті постмодернізаційних трансформацій // Соціальні технології. – 2010. – № 45. – С. 222–228.

155. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін. ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.

156. Микитин Т. Книжкові виставки і ярмарки в Україні у системі пропагування книги та читання // Поліграфія і видавнича справа. – 2011. – № 2. – С. 59–64.

157. Микко Перкийо. Карта исследования грамотности // Обучение на протяжении всей жизни в Европе, 2014. – С. 12–14.

158. Миколаєнко Н. Н. Детские образовательные издания : становление и развитие / Н. Н. Миколаєнко // Веснік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта : наук. практ. часопіс. – 2016. – № 6 (84). – С. 125–130.

159. Миколаєнко Н. Н. Формирование профессиональной культуры будущих редакторов : от понятия к исследованию особенностей / Н. Н. Миколаєнко // Образование и эпоха (актуальная научная парадигма) : [монография] / [С. И. Беловицкая, В. А. Далингер, Е. И. Дворникова и др.] ; под общей ред. проф. В. Я. Нагавичене. – Воронеж, 2014. – Кн. 4. – С. 128–138.

160. Миколаєнко Н. М. «Професійна культура» : аналіз наукових досліджень / Н. М. Миколаєнко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2014. – № 32. – С. 120–123.

161. Миколаєнко Н. М. Акмеологічний підхід до формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань / Н. М. Миколаєнко // Проблеми освіти : зб. наук. пр. – Житомир–Київ, 2015. – Вип. 84. – С. 240–242.

162. Миколаєнко Н. М. Виставки та ярмарки як основні форми реалізації книжкових заходів : до проблеми формування професійної культури майбутніх

редакторів дитячих освітніх видань / Н. М. Миколаєнко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 5. – С. 149–152.

163. Миколаєнко Н. М. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування професійної культури майбутніх редакторів / Н. М. Миколаєнко // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 25–26 квітня 2013 р.) / ред. колегія : д. психол. н., проф. Є. М. Потапчик (голов. ред.), к. психол. н., доц. О. В. Кулешова, к. психол. н., доц. Л. О. Подкоритова та ін. / М-во освіти та науки, молоді та спорту України, Хмельницький нац. ун-т, каф. практи. психол. та педагог. – Хмельницький, 2013. – С. 160–162.

164. Миколаєнко Н. М. Деякі аспекти формування професійної культури майбутніх редакторів / Н. М. Миколаєнко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2013. – Дод. 1 до вип. 31, Т. VIII (50). – С. 284–290.

165. Миколаєнко Н. М. Дитячі освітні видання : експлікація до проблеми формування професійної культури майбутніх редакторів / Н. М. Миколаєнко // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. – 2014. – № 3. – С. 211–220.

166. Миколаєнко Н. М. До питання етичної культури у процесі фахової підготовки редакторів дитячих видань / Н. М. Миколаєнко // Матеріали Междунар. научно-практ. конф. «Возрождение духовности в современном мире : взаимодействие церкви и образования» (Харьков, 26–27 апреля 2012 г.). – Харьков, 2012. – С. 221–223.

167. Миколаєнко Н. М. До питання формування професійної культури майбутніх редакторів / Н. М. Миколаєнко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – Вип. 5 (71). – С. 48–51.

168. Миколаєнко Н. М. Компетентнісні профілі майбутнього редактора / Н. М. Миколаєнко // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. / за ред.

В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Квіт.-черв. – Т. 55. – С. 133–137.

169. Миколаєнко Н. М. Компетентнісні профілі майбутнього редактора / Н. М. Миколаєнко // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. / за ред. В. В. Різуна; КНУ імені Тараса Шевченка. – 2014. – Квіт.-черв. – Т. 55. – С. 133–137.

170. Миколаєнко Н. М. Компоненти формування професійної культури майбутніх редакторів / Н. М. Миколаєнко // Аспект : науч. журнал : материалы междунар. научн.-практ. конф. «Воздействия социальной среды на воспитания и формирования личности : классические и инновационные подходы к изучению проблематики» (Донецк, 20–21 декабря 2012 г.). – Донецк, 2012. – № 13. – С. 55–57.

171. Миколаєнко Н. М. Модель формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки : змістовий компонент / Н. М. Миколаєнко // Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Гуманітарний всесвіт : люди, ідеї, події» (Львів, 18–19 вересня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=9495>.

172. Миколаєнко Н. М. Освітні видання : до проблеми видавничої і мовної культури / Н. М. Миколаєнко // Сучасний підручник : вимоги та перспективи : зб. наук. праць молодих дослідників / за заг. ред. Ю. В. Березюк. – Житомир, 2012. – С. 45–49.

173. Миколаєнко Н. М. Освітні видання: до проблеми видавничої і мовної культури / Н. М. Миколаєнко // Сучасний підручник: вимоги та перспективи : зб. наук. праць молодих дослідників / за заг. ред. Ю. В. Березюк. – Житомир, 2012. – С. 45-49.

174. Миколаєнко Н. М. Освітньо-виховне підґрунтя у формуванні професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань / Н. М. Миколаєнко // Формування професійної майстерності майбутніх фахівців в

умовах освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу : матер. XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 17–18 листопада 2016 р.) / за ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир, 2016. – С. 395–401.

175. Миколаєнко Н. М. Полікультурний аспект дитячих освітніх видань / Н. М. Миколаєнко // Проблеми освіти : зб. наук. пр. – Вінниця–Київ, 2015. – Вип. 82. – С. 169–171.

176. Миколаєнко Н. М. Презентація моделі формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки / Н. М. Миколаєнко // Креативна педагогіка : [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва «Полісся». – Житомир, 2016. – Вип. 11. – С. 109–114.

177. Миколаєнко Н. М. Просвітницькі видання А. С. Макаренка / Н. М. Миколаєнко // Інноваційність ідей А. С. Макаренка в педагогіці ХХІ століття : [монографія] / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – С. 58–63.

178. Миколаєнко Н. М. Професійна культура редактора : основна характеристика / Н. М. Миколаєнко // Наука і вища освіта : матеріали ХХ Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених : у 3 т. – Запоріжжя, 2012. – Т. 3. – С. 83–84.

179. Миколаєнко Н. М. Професійна культура у контексті наукових досліджень / Н. М. Миколаєнко // Рівень ефективності та необхідність впливу педагогічних та психологічних наук на розвиток сучасного суспільства : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. – Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2013. – С. 67–72.

180. Миколаєнко Н. М. Роль дитячих освітніх видань у процесі виховання та розвитку особистості / Н. М. Миколаєнко // Матеріали V Міжвуз. наук.-практ. конф. студентів та молодих учених «Організаційно-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця» (Ялта, Євпаторійський інститут соціальних наук республіканського вищого навчального закладу «Кримський

гуманітарний університет», 28–31 травня 2013 р.). – Євпаторія, 2013. – С. 202–203.

181. Миколаєнко Н. М. Роль професійної культури у формуванні особистості майбутніх редакторів / Н. М. Миколаєнко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Становлення особистості професіонала : перспективи і розвиток», (Одеса, 24–25 лютого 2012 р.). – Одеса, 2012. – С. 64–65.

182. Миколаєнко Н. М. Сутнісна характеристика поняття «професійна культура» / Н. М. Миколаєнко // Естетичне виховання дітей та молоді : теорія, практика, перспективи розвитку : зб. наук. пр. / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир, 2012. – С. 539–544.

183. Миколаєнко Н. М. Сутність дефініції "професійна культура" / Н. М. Миколаєнко // Аспект: научн. журнал: материалы IV Междунар. научн.-практ. конф. ["Психология и педагогика в системе современного научного знания"], (Донецк, 5-7 октября 2013 г.) – Донецк, 2013. – № 17 (Т. 2). – С. 91-94.

184. Миколаєнко Н. М. Формування професійної культури майбутніх редакторів / Н. М. Миколаєнко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал Запорізького класичного університету. Серія «Соціальні комунікації». – 2013. – № 3–4. – С. 149–153.

185. Миколаєнко Н. М. Формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань як наукова проблема / Н. М. Миколаєнко // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 15–16 лютого 2013 р.). – Одеса, 2013. – С. 274–278.

186. Миколаєнко Н. М. Дитячі освітні видання : від поняття до класифікації : [навч. посібн.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 86 с.

187. Михайлин І. Л. Історія української журналістики. Період становлення : від журналістики в Україні до української журналістики : [підручник для вищої школи]. Вид. 3-тє, доп. і поліпш. – Харків : Прапор, 2005. – 320 с.

188. Москаленко А. Теорія журналістики : [навч. посіб.] / А. Москаленко. – К. : «Ексоб», 2002. – 334 с.

189. Мотков О. И. Психологическая культура личности. – М., 2001. – 176 с.
190. Нагорна О. М. Ретроспективний аналіз становлення і розвитку дитячої періодичної преси в Україні (з кінця ХІХ ст. до 1991 року) / О. М. Нагорна // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія «Лінгвістика і літературознавство» : [міжвуз. зб. наук. ст.]. – 2009. – Вип. ХХ. – С. 382–393.
191. Напередодні Дня знань у Києві відкрилась книжкова виставка-ярмарок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newsradio.com.ua/photoalbum/120412060/>.
192. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ, интерпретация данных : [учебн. пособ.] [4-е изд., стереотип.] / А. Д. Наследов. – СПб. : Речь, 2012. – 392.
193. Немировский Е. Л. Большая книга о книге : справочно-энциклопедическое издание. – М. : Время, 2010. – 1088 с. : ил.
194. Новий словник української мови : у 3 т. – Т. 3 : П–Я. Вид. 2-ге, випр. / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : «Аконін», 2007. – 2784 с.
195. Новый энциклопедический словарь. – М. : РИПОЛ классик, 2004. – 1456 с. : ил.
196. Овчинников В. С. Історія книги : еволюція книжної структури : навч. посібн. – Львів : Світ, 2005. – 420 с.
197. Огар Е. І. Новітня українська дитяча книга : соціокультурний, комунікативний та видавничий виміри : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунік. : 27.00.05 / Е. І. Огар. – 2013. – 32 с.
198. Огар Е. І. Дитяча книга : проблеми видавничої підготовки. – Львів: АзАрт, 2002. – 160 с.
199. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / упор. М. С. Тимошик. – Київ : Либідь, 1994. – 422 с.
200. Осадча О. В. Доля української книги від її народження до сьогодення // Поліграфія і видавнича справа. – 2008. – № 1. – С. 22–26.
201. Основи культурології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bestreferat.ru/referat-207506.html>.

202. Основні чинні кодекси і закони України / уклад. Ю. П. Єлісєнко. – К. : Махаон, 2003. – 976 с.

203. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії : до проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу // Слово і Час. – 2004. – № 12. – С. 20–26.

204. Папуша О. Наратив дитячої літератури : специфіка художнього дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / О. Папуша. – Тернопіль, 2004. – 19 с.

205. Париж відкриває для себе українську книгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=111436&cat_id=109884.

206. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории / Б. Д. Парыгин. – М.: Мысль, 1971. – 351 с.

207. Педагогика профессионального образования : [учеб. пособ.] / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков и др. ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Академия, 2004. – 368 с.

208. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / М. М. Фіцула. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 456 с.

209. Педагогічна майстерність : підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид. допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.

210. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка. – 2001. – 604 с.

211. Педагогічні погляди і освітня діяльність Христини Данилівни Алчевської [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pmu.in.ua/virtual-exhibitions/%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D0%B8-%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD/>.

212. Передирій В. А. Становлення української періодики для дітей : (на матеріалах журналу «Дзвінок», 1890–1914 рр.) // 3б. праць Науково-дослідного центру періодики / НАН України ; НДЦ періодики ; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 1996. – Вип. 3/4. – С. 117–125.

213. Перші словники [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/190/7005.html>.

214. Пилип'юк-Диркавець Л. Саме дитячий журнал сформував покоління, що боролось в ОУН і УПА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2179871-lesa-pilipukdirkavec-golovnij-redaktor-zurnalu-dzvinocok.html>.

215. Підгірянка Марійка. Розповім вам казку, байку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://abetka.ukrlife.org/m_p.htm.

216. Підкова І. З., Шуст Р. М. Довідник з історії України : в 3 т. Т. 3. – К. : Генеза, 1995. – 435 с.

217. Планшети змінять процес навчання у вищій освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://time-ua.com/novini/osvita/5177-plansheti-zmnyat-proces-navchannya-u-vishy-osvt>.

218. Побідаш І. Професія редактора : термінологічний, творчий та функціональний аспекти / І. Побідаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/zhurnalistyka/articles/The_profession_of_an_editor_terminological_creative_and_functional_aspects_14931.pdf.

219. Погорілий О. І. Культурологія : [навч. посіб.]. – К. : Академія, 2003. – 186 с.

220. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : [навч. посіб. для магістр. і аспір.]. – К. : ТОВ «Філ-студія», 2006. – 324 с.

221. Положення про організацію самостійної роботи студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khnu.km.ua/root/dept/nmv/res/5.pdf>.

222. Популяризація української книги за кордоном – один із напрямків роботи Держкомтелерадіо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244739910&cat_id=2442772.

Присяжнюк С. Психологізм дитячих оповідань В. Винниченка (принципи і засоби зображення характерів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / С. Присяжнюк. – Кіровоград, 2006. – 20 с.

223. Програма XVI Київського міжнародного книжкового ярмарку «МЕДВІН : Книжкова коляда – 2012» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.medvin.kiev.ua/index.php/add/491----2012>.

224. Проектирование системы формирования профессиональной культуры инженера средствами физического воспитания : [монография] / Н. В. Молоткова, В. А. Гриднев, А. Н. Груздев. – Тамбов: Изд-во ГОУ ВПО ТГТУ, 2010. – 144 с.

225. Редакторська скриня : [наук.-метод. журнал] // за заг. ред. Н. М. Миколаєнко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 36 с.

226. Редакторська скриня : [наук.-метод. журнал] // за заг. ред. Н. М. Миколаєнко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 40 с.

227. Редакторська скриня : [наук.-метод. журнал] // за заг. ред. Н. М. Миколаєнко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 44 с.

228. Редакторський словник : [навч. посіб.] / уклад. Н. М. Миколаєнко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 72 с.

229. Резервы интенсификации учебно-воспитательного процесса педвуза : [межвуз. сб. науч. трудов]. – Кострома : КГПИ, 1990. – 136 с.

230. Результати дослідження перекладів на українську мову, опублікованих у період 1992–2012 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bookplatform.org/images/activities/50/transintoukr1.pdf>.

231. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці : [навч. посіб.] / В. В. Рибалка. – Одеса, 2009. – 575 с.

232. Різун В. В. Літературне редагування : [підручник]. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.

233. Розвиток української лексикографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.convdocs.org/docs/index-4145.html?page=3>.

234. Розин В. М. Философия образования : предмет, концепции, основные темы и направления изучения // Философия образования для XXI века. – М., 1992. – С. 44–49.

235. Русова Софія : творча педагогічна спадщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14300>.

236. Сабатовская И. С. Проблема профессиональной культуры в современной отечественной социологической литературе / И. С. Сабатовская // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – 2002. – Т. 9. – С. 206–214.

237. Сава В. Основи техніки творення книги : навч. посіб. – Львів : Каменяр, 2000. – 136 с.: табл., рис.

238. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління: [монографія] / Л. О. Савенкова. – К.: КНЕУ, 2005. – 212 с.

239. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : [підручн. для студ. педагог. фак-тів]. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.

240. Сарбей В. Г. Історія України (XIX – поч. XX ст.). – К. : Генеза, 1995. – 224 с.

241. Саух П. Ю. Філософія : [навч. посіб.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.

242. Селевко Г. К. Технологии развивающегося обучения / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 192 с.

243. Сенченко М. Шлях української книги в контексті світового книговидання // Вісник Книжкової палати. – 2007. – № 2 – С. 3–9.

244. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище : методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики) : [монографія] / Катерина Серажим. – К., 2010. – 352 с.

245. Серажим К. С. Текстознавство : [підручник] / Катерина Серажим. – К., 2008. – 527 с.

246. Сидорчук Н. Г. Інструктивно-методичні матеріали до курсу педагогіка : [метод. посібн.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 168 с.

247. Сидорчук Н. Г. Модель системи професійно-педагогічної підготовки студентів університетів у контексті вимог єдиного освітнього простору // Професійно-педагогічна освіта : сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : [монографія] / Авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 51–68.

248. Сидорчук Н. Г. Про співвідношення між поняттями самоосвіта та самостійна робота // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. Гоголя. – 2002. – № 4. – Ч. 2. – С. 139–141.

249. Сидорчук Н. Г. Професійно-педагогічна підготовка студентів університетів у контексті єдиного європейського освітнього простору : історико-педагогічний аспект : [монографія] / Н. Г. Сидорчук / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 608.

250. Ситникова Ю. В. Формування професійної культури майбутніх менеджерів на гендерних засадах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. В. Ситникова. – К., 2013. – 20 с.

251. Словник журналіста : терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород : ВАТ «Видавництво Закарпаття», 2007. – 224 с.

252. Словник іншомовних слів / уклад. Л. І. Нечволод. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768 с.

253. Словник української мови (1907–1919) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://r2u.org.ua/data/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20\(1907-1909\).pdf](http://r2u.org.ua/data/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20(1907-1909).pdf).

254. Современный философский словарь / под общ. ред. д. ф. н., проф. В. Е. Кемерова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Академ. проект, 2004. – 894 с.

255. Сокол І. Українська експозиція на Франкфуртському книжковому ярмарку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebiblioteka.ru/browse/doc/23057589>.

256. Соколова Г. Н. Труд и профессиональная культура / Г. Н. Соколова. – Минск, Изд. БГУ, 1980. – 142 с.

257. СОУ 22.2-02477019-07:2012 «Поліграфія. Підручники і навчальні посібники для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Загальні технічні вимоги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chytomo.com/standards/sou-222-02477019-072007-pidruchnyky-i-navchalni-posibnyky-dlya-serednikh-zahalnoosvitnikh-navchalnykh-zakladiv>.

258. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. П. Спіріна. – Житомир, 2009. – 19 с.

259. Стадник О. В. Навчальна книга Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (видання та функціонування) // Поліграфія і видавнича справа. Науково-технічний зб. / за ред. Л. Степанюк. – Львів : Українська академія друкарства. – 1998. – № 34. – С. 244–251.

260. Стаднійчук Р. Дитяча література : від реалій до ідеалу / Р. Стаднійчук // Слово і час. – 1994. – № 9–10. – С. 41–44.

261. Стрельчук Л. Виховання у професійній освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/86.pdf>.

262. Сучасний словник іншомовних слів / [уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Вид-во «Довіра», 2006. – 788 с.

263. Талызина Н. Ф. Теоретические основы разработки модели специалиста / Н. Ф. Талызина. – М. : Знание, 1986. – 108 с.

264. Тархан Л. З. Теоретические и методические основы формирования дидактической компетентности будущих инженеров-педагогов : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Л. З. Тархан. – 2008. – 436 с.

265. Теория культурной грамотности Э. Хирша. Необходимым условием эффективной межкультурной коммуникации является достаточный уровень культурной грамотности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://studopedia.net/13_133642_teoriya-kulturnoy-gramotnosti-e-hirsha.html.

266. Теремко В. Видавництво-XXI : виклики і стратегії : монографія / Василь Теремко. – К. : Академвидав, 2012. – 322 с.
267. Теремко В. Філософсько-економічні виміри буттєвості книги / В. Теремко // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 9. – С. 9–11.
268. Тимошик М. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://chitalka.net.ua/textbooks/1/p_5881.html.
269. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця : [практ. посіб.]. – 2-ге вид., стереотипне. – К. : Наукова культура і наука, 2006. – 560 с.
270. Тимошик М. С. Непорозуміння чи свідоме нищення державотворчої спеціальності? Або що стоїть за спробою вилучення спеціальності «Видавнича справа та редагування» з переліку бакалаврських та магістерських програм / М. С. Тимошик // Друкарство. – 2005. – № 6. – С. 9–14.
271. Тимошик М. С. Історія видавничої справи : [підручник]. – 2-ге вид., випр. – К. : Наша культура і наука, 2007. – 496 с.
272. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.
273. У Києві відбувся дитячий книжковий ярмарок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vsiknygy.net.ua/news/5819/>.
274. Указ Президента «Про відзначення 1000-річчя літописання та книжкової справи в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1375/97>.
275. Указ Президента «Про День працівників видавництв, поліграфії і книгорозповсюдження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/563/99>.
276. Указ Президента «Про Державну премію України в галузі освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929/2010>.
277. Указ Президента «Про деякі питання державної підтримки книговидавничої справи». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/816/98>. – Дата доступу :

278. Указ Президента «Про проведення в Україні у 2007 році Року української книги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1088/2006>.

279. Указ Президента України «Про державну програму розвитку національного книговидавництва і преси» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/158/95>.

280. Указ Президента України «Про додаткові заходи державної підтримки книговидавництва і розповсюдження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1217/2000>.

281. Українська бібліотечна асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ula.org.ua/index.php?id=single&tx_ttnews%5Btt_news%5D=233&cHash=bdd7816463f9fc758f1453f3e16edace.

282. Українська книга : шлях до читача вдома й за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebiblioteka.ru/browse/doc/>.

283. Українська та зарубіжна культура : [навч. посіб.]. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін. ; за ред. М. М. Заковича. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 218 с.

284. Український педагогічний словник / за заг. ред. С. Гончаренко. – К. : «Либідь», 1997. – 376 с.

285. Український формат. Ростимо українця. Журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://format.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=67>.

286. Українські видавці привезли премію з книжкового ярмарку в Болоньї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vsiknygy.net.ua/news/zakordonni-povnyu/26823/>.

287. Феллер М. Д. Эффективность сообщения и литературный аспект редактирования. – Львов : Вища школа, 1987.

288. Фіцула М. М. Педагогіка: Нвч. посіб. Вид. 2-ге, випр., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.

289. Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т. / Іван Франко. – К., 1986. – Т. 45. – С. 187–203.

290. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – 4-е междун. Издание. – СПб. : Изд-во Питер, 2000. – 512 с.

291. Хомич Л. О. Зміст загальнокультурного розвитку особистості майбутнього педагога // Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога : [монографія] / Л. О. Хомич, Л. Ю. Султанова, Т. О. Шахрай. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – С. 118–159.

292. Хомич Л. О. Компоненти змісту загальнокультурного розвитку майбутнього педагога // Освіта для сучасності : Edukacja dla wspolczesnosci : [зб. наук. пр.] : у 2 т. / МОН України, НАПН України, НПУ імені М. П. Драгоманова, Комітет педагогічних наук Польської академії наук, Наукове товариство «Польща–Україна», ІООД НАПН України, Асоц. ректорів пед. ун-тів Європи ; редкол. : В. Г. Кремень (голова), В. П. Андрущенко, Н. Г. Ничкало, Ф. Шльосек (заст. голови) та ін. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Т. 1. – С. 472–481.

293. Хомич Л. О. Культурологічний підхід – методологічна основа професійного розвитку майбутнього вчителя // Освітній україноцентризм Георгія Філіпчука : зб. наук. пр. / [редкол. Н. Ничкало (голова) та ін. ; упоряд. : Н. Ничкало, О. Боровик] ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К. : Богданова А. М., 2016. – С. 298–304.

294. Хомич Л. О. Пріоритет загальнолюдських цінностей у професійній підготовці майбутнього вчителя. Edukacja zawodowa i ustawiczna / Redakcja naukowa Nella Nyczkało, Adam Solak. – Warszawa : Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Gerzeczorskiej, 2016. – Р. 139–148.

295. Хрестоматія з дисципліни «Дитяча література» / уклад. О. А. Росінська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kafukrfil.ucoz.ru/load/elektronni_pidruchniki/ditjacha_literatura/khrestomatija_z_disciplini_quot_ditjacha_literatura_quot/9-1-0-23.

296. Художній простір у «Повісті минулих літ» / П. В. Білоус // Слово і час. – 2013. – № 1. – С. 63–69.

297. Черепанов В. С. Экспертная оценка в педагогических исследованиях / В. С. Черепанов. – М. : Педагогіка, 1989. – 152 с.
298. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності : [навч. посіб.]. – Вид. 3-є, перероблене / Д. В. Чернілевський, М. І. Томчук, О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, В. І. Захарченко, О. В. Вознюк, Н. З. Сіранчук / за заг. ред. Д. В. Чернілевського. – Вінниця : Ніланд-ЛТД, 2012. – 364 с.
299. Чернова Ю. К. Профессиональная культура и формирование её составляющих в процессе обучения : [монография] / Ю. К. Чернова. – Тольятти: Изд-во Тольят. политехн. ин-та, 2000. – 230 с.
300. Честертон Г. Тайны отца Брауна : рассказы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.e-reading-lib.org/book.php?book=93576>.
301. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування : [навч. посіб.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вікар, 2008. – 224 с.
302. Шевнюк О. Л. Культурологія : [навч. посіб.]. – К. : Знання-Прес, 2004. – 218 с.
303. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.–Л. : Наука, 1966. – 301 с.
304. Щербак Ф. Н. Профессионально-нравственная культура труда / Ф. Н. Щербак. – М. : Знание, 1995. – 128 с.
305. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / Под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПО, 1999. – Т.2. – 440 с.
306. Юргина Н. Мировоззрение и картина мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.psy-help.ru/news/art-193.html>.
307. Ягунов В. В. Педагогіка [навч. посібн.]. / В. В. Ягунов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
308. Ягунов В. В. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема / В. В. Ягунов // Неперервна професійна освіта : теорія і практика : [наук.-метод. журнал]. – МДГУ, 2003. – Вип. 1. – С. 28–37.

309. Яценко С. Л. Особистісно орієнтоване навчання : теоретичний та прикладний аспекти // Проблеми освіти : наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – Вип. 85. – С. 231–237.

310. Яцуник Е. Сохраним книгу как памятник истории и культуры / Е. И. Яцуник // Мир библиографии. – 2000. – № 1. – С. 14–18.

311. 22 українські видавництва були представлені на XXIV Московській міжнародній книжковій виставці-ярмарку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.yurist-online.com/news/kmu/15535/>.

312. Blommert J. Glassroots Literacy. Writing, Identity and Voice in Central Africa. – London : Routledge, 2014. – 246 p.

313. Derricourt R. An Author's Guide to Scholarly Publishing. – Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1996. – 233 p.

314. Kerlen D. The Publisher : Tutor of the Information Society // Communication Research and Media Science in Europe. – Berlin; New York, 2003. – P. 171–185.

315. Lankshear C., Knobel M. New Literacies : Everyday Practices and Classroom Learning. – Maidenhead : Open University Press, 2006. – 64 p.

316. O'Connor M. How to Copyedit Scientific Books & Journals. – Philadelphia : ISI Press, 1993. – 150 p.

317. Phipps Ronald. What's the Difference? A review of Contemporary Research on the Effectiveness of Distance Learning in Higher Education / Phipps Ronald. – April, 2000. – 42 p.

318. Rekhedal Torstein. Support Services in E-Learning – an E-evaluation Study of Students' Needs and Satisfaction / Rekhedal Torstein, Qvist-Eriksen Svein // European Journal of Open and Distance Learning, 2004. – P. 26–39.

319. Rychen D. C. Key Competencies for Successful Lifeexpect and Well-Functioning Society / D. C. Rychen et al. – OECD : Hogrefe and Huber, 2003. – 224 p.

320. Spencer L. M. Competence at work : models for superior performance / L. M. Spencer, S. M. Spencer. – New York [etc.] : John Wiley & Sons. – 1993. – 345 p.

321. Stevick W. Humanism in Language Teaching. A Critical Perspective / W. Stevick. – Oxford University Press, 1990. – 144 p.

322. Stracke E. A road to understanding : A qualitative study into why learners drop out of a blended language learning (BLL) environment // ReCALL. – 2010. № 19. – P. 57–78.

323. Torrance E. P. The nature of creativity as manifest in its. Testing / E. P. Torrance / [The nature of creativity. R. J. Sternberg (ed.)]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1988. – P. 43–75.

ДОДАТКИ

Додаток А

*Характеристику історичних пам'яток, які стали поштовхом до розвитку
книгодрукування в Україні*

1. *"Кам'яна Могила"* – колекція написів на кам'яних плитах у великих печерах і гротах, вік написання текстів на яких датується VII-III тис. до н. е. Таких печер і гротів виявлено понад 60, а в них – близько 150 текстів, написаних піктографічним письмом. За свідченням учених, йдеться про відкриття святилища-архіву першої у світі держави Аратти, яка була створена в цьому регіоні близько 6200 р. до н. е. Нині "Кам'яна Могила" – Національний історико-археологічний заповідник, світова пам'ятка давньої культури в Україні поблизу Мелітополя смт. Мирне у Запорізькій області.

2. *"Велесова книга"* – збірник молитов, легенд, оповідань про давню слов'янську історію, у якому описано події, що охоплюють період приблизно від VII ст. до н. е. до кінця IX ст. н. е. Усі відомості про історію тексту до моменту публікації досліджував емігрант, автор творів зі сло'янського фольклору Юрій Миролюбов. Згідно з його твердженнями, "Велесова книга" була знайдена у 1919 році полковником Добровольчої армії Алі Ізенбеком у розгромленій поміщицькій садибі у селі Великий Бурлук на Харківщині. Текст книги був вишкрябаний шилом чи випалений на березових (за іншими даними дубових) дощечках розміром 38 на 22 см, товщиною до 1 см, покритих лаком чи маслом та нанизаними на ремінець. У 1925 році Ізенбек оселився у Брюсселі, де познайомився з Юрієм Миролюбовим. У 1954-1959 рр. частина «Велесової книги» була опублікована у журналі "Жар-птиця" у Сан-Франциско. Редактор журналу А. Куренков отримав тексти книги від Ю. Миролюбова. Після цього дослідженням "Велесової книги" почав займатись М. Скрипник, вивчаючи копії переписаних Миролюбовим текстів. У Канаді в 70-х роках XX ст. він опублікував тексти "Велесової книги". Саме видання М. Скрипника вважається найбільш повним і точним.

3. Одна із перших писемних пам'яток зародження Київської Русі є *"Літопис Аскольда"*. У другій половині XX ст. його опублікував і науково прокоментував відомий український історик М. Брайчевський. "Літопис Аскольда" є писемною пам'яткою про часи правління київського князя Аскольда (860–882).

Сучасний видатний учений-українознавець П. Кононенко, який у багатьох своїх працях досліджував епоху Київської Русі взагалі та «Літопис Аскольда» зокрема, вважає: "А роль "Велесової книги" та "Літопису Аскольда" якраз і полягає у прямому зверненні прапрапращурів до нашої етнонаціональної свідомості й гідності. Обидва твори відображають події другої половини першого тисячоліття нашої ери, віддзеркалюючи й їхню передісторію в причинах і наслідках..."

Джерело: Тимошик М. С. Історія видавничої справи : [підручник]. – 2-ге вид., випр. – К. : Наша культура і наука, 2007. – 496 с.

АВТОРСЬКА ПЕРІОДИЗАЦІЯ

Додаток В

Програма спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань"

Програму вивчення спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань" складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавру напряму підготовки 6.030303. "Видавнича справа та редагування" та 6.020303. Філологія (українська мова та література) спеціалізація: "Редагування освітніх видань".

Предметом вивчення спецкурсу є формування професійної культури редакторів дитячих освітніх видань.

Міждисциплінарні зв'язки: "Вступ до спеціальності", "Літературне редагування", "Технічне редагування", "Теорія твору", "Навчальні видання", "Практикум з фаху", "Коректура", "Макетування", культурологія, українська мова за професійним спрямуванням, соціологія, логіка, етика, філософія, історія, психологія, естетика.

Програма спецкурсу складається із одного змістового модуля (Специфіка формування професійної культури редакторів дитячих освітніх видань).

Метою викладання спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань" є засвоєння базових знань із професійної культури та фахової діяльності редакторів дитячих освітніх видань зокрема, а також їх реалізація у практичній роботі.

Основними **завданнями** вивчення спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань" є:

- оволодіння теоретичним матеріалом, який становить основу формування професійної культури редакторів дитячих освітніх видань;
- оволодіння матеріалом щодо внутрішньої характеристики професійної культури редакторів дитячих освітніх видань;
- формування професійної культури редакторів дитячих освітніх видань;
- сприяння практичних навичок професійної культури у редакторській діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- теоретичні основи культури і професійної культури та їх роль у редакторській діяльності;
- знати вимоги до оформлення бібліографії видань;
- володіти матеріалом державного стандарту України щодо видавничої галузі;
- аспекти рецензування авторського оригіналу.

вміти:

- використовувати термінологічний апарат професійної культури редакторів дитячих освітніх видань у фаховій діяльності;
- аналізувати текстову й нетекстову частини дитячих освітніх видань.;
- практикувати загальнотеоретичні положення, що регламентують роботу редактора над дитячим освітнім виданням;

- визначати конкретні форми й методи роботи над певним текстом дитячого освітнього видання;
- обґрунтовувати доречність текстів дитячого освітнього видання для їх популяризації;
- обирати підходи до організації роботи з нетекстовою частиною дитячого освітнього видання;
- адекватно оцінювати потреби суспільства щодо розвитку дитячих освітніх видань.

Спецкурс "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань" викладається на II курсі, в IV семестрі.

На вивчення спецкурсу передбачено 40 години: 12 годин лекцій, 14 годин практичних занять і 4 години для індивідуальної роботи.

Форма проведення занять: лекції, практичні заняття, індивідуальна підготовка.

Оцінювання діяльності студентів та визначення рівня оволодіння знаннями і вміннями здійснюється на основі рейтингової системи. Оцінюються як теоретичні, так і практичні вміння й навички студентів.

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ

Модуль 1. Специфіка професійної культури редакторів дитячих освітніх видань

№	Тема	Кількість годин			
		Лекції	Практичні		Індивідуальна робота
			семінар	лабораторні	
1.	Теоретичні та практичні засади діяльності редакторів дитячих освітніх видань в умовах підвищення якості видавничої справи	2	2		1
2.	Культура та її значення у становленні й розвитку редакторського фаху	2		2	1
3.	Професійна культура редактора дитячих освітніх видань: структура і характеристика її складових	2	2	2	1
4.	Форми, методи і засоби формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань	2	4	2	1
5.	Професійна культура редактора дитячих освітніх видань та її специфіка у галузі поліграфії	2			
Разом		12	8	6	4

Лекція 1. Теоретичні та практичні засади діяльності редакторів дитячих освітніх видань в умовах підвищення якості видавничої справи

1. Особливості редакторської діяльності в умовах підвищення якості видавничої справи.
2. Дитячі освітні видання їх особливості та класифікація.
3. Вимоги до текстового та нетекстового матеріалу дитячих освітніх видань.

Лекція 2. Культура та її значення у становленні й розвитку редакторського фаху

1. Теоретичні концепції розвитку культури та їх значення у становленні й розвитку редакторського фаху.
2. Загальна характеристика професійної культури та її роль у редакторській діяльності.
3. Роль професійної культури у портреті редактора. Професійна культура як показник успішності редактора.

Лекція 3. Структура професійної культури редактора дитячих освітніх видань та характеристика її складових

1. Структура професійної культури редактора дитячих освітніх видань.
2. Особливості мотиваційної та операційної площин структури.
3. Значення і роль професійно-конгнітивної та особистісно-сислової площин у формуванні професійної культури редактора дитячих освітніх видань.

Лекція 4. Форми, методи і засоби формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань у ході фахової підготовки

1. Загальна характеристика форм організації формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.
2. Загальна характеристика методів навчання формуванні професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань у ході фахової підготовки.
3. Базові засоби як компонент формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань у ході фахової підготовки.

Лекція 5. Професійна культура редактора дитячих освітніх видань та її специфіка у галузі поліграфії

1. Особливості роботи редактора над оформленням дитячих освітніх видань
2. Професійної культури редактора дитячих освітніх видань в умовах розвитку поліграфії.
3. Сучасні тенденції оформлення дитячих освітніх видань

Практичне заняття 1.

Тема 1. Особливості редакторської діяльності в умовах підвищення якості видавничої справи

План

1. Редактор і особливості його фахової діяльності в умовах підвищення якості видавничої справи.
2. Дитячі освітні видання: вимоги до текстового матеріалу (ДСТУ 3017-95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення").
3. Дитячі освітні видання: вимоги до нетекстового матеріалу (СОУ 22-202477019:11-2008 "Видання для дітей").
4. Творче завдання: презентація одного із видів дитячого освітнього видання.

Практичне заняття 2.

Тема. Значення культури у становленні й розвитку редакторського фаху

План

1. Характеристика концепцій розвитку культури: циклічна, еволюціоністська, антропологічна або функціональна, революційно-демократична або марксистська, інтегральна, феноменологічна, концепція психоаналізу, екзистенціальна, концепція структуралізму, ігрова, постмодерністська концепція та їх значення у становленні й розвитку редакторського фаху.
2. Загальна характеристика професійної культури та її роль у редакторській діяльності.
3. Роль професійної культури у портреті редактора. Професійна культура як показник успішності редактора.
4. Творче завдання: написати казку з одноковим початком "Гутенберг зробив усіх читачами. Ксерокс зробив усіх видавцями".

Практичне заняття 3.

Тема. Професійна культура редактора дитячих освітніх видань: структура і характеристика її складових

План

1. Характеристика структури професійної культури редактора дитячих освітніх видань.
2. Особливості мотиваційної площини: мотиви особистісного престижу, соціальні та утилітарні мотиви.
3. Значення і роль операційної та професійно-конгїтивної площини.
4. Особистісно-сміслова площина та її роль у формуванні професійної культури редактора дитячих освітніх видань.
5. Творче завдання: ілюстративно, схематично представити власну картину професійної культури редактора дитячих освітніх видань.

Практичне заняття 4.

Тема. Форми та методи організації формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань

План

1. Загальна характеристика форм організації формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.
2. Вітчизняний та зарубіжний досвід книжкових заходів як один із способів формування та розвитку професійної культури редакторів дитячих освітніх видань: Мінська міжнародна книжкова виставка-ярмарка, Московська міжнародна книжкова виставка-ярмарка, Франкфуртська міжнародна книжкова ярмарка, Міжнародний книжковий салон, Міжнародна дитяча книжкова ярмарка в Болонії.
3. Загальна характеристика методів навчання формуванні професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань під час фахової підготовки: організація та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання і мотивацію навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання і мотивацію навчально-пізнавальної діяльності.

4. Творче завдання: скласти власне портфоліо як редактора.

Практичне заняття 5.

Засоби формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки

План

1. Базові засоби як компонент формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань у ході фахової підготовки.
2. Організація та проведення ток-шоу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань: реалії та перспективи".
3. Творче завдання: у соціальних мережах проінформувати про проведення ток-шоу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань: реалії та перспективи" у ході вивчення спецкурсу.

Додаток Г

АНКЕТА

для студентів, викладачів, фахівців редакторських спеціальностей*

Вельмишановні колеги!

Просимо Вас дати відповіді на запитання, які з'ясовують особливості формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань.

Ваші відповіді допоможуть удосконалити процес формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки.

Мотиваційний блок

Просимо Вас дати відповідь на запитання: **"Що спонукає Вас до формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань?"**. Оцініть ступінь важливості кожного з мотивів за 5-ти бальною шкалою, де "5" виражає вияв параметра на найвищому рівні, "3" – на середньому, а "1" – вказує на абсолютну відсутність вияву параметра.

Соціальні мотиви

№	Показники	Бали
1	Потреба підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
2	Потреба удосконалювати процес книгодрукування та книгорозповсюдження дитячих освітніх видань на законодавчій основі.	1 2 3 4 5
3	Потреба підвищувати інтенсивність інформатизації суспільства.	1 2 3 4 5

Особистісно-професійні мотиви

№	Показники	Бали
1	Потреба ефективно виконувати професійні обов'язки з метою покращення якості дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
2	Потреба удосконалювати здібності, пов'язані з виконанням професійних обов'язків.	1 2 3 4 5
3	Потреба у створенні власного редакторського портрету.	1 2 3 4 5
4	Потреба ефективної взаємодії споживачів, редакторів та видавців.	1 2 3 4 5
5	Потреба підвищувати загальний та професійний кругозір.	1 2 3 4 5
6	Потреба самовираження.	1 2 3 4 5
7	Потреба вільного пересування у пошуках робочого місця.	1 2 3 4 5

Змістовий блок

Оцініть рівень володіння Вами професійних знань за 5-ти бальною шкалою, де "5" виражає вияв параметра на найвищому рівні, "3" – на середньому, а "1" – вказує на абсолютну відсутність вияву параметра.

Блок фахових знань

№	Показники	Бали
1	Знання основи теорії та практики редагування дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
2	Знання щодо шрифтознавства і дизайну дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
3	Особливостей редагування дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
4	Вимог до оформлення бібліографії видань.	1 2 3 4 5
5	Знання державного стандарту України щодо видавничої галузі.	1 2 3 4 5
6	Знання, що визначають професійний кругозір.	1 2 3 4 5

Блок прикладних знань

№	Показники	Бали
1	Знання особливостей роботи редактора на всіх етапах редакційно-видавничого процесу.	1 2 3 4 5
2	Знання з використання методів редагування текстів дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
3	Знання рецензування авторського оригіналу.	1 2 3 4 5
4	Виконання обов'язків творчого працівника редакції чи видавництва.	1 2 3 4 5
5	Знання аналізу заголовкового комплексу видання.	1 2 3 4 5
6	Застосування форм, методів, засобів формування культури процесу редагування, як підґрунтя для розв'язання професійних завдань.	1 2 3 4 5
7	Знання, що визначають загальний кругозір.	1 2 3 4 5

Блок технологічних знань

№	Показники	Бали
1	Володіння комп'ютерними програмами (Word, InDezan, PrPoint, «Рута» тощо).	1 2 3 4 5
2	Знання основ техніки безпеки.	1 2 3 4 5

3	Володіння програмним матеріалом у мережі Інтернет	1 2 3 4 5
---	---	-----------

Операційний блок

Оцініть рівень володіння Вами професійних умінь за 5-ти бальною шкалою, де "5" виражає вияв параметра на найвищому рівні, "3" – на середньому, а "1" – вказує на абсолютну відсутність вияву параметра.

Гностичні уміння

№	Показники	Бали
1	Аналізувати текстову й нетекстову частини дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
2	Аналізувати досвід роботи фахівців редакторсько-видавничого профілю у галузі дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
3	Аналізувати уміння у даний момент і необхідній ситуації.	1 2 3 4 5
4	Аналізувати власний професійний досвід.	1 2 3 4 5
5	Аналізувати професійний досвід колег.	1 2 3 4 5

Проектувальні уміння

№	Показники	Бали
1	Проектувати перспективну мету роботи над дитячими освітніми виданнями.	1 2 3 4 5
2	Визначати перспективи розвитку професійної культури.	1 2 3 4 5
3	Визначати загальні завдання діяльності редакторів дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
4	Визначати загальні етапи редагування текстової і нетекстової частини для дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5

Конструктивні уміння

№	Показники	Бали
1	Скласти план роботи над дитячими освітніми виданнями.	1 2 3 4 5
2	Визначати мету редакторської роботи з конкретними виданнями.	1 2 3 4 5
3	Визначати конкретні форми й методи роботи над певним текстом дитячого освітнього видання.	1 2 3 4 5
4	Оновлювати свої уміння відповідно до виконання професійних завдань.	1 2 3 4 5

Комунікативні уміння

№	Показники	Бали
1	Оптимізувати редагування тексту з урахуванням авторського стилю.	1 2 3 4 5
2	Оптимізувати взаємодію споживачів і видавців.	1 2 3 4 5
3	Оптимізувати ефективну взаємодію з автором тексту дитячого освітнього видання.	1 2 3 4 5
4	Обґрунтовувати доречність текстів дитячого освітнього видання для їх популяризації.	1 2 3 4 5
5	Формулювати питання для професійного діалогу (колеги, автори, споживачі).	1 2 3 4 5

Організаційні уміння

№	Показники	Бали
1	Організовувати робоче місце.	1 2 3 4 5
2	Обирати підходи до організації роботи з текстом дитячого освітнього видання.	1 2 3 4 5
3	Обирати підходи до організації роботи з нетекстовою частиною дитячого освітнього видання.	1 2 3 4 5
4	Оптимізувати умови для ефективної роботи з автором дитячого освітнього видання.	1 2 3 4 5

Оцінні уміння

№	Показники	Бали
1	Адекватно оцінювати власні професійні знання, уміння, навички.	1 2 3 4 5
2	Адекватно оцінювати якість текстової і нетекстової частини дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
3	Адекватно оцінювати потреби суспільства щодо розвитку дитячих освітніх видань.	1 2 3 4 5
4	Адекватно оцінювати потреби фахової підготовки редакторів та її удосконалення.	1 2 3 4 5
5	Адекватно оцінювати професійну діяльність колег.	1 2 3 4 5

*** [Анкета розроблена автором]**

Додаток Д

Результати оцінювання мотивів фахівців редакторсько-видавничої галузі щодо формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань

Потреби, що спонукають до формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань	Відносні частоти Самооцінка			
	Творчий	Конструктивний	Репродуктивний	Н
<i>Соціальні мотиви</i>	0,83	0,80	0,75	
Потреба підвищувати інтенсивність інформатизації суспільства.	0,80	0,78	0,70	8,11
Потреба підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань.	0,82	0,79	0,75	16,08
Потреба удосконалювати процес книгодрукування та книгорозповсюдження дитячих освітніх видань на законодавчій основі.	0,84	0,83	0,75	21,13
<i>Особистісно-професійні мотиви</i>	0,85	0,83	0,80	9,06
Потреба у створенні власного редакторського портрету.	0,79	0,77	0,78	18,15
Потреба самовираження.	0,81	0,79	0,75	16,12
Потреба ефективної взаємодії споживачів, редакторів та видавців.	0,85	0,82	0,76	10,99
Потреба вільного пересування у пошуках робочого місця.	0,87	0,84	0,82	14,77
Потреба підвищувати загальний та професійний кругозір.	0,88	0,85	0,79	19,05
Потреба удосконалювати здібності, пов'язані з виконанням професійних обов'язків.	0,89	0,87	0,83	20,01
Потреба ефективно виконувати професійні обов'язки з метою покращення якості дитячих освітніх видань.	0,89	0,88	0,85	7,17

Додаток Е

Результати дослідження рівня знань фахівців редакторсько-видавничої галузі щодо формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань (констатувальний етап експерименту)

З Н А Н Н Я	ВІДНОСНІ ЧАСТОТИ						Λ Н
	Творчий		Конструктивний		Репродуктивний		
	О	СО	О	СО	О	СО	
1	2	3	4	5	6	7	8
ТЕХНОЛОГІЧНІ	0,74	0,72	0,70	0,69	0,64	0,66	7,32
Знання оперативного пошуку та інформування навчального матеріалу з мережі Інтернет.	0,79	0,78	0,77	0,75	0,69	0,70	14,18
Володіння комп’ютерними програмами (Word, InDesign, PrPoint, «Рута» тощо).	0,74	0,71	0,70	0,68	0,63	0,66	19,96
Знання основ техніки безпеки.	0,69	0,67	0,66	0,65	0,58	0,61	8,15
ФАХОВІ	0,82	0,80	0,73	0,74	0,62	0,65	10,45
Знання основи теорії та практики редагування дитячих освітніх видань.	0,80	0,78	0,69	0,68	0,55	0,57	9,66
Особливостей редагування дитячих освітніх видань.	0,83	0,80	0,71	0,70	0,60	0,62	12,01
Знання, що визначають професійний кругозір.	0,84	0,82	0,75	0,74	0,63	0,66	18,72
Знання щодо шрифтознавства і дизайну дитячих освітніх видань.	0,86	0,83	0,74	0,72	0,61	0,65	9,56
Вимог до оформлення бібліографії видань на основі державного стандарту України щодо видавничої галузі.	0,87	0,84	0,82	0,81	0,72	0,76	11,55

П Р И К Л А Д Н І	0,85	0,84	0,80	0,78	0,66	0,69	9,05
Знання особливостей роботи редактора на всіх етапах редакційно-видавничого процесу.	0,77	0,75	0,69	0,68	0,53	0,56	11,56
Знання з використання методів редагування текстів дитячих освітніх видань.	0,80	0,79	0,71	0,70	0,60	0,62	8,74
Застосування форм, методів, засобів формування культури процесу редагування, як підґрунтя для розв'язання професійних завдань.	0,83	0,81	0,77	0,75	0,64	0,67	12,82
Знання, що визначають загальний кругозір.	0,86	0,83	0,81	0,78	0,63	0,65	15,07
Виконання обов'язків творчого працівника редакції чи видавництва.	0,89	0,86	0,82	0,81	0,69	0,73	14,68
Знання рецензування авторського оригіналу.	0,90	0,93	0,86	0,84	0,74	0,76	9,13
Знання аналізу заголовкового комплексу видання.	0,94	0,95	0,90	0,88	0,79	0,82	10,59

Додаток Ж

Результати дослідження рівня умінь фахівців редакторсько-видавничої галузі щодо формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань (констатувальний етап експерименту)

У М І Н Н Я	ВІДНОСНІ ЧАСТОТИ						Λ Н
	Творчий		Конструктивний		Репродуктивний		
	О	СО	О	СО	О	СО	
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Оцінні уміння</i>	0,63	0,61	0,60	0,58	0,55	0,57	8,22
Адекватно оцінювати якість текстової і нетекстової частини дитячих освітніх видань.	0,57	0,59	0,51	0,52	0,48	0,50	7,63
Адекватно оцінювати власні професійні знання, уміння, навички.	0,60	0,61	0,58	0,56	0,51	0,54	9,51
Адекватно оцінювати потреби фахової підготовки редакторів та її удосконалення.	0,62	0,64	0,60	0,61	0,58	0,58	10,57
Адекватно оцінювати професійну діяльність колег.	0,65	0,63	0,61	0,63	0,59	0,61	12,91
Адекватно оцінювати потреби суспільства щодо розвитку дитячих освітніх видань.	0,66	0,64	0,62	0,64	0,60	0,62	10,63
<i>Проектувальні уміння</i>	0,70	0,68	0,67	0,65	0,60	0,63	9,55
Проектувати перспективну мету роботи над дитячими освітніми виданнями.	0,64	0,62	0,62	0,60	0,51	0,53	7,12
Визначати загальні етапи редагування текстової і нетекстової частини для дитячих освітніх видань.	0,69	0,67	0,66	0,64	0,58	0,61	9,33
Визначати загальні завдання діяльності редакторів дитячих освітніх видань.	0,74	0,71	0,70	0,68	0,63	0,66	11,57
Визначати перспективи розвитку професійної культури.	0,73	0,75	0,71	0,70	0,68	0,69	10,68
<i>Гностичні уміння</i>	0,75	0,74	0,72	0,70	0,64	0,66	11,05

Аналізувати уміння у даний момент і необхідній ситуації.	0,83	0,79	0,69	0,68	0,55	0,57	9,43
Аналізувати текстову й нетекстову частини дитячих освітніх видань.	0,83	0,81	0,71	0,70	0,60	0,62	9,60
Аналізувати власний професійний досвід.	0,84	0,82	0,74	0,72	0,63	0,66	12,58
Аналізувати досвід роботи фахівців редакторсько-видавничого профілю у галузі дитячих освітніх видань.	0,86	0,83	0,75	0,74	0,65	0,67	14,27
Аналізувати професійний досвід колег.	0,88	0,86	0,78	0,76	0,68	0,69	9,06
Організаційні уміння	0,79	0,78	0,77	0,76	0,74	0,75	10,64
Обирати підходи до організації роботи з текстом дитячого освітнього видання.	0,75	0,71	0,72	0,69	0,68	0,70	15,99
Організовувати робоче місце.	0,77	0,75	0,76	0,74	0,70	0,73	16,07
Обирати підходи до організації роботи з нетекстовою частиною дитячого освітнього видання.	0,80	0,78	0,79	0,78	0,75	0,76	11,19
Оптимізувати умови для ефективної роботи з автором дитячого освітнього видання.	0,82	0,81	0,80	0,79	0,79	0,81	16,85
Комунікативні уміння	0,84	0,83	0,80	0,78	0,75	0,76	21,06
Оптимізувати ефективну взаємодію з автором тексту дитячого освітнього видання.	0,79	0,78	0,70	0,72	0,64	0,67	15
Водоління засобами комунікації.	0,81	0,80	0,73	0,75	0,66	0,69	83
Оптимізувати редагування тексту з урахуванням авторського стилю.	0,82	0,81	0,76	0,77	0,70	0,72	14,21
Формулювати питання для професійного діалогу (колеги, автори, споживачі).	0,87	0,85	0,79	0,80	0,73	0,75	11,09
Обґрунтовувати доречність текстів дитячого освітнього видання для їх популяризації.	0,88	0,86	0,82	0,84	0,77	0,76	9,53
Оптимізувати взаємодію споживачів і видавців.	0,87	0,86	0,84	0,86	0,79	0,81	11,94

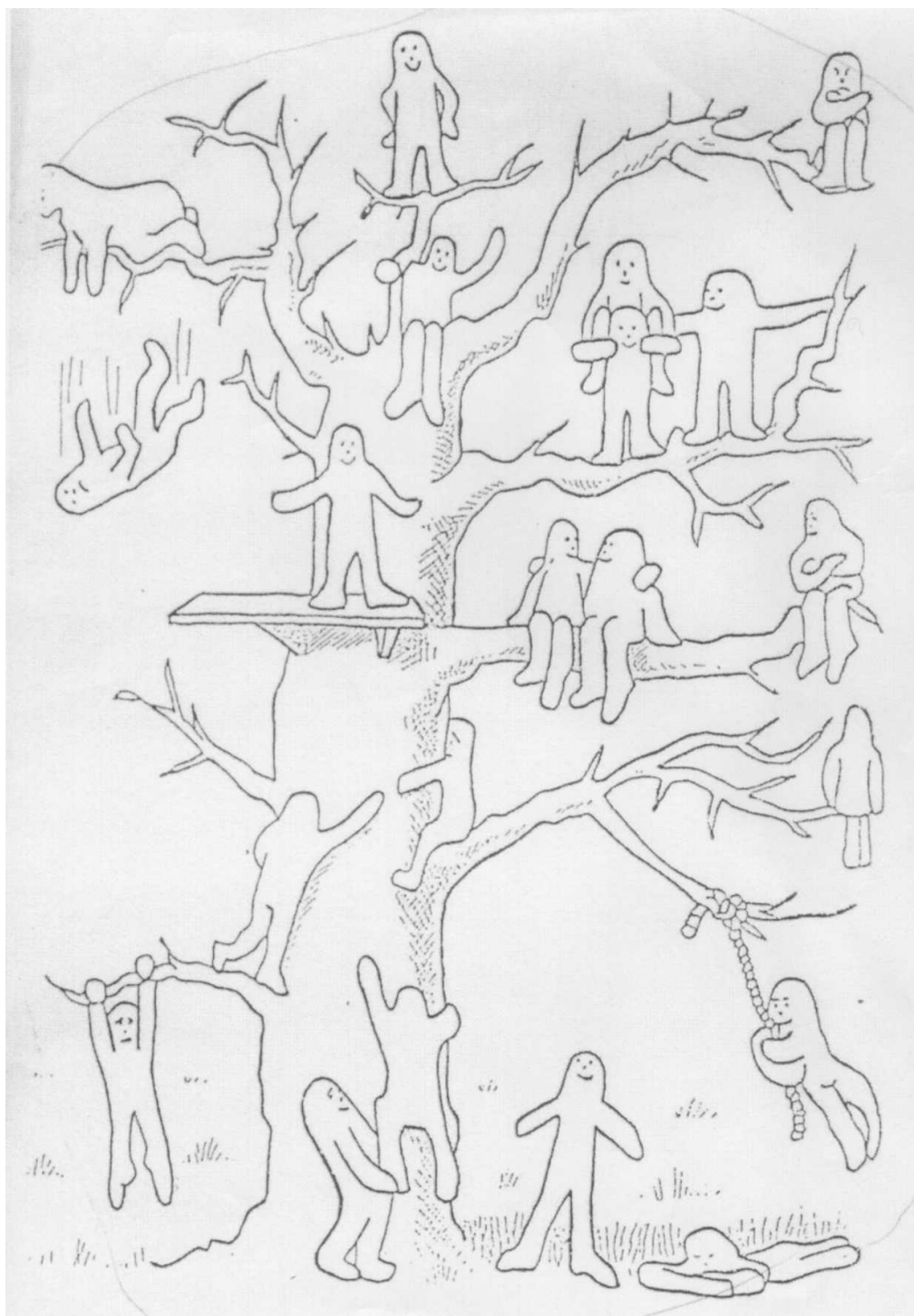
Конструктивні уміння	0,86	0,84	0,84	0,82	0,76	0,79	14,20
Визначати мету редакторської роботи з конкретними виданнями.	0,78	0,75	0,69	0,68	0,53	0,56	12,33
Скласти план роботи над дитячими освітніми виданнями.	0,80	0,79	0,71	0,70	0,60	0,62	14,01
Володіння навичками читання.	0,83	0,81	0,77	0,75	0,64	0,67	15,06
Визначати конкретні форми й методи роботи над певним текстом дитячого освітнього видання.	0,86	0,83	0,81	0,78	0,63	0,65	9,02

Середні значення відносних частот операційного компоненту сформованості професійної культури фахівців редакторсько-видавничої галузі (контактувальний етап експерименту)

УМІННЯ	ВІДНОСНІ ЧАСТОТИ						Λ Н
	Творчий		Конструктивний		Репродуктивний		
	О	СО	О	СО	О	СО	
Оцінні	0,63	0,61	0,60	0,58	0,55	0,57	8,63
Проектувальні	0,70	0,68	0,67	0,55	0,60	0,63	12,05
Гностичні	0,75	0,74	0,72	0,70	0,64	0,66	11,56
Організаційні	0,79	0,78	0,77	0,76	0,74	0,75	9,38
Комунікативні	0,84	0,83	0,80	0,78	0,75	0,76	14,04
Конструктивні	0,86	0,84	0,84	0,82	0,76	0,79	13,01

Додаток 3

Представлення власної оцінки своїх знань і тренінгової групи

Додаток II

*Методика проведення тренінгу
за навчальною темою "Культура та її місце у професійній діяльності
редакторів дитячих освітніх видань"
(Загальні відомості про тренінг)*

Тренінг – це:

- процес пізнання себе та інших;
- форма спілкування;
- ефективна форма опанування знань;
- інструмент для формування умінь і навичок;
- спосіб розширення досвіду.

Тренінг як форма навчання має свої особливості, основною з яких є відтворення теоретичних питань на практиці, набуття умінь та навичок, що удосконалюють фахову діяльність.

Методика проведення тренінгу включає ряд етапів:

I. Організаційний (аналіз та узагальнення рівня знань учасників з теми дослідження, опрацювання навчального матеріалу тренером, визначення часу і місця проведення тренінгу, підбір та забезпечення навчальними засобами тощо).

II. Процесуальний (проведення тренінгу).

III. Контроль (контролювання роботи учасників над завданнями).

IV. Підсумковий (аналіз результатів).

Спілкування учасників у ході тренінгу охоплює дві складові: зміст і процес. Зміст тренінгу – це тематика (ідеї, питання, закономірності явищ), що вивчається під час роботи. Процес тренінгу – це взаємодія учасників тренінгу під час навчання (створення атмосфери, визначення ролей тощо).

Загальні вимоги до проведення тренінгу

Правила для учасників

1. Формування груп у два способи – для роботи у складі цілої групи та для роботи у складі малих груп. Кожному з них притаманні свої особливості. Так, заняття у складі цілої групи передбачає, що всі учасники сидять разом, а їхня увага зосереджена на лідері групи. Такий вид роботи, як правило, застосовується:

- у ході початкового привітання та вступної частини щоденних занять;
- треба вислухати одного або декількох промовців, зокрема під час читання лекції або проведення колективної презентації перед аудиторією; у ході обміну результатами роботи, виконаної у складі малих груп; наприкінці тренінгу для підбиття підсумків і завершення заняття.

Особливості групової роботи полягають у тому, що з інформацією та досвідом можуть ознайомитися всі учасники тренінгу. Крім того, існує можливість інструктувати одразу всіх учасників. Важливо також, що окремі учасники неспроможні відразу брати активну участь у навчанні, відчувають обмеження можливостей засвоєння матеріалу, їм легше адаптуватися до умов тренінгу у великій групі.

На відміну від занять у складі всієї групи, коли люди є переважно пасивними в отриманні інформації, заняття в малих групах передбачає активність учасників тренінгу, їхню взаємодію один з одним, вироблення ними власних ідей та

виявлення творчості в інших формах. У процесі роботи у складі малих груп доцільно мати двох тренерів: вони зможуть приділити більше часу, допомагаючи кожній групі.

Метод малих груп зручний у застосуванні, коли учасникам тренінгу потрібно: познайомитися один з одним; переглянути матеріал, представлений на лекції; розв'язати завдання, поставлені тренером; спланувати, як представити інформацію іншим групам у формі рольової гри; навчитися взаємодіяти, адаптуватися серед незнайомих людей.

2. Забезпечення сприятливої атмосфери для навчання у тренінгових групах – це правила, яких має дотримуватися кожен учасник. Основні з них: цінування часу; ввічливість; позитивність; розмова від свого імені; добровільна активність; конфіденційність; "стоп"; "піднята рука"; зворотний зв'язок тощо.

3. Правила тренінгу обговорюються і приймаються на початку заняття всіма учасниками для того, щоб кожен міг: працювати в комфортних умовах; отримувати інформацію самому й не заважати отримувати інформацію іншим у зручний для кожного спосіб; відверто, без побоювань висловлювати свої думки; дозволити собі спонтанні, попередньо не зважені вислови, що наближатиме тренінг до реального життя; бути впевненим, що надану ним інформацію використають тільки в інтересах учасників.

4. Очікування від тренінгу передбачає відповіді на такі запитання:

- Про що ми хочемо дізнатися?
- Чому ми хочемо навчитися?
- Що ми хочемо надбати?
- Чим ми хотіли б поділитися з іншими?
- Що нам потрібно для ефективної роботи на тренінгу?

Варіант заняття-тренінгу

Тема тренінгу: Культура та її місце у професійній діяльності редакторів дитячих освітніх видань.

Мета тренінгу: визначення ролі культури у професійному портреті редактора дитячого освітнього видання.

Хід тренінгу

I. Організаційний момент (коротка бесіда про культуру та її місце у професійній діяльності редактора дитячого освітнього видання у сучасних вимогах).

II. Увімкнений диктофон (з подальшим груповим обговоренням):

Учасникам тренінгу пропонується на картках самостійно продовжити речення, можлива креативна форма подачі матеріалу.

"Культура редактора – це ...";

"Професійний вчинок – це ...";

"Культурна поведінка фахівця – це ...";

"Моральна відповідальність – це ...";

"Професійна культура редактора – це ...".

Як результат, кожен учасник тренінгу має за одну хвилину висловитися, після чого тренер проаналізовує роботу студентів.

III. Робота в групах.

1. Розподіл групи на мікрогрупи відбувається за допомогою стікерів 3-х кольорів. Учасники стають в коло і закривають очі. Ведучий на спину кожному кріпить стікер. По команді ведучого всі відкривають очі. Після чого без слів, звуків усі учасники повинні розподілитися на мікрогрупи.

2. Учасники груп ознайомлюються із ситуацією "Порушення авторського права" і опрацьовують усі запитання для обговорення.

Ситуація "Порушення авторського права". Власник одного із провідних видавництв одержав безкоштовні варіанти захищеної авторським правом серію книжок фантастичних оповідань від товариша, замість того щоб укласти договір про співпрацю нащадків автора книжок. Видання були опубліковані протягом року.

Запитання для обговорення:

1. Розпізнайте і сформулюйте етичну дилему, що міститься в наведеній ситуації.

2. Назвіть усіх учасників описаної ситуації.

3. Чітко сформулюйте позицію і можливі інтереси кожного учасника ситуації.

4. Хто в описаній ситуації "виграє", а хто "програє"? Чому?

5. Як з позиції ділової етики можна кваліфікувати поведінку учасників ситуації? Чому?

6. Хто з учасників несе в цьому випадку відповідальність за порушення авторських прав?

7. Чи повинна ця відповідальність бути розподілена між усіма учасниками ситуації? Чому?

8. В якому випадку поведінку учасників ситуації можна було б назвати етичною?

9. Обміркуйте всі можливі варіанти їхньої етичної поведінки.

10. Перевірте кожен варіант морального вибору учасників, ставлячи три запитання: а) "Це законно?"; б) "Це правильно?"; в) "Це корисно?".

11. Ухваліть рішення щодо найкращого варіанта етичної поведінки учасників ситуації.

12. Двічі перевірте рішення, ставлячи два запитання: "Як я почуватимусь, якщо про моє рішення довідається моя родина?"; "Як я почуватимусь, якщо про моє рішення повідомлять у місцевій пресі?"

Примітка. При обговоренні запитань учасники тренінгу виконують ролі, відведені тренером (подаються на початку обговорення кожному учаснику в конверті). Приклади завдань для виконання ролей:

- під час дискусії Ваші слова мають бути абсолютно не пов'язані з тим, про що говорили інші. Будете поводитися так, ніби абсолютно не чули, про що йшлося.

- намагайтеся кілька разів висловити свою думку. Слухайте інших здебільшого для того, щоб дати їм оцінки.

- Ваша участь у розмові має бути спрямована на те, щоб допомагати іншим найбільш повно висловлювати свої думки, сприяти взаєморозумінню між учасниками.

- Вам не дається ніякого завдання. Поводьтеся під час дискусії так, як звичайно поводитися під час групових обговорень.

Одне й те саме завдання можна дати 2-3 учасникам.

Дискусія починається із заслуховування позицій кожної групи учасників тренінгу щодо їх згоди або незгоди із вчинками, описаними в запропонованій ситуації. Обговорення необхідно проводити з кожного запитання окремо та дотримуватися правил проведення дискусії. Після закінчення дискусії куратор пропонує кожному відгадати, які завдання отримали інші. Зміст завдання полягає в тому, щоб визначити етичні норми у редакторській діяльності.

IV. Передбачувані висновки.

Наприкінці заняття пропонуються учасникам тренінгу прийоми ефективного спілкування, як однієї із норм професійної культури.

1. Не сприймайте мовчання за увагу – людина може бути просто заглиблена у власні думки.

2. Не вдавайте, що слухаєте. Це даремно: відсутність інтересу і нудьга проявляється на обличчі й у жестах. Краще визнати, що в даний момент вислухати співбесідника достатньо уважно ви не зможете, оскільки зайняті.

3. Не перебивайте співрозмовника без потреби. Якщо ж для уточнення суті справи вам все ж необхідно перебити співрозмовника, допоможіть йому відновити хід думок.

4. Не робіть поспішних висновків, адже саме такі суб'єктивні оцінки примушують співбесідника зайняти оборонну позицію. Такі оцінки – бар'єр для змістовного спілкування.

5. Не давайте "впіймати" себе в суперечці. Коли ви в думках не погоджуєтесь із співбесідником, то, як правило, перестаєте слухати і чекаєте своєї черги висловитися. Якщо ви починаєте суперечку, то захопившись обґрунтуванням своєї точки зору, іноді не чуєте партнера. Вислухайте його до кінця, щоб зрозуміти, з чим саме ви не погоджуєтесь, а вже після цього висловлюйте свою думку.

6. Не задавайте занадто багато запитань. Можна уточнити сказане, але "закриті" запитання, які вимагають відповіді типу "так" або "ні", необхідно зводити до мінімуму. Надмірна кількість запитань придушує ініціативу співбесідника і часом ставить його в оборонну позицію.

7. Ніколи не говоріть: "Я добре розумію ваші почуття". Така заява часто застосовується з метою переконати співбесідника в тому, що ви слухаєте. Насправді зрозуміти, що саме відчуває співбесідник, дуже важко.

8. Не проявляйте надмірної чутливості до емоційної сторони мови. Слухаючи схвильовану людину, будьте стримані, інакше пропустите зміст сказаного.

V. Підведення підсумків.

Залежно від перебігу проведення тренінгу пропонуємо можливі варіанти підведення підсумків: 1. Обговорення, обмін учасниками враженнями в усній (загальній) і письмовій (кожному учаснику побажання) формі. 2. Підведенням підсумків у формі гри "Комплімент" (учасники стають у живий ланцюг; кожен по черзі виходить із живого ланцюга і проходить між ним, де отримує "компліменти", як оцінку в участі, від інших учасників тренінгу; кожен учасник має пройти повз живий ланцюг).

Додаток К

Методика проведення ток-шоу за темою спецкурсу "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань: реалії та перспективи"

Ток-шоу – міжгалузева, інтерактивна форма спілкування.

Мета ток-шоу – на основі узагальнення та систематизації навчального матеріалу з проблематики професійної культури редакторів дитячих освітніх видань провести практичну апробацію, аргументувати у колективному обговоренні отримані результати із визначенням реалій та перспектив їх удосконалення у ході подальшого розвитку професійної культури.

Підготовка й успішне проведення ток-шоу передбачає дотримання ряду умов: знання літератури з проблеми, що розглядається; уміння використовувати теорію і практику окресленого питання з елементами риторики, етики та культури.

Опис ток-шоу

Це колективна форма організації навчання, в якій беруть участь усі студенти групи. Викладач призначає одного із студентів відповідальним (ведучий) за проведення ток-шоу, доручивши йому управління подальшим процесом її підготовки та проведення.

Відповідальний (ведучий), ознайомивши студентів із темою та етапами проведення ток-шоу, розподіляє їх на робочі групи (I – професійна культура редакторів дитячих освітніх видань; II – реалії професійної культури редакторів дитячих освітніх видань; III – перспективи професійної культури редакторів дитячих освітніх видань) та ініціює їх подальшу роботу відповідно до "Інструкції учасникам ток-шоу". Також ведучий визначає з числа майбутньої аудиторії "підсадних качок" із протилежною думкою теми ток-шоу та розробляє матеріал для "рекламної паузи".

Проведення ток-шоу фіксується студентами на аудіовізуальні носії інформації для оприлюднення його у соціальних мережах з метою пропаганди професійної культури в цілому.

Ток-шоу передбачає такі етапи:

1. Формування проблеми, мети.
2. Пошук інформації про тему обговорення.
3. Формулювання запитань.
4. Виступ учасників.
5. Оцінки аудиторії.

Регламент ток-шоу поєднує вступне слово ведучого; питання від фахівців; час на одне висловлення; кількість виступів учасника ток-шоу; час на питання від аудиторії.

Деякі правила ведення ток-шоу:

- необхідно чітко розмежовувати питання та відповіді, які є предметом ток-шоу і які не варто обговорювати;
- не допускати перетворення ток-шоу у з'ясування особистих стосунків;
- обґрунтовувати свій виступ, але не принижувати інших учасників;
- зберігати спокій і врівноваженість у висловлюванні;
- давати можливість виступаючим "зберегти обличчя";
- дотримуватися регламенту ток-шоу.

Інструкція викладача – керівника ток-шоу

1. Чітко уявити та роз'яснити студентам мету, розв'язання якої слід досягти у ході проведення ток-шоу.
2. Визначити змістовий компонент відповідно до редакторського фаху.
3. Вибрати ведучого ток-шоу з урахуванням його ерудиції, практичного досвіду, достатньої теоретичної підготовки.
4. Провести групові та індивідуальні консультації з учасниками ток-шоу.
5. Вводити експромти у випадку виникнення непередбачених ситуацій у ході ток-шоу, вирішення яких вимагатиме від ведучого та її учасників швидкої орієнтації у проблемі.
6. Проаналізувати підготовку та проведення ток-шоу після його завершення.

Інструкція ведучому ток-шоу

1. Ознайомитись із методикою проведення ток-шоу.
2. Вивчити рекомендовану літературу. Підібрати опорні матеріали для проведення ток-шоу.
3. Погодивши завдання із студентами, розподілити їх на мікрогрупи.
4. Продумати, підготувати і оформити сценарій проведення ток-шоу, спираючись на орієнтовну схему:
 - а) повідомлення правил її проведення учасникам на початку ток-шоу;
 - б) підготовка та виголошення короткого вступного слова, в якому подається мотивація проведення ток-шоу в межах зазначеної теми, подається обґрунтування обраної форми проведення;
 - в) підготовка основних та додаткових питань для обговорення;
 - г) забезпечення управління перебігом ток-шоу, фіксація думок виступаючих, оцінка їх ідей, організація спілкування відповідно до мети проведення ток-шоу, створення позитивного настрою його учасників;
 - д) підготовка заключного слова для підведення підсумків проведення ток-шоу в цілому.
5. Призначити відповідальних за оформлення аудиторії (розстановка столів, наявність наочності тощо).
6. При наявності потреби розробити додаткові правила проведення ток-шоу, враховуючи специфіку обраної форми та матеріал для "рекламної паузи".
7. Фіксувати на аудіовізуальні носії інформації хід ток-шоу для оприлюднення його у соціальних мережах як форму звітності.

Інструкція учасникам ток-шоу

1. Усвідомити мету ток-шоу та вміти "перевтілюватися".
2. Підготувати себе до виконання запропонованого завдання теоретично, ознайомившись із теоретичними матеріалами у контексті окресленої проблеми.
3. Підготуватися до участі у ток-шоу з огляду на визначену роль.
4. Підготувати нотатки у письмовому вигляді (виклад теоретичного матеріалу, систематизація теоретичного матеріалу у вигляді блок-схеми).
5. Виступаючи, демонструвати чіткий зв'язок теорії з практикою: виступи мають бути гранично стислими, діловими, доказовими, обґрунтованими.

6. Підготуватися до обговорення виступів у вигляді проблемних питань до виступаючих.

Орієнтовні завдання і питання до ток-шоу

1. Студентам пропонується опрацювати теоретичний матеріал по темі "Професійна культура редакторів дитячих освітніх видань: реалії та перспективи" та знайти опорний матеріал, запропонований ведучим.

2. Підготуватися до отримання, зберігання аудіовізуального матеріалу для інформування проведення ток-шоу в соціальних мережах.

3. Для обговорення пропонуємо розглянути такі питання:

- Які складові професійної культури редакторсько-видавничої галузі?
- Яким має бути редактор дитячого освітнього видання? Назвати приклади.
- Які є в Україні видавництва, що друкують дитячу продукцію?
- Чи взагалі конкурентна дитяча книга на видавничому ринку? Чому?
- Хто має займатися промоцією дитячої книги?
- Статистика тиражування дитячих освітніх видань за останні десять і п'ять років.
- Чи є актуальними книжкові форуми, виставки, ярмарки? Чим і чому?
- Кого необхідно залучати до співпраці для популяризації дитячих освітніх видань? Яким чином?

Буктрейлер

Додаток М

Розробка методів "Мікрофон" та "Ажурна пилка"

Метод **"Мікрофон"** надає можливість кожному студенту сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку, позицію щодо конкретної теми заняття.

Правила проведення такі:

- говорити має тільки той студент, у кого "символічний" мікрофон,"
- відповіді не коментуються і не оцінюються;
- коли хтось висловлюється, інші не можуть говорити або викрикувати з місця.

Пропонуємо правила роботи в малих групах, які допоможуть організувати роботу:

1. Швидко розподіліть ролі в групі:

Спікер (керівник групи):

- ✓ зачитує завдання групи;
- ✓ організовує порядок виконання;
- ✓ пропонує учасникам групи висловитись по черзі;
- ✓ аохочує групу до роботи;
- ✓ підводить підсумки роботи;
- ✓ за згодою всієї групи визначає доповідача.

Секретар веде коротко і розбірливо записи результатів роботи своєї групи. Як член групи має бути готовим висловити думку групи при підведенні підсумків або допомогти доповідачеві.

Спостерігач (тайм-кіпер) слідкує за часом і заохочує групу до роботи.

Доповідач чітко висловлює думку групи та доповідає про результати роботи групи.

2. Починайте висловлюватися спочатку за бажанням, а потім по черзі.

3. Дотримуйтесь одного з правил активного слухання, головне не перебивайте один одного.

4. Обговорюйте ідеї, а не особи учнів, що висловили цю ідею.

5. Утримуйтесь від оцінок та образ учасників групи.

6. Намагайтеся в групі дійти спільної думки, хоча в деяких випадках у групі може бути особлива думка і вона має право на існування.

Метод **"Ажурна пилка"** дозволяє студентам працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує їх допомагати одне одному «вчитися навчаючи».

Під час роботи за допомогою методу «Ажурна пилка» студенти працюють у різних групах.

Порядок роботи:

- Спочатку вони працюють в «домашній» групі.
- Потім в іншій групі студенти виступають у ролі «експертів» із питання, над яким працювали в «домашній» групі, та отримують інформацію від представників інших груп.

• Потім студенти повертаються у свою «домашню» групу, для того щоб поділитися тією новою інформацією, яку їм надали учасники інших груп.

"Домашні" групи:

Кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює свій матеріал. Бажано обрати в групі головуєчого, *тайм – кіпера* (той, хто стежить за часом) та особу, яка ставить запитання, щоб переконатися, що кожен учасник розуміє зміст матеріалу.

"Експертні" групи:

Після того як модератор об'єднав студентів у нові групи, вони стають експертами з тієї теми, яку вивчали в «домашній» групі. Студенти по черзі намагаються за визначений учителем час якісно і в повному обсязі донести інформацію до членів нових груп та сприйняти нову інформацію від них.

КИЛИМ ІДЕЙ

Додаток П

Зразки сенкану із доробку студентів

Мова

Рідна, барвінкова
 Переливається, єднає, дзвенить
 Вона – єдина й найцінніша
 Доля

Життя

Різнобарвне і багатоголосе
 Кличе, вчить, надихає
 Радісна мить перебування на Землі
 Любов

Форум

Гомінкий, цікавий
 Розважає, розвиває, веселить
 Гарне місце для знайомств
 Спілкування

Життя

миттєве, безжалісне,
 палає, кидає, відвертається,
 знаючи твоє слабке місце...
 смерть

Життя

Багатостороннє, бурхливе
 Виховує, розвиває, навчає
 Дає змогу реалізувати себе
 Мистецтво

Люди

смішні й наївні
 шукають-виглядають щастя
 забувають, дивні, що воно в них
 всередині

Кохання

Казкове й недосяжне
 Приходить, окрилює, втікає?
 Утримати його уміють одиниці
 Мрія

CS

емоції, почуття
 стріляти, вбивати, пригати

розвиває спритність, уважність, вбиває час

гра

P.S. CS=Counter Strike, рідше у значенні Adobe Photoshop CS3

Дощ

літній, осінній

притискати, обіймати, цілувати

коли двоє закоханих на вулиці а там дощ...

злива

Ніч

зоряна, романтична

гуляти, сміятися, кохатися

там де темно - там приємно

темнота

Друзі

Щирі, рідні

Слухають, говорять, тішать

В моєму серці живуть

Наймиліші

Квіти

Ніжні, пахучі

Ростуть, посміхаються, квітнуть

Почуття танцюють з вітром

Весна

Категорії

Різні, всякі

Є, присутні, наявні

В всіх людей цікаві

Уявлення

Душа

Зачарована, сильна

Дозріває, шанує, прагне

Немов ніжний пуп'янок правди

Кристал

Доля

Милосердна, добра

Вчить, штовхає, цілує

Абсурдно глухий не почує

Шлях

РЕДАКТОРСЬКЕ БІНГО

Додаток С

Узагальнені результати дослідження сформованості професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань (формувальний етап експерименту) у відносних частотах

Показники	Контрольні групи				Експериментальні групи			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	О	СО	О	СО	О	СО	О	СО
Групи мотивів								
Соціальні	0,73	0,84	0,83	0,82	0,89	0,95	0,73	0,83
Особистісно-професійні	0,78	0,85	0,87	0,80	0,88	0,92	0,78	0,85
Групи знань								
Технологічні	0,62	0,70	0,81	0,64	0,75	0,86	0,60	0,74
Фахові	0,66	0,75	0,86	0,72	0,79	0,89	0,65	0,73
Прикладні	0,76	0,82	0,87	0,81	0,85	0,92	0,75	0,81
Групи вмінь								
Гностичні	0,74	0,82	0,83	0,82	0,74	0,83	0,98	0,98
Проектувальні	0,62	0,70	0,71	0,70	0,63	0,69	0,91	0,90
Конструктивні	0,71	0,78	0,79	0,78	0,71	0,77	0,96	0,97
Комунікативні	0,64	0,72	0,73	0,74	0,64	0,73	0,92	0,90
Організаційні	0,71	0,78	0,83	0,80	0,70	0,78	0,96	0,95
Оцінні	0,64	0,72	0,75	0,74	0,64	0,71	0,90	0,89

Додаток Т

Результати сформованості мотиваційного блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань за результатами формувального етапу експерименту

Потреби, що спонукають до формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань	Відносні частоти Самооцінка			
	Творчий	Конструктивний	Репродуктивний	Н
Соціальні мотиви	0,83	0,80	0,75	
Потреба підвищувати інтенсивність інформатизації суспільства.	0,80	0,78	0,70	8,11
Потреба підвищувати якість популяризації дитячих освітніх видань.	0,82	0,79	0,75	16,08
Потреба удосконалювати процес книгодрукування та книгорозповсюдження дитячих освітніх видань на законодавчій основі.	0,84	0,83	0,75	21,13
Особистісно-професійні мотиви	0,85	0,83	0,80	9,06
Потреба у створенні власного редакторського портрету.	0,79	0,77	0,78	18,15
Потреба самовираження.	0,81	0,79	0,75	16,12
Потреба ефективної взаємодії споживачів, редакторів та видавців.	0,85	0,82	0,76	10,99
Потреба вільного пересування у пошуках робочого місця.	0,87	0,84	0,82	14,77
Потреба підвищувати загальний та професійний кругозір.	0,88	0,85	0,79	19,05
Потреба удосконалювати здібності, пов'язані з виконанням професійних обов'язків.	0,89	0,87	0,83	20,01
Потреба ефективно виконувати професійні обов'язки з метою покращення якості дитячих освітніх видань.	0,89	0,88	0,85	7,17

Додаток У

Результати сформованості змістового блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань за результатами формувального етапу експерименту

З Н А Н Н Я	ВІДНОСНІ ЧАСТОТИ						Λ Н
	Творчий		Конструктивний		Репродуктивний		
	О	СО	О	СО	О	СО	
1	2	3	4	5	6	7	8
ТЕХНОЛОГІЧНІ	0,74	0,72	0,70	0,69	0,64	0,66	7,32
Знання оперативного пошуку та інформування навчального матеріалу з мережі Інтернет.	0,79	0,78	0,77	0,75	0,69	0,70	14,18
Володіння комп’ютерними програмами (Word, InDesign, PrPoint, «Рута» тощо).	0,74	0,71	0,70	0,68	0,63	0,66	19,96
Знання основ техніки безпеки.	0,69	0,67	0,66	0,65	0,58	0,61	8,15
ФАХОВІ	0,82	0,80	0,73	0,74	0,62	0,65	10,45
Знання основи теорії та практики редагування дитячих освітніх видань.	0,80	0,78	0,69	0,68	0,55	0,57	9,66
Особливостей редагування дитячих освітніх видань.	0,83	0,80	0,71	0,70	0,60	0,62	12,01
Знання, що визначають професійний кругозір.	0,84	0,82	0,75	0,74	0,63	0,66	18,72
Знання щодо шрифтознавства і дизайну дитячих освітніх видань.	0,86	0,83	0,74	0,72	0,61	0,65	9,56
Вимог до оформлення бібліографії видань на основі державного стандарту України щодо видавничої галузі.	0,87	0,84	0,82	0,81	0,72	0,76	11,55

П Р И К Л А Д Н І	0,85	0,84	0,80	0,78	0,66	0,69	9,05
Знання особливостей роботи редактора на всіх етапах редакційно-видавничого процесу.	0,77	0,75	0,69	0,68	0,53	0,56	11,56
Знання з використання методів редагування текстів дитячих освітніх видань.	0,80	0,79	0,71	0,70	0,60	0,62	8,74
Застосування форм, методів, засобів формування культури процесу редагування, як підґрунтя для розв'язання професійних завдань.	0,83	0,81	0,77	0,75	0,64	0,67	12,82
Знання, що визначають загальний кругозір.	0,86	0,83	0,81	0,78	0,63	0,65	15,07
Виконання обов'язків творчого працівника редакції чи видавництва.	0,89	0,86	0,82	0,81	0,69	0,73	14,68
Знання рецензування авторського оригіналу.	0,90	0,93	0,86	0,84	0,74	0,76	9,13
Знання аналізу заголовкового комплексу видання.	0,94	0,95	0,90	0,88	0,79	0,82	10,59

Додаток Ф

Результати сформованості операційного блоку професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань за результатами формувального етапу експерименту

У М І Н Н Я	ВІДНОСНІ ЧАСТОТИ						Λ Н
	Творчий		Конструктивний		Репродуктивний		
	О	СО	О	СО	О	СО	
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Оцінні уміння</i>	0,63	0,61	0,60	0,58	0,55	0,57	8,22
Адекватно оцінювати якість текстової і нетекстової частини дитячих освітніх видань.	0,57	0,59	0,51	0,52	0,48	0,50	7,63
Адекватно оцінювати власні професійні знання, уміння, навички.	0,60	0,61	0,58	0,56	0,51	0,54	9,51
Адекватно оцінювати потреби фахової підготовки редакторів та її удосконалення.	0,62	0,64	0,60	0,61	0,58	0,58	10,57
Адекватно оцінювати професійну діяльність колег.	0,65	0,63	0,61	0,63	0,59	0,61	12,91
Адекватно оцінювати потреби суспільства щодо розвитку дитячих освітніх видань.	0,66	0,64	0,62	0,64	0,60	0,62	10,63
<i>Проектувальні уміння</i>	0,70	0,68	0,67	0,65	0,60	0,63	9,55
Проектувати перспективну мету роботи над дитячими освітніми виданнями.	0,64	0,62	0,62	0,60	0,51	0,53	7,12
Визначати загальні етапи редагування текстової і нетекстової частини для дитячих освітніх видань.	0,69	0,67	0,66	0,64	0,58	0,61	9,33
Визначати загальні завдання діяльності редакторів дитячих освітніх видань.	0,74	0,71	0,70	0,68	0,63	0,66	11,57
Визначати перспективи розвитку професійної культури.	0,73	0,75	0,71	0,70	0,68	0,69	10,68

Гностичні уміння	0,75	0,74	0,72	0,70	0,64	0,66	11,05
Аналізувати уміння у даний момент і необхідній ситуації.	0,83	0,79	0,69	0,68	0,55	0,57	9,43
Аналізувати текстову й нетекстову частини дитячих освітніх видань.	0,83	0,81	0,71	0,70	0,60	0,62	9,60
Аналізувати власний професійний досвід.	0,84	0,82	0,74	0,72	0,63	0,66	12,58
Аналізувати досвід роботи фахівців редакторсько-видавничого профілю у галузі дитячих освітніх видань.	0,86	0,83	0,75	0,74	0,65	0,67	14,27
Аналізувати професійний досвід колег.	0,88	0,86	0,78	0,76	0,68	0,69	9,06
Організаційні уміння	0,79	0,78	0,77	0,76	0,74	0,75	10,64
Обирати підходи до організації роботи з текстом дитячого освітнього видання.	0,75	0,71	0,72	0,69	0,68	0,70	15,99
Організовувати робоче місце.	0,77	0,75	0,76	0,74	0,70	0,73	16,07
Обирати підходи до організації роботи з нетекстовою частиною дитячого освітнього видання.	0,80	0,78	0,79	0,78	0,75	0,76	11,19
Оптимізувати умови для ефективної роботи з автором дитячого освітнього видання.	0,82	0,81	0,80	0,79	0,79	0,81	16,85
Комунікативні уміння	0,84	0,83	0,80	0,78	0,75	0,76	21,06
Оптимізувати ефективну взаємодію з автором тексту дитячого освітнього видання.	0,79	0,78	0,70	0,72	0,64	0,67	15
Водоління засобами комунікації.	0,81	0,80	0,73	0,75	0,66	0,69	83
Оптимізувати редагування тексту з урахуванням авторського стилю.	0,82	0,81	0,76	0,77	0,70	0,72	14,21
Формулювати питання для професійного діалогу (колеги, автори, споживачі).	0,87	0,85	0,79	0,80	0,73	0,75	11,09
Обґрунтовувати доречність текстів дитячого освітнього видання для їх популяризації.	0,88	0,86	0,82	0,84	0,77	0,76	9,53

Оптимізувати взаємодію споживачів і видавців.	0,87	0,86	0,84	0,86	0,79	0,81	11,94
<i>Конструктивні уміння</i>	0,86	0,84	0,84	0,82	0,76	0,79	14,20
Визначати мету редакторської роботи з конкретними виданнями.	0,78	0,75	0,69	0,68	0,53	0,56	12,33
Скласти план роботи над дитячими освітніми виданнями.	0,80	0,79	0,71	0,70	0,60	0,62	14,01
Володіння навичками читання.	0,83	0,81	0,77	0,75	0,64	0,67	15,06
Визначати конкретні форми й методи роботи над певним текстом дитячого освітнього видання.	0,86	0,83	0,81	0,78	0,63	0,65	9,02